

બાપના શ્રાપ.

(યુરોપીયન સંસારની એક વાર્તા.)

અંગ્રેજ ઉપરથી બનાવનાર
અરદેશર ખરશેદજી દેશાઈ
તે

“નવરંગ” ના માલેક અને અધિપતિ;

“બાપનો લોગ,” “જીગર કે દોગર?” “અબઘાનો કીનો,”
“શેરદિલ શુરવીર,” “તુમાળી તેહેમી,” “મદિશની
મોહકાણુ!” “બદોના બસમાં,” “મોતનો
હાથ,” “કરણીનો ફેજ” ઇત્યાદી
વાર્તાઓના કર્તા.

અરદેશર ખરશેદજી દેશાઈએ
“નવરંગ” પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ,
૨૩૭, બ્રાડવેઈ સ્ટ્રીટ, કોટ,
મુંબઈમાં છાપ્યું અને પ્રગટ કર્યું.

આવૃત્તી પેહેલી.

ઈ. સ. ૧૯૨૨.

કીંમત રૂ. ૪/૫૦

મી. અરદેશર ખરશેદજી

દેશાર્થ કૃત

જગર કે દીગર ?

(પારસી સંસારની વાર્તા) રૂ. ૨-૦-૦

કરણીનો ફેજ.

(પારસી સંસારની વાર્તા) રૂ. ૧-૮-૦

અખખાનો કીનો !

(અંગ્રેજી સંસારની વાર્તા) રૂ. ૧-૮-૦

બાપના શ્રાપ.

(યુરોપીયન સંસારની વાર્તા) રૂ. ૨-૮-૦

મળવાનું ઠેકાણું:—

નવરંગ પ્રેસ,

૨૩૭, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ.

મુખર્દી નં. ૧.

પ્રસ્તાવના.

અમારે હસ્તક પ્રકટ થતાં માસિક ‘નવરંગ’માં આ વારતા ગત માસમાંજ સમાપ્ત થઈ હતી અને તે એટલી જલદી એક ચોપડી રૂપે બહાર પાડવાનું અમને શુભાગ્યે નસીબ થયું છે તે માટે અમે તે કરીએ કારસાજના શુક્ર શુક્રાર છીએ. આ વારતા ‘નવરંગ’માં જ્યારે કટકે કટકે પ્રકટ થઈ હતી ત્યારે, અમે બાણીને નિહાયત ખુશી છંધ્યે કે, અમારી આગળી વારતાઓની મુઆફેકજ ઉલટ અને હોંશ સમેત વંચાઈ હતી; અને અમારા એ કદરદાન વાંચકોનો તે ઉમંગજ અમને એ પુસ્તક રૂપે એટલી જલદી પ્રવરતાવવા પ્રેરી શક્યો છે.

આ સુંદર વારતાની ચોપડીને અમેએ અમારા માનવંત કુઆજી, નવસારીની અનબુમનના. ણીજ અકાળર સહેળ અને અમારા પુરાણા પ્રખ્યાત દેશાઈ ખાનદાનનાં વડા, દેશાઈજી સાહેબ કાવસજી મંચેરજી દેશાઈને દીલોજનીયા અર્પણ કરી છે. એ ભલા અકાળર, આખુ નવસારી એક અવાજે કબુલ રાખે છે કે આજના જમાનામાં લાખમાં પણ એક ન જડે એવા નેક અને પરહેજગાર નર છે, અને એવા એક સર્વમાન્ય નેક બુલ્લેર્ગ નરને ચરણે અમારી આ અદના કોશીશ ધરતાં અમને સ્વાભાવીક આનંદજ થાય છે.

‘નવરંગ’ માં સહજ ઇશારો થતાંની સાથ આ ચોપડીના આહુકો તરીકે જે મહેરબાનોએ નામે નોંધાવવાની મહેરબાની કરી છે તેઓનો ખાસ આભાર માનવાની જરૂર છે - કેમકે તેમની તે કૃપાદષ્ટિ વિના આ વારતા એટલી જલદી પુસ્તક આકારે ભાગ્યેજ બહાર પડત.

નવરંગ પ્રેસ. }
૧૭-૮-૨૨. }

અરદેશર ખરશેદજી દેશાઈ.

નવસારીના પારસી ટોળાના બીજા અકાબર,
નવસારીની અનનુમનના સાચા સેવક,
તેમજ દેશાઈ ખાનદાનના અધ્યક્ષ
જાઈજી સાહેબ કાવસજી મંચેરજી દેશાઈ,
તે

અમારા

માનવંત પુઆજી,

જેઓએ તનથી-મનથી-ધનથી

તેમજ અંતઃકરણથી નવસારીના પારસી

ટોળાની સેવા બજાવી છે,

તેમને આ પુસ્તક માનપુર્વક

અર્પણ કરવાની રજા

લેવું છું.

કર્તા.

નવસારીના પારસી ટ્રોળાના બીજા અકાબર.

દેશાબજ સાહેબ કાવસજી મંચરજી દેશાબ.

બાપના શ્રાપ.

(યુરોપિયન સંસારની એક વારતા.)

પ્રકરણ ૧ છું.

“લીનની લક્ષના કહેવાનો છે તે આપજ કે?” તેણે હસીને પ્રશ્ન કર્યો, “મેં અત્રે આવ્યા પછી એ સિવાય ખીજું કંઈ ગોપા સમજ્યું જ નથી. પેલી જુની નિશાળના બધા શિક્ષકો અને તેના અર્ધો અર્ધ શિષ્યો પણ એમજ કહે છે.”

“તેઓ ઘણા મહેશ્વરજાન છે,” તેણીએ લજવાઈને જવાબ કર્યો, “જો કે હું તેઓમાંના કોઈને પણ ઓળખતી નથી કે તેઓ માફરે માટે શું વિચાર ધરાવે છે યા બોલે છે તે જાણતી નથી.”

“તેઓ તમને લીનની લક્ષના કહી ઓળખાવે છે,” તેણે કહ્યું, “એક ગામડેની લક્ષના તરીકે ઓળખાવામાં તમે ભોજ માનો છો કે?”

“લીન કંઈ ગામડું નથી,” તેણીએ ગંભીરાઈથી ઉત્તર કર્યો.

“સારે શું છે?”

“લીન એક પ્રાન્તનું શહેર છે, બહુજ પુરાણું, યાદગાર અને ઐતિહાસિક સ્મરણીયી ભરેલું. એક ગામડાં કરતાં ઘણી અગત્યતા ધરાવતું મથક છે!”

“ત્યારે તમે લીનની લક્ષના તરીકે સંતોષી છો!” તે બોલ્યો.

“હા! હું સંતોષી છું. હું કશાંથી ખી સંતોષ પામું એવી છું! આ સુંદર દુનિયામાં હમ ભરવાનુંજ હું સૌથી વધુ સુખી સમજું છું!” તેણીએ હસીને કહ્યું.

તેણે પોતાની આજુબાજુ જોયું, —લીલાં ઝાડો, સુંદર ચળકતાં પાણી, અને સ્વચ્છ આકાશ એ સર્વ ઉપર તેણે પોતાની ચક્ષ્મો ટોડાવી અને મનથી

વમાર્યું કે તેની સામે ઉભેલી લીનની લલનાનો મોહક મુખેડો તે સર્વ કરતાં જરૂરી આકર્ષક અને મોહક પમાડનારો હતો.

“મેં નહીં ધાર્યું”તું. હું જ્યારે કલોવર કાર્મમાં આવી વસ્યો ત્યારે મેં સ્વપ્ને પણ ન ધાર્યું હતું કે તમારી એટલી નજીક રહેવાનું સુભાગ્ય મને પ્રાપ્ત થશે! એ માહરે મન અતિ નસીબવંત છે. તમે એમ ધારતાં હશે કે હું અતિષયોક્તિ કરતો હોઈશ, પણ તેમ નથી. ખાત્રીથી માનજો કે માહરી નઝર જેવી તમારા સુંદર આકાર ઉપર પડે છે કે તત્કાળ મને અખિલ અવની સૌંદર્યથી ભરેલી ભાસે છે! તમારા ચહેરા ઉપર માહરી નઝર પડે છે ત્યારે મને સૂર્યનો પ્રકાશ, તારાઓનું તેજ, પક્ષિઓનું ગદ્યર ક્ષોભ અને સુંદર પુષ્પોના મધુરા સુવાસનો ખ્યાલ આવે છે!”

તેણી હસી. તેણીની નઝર નીચે નમી પડી.

“ત્યારે માહરો ચહેરો કદાપિ અજળ જેવો ત્રિચિત્ર હશે કે તમને એ સર્વનો ખ્યાલ આવે છે.”

જો કે તેણી હસી તોપણ તે જોઈ શક્યો કે તેના શબ્દોથી તેણી રાજી થઈ હતી, અને તેણીની મોહક ચશ્મો જે તેણીએ નીચે નમાવી દીધી હતી તે ખુશાલીથી ચમકતી હતી.

“તમે કાર્મમાં રહેવાં કાં આવ્યા?” તેણીએ પૂછ્યું. તેનો જવાબ દેવા અગાઉ તેણે એક નિશ્વાસ નાખ્યો.

“નિશાળમાં બધું ગમઘોર અને આલુગમતું હતું,” તેણે કહ્યું, “તેની ધમારત બહુ પુરાણ કાળની અને આગુબાગુથી જંચા ઝાઝાથી તમામ ઘેરાયેલી છે—એટલી બધી કે કોઈ કોઈ ઓરડામાં તો વાંચી કે લખી-શકાય એટલો પ્રકાશ પણ ઘટ્ટી શકતો નથી, અને મને તડકું, ઉજાસ અને ચોખ્ખી હવા બહુ પસંદ છે. મેં ત્યાં રહેવાની તજવીજ તો કીધી પણ મને મુદ્દત ગમ્યું નહીં.”

તેણીએ તેના ચહેરામાં અજળબીથી જોયું.

“તમે અંગ્રેજ નથી?”

“નહીં! હું અંગ્રેજ નથી. હું દુનિયાના સર્વથી ખુશસરત, લીલી અને વાયોલેટના મલક ફાંસનો વાલી છું.”

“તમે ફ્રેંચમેન જેવા દિસતા નથી,” તેણીએ કહ્યું અને પોતાની ચશ્મો નીચે કરી દીધી.—એવા ડરથી કે તેણીએ તેની મુખમુદ્રાનું ખાંરીકાથી નિરીક્ષણ કર્યું હતું એમ રખે તે તેમાં વાંચી લે. “તમે દેખાવડાં, ઉંચા ને કદાવર છો !” તેણીએ બરી રાખ્યું. “તમારી આંખો ભૂરી છે. તમે એક ફ્રેંચમેન કરતાં એક સંક્ષેપ જેવા બ્યાદા લાગો છો.”

“હું કેવો લાગું છું તેની મને દરકાર નથી. દરકાર મને એટલીજ છે કે હું તમને પસંદ છું યા નહીં.” તેણે ઝડપમાં કહ્યું, અને ખચ્ચીત તે તેને પસંદ હતો; પણ કેટલો ગંધો તે તેણી તેને કહેવા માંગતી ન હતી.

“મેં તમારું નામ સમજ્યું છે,” તેણી બોલી, “માહરાં શર્મા ઉપરનાં માણસો તે બોલતાં હતાં, એકે તે તેઓ શુદ્ધ ઉચ્ચારે બોલી શકતાં નહીં.”

“માહરં નામ લીઝોં ડ સાહરાનાં છે,” તેણે નમીને કહ્યું.

“અને તમે——” તેણી અટકી ગઈ, પણ તે અધુરો વાક્ય તે ફ્રેંચમેન પુરો કર્યો.

“હું માહરા દેશથી નહારી છુટેલો છું ! ફ્રાંસનાં જીતામાં જીતાં કુકેન્જનો હું નગીરો છું. માહરા બાપદાદાઓ મોટી મિલ્કતોના ધણીઓ હતા. હું ગરીબ, મિત્રો અને ધરખાર વિનાનો છું. હું માહરં ઉદરપોષણ માહરી માતૃભાષા બણાવીને કરું છું.”

“તમારો ખેતાળ શું છે?”

“કોંટ ડ સોહરાના માહરો ઇલ્કાળ છે !” તેણે કહ્યું.

“નિશાળમાં તે ગહેર છે કે?”

“ફક્ત વડા શિક્ષક જાણે છે. છોકરાઓ તે જાણે તો તો માહરી કમખખતીજ ! તો તો તેઓ મને રૂમ રૂમ પોકરાવે. ફક્ત વડા શિક્ષક જાણે છે, અને ખીજતં તમે !” તેણે પોતાનો અવાજ નરમ કરતાં કહ્યું. “હું એ બધું વિસરી જવા યત્ન કરું છું. માહરી સ્વદેશ ભૂમિ અને એ માનવંત ઇલ્કાળ. માત્ર હું એટલુંજ યાદ રાખવા માગું છું કે હું લીઝોં ડ સોહરાના સેંટ ઓડવર્ડ આમર સ્કુલનો ફ્રેંચનો શિક્ષક છું.”

“હું ઇચ્છું છું કે હું તમારે માટે કાંઈ કરી શકું,” તેણી બોલી.

“તમે ફ્રી શકશો?” તે આતુરતાથી બોલ્યો, “તમે માહરી છંદગી અંતઃકાળ સુધી સુખી ને ખુશાલ કરી શકશો. તમે મને ભેટતાં રહેશો;

માહરી સાથે બોલતાં રહેશે તો મને અતિ આનંદ થશે. આપણે પાડોશીઓ થઈને રહીશું. તમને મલવાનો-તમારી સાથે બે વાત કરવાનો સમય મને પ્રાપ્ત થશે તો મને ઘણું સુખ થશે, કેમકે માહરી અઘાપિ પર્યંતની છંદગી એક પણ મિત્ર વિનાની અને રસ વગરની છે. તમારું નામ શું છે ? લીનની લલના ઉપાંત તમારું નામ તો કાંઈ હોવું જોઈએ ?”

“માહરું નામ લીમા ડરવન્ટ છે.”

“લીમા !” તે બોલ્યો, “એ તો રૂપેનીશ શબ્દ છે !”

“નહી, એ નામ મને શા માટે આપવામાં આવ્યું છે તે વિષેની સત્ય ઘટના કદાપિ તમે કદી શકશો નહીં. તમે કોઈ દિવસ એવી ઝારનોને મળ્યા છો કે જેઓ દેખાવમાં તમામ શાન્ન પ્રકૃતિની અને ભોધલાં જેવી લાગે છે પણ તેઓના આચાર વિચારો અણદિક અને કવિનાઈ તત્વોથી ભરેલા રહે છે. માહરાં માતાજી તેવી ઝારનો માહેલાં છે. તેણીને પોતાને તે વિષે ખબર નથી; તેણીએ કવિતાઓ વાંચી નથી; તેણીને ખરાબર કેળવણી પણ મળી નથી છતાં બી તેણી એમ હમેશાં કહે છે કે પક્ષિઓની વાતચીત તે સમજી શકે છે, દરિયાપારથી આવતો પવન પોતા સાથે શું સન્દેશો લાવ્યો છે તે તે જાણે છે. તેણી દરેક પુલો અને ઝાડોના ભેદભરમ પારખી શકે છે. પક્ષિઓએ ક્યાં માલો બાંધ્યો તે તે કદી શકે છે; અને તમે શું ધારો છો ? તેણીને સૌથી વધુ પસંદ શું છે ?”

“હું કદી શકતો નથી;” તેણીના રતાર પકડેલા મોહક મુખડા બણી વંખાણથી બેતાં તે બોલ્યો.

“લાઘમનાં ઝાડો,” તેણી બોલી “પેલા ખુશસુરત, ચક્રકતાં, સોનેરી પીળાશ ધરાવતાં લાઘમના ઝાડો કે જે ઍલન વૉટરની અનાદમાં વિપૂલ પ્રમાણમાં છે. માહરાં માતૃશ્રીને તે ખુબ પસંદ છે. માહરાં પપા ડીવર તો કહે છે કે તે તેણીને ધર્મ જેટલાં બ્લાલાં છે. તેવણ તેણીને ઍલન વૉટરમાં લાવ્યા હતા ત્યારથી તે કલાકોના કલાકો એ લાઘમના ઝાડોની ઘટાઓમાં નિત્ય ગુજરે છે. માહરું નામ એ તેણીની માનીતી પસંદગી ઉપરથીજ આપેલું છે. ખરેખર તો હું લાઘમસની લીમા છું, અને તમે જાણો છો માહરાં મમા શું કહે છે તે ?” તે મીઠી મધુરીએ પોતાનો પંટપટારો બરી રાખ્યો. “તેણી કહે છે કે માહરાં જન્મ પછીનો

આ લાઘમ્સમાં ઝડોતી ઘટાઓમાં જે પંચન કુટુંબ છે તે અપશુકનના પડથા પાડે છે! તે કહે છે કે માહરે માટેની ભાવિ ધાસ્તીની એ નિશાની છે. હું તે માનતી નથી!—તમે માની શકો છો?” તેણીએ પોતાનો કીરમજી થયેલો મુખડો તેના ભણી ઉઠાવી પુછ્યું.

“હું તમારે માટે અપશુકન માનું?—નહી, તે અનવા જોગજ નથી! તમારો ચહેરો જોડેલો સુંદર છે તેટલુંજ સુંદર તમારું ભવિષ્ય હશે, મિસ ડરવન્ટ!”

“માહરા પપા હંમેશ તેને કપકા આપે છે!” તેણીએ ગંભીરામથી કહ્યું, “પણ તે સઘળું છતાં જી બ્યારે પણ અમે તે ઘટાઓમાં એકલાં ફરતાં હોઈએ છીએ ત્યારે જો પવનનો સુસ્વાનો જોરમાં આવે છે તો તેણી મને સૂમ્મોધીને કહે છે; સંભાળજો, લીમા! ઘણું સંભાળજો. પવનનો પડથો તાહરે માટે સંકટનો સંદેશો આપે છે!”

“તમે તેથી ખીહો છો?” લીઓએ પુછ્યું.

“નહી! જરા ખી નહી. આ સુખી દુનિયામાં હું ખનું નામ વટીક માહરે માટે છે એમ હું માનતી નથી!” તેણી બોલી.

“હું ઇચ્છું છું કે તમારી જીંદગી આ ખુશનુમાં એલન વોટરના જેવી આનન્દી ને સુખો બન્ય!” તેણે એટલું બોલી આવ્યુંજાવ્યું જીયું. તે કવિ કે ચિતારો ન હતો છતાં ત્યાંની કુસ્તતા અલૌકિક દેખાવથી તે હયરત રહેલો.

આખા ઇંગ્લંડમાં એલન વોટર સર્વથી સુંદર જગ્યા તરીકે મશહૂર છે. કવિઓએ તેની ખુશસુરતીનાં વખાણ ગાયા છે, અને ચિતારાઓએ પોતાની પીછીઓથી તે કેન્વાસ ઉપર ઉતાર્યાં છે! કોઈપણ ઋતુમાં વખાણવા જોગ ખુશસુરતીનો આવનો તે જોનારની નજર સમક્ષ રંજી કરે છે. એલન વોટરના ઉંડા, પહોળા અને લાંબા ખુશસુરત ઝરાની એક કોરે લીનનું પુરાણું શહેર અને જંગલ આવ્યું છે; ખીજી કોરે વરસોથી એલન વોટર મીલ નામે જોળખાતી એક અનાજ દળાણી ગીરણી આવેલી છે કે જે તે ઝરાનાં ઝડપી વહેતાં પાણીનાં જળથી ચાલે છે; એ સુંદર ઝરાના દિનારાની એક દિશાએ મોટાં સુશોભિત લાઘમનાં ઝડો હારેકટાર આવેલાં છે, અને પાણીને ચુમતા દરિયાઈ વેળાઓ તથા લીલાં ઘાસોની વચ્ચે

ઉગી નીકળેલાં 'ફર્ગેટ-મી-નોટ'ના પુલો કાંઈ અજાણ મનહર દેખાવ જોનારની નજર આગળ ઉભો કરે છે !

તે એક સંદવાર હતી. આજથી અર્ધી સદી અગાઉની મે મહિનાની એક સહવારે તે મીલરની પરીસુરત છોકરી ફરતી ફરતી એકલ વોટર ઉપર એક જગ્યાએ નાખવામાં આવેલા એક જૂની ઢગના પૂલ ઉપર તે ખીગાનાને મળી હતી કે જે ખીગાનાને તે ઘણી વાર તે તરફ ફરતો જોતી હતી, પણ તેની સાથે આજ અગાઉ તેણીને કદી ખી વોતચીત થઈ ન હતી. લીમા ડરવન્ટનો ફોક ત્યાં પડેલા કાંટાઓની વાડમાં ભરાઈ ગયો અને તે તેણી છુટો કરી ન શકી તેટલાં તે ખીગાનાએ આવીને મદદ આપી તેણીનો ફેસ છુટો કર્યો અને ત્યાર કેડે અમોએ ઉપર વર્ણુવેલી વાતચીત તેઓ વચ્ચે થઈ કે જે પાછળથી ઘણાં મહત્વનાં પરિણામો નિપજાવનાર હતી.

પ્રકરણ ૨ જી.

—:~:—

એકલ વોટરના પૂલ ઉપર ખુશ ગોફતગોમાં ઉભેલી તે એક વિચિત્ર જોડી હતી, કે જે ઉપર વર્ણુવેલી ગોફતગો પછી થોડાજ વારમાં કમને છુટી પડી. એક વિચિત્ર જોડી, કારણ તેણી પોતાની અનુપમ ખુશસૂરતી, નાજુકતા અને ખુલ્લપણસમં સરોહ છતાં એક સાધારણ દળાણ દળનારની પુત્રી હતી કે જ્યારે તે ધરત્યાર કે મિત્રો વિનાનો લગભગ ભિક્ષુકની અવસ્થાનો પણ ફાંસના આવી ખાન્દાનનો એક નખીરો હતો !

એક વિચિત્ર જોડી-કિન્તુ તેઓ એકમેક તરફ પૂરતાં આકર્ષણો હતાં. લીમા ડરવન્ટના તેણીથી છુટો પડી પાછો ફરતાં વારંવાર પીક ફેરવીને તેણીનો જતો આકાર કાંઈ અજાણ લાગણીથી જોતો હતો, અને લીમા ડરવન્ટના વિચારો પણ તેનેજ લગતા હતા.

એક દલણ દળનારની દીકરી છતાં આજ સહવારે તેણીના સાદા અણુ ફેસમાં તે સજ્જ થયેલી સુન્દરીને કાંઈ જોય તો કાંઈ તેણીને એક સાહજમદીજ માને તેણીનો જાપ એક વગવાળો આસામી હતો, તેણે પોતાની દીકરીને પોતાની પદ્ધિ કે હાજેત કરતાં ઘણા ઉંચાં દરજ્જાની કેળવણી આપી

હતી. તે મોટી મીઠકત તેના ગાપદાદથી તેનાં કુટુંબની માલિકાની હતી અને તે માટે ડરવન્ટ ફેમીલી ધણી મગર હતી. તે મીઠ સાથે તેની આજીવનની વિશાળ જમીનો પણ તેઓનીજ હતી. તેનો હાલનો માલિક જોન ડરવન્ટ બહુ ન્હાની ઉંમરે તે સર્વનો ધણી થયો હતો અને તે તે વખતની સર્વથી ખૂબસુરત સુંદરીને વર્ષો હતો. તેણી નરમ દીલની, માયાળુ, ઉદયોગી અને હૃદયિનાની ખૂબસુરત હતી, પણ તેણીની ખાસત તે મીઠ સમજી શકતો ન હતો. તે તે માટે તેણીને બેવડો ચાહતો હતો. તેણીમાં કાંઈ વિચિત્ર પ્રકારની કવિતાઈ અને અલુદ્ધિ વિચારશક્તિ હતી. તેણી હવામાં સંગીતના સરોદો સમજી શકતી હતી કે જે કોઈ બીજું સાંભળવા સમર્થ ન હતું ! ધણી ગુચેવણ ભરી પામતો જે બીજાઓ ઉઠેલી કે કળી શક્તાં ન હતાં તે તે સહજમાં ઉઠેલતી હતી. તેણી કુદતી ખૂબસુરતીઓની મોટી વખાણનાર હતી, અને તેઓના આદેશો સમજવાનો તે દાવો કરતી હતી. તે મીઠ પોતાની રૂપસુંદર પરણેનરની તે શક્તિ જોઈ આશ્ચર્યચકિત થતો હતો. તેઓનાં એક થવાં પછી ઘણે વરસે તેણીએ પોતાના ભરથારને એક દીકરીથી નવાજ્યો. તે દીકરી પાછળથી તે ઘરનો સૂર્યજ થઈ પડી. તે જન્મથીજ એટલી ખૂબસુરત, એટલી નાજુક અને એટલી માલાક હતી કે જોન ડરવન્ટ તેણીને દિવાના પ્યારથી ચાહતો હતો. તેણે તેણીને ધણી જાતન અને લાડથી ઉઠારી હતી; તેણીની કેળવણી પાછળ પણ તેટલોજ શ્રમ ખેંચ્યો હતો. તે તેણીને એક લેડી બનાવવા માગતો હતો અને તેથી તેવીજ ઉંચી કેળવણી તેણીને અપાવી હતી. તેણીને બચપણથીજ તેવીજ રીતે તેણે ફેરવી હતી: કાંઈ જેવું તેવું વસ્ત્ર તે બાપે કદિ તે દીકરીને પહેરાવ્યું ન હતું. ખોરાક અને બીજી જણસો પણ સર્વોત્તમ પ્રકારની ખાસ કાળજીથી તે પ્યારેલા પિતાએ કરાવી હતી. લીનની સર્વથી ફેશનેબલ સ્કુલ કે જ્યાં મોટા મોટા આરુઓની દીકરીઓ કેળવણી લેતી હતી ત્યાં તેણીને શિક્ષણ સાફ મોકલાવવામાં આવી હતી. મિસિસ સ્કુલ સન્ડરલેન્ડની તે નિશાળ ફક્ત ગૃહસ્થો ને ઉમરાવોનીજ દીકરીઓને કેળવણી આપવા માટે લીનમાં મથકતી હતી, અને જ્યારે જોન ડરવન્ટ પોતાની પ્લોટીને ત્યાં શીખવા દેવાની માગણી કરતો મિસિસ સન્ડરલેન્ડ આગળ ગયો ત્યારે પ્રથમમાં તો તેણીએ સાફ ના પાડી. “એક મીઠુરની દીકરી માલે ત્યાં ન ચાલે !” તેણીએ તુમાખથી કહ્યું, અને ત્યારે જોન ડરવન્ટે સાથી

રામચાણુ દંડાજ અજમાયો. ને ન્હાની લીમાને તેણી આમળ લઈ ગયો. અને તેણીને જોતાંજ મિસિસ સન્ડરલેન્ડે ક્યું કે:—“ઓહ! એ તો એક ન્હાની લેડી છે!” અને તેણીને દાખલ કરી.

એક લેડીને છાત્રીજ કેળવણી તેણીને મિસિસ સન્ડરલેન્ડની રકુત્રમાં મળી. લીમા ડરવન્ટ જ્યારે ત્યાંથી પૂરતી તાજિમ પામી પાત્રી કરી ત્યારે તે કેળવણીથી ધુગરાઈ કે છતરાઈ ગઈ ન હતી. પોતાનાં અભણ માથાપો તરફ નકરત કે બેફારદારી ગતાયતી ન હતી. તેણી જેટલી ખુશમુરત હતી તેટલીજ સાદી જો સમજૂ હતી.

હવે કેળવણી પછી તેણીને પરણાવવાનો સવાલ ઊભો થયો. એક લેડીને છાત્રી કેળવણી સંપાદન કરેલી હોવાથી તેણીએ એક ગૃહસ્થનેજ પરણવું જોઈએ એમ જ્ઞાન ડરવન્ટે મનથી નક્કી કર્યું. લીમાના કોઈ આડોશી પાડોશીઓમાંથી આજે એમ ન હતું. જ્ઞાન ડરવન્ટ એ ગાયતમા ગુંચવાતો હતો.

“પણ ઉતાવળ શું છે? લીમા કંઈ મોટી નથી થઈ ગઈ; હજી તો એને સત્તર વર્ષ છે!” મિસિસ ડરવન્ટ કહેતી.

“અચ્ચીતજ, પણ જ્યારે બી હોય ત્યારે તેણીએ એક ગૃહસ્થનેજ પરણવું જોઈશે!” જ્ઞાન કહેતો.

“જ્ઞાન! તમે ખૂટી જતા જણાવો છો કે લગ્નનું જોડાણ તે લોકોને હાથ છે! લીમા માટે ધણી શોધવાનું આપણું કાર્ય નથી. તેણી પોતાના પ્યાર અને શુદ્ધિયળની મદદથી તે મેળવી કેશે!”

“છટ! પ્યાર ને શુદ્ધિયળ સત્તામત બોમ્બા છે એમ કૃં રીકારતો નથી!” તે કહેતાં અને પછી તે ઉપર ઘણા ઘણા વિચાર કરતાં અને પોતાનાં મનને કહેતા કે શુદ્ધિયળ અને પ્યાર કરતાં હતાપણી વિશેષ જરૂર છે.

જ્ઞાન ડરવન્ટનું એ પ્યારનું ખરું છે. ‘પણ અફસોસ! હતાપણ આજ સુધીમાં કાનું નથી અને કદિ કાવનાર પણ નથી! એ જોઈ લીમા ડરવન્ટની, છંદથી ૧૭ વર્ષ સુધી જમામ મુખ ને શાન્તિમાંજ પસાર થઈ પણ અદાકરે વર્ષે તેનાં અવસાન પડી અને તે પછી તે શાન્તિ ને સુખ કદિ પાછું તેણીની પાછાની છંદથીમાં તેણીએ અનુભવ્યું નથી.

પ્રકરણ ૩ જી.

મેંટ એડવર્ડ ગ્રામર સ્કુલે લીન શહેરને પ્રખ્યાત ક્યું છે. સેંકડો વર્ષની વાત ઉપર એ નામના એક રાજ્યએ તે સ્થાપી હતી અને તેના નિભાવને સાર એક ધરખમા રકમ અલાહેદી કાઢી હતી. વર્ષો વધી ગયાં હતાં; દેશમાં અનેક ઉદ્ભવાદેશો થઇ ગઇ હતી પણ તે નિશાળ આજ સુધી ચાલુ રહી હતી; અને વર્ષોના વહેવા સાથ તેની કીર્તિમાં તેના કરતા કારવતાઓની અથાગ એકમતને પ્રતાપે વધારો થતો રહ્યો હતો. જુદી જુદી ભાષાઓ શીખવવા માટે તે ભાષાના ધણા અનુભવીઓને મોટા ખર્ચે છોકરાઓને શીખવવા રાખ્યા હતા. ફ્રેંચને વારને એક ફ્રેંચ શિક્ષક; જર્મનને માટે જર્મન એવી વિશાળ પદ્ધતિથી ત્યાં કામ લેવાતું હતું, અને પરિણામમાં શિક્ષણ બહુ ચોક્કસ અને ઉંચા પ્રકારનું શિખ્યોને મળતું હતું. અને ફ્રેંચ શિક્ષક તરીકે કામ કરવાને લીઝોં ડ સોલ્ડાના ત્યાં જોડાયો હતો.

તેની અગાઉનો શિક્ષક એકાચક ગિમાર પડી મૃત્યુવશ થયો અને મુદ્દના કરતાકારવતાઓને નવા શિક્ષક સાર જાહેરાત આપવી પડી. તે જાહેર ખર્ચર સોલ્ડાનાના નામીયાં ફ્રેંચ ખાનદાનના છેલ્લાં નખીરા લીઝોંનાં જોવામાં આવી અને તે તુરત તે માટે આવ્યો. તેણે પોતાની સર્વ વિટક વાત તે નામીયાં નિશાળના વિકાસ વડા શિક્ષકને કહી સંભળાવી. તે એક પણ મિત્ર કે પેની વિનાનો છતાં ફ્રાંસનાં એક મોઝતેઅર ખાનદાનનો નખીરા હતો. તે વડા શિક્ષકે તે કાંદાંણી સાંભળી. તેથી તેની ઉપર કાંઇક અસર થઇ.

“કુટુંબનો અહીં સવાલ નથી.” તેણે તે જુવાનના આતુર મુખમાં ભાંચી જોઇ કહ્યું. “તમે શીખવી શકશો કે એજ માત્ર માહરે જોવાતું છે.”

“મને અજમાવી જુવો,” તે જુવાને આતુરતાથી કહ્યું; અને તેની તે માગણી કયુલ રહી.

“તમે ખાનદાન કે જેતાળ માટે કંઇ બોલતા ના,” તે વડા શિક્ષકે તે જુવાન કાઉન્ટને કહ્યું. “માહરા છોકરાઓ તમામ રજેરગ થિટિશ છે: તેઓ દરેક ફ્રેંચમેનોને

ફેચ કાઉન્ટને માટે શું કહેશે તે હું કંઈ કહી શકતો નથી ! તમે એ અખાડાજ કરજો.”

અને તે મુજબ તે વિષે એક શબ્દ પણ કાઢવામાં આવ્યો નહી. કોંટ ડ સોહડાના એક આહોશ જુવાન શિક્ષક ઝડપથી પૂરવર થયો. તે શરીરે કદાવર હતો તેથી છોકરાઓ તેની ધાકમાં રહેતા હતા.

પણ તે કામ તેને અણગમતું હતું. તેની રગોમાં તેના આપદાઓના વખતનું લડાયક ખમીરથી ભરેલું કોહી વહેતું હતું એટલે તે શાન્ત જીવન ગીએ જીવવાનું તેને માટે કહ્યું હતું. તે નિશાળના એકાન્ત, અર્ધા અધારા ઓરડાઓ તેને કરડવા આવતા હતા. તેણે તેથી નિશાળ બહાર રહેવાની પરવાનગી માગી, અને તે કેટલીક મહેરબાનીથી તેને બદલામાં આવી. તેનું નસીબ, પછી તેને તેનું નસીબ કહો, કુદ્રત કહો કે તેના દહાડાની ચાલ કહોઃ જે કહો તે—તેની બરકતથી એલન વોટર મીલની નજદીકનાં ક્ષેત્રે ફાર્મમાં તે જઈ રહ્યો. તેણે લીનની લલના માટે ખીંજીઓ માફક સમજ્યું હતુંઃ તેની ખુબસૂરતીનાં જા-જા-જા વખાણ થતા તેણે દરેકને મોઢે સાંભળ્યા હતાઃ દરેક જાણ લીમા ડરવન્ટના પરિસરતે ચહેરા માટે બોલતું હતું, પણ તે પૂરતાં માન અને અંદાજાથીજ બોલતું હતું એમ લીઓને લાગ્યું હતું. અનેક જુવાન્યાઓ તેને મળ્યા, તેની સાથે સમ્બન્ધ રાખવા આતુર હતા, પણ તેણી નેઓથી દૂરને દૂર રહેતી હતી, અને તેથી તેઓ તે મધુરીને બ્યાદા આહતા હતા. દરેક શહેરમાં એવી લલનાઓ હોય છે, લીઓ પોતાનાં મનને કહેતો હતો. તેના જેવા એક નાશ પામેલાં ખાન્દાનના નખીરાને તેવી કોઈ ખુબસૂરતી સાથે કામ શું હતું ?

પણ એક દિવસ તેણે લીમાને જોઈ અને જસ તે તે ધડીથી તેણી તરફ બેઠકાર રહી શક્યો નહી. તે તેણીને કંઈ અજાણ ખુશહાલીની લાગણીથી જોઈ રહ્યો. તેણે પોતાની જીંદગી દરમ્યાનમાં એવો મોહક મુખડો નિહાળ્યો ન હતો. તે એક આકાશી દૂરીજ હતી, એમ તેને લાગ્યું, અને તેનું જુવાન હૃદય પ્રેમ જવાળાનું લડકું લંબ લેક્યું. સોહડાનાનું મશહૂર ખાન્દાન પોતાની ખુબસૂરતી અને પ્યારને માટે વર્ષોથી વિખ્યાત હતું અને તે કુટુંબી ગુણ આ જુવાન ફેચ શિક્ષકમાં તેના તનની ખુબસૂરતી બાંધેલાં આંધળા જોશથી ચાહવાનો મૌજુદ હતો.

તે તેણીને એકાએક મળવા ને ચોંકાવા માગતો ન હતો. તે કંઈ તરફીળથી તેણી સાથ સમ્બન્ધ સોંધવાનો ધીરજથી લાગ જોવા લાગ્યો.

તે ધરે પાછો કર્યો ત્યારે કામદેવે તેનાં હૃદયનો ક્યંજો લીધો હતો અને તેની જ્વાળાઓ પૂર વેગમાં સ્ફુરી નીકળી હતી. તેની જીંદગી એકાન્ત અને સુખ વિનાની અઘાપિ પર્વન્ત હતી. તેના જપાવાને કયા રાજદારી સમ્બન્ધસર ફ્રાંસથી દેશવટો લેવો પડ્યો હતો તેની સાથ આ કથાને કાંઈ સમ્બન્ધ નથી. પણ એટલું કહેવું ચાલશે કે કંઈ રાજ્યસંબંધી ખંટપટને લીધે તેની માલમિલકત, ખેતાબાદિ જપ્ત કરી લેવામાં આવ્યા અને પોતાની જીંદગી બચાવવા તે સ્વદેશભૂમિ ત્યાગી નાશી છૂટ્યો અને ઇંગ્લંડમાં આવી વસ્યો. તે તે વેળા જુવાન હતો. તે પોતાની પરજીતર અને દીકરા સાથે ઇંગ્લંડમાં આવ્યો હતો અને ત્યાં તેણે પોતાનો નિર્વાહ કેવી સખ્તીથી કર્યો તે તેજ માત્ર કે તેનો પરમેશ્વર જાણતો હતો. કોઇવાર તેના જુના મિત્રો કે જોઓ પણ તેની સુવાફેક્કજ દેશવટો ભોગવતા હતા તેઓ મારફતે જુજવી મદદ મેળવતો હતો. તેણે પોતાના છૂટકારા માટે જીંદગી સૂધી અરજીઓપર અરજીઓ પોતાના રાજને લખી હતી કે જે તેના તરફથી કદિ વાંચવામાં પણ આવી ન હતી.

તે મૃત્યુવશ થયો અને તેના પુત્ર તેની કંગાળ્યતનો વારસ થયો. તેણે પણ પુષ્કળ આજીજીભરી અરજીઓ કરી અને પોતાની માફક દેશવટો ભોગવતા એક ખીજા દેશવત્તીની છોકરી સાથ તે પરણ્યો. પરણ્યા પછી તે માત્ર પાંચજ વર્ષ જીવ્યો. ભૂખમરા અને દેશવટાનાં દુઃખથી પિડાઇ તે મરણ પામ્યો.

૩૦૭૮૬

ક્રાંટ ૩ સોલ્ડાના નોર્મન્ડીમાંની મોટી મિલકતોનો ધણી, ફ્રાંસ દેશનો એક મોટો સત્તાધારી ઉમરાવ પોતા પાછળ એક ગાયકી અને છોકરાને તમામ નિરાધાર આ એકદર દુનિયા ઉપર છોડી સ્વર્ગે સિધાર્યો.

તેના કૈલાસવાસ બાદ વરસો સુધી માડામ ૩ સોલ્ડાનાએ ધીકે પાપે પોતાનું જીવન ચલાવ્યું. ફ્રેંચ અને મ્યુઝીક શીખવી તેણી પોતાનો અને પોતાના બાળક ખેટાનો નિર્વાહ મુશ્કેલીથી કરતી હતી પણ છેવટે તેણીની તખીઅત અને હિંમત લકડી ગઇ. તે વેળા એક દેશવટો ભોગવતો પુરાણો મિત્ર તેણીની વ્હારે ધાયો. તેણે લીઓને શીખવવાનું માથે લીધું અને માડામ ૩ સોલ્ડાનાને ફ્રાંસ પાછી મોકલવાની સગવડ કરી

આપી કે બાં બોલે કંગાળ મુસારા ઉપર તેણી વોળી સુધી રહી. તે ગમે સમય દરમ્યાન તે મા-દીકરાનો મેળાપ થયો નહીં એ કે તેઓ વચ્ચે પત્ર વ્યવહાર આણુજ હતો અને એકમેક તરફ ધણી લાગણી ધરાવતાં હતાં. માડાગ ડ ચોલ્હાના અતિ ગરીબ સ્થિતિ છતાં અતિ મગરર હતી. પાસે આવનારો રોટલીનો દુકડો ન હોય તે વેળા પણ તેણી પોતાનો રોક કે તુમાળ છોડતી ન હતી. તેણી પોતાના બેટાને માટે વાળખી રીતે મગરર હતી કેમકે છોકરાઓને શીખતી તે જે દુકં કમાઈ કરતો હતો તેમાંનો પણ એક સારો જેવો ભાગ પોતાની માતા ઉપર તે કાળજીથી મોકલતો હતો.

તે દેશવટો સહેવતો ઉમરાવ ખાનદાનનો છેલ્લો નખીંગ બહુ કંગાળ અને અસુખી હાલતી એ રીતે ગાળતો હતો, પણ હવે તેમાં સહેજ જાગૃતી આવી. લીનની લક્ષના લીમા ડરવન્ટને જેવા પછી તેની હાલતીમાં સુખનું કિરણ પાછું ચમકતું ચવા લાગ્યું. ઘરે પાછા ફરતાં તે એજ વિચારો વારંવાર કરતો હતો. તે જીવાન હતો અને તેની હમણા વેરની આખી હાલતી ગરીબાઈ અને દરિદ્રતા સામે લડવામાંજ પસાર થઈ હતી. દેશવટાનું દુઃખ તેને હજી સુધી લાગ્યું ન હતું.

જોકે તે સોલ્હાનાનો લોડ હતો: પોતાનાં ગામીકાં બધા મકાન અને મિસ્કતોનો માલેક હતો કે જે કદિ જોવાની વક્કી પણ ધરાવતો ન હતો છતાં તેણે લાલમાં એમ વિચાર્યું કે આવી લાવણ્યમય લક્ષના છતવા સાથે તે જો તેનું અત્યારે હશે તો કદાપિ નસીબદાર નિવડયો હતો. લોડ જોઈ સોલ્હાના—તેનાં હૃદયમાં કંઈ વિચિત્ર પ્રકારની લાગણી ઉત્પન્ન થઈ કે જેથી લાગણી તેના આપદાદાઓએ લાડમાં નિમંત્રણ કરતું બુગલ પુકાતાં અનુભવી હતી. લોડ જોઈ સોલ્હાના! દગના દગ પૈસાને! ધણી, સેંકડો માણસો પર સત્તા ચલાવતો ઉપરી અને એક જગતદસ્ત મિસ્કતો માલેક—તે વિચારે તે એક દયાળુનક હસવું હસ્યો. લોડ જોઈ સોલ્હાના! બ્યારે તેના અને ભૂખમરા વચ્ચે થોડી ગણતરીની શિલિંગો બાકી હતી!

“કાંસતી સુદેહ લીલીઓ સદા સલામત રહો!” તે પુકાર્યો. “માહરા આપદાદાઓએ દેશનાં ભલાં અર્થે કંઈ કંઈ હશે તેથીજ તેઓને ત્યાંથી હાંકી મેલવામાં આવ્યા છે. એ તો એક કાયદો છે કે જે માણસ પોતાના દેશનો દુસ્મન હોય છે તે મોજ મારે છે, અને તેનું ભણું ધંચનારાઓ દેશદોહીમાં ખપે છે.”

તેટલા લીનનાં મેટાં ઘડયાળમાં ટકોરા પડ્યા અને તે પોતાના વિચારોમાંથી ચમકી ઉઠ્યો. તેણે હવે પોતાને કામે જવું જોઈએ. સોડાનાનું ઉમરાવપદ, ‘ફાંસનાં સુફેદ લીલી,’ હમણાં તેનાથી છુટી પડેલી છોકરીનો મધુર મુખરો-એ જવું હાલ તો તેણે વિચરી જવું જોઈએ અને સ્કુલમાં જઈ છોકરાઓને તેની માનુષાપાતું શિક્ષણ આપવું જોઈએ.

સહવારનાં ખુશનુમા તડકાંમાં એલન પોટરના ઝરામાંનું પાણી ચમકી રહ્યું હતું. લીમા ડરવન્ટ પોતાનાં ઘરની બારીએ ઉભી રહી તે કુદરતનો જ્વાલમણો દેખાવ વિચારચક્ત સ્થિતિએ જોતી ઉભી હતી. તેણીના આપ જોન ડરવન્ટનાં ફાંટાથી તે રૂમ તેણીનાં વપડાશ સાથે ખાસ એવી રીતે અંધવામાં આવ્યો હતો કે તેની બારી બરાબર ઝરાનાં પાણી ઉપર ઉઘડતી હતી અને તે ઝરામાંથી બોટમાં પસાર થતું કાઢતી તે રૂમની બારીએ ઉભેલાં સાથ સહેલાઈથી વાત કરી શકે એમ હતું.

તેણી તે બારીએ ઉભી રહી પોતાના પગ આગળથી નિચાણમાંથી દોડી જતા ચળકતાં આંગને જોતી ઉભી હતી. તેણી વિચાર કરતી હતી કે તેણીએ તે જુવાન ખુશ્નુરત ફ્રેંચમેનને માટે પ્રથમમાં ક્યારે તે ક્યાં સાંભળ્યું હતું? થોડા દિવસની વાંત ઉપર તેણીના પિતાને તેના મિત્રો મળવા આવ્યા હતા અને તેઓએ વાત છેડી હતી કે સેન્ટ એડવડ આંખર સ્કુલમાં નવો ફ્રેંચ શિક્ષક આવ્યો હતો અને તે ઘણો સ્વરૂપવાન હતો. તે મીલર-લીમાનો બાપ-ને સમજી ઘણા ગુસ્સા અને ચિદ્રકારથી બખાળી ઉઠ્યો હતો કે તે (શિક્ષક) જો એડોનિસ જોટકો પાણી ખુશ્નુરત હોય તો તેની તેને ભલ પડવા હતી!

બીજી વેળા ક્લોવર ફાર્મની મિસિસ એ તેણીની માતાને મળવા આવી હતી અને તે શિક્ષકને પોતાને ત્યાં ભાડે રાખવો કે નહીં તેની સલાહ તેને પૂછી હતી ત્યારે હતું.

“ખરું કહું તો, મિસિસ ડરવન્ટ,” ક્લોવર ફાર્મની તે માલિકે, કહ્યું, “માલરે ત્યાં જો જુવાન દેખાવડી છોકરીઓ હોય તો હું એને કદિ ન રાખું! એ અતિ ખુશ્નુરત ને માયાળુ પ્રકૃતિનો ગૃહસ્થ છે. મે એની જોડી આંજસુધીમાં જોઈ નથી. એની રીતભાતમાં એ એક

શાદ્ધનદા જેવો છે. એમ ના સમજતાં કે મેં એક શાદ્ધનદાને કદિ જોયો નથી તેથી બોલતી હોવશ, પણ શાદ્ધનદાજો એવાજ હશે એમ હું માનું છું।”—અને લીમાએ તે શબ્દો ઉપર લાખવાર વિચાર કર્યો હતો અને હાલમાં પણ તેજ શબ્દો ઉપર પુનઃ ગૌર કરતી હતી.

પ્રકરણ ૪ થું.

મે મલિનાની ને એક ચાંદરણી રાત હતી. ચંદ્રમા ખુશસુરત લીન ગામ ઉપર પોતાનો શાન્ત પ્રકાશ પાંચરી રહ્યો હતો અને તે રજ્યામણ ગામડાંનો દેખાવ ને શિતળ પ્રકાશમાં અજગ્ય મનદર દીસતો હતો. એકત્રન વોટરનાં પૂલ ઉપર ને નંસરગિદ દેખાવોનું અવસોકન કરતો લીચો ડ સોહડાના ઉભો હતો. તેની નજર તે પુલ ઉપરથી રપ્પટ દેખાતી લીમાનાં ધરની ખારી ઉપર હતી. તે જાણતો હતો કે તેણી તે રમમાંજ પોઢતી હતી. નેઓની પહેલી મુલાકાત પછીની આ દશમી રાત હતી. એ અધા દિવસો દરમ્યાન તે જાને જવાન છવો રોજ મધ્યા હતા. કક્કાકો ખુશ ગોઢનેગુમાં ગુજર્થા હતા. અજગ્ય જેવું હતું—તેઓ ઘણાં અજગ્ય થતાં હતાં કે નેઓની વાત-ચીત દરમ્યાન વખત કેમ ગયડી—હડી જતો હતો. લીમા—ખુશસુરત લીમા—દિન ઉગતે લીઓની નજરમા વધતી ખુશસુરત લાગતી હતી; નેણીની વખાણમાં તે પુષ્કળ બોલતો હતો; તેણીને લગતી દરેક ચીજ તેને અતિ સુન્દર ને પસંદ પડતી લાગતી હતી.

“હું મુશ્કું છું કે ગામની દરેક બાનુઓ તમારી “કોસ્મેટીક” વાપરે!” તેણે એક સમયે દસીને લીમાને કહ્યું હતું, અને લીમાએ તેનો બેદર-ગરીથી કિતર દીધો કે, “તેમ દરેક બાનુ કરી શકે.”

લીમાની મા અતિ અજગ્ય થતી હતી. પોતાની બેટીમાં કાંઈ અલૌકિક રક્ષાર થતો તેણીએ જોયો હતો. તેણી વધારે ખુશહાલ, આનંદી ને વાતોડી હતી તે સાચી—એ માટે તેણી અચરત થતી હતી.

ત્યાર પછી તે ચાંદરણી રાત આવી કે જે રાત વિષે અગોએ આ પ્રકરણને મથાળે ઇશારો કર્યો છે. લીઓને લીમાના વિચારોથી તેનું મગજ

ભરાયકું હોવાથી ઉંઘ ન આવી. તે ઘરમાંથી બંદાર નીકળ્યો અને એકત્રન પેટરના પુત્ર ઉપર આવી ઉભો રહી તે ઘરની ઉપર પોતાની દૃષ્ટિ ફેરવી કે જેમાં તેનાં ઇચ્છાનું રત્ન સમાયકું હતું. તેણીના રૂમની બારી ખુલ્લી હતી અને અંદરથી લાઇટનો ઉભસ બહાર આવતો હતો. એકાએક તેને તેણીની વધારે નજદીક જવાની મજબુત લાલસા થઇ આવી. એક હોડી નજદીકમાંજ એક ઝાડને પાંચેલી ત્યાં મૈથુન હતી. તેણે તે છુટી કરી અંદર સ્વાર થયો. અને દલેસાં ઉઠાવી તેણે તે બારી નજદીક હેઠું લીધું. દલેસાંઓનો ઉપયોગ કરી જાણતો હતો—એ લીઝાં ડ મોડાના કે જેના વડવાઓ અગાઉ કુઝેડો (ધાર્મિક યુધ્ધો)માં અસંખ્યવાર લડ્યા હતા. તે સપાટમાં બારી નીચે જઇ લાગ્યો, પોતાની હોડી થોભાવી અને અંદરથી આવતો સંગીતનો સરોદ ધ્યાનથી સાંભળવા લાગ્યો. તેણી ગાતી હતી અને તેને માટે તે સંગીત કદિ ન સમજ્યું હોય એવું મંદુર હતું. બારીએ પડદો હતો છતાં સંગીતનાં પ્રત્યક્ષ શબ્દો તે નીચે હોડીમાં એકો એકો સ્પષ્ટ સાંભળી શકતો હતો. તે એક બહુ પુરાણું એકેડ હતું કે જે વરસો થયાં તેની પ્રશંસા જેવી ને તેવી અખંડ ધરાવતું હતું.

વસન્તના મોજા આવેજ ધસી,
 મુશોમિત એકત્રના કિનારા પર,
 માહાતાય સમ મુખડાની મોહક પરી,
 મિલરની પુત્રી જ્યાં વસેજ સુન્દર.

તે નરમ મંદુરો અવાજ પવનની લેલકી સાથે વસડાઈ આવી તેના કણોને ખુશાલ કરી પુનઃ પવનબેજો થઈ જતો હતો. તે તેથી સ્હેજ અચેરત થયો. એ કોણ મિલરની રૂપસુન્દર છોકરી હતી? તેણે ફરાવ ક્યો કે બીજે દિવસે લીમાને મલતાં તે તે વિષે તેને પૂછશે અને ખુલાસો મેળવશે તેટલાં માછો સંગીતનો સરોદ આપ્યો:—

મુશોમિત એકત્રના કિનારા પર,
 આવીને ગુજરી તે મીલર સુન્દર!

તેણે મોટી ગંભીરાઈથી તે શબ્દોનું શ્રવણ કર્યું. પાણીનો ધીમો અજ-અજાત અને પવનની લેલકીનો નાદ પણ તેને તે સમજતાં ન અશ્વ કરે એમ તેણે ઇચ્છ્યું. તેણે ઇચ્છ્યું કે આવું શોઢાતુર સંગીત તેણીએ ગાતુ

ન જોઈએ: તેણી જેની અપાર મુન્દરતા ધરાવતી મધુરીએ તો દરદમ પ્યાર, આશા અને સુખનાં જ ગીતો લલકાર્યાં જોઈએ.

તેણે બીજે દિવસે પોતાના તે વિચારો તેણીને જણાવવાનો કસ્ટ કર્યો. તેણીના મધુરા હોઠોમાંથી શોકાતુર શબ્દોનો પ્રવાહ બીધકુલ વહેવાન ન જોઈએ. તેટલાં બાળક ગાયણ શુર થયું, અને તે દમ ગોયા થોભાવીને જ તે સાંભળવા લાગ્યો. તે અંધ બૂલી ગયો: પોતાનો દેશવટો, જન્મજ, મુસિ-
ળતો સર્વ તે તે ઘડીએ ભૂલી ગયો. તે ગીત તેની ઇચ્છાને પેશ પડતું જ હતું: પ્યાર અને આશા કદિ મરતી નથી, યા મરતી ન જોઈએ, એવો તે ॥ ભાવાર્થ હતો, અને તેણે તેનું ઘણી ગંભીરપ્રતીત શ્રવણ કર્યું. તે ગીતનાં પૂર્ણ ધવાની સાથ કમમાં ગાતી ગતી ગુલ થઈ ગઈ. જરા વારમા પારીએ તેણી આવી પડદો ખસાડી ઉભી. તેણી ચંદની શ્રેરવા આવી ઉભી દશે એમ દરબથી ધન્યકતા હૃદયે લીંગાંએ ખ્યાલ કર્યો; દિવાલ તરફ તે સંકોચામને બેઠો; તે નજરે પડવા ચાલતો ન હતો. પારી થોડા વખતમાં અંધ ધધ અને ત્યાં ચુપકાડી ફેલાઈ. તે પણુ, હવે પાછો ફર્યો અને પોતાને ઘરે જઈ તેણીના જ વિચારો કરતો બિછાને ગયો.

બીજે દિને છેક સાંજે તેઓનો ભેટો થયો. તે તેણીને મળવા કલાકોનો ખોટી થતો હતો. અને છેક સૂર્યાસ્તને સમયે તેણે તે બહાર આકાર દુરથી આવતો નિહાળ્યો. તે દરબ ભેર નેને મળવા સામે ધસ્યો.

“મેં તમને ગઈ રાત્રે ગાતાં સમજ્યાં હતાં,” તેણે તુરત શુર કર્યું, “તમારું એલન વોટરનું શોકાતુર બેલેડ મેં સમજ્યું હતું! શું તે આજે એલન વોટર માટે છે?”

“નહી!” તેણી બોલી; “તે બેલેડનું નામ ‘એન ધ એન્કલ એન્ડ એલન વોટર’ છે અને તે બહુ જ પુરાણું છે. આ ખુશસુરત ઝરાનું નામ તો સેંકડો ધર્મો પર અત્રે વસી ગયલા એલન ફ્રેમીલીના એલનજો પરથી આપવામા આવ્યું છે. મને એ ઘણું પસંદ છે, કારણ—” તેણી ચહેરામાં લાલ થતાં બોલી, “કારણ તેમાં એક મીલરની ખુશસુરત દિકરીનું ચારિત્ર્ય આવેખાવ્યું છે!”

“પણ એ ઘણું શોકાતુર છે,” તેણે કહ્યું: “તમે એ ગાય તે હું પસંદ કરતો નથી.”

“તે કલ્પિત નહીં પણ ખરેખરી હસ્તી ભોગવતી હોવાતીનું હોય એમ બાસે છે.” તેણી બોલી, “પ્રથમમાં તે ઘણી ખુબસુરત અને ઘણી સુખી હતી; પછી તેણી પ્યારમાં પડી. તેણીનો આશક એવઢા નિવડયો અને તેથી તેણી મરણ પામી!”

“તમે એમ તો નથી ધારતાંની કે પ્યારનો છેડો મોહતમાં આવે છે?” તેણે આતુરતાથી પૂછ્યું.

“મોહત સર્વ ચીઝની આખેરી છે!” તેણી બોલી: “એજ બેલેડની એક લાઘનમાં કહ્યું છે તેમ મોહત જન્મદ અને મૂકેલીઓમાંથી મુક્તિ આપે છે. શું દરેક ચીઝનો અંત મોહત નથી?”

“નહીં!—એક હઝારવાર નહીં! એમ કોણ માને કે તમે આટલાં ખુબસુરત—આટલાં જુવાન—આટલાં ખુશાળ આવા શોયનિય વિચારો ધરાવતાં હશો! અંગ્રજ પ્રજાનાં હૃદયમાં શોકની એટલી સિમા પર્યન્ત હોવા છે એ મને ઘણું અચરત કરે છે!” તે એટલું તો જુરસાથી બોલતો હતો કે તેનો ખરો-ઉદ્દેશ તેણી કલ્પી શકી નહીં.

“હું શોકગ્રસ્ત નથી!” તેણીએ પોતાની મનહર ચશ્મો ઉઠાવી કહ્યું. “પણ સત્યાઈ સામે હું આંખવિચામણાં કરી શકતી નથી. એકન વોટરની ઉપર પેલાં બેલેડમાંજ કહ્યું છે તેમ માહરા જેવું કાઠ ખુશાળ નથી.”

“મને એ બેલેડ ગમે છે અને નથી પણ ગમતું. મને એક રીતે તેના ઉપર ધિક્કાર છુટે છે! માહરી આગળ ફરીથી ગાશો?” તેણે અર્જ કરી.

તેણીએ ગાયું. ફરી એકવાર હવામાં તે પુરણાં પણ પ્યારાં બેલેડના શબ્દો ગણગણી રહ્યા.

“મને કંઈ વિચિત્ર પ્રકારની લાગણી એ સમજીને થાય છે,” તે બોલ્યો. “લીમા! મને એ નામે તમને બોલાવવાની છુટ છે?—તમે એવાં દોલગીરી દર્શાવતાં બેલેડો ના ગાવો. તમારૂં કિસ્મત ઝલકતું છે: તમારો પ્યાર, દોલત અને છંદગી, એ બધુંજ ખુશાલીથી ભરપુર છે; હવેથી શોક કે મોહતનાં ગીતો તમો ગાશો મા. એ બેલેડમાં જણાવેલા જેવો કાઠ જુડો આશક, માત્ર તરછોડી દેવાને માટે, તમારૂં જીવન જીતનાર નથી.”

તે તેણીને એટલા તો ખરા પ્યારના બેશ ને દિદાગીરીથી ચાહતાં

શીખ્યો હતો કે તેણી શોકચ્ચસ્ત રહે. યા મોહતનો ખ્યાલ વટીક કરે એ તેને માટે ન સહેવાય એવું હતું. તેણીનાં પ્યારે તેને વશ કર્યો હતો; તેણીના પ્યારે તે દેશવટો ભોગવતો હતો તે દેશને સ્વર્ગમાં ફેરવ્યો હતો; તેણીના પ્યારે તેને માનતાં શીખ્યો કે ગરીબાદ જન્મજં દેશવટો આદિ તેણી ખાતર મહાન દૈવત, પદ્મી, ધત્યાદિ કરતાં લાખો ઘણાં સારાં હતાં. તે પોતાનાં ગનને કહેતો હતો કે જો હમણાં તે પોતાના આપદાદાના ઇચ્છાઓ અને મિલકતોનો ધણી હોતો તો તે જધું તેણીના પગ આગળ મુકી દેતે.—પણ તે ગરીબ અને દેશવટો ભોગવતો હતો: શું તે જીવાન ખુશ્સરત નિર્દોષ છોકરીના લાય માટે માગણી કરતી. તેને માટે ઉચિત હતી?—અને જો કરે તો તેણી શું લા કહેશે? શું તે તેણીને જીતે? તે ઇંગલીશ છોડીને—કે જો તેની દુનિયા ખુશાલ ને આનંદી બનાવી હતી!

પ્રકરણ ૫ મું.

પ્યારનાં સ્વપ્નાના મિઠાશ જેવો મિઠાશ જીંદગીની બીજી કોઇ પણ ચીજમાં અસ્તિત્વ ધરાવતો નથી. પૈસો કે પદ્મિ, ગનની અભિલાષાઓનું પૂર્ણ સંપાદન કે દુનિયા ભરતું માન તે લહેજત આગળ કુચ્છ વિસાત ધરાવતું નથી. જ્યારે નબોમંડળમાં સૂર્યનો પ્રકાશ પુર તેજમાં ઝમકી રહે છે, જ્યારે પક્ષિઓ પોતાનાં મધુર કલોલથી આપણને આનંદી કરે છે, જ્યારે કુલો ખુશનુમા ખીલી નીકળી આપણને સુખનો ભાસ આપે છે ત્યારે તે મહોખતના મહિમાનો સમય હોય છે. પ્યાર તે સ્વર્ગ છે અને સ્વર્ગ તે પ્યાર એમ તે વેળા લાગે છે. તેવી વેળા જીંદગીમાં એકનવાર આવે છે: એકજ વેળા તે સુખ—તે આનંદ—તે વૈભવનો લ્હાવો મનુષ્યને પ્રાપ્ત થાય છે.

જીલાઇ માસ શુર થયો હતો. લીઓં ૩ સોલ્ડાનાં થોડાંક અડવાડયાંની વાતપર લીમાને મલ્હો હતો ત્યારથી તે દુનિયાંજ સુલી બેઠો હતો. તેનું ચિત્ત તે ચાતુરી ચોરી ગઇ હતી: કશા જીપર તેનું ધ્યાન સ્થિર થતું ન હતું. તે ગોયા તેણીને રેન્ડૂ મળવાજ જીવતો હતો. પ્રાતઃકાળમાં અને સૂર્યાસ્ત સમયે તેણીને ગળવામાંજ તે પોતાની જીંદગીનું સાર્થક ને

અંહોભાગ્ય સમજતો હતો. તેણીની ખુશસુરત મુખમુદ્રાનું મુદ્દમ રીતે અવલોકન કરવું, તેણીનો રૂપેરી ઘંટ જોવો મીઠો અવાજ એકાચ ચિત્તે સાંભળવો, તેણીના મરોહકાર સુદૃઢ કરે સુખીઓથી ભરી મૂકવા—એ બસ તેની સર્વોત્તમ મોજ હતી. તે માનતો નહીં હતો કે ધર્તીનાં તળ ઉપર કોઈ પણ મર્દે એવા દિવાના પ્યારથી કોઈ અગળાને ચાહી હતી. તેને એક વેળા દેશવટો કષ્ટ દેતો હતો એ વિચારે તે હમણા હસતો હતો. દેશવટાએજ તેણીની મુલાકાત કરાવી હતી: ગરીબાણએજ તેણી આગળ આણ્યો હતો: ‘એટલે તે હવે તે બંનેને અભિનંદન આપતો હતો. તે પોતાનો ભેદ થોડો સમય ઝુંપાવવા ઇચ્છતો હતો, પણ તેટલાં એક દિવસે તેનો સ્ફોટ તેનાથી થઈ ગયો.

તે એક ખુશનુમાં દિવસ હતો. તેણી એકનમીલને લગતા ફલફલાદિથી લઈ રહેલા બાગમાં લીલીકા અને ગુલાબો વીણતી ફરંતી હતી. થોડાક સુંદર લીલીકો અને ગુલાબો તોડ્યા પછી લીમા ઝરા તરફ ધીમે કદમે ચાલી અને ત્યાં લીલીકો તેને આવી મળ્યો. તેઓ હંમેશાં એમ મલતાં હતાં અને તેઓ અકસ્માતથીજ એમ ભેટતાં હતાં એવું બતાવવાના તરેહવાર ટોંગ લીલીકો આદરતો હતો.

“જુદા જુદા દેશોની પ્રુલોની નિશાનીઓ છે,” તેણીના હાથમાંના લીલીકા અને ગુલાબો જોઈ તેણે કહ્યું: “ફાંસનાં લીલીકા, ઇંગ્લંડના ગુલાબો. આયર્લેન્ડનાં શેમરોક, સ્કોટલેન્ડનાં થીસ્લ:—પણ એ બધાંમાં મને લીલીકાથી જાસ્તી કોઈ ગમતું નથી,” તેણે એમ કહી તેણીના હાથમાંથી એક લીલી લીધું. “ફાંસનાં લીલીકા અને ઇંગ્લંડના ગુલાબો, તમને શું પસંદ છે, લીમા?”

“એહુ,” તેણીએ ઉત્તર દીધો.

“એહુ?” તે બંને પ્રુલોને એક કરી તે ધીમેથી બેલ્યો; “તમે જાણો છો કે તેનો અર્થ શું થાય છે?”

“નહીં!” તેણી ચહેરામાં રક્તવર્ણની થતાં બોલી, “મને ખબર નથી!”

“લીલી ખુશસુરત છે,” તે બેલ્યો, “જો કે તેનાં મધુર સુવાસ દેતાં પાંદડાંઓ નબળાં છે, પણ લીલી અને ગુલાબ બંને સાથે કંઈ અજબ નેશની સુવાસ આપે છે! લીમા, માદરી તરફ નહર કર; એકલ વોટર

ઉપરથી નજર કાઢી નાખ. શું તું આપણા વચ્ચે એ સરખામણી વાળખી વિચારતી નથી?”

તેણીની ના કહેવાની દિમ્મત ચાલી નહીં.

“માહરી બહાલી! હું તને ચાહું છું,” તે બોલ્યો; “મેં તને પહેલી જોઈ ત્યારનો હું તને ચાહું છું! લીમા, માહરો પ્યાર કેટલો ગંધો છે તે હું તને માહરી ઘણી બી મરજી છતાં સમજાવી શકતો નથી. આ સર્વ જાડો ઉપરનું એકેએક પાંડડું કે આ ચોપાસ ઉગી રહેલાં ધાસનું પ્રત્યક્ષ તણખડું યા બેલન વોટરનાં વહેતાં પાણીનું છૂંદું છૂંદું એક ડીપું વટીક જે બોલવાની વાચા ધારાવતુ હોય તો તે બી લીમા! તે બધું બી-માહરો પ્યાર કેવો ને કેટલો જોરાવર ને અગાધ છે તે તને સમજાવી શકશે નહીં! હું તને ચાહું છું; અને માહરા પ્યાર! તને માહરી પરજોતર કરવા ઇતેબર છું!”

“તમારી પરજોતર?” તેણી બગડી, “મેં તે વિષે કદિ ખ્યાલ કર્યો નથી!”

“લગ્ન દરેક સાચા પ્યારનું છેવટ છે; અને તું, બહાલી લીમા, જે સ્ત્રીઓની ચશ્મોમાં સચાઈ ખરીબ વાંચી શકાતી હોય તો મને ચાહે છે!”

તે ખુબસુરત ચશ્મો તમી પડી. તે મોહક મુંખડો તેની નજર આગળથી ફરી ગયો.

“માહરી દરેક રંગો ને ગરદીશો છતાં હું મને પોતાને નસીબદાર માનું છું. એક તાજ યા રાજ બોહવાની ખોટનો અવેજ બી તાહરી સંગતમાં ને તાહરા પ્યારમાં હું મળેલો સમજું છું! કહે, તું માહરી પરજોતર થશે?”

પણ તે મીઠા હોઠો માંહેથી એક શબ્દ પણ નીકળ્યો નહીં. તેણી લજ્જાથી બેવાચા બની.

“લીમા! એક બોલ કહે!” તેણે પુનઃ અર્જ કરી, પણ લીમા પાસ કોઈ શબ્દ હતો નહીં. તેણે તે બંને ટુલો લીલી અને ગુલાબ તેણીના હાથોમાં મૂક્યાં.

“લીમા! બોલી દે—માહરં કિસ્મત નક્કી કરી નાખ! એકેક

“શું ભૂલી ગઈ, માહરી કારણીગ ?”

“તેઓ કદિ મને તને આપનાર નથી ! માહરાં ગાપની માહરે માટે ભૂદીજ મરણ છે. તેને ફેંચમેનો પસંદ નથી—” અને એટલું કહી તેણી આંખમાં આંસુઓ સાથે તેને વળગી પડી.

“જોહ ! કંઈ ફિકર નહી ! તાહરાં માગ્યાપને હું ઝટ જીતી લેવશ; તાહરે કાજે કાંઈ પણ હું કરશ.”

“તેઓ તને પસંદ કરે એવું તાહરે કંઈ કરવું જોઈશે !”

“હું તેમ કશ—હું ધીરજથી તે માટે પ્રયત્ન કરશ !” સોહડાનાનો તે છેલ્લો વારસ કે જેને મનથી ધીરજ એક નહી જણાયતો સદગુણ હતો. તે જોલ્યો “તેઓની પસંદગી પાત્ર થવા હું ઈચ્છું કરશ ! આજેના માંજે કંઈ બહાણે હું જવશ—કંઈ સીન ચિતારવાને કે એવા કોઈ બહાણે ! તે માટે તો મને પરવાનગી મળશે કેની ?”

“હા !” લીમા જોડી. “તે તાહરી તરફ અતિ માયાથી વર્તશે બંધાં સૂધી તે જાણશે કે તું મને માગે છે ત્યાં સૂધી !—પછી કાંઈ ભૂદીજ રીતે વર્તશે !”

“પંજુ કાંય જુદી રીતે, લીમા ? માહરાં જીગરના સધળા જ્ઞેશ અને જીરસાથી હું તને આહું છું ! હું તાહરે માટે મહેનત કરશ—તને સુખી કરશ !”

“તેમ નથી !” તે જોડી “માહરા પપાએ માહરે પતિ કેવો હોવો જોઈએ તે માટે નિશ્ચય કરી રાખ્યો છે. તે કહે છે નેમ માહરે એક ગૃહસ્થ એકુત સાથે પરણવાનું છે અને તેના તે વિચારમાંથી તેને સુકત કરવા સાફ ઘણો વખત જોઈશે !”

“ત્યારે લીમા, હું તને સર્વથી ડહાપણુભર્યો માર્ગ સૂચવું છું,” તેણીના જીવાન આશકે કહ્યું.—“આપણે તાહરાં મમા પપા મને પસંદ કરતાં થાય ત્યાંસુધી આપણો ભેદ છુપાવશું.”

તેને તે વિષે શંકાજ ન હતી. તે કાંય નહી ગમે ? તે વિષે તેને કંઈ ખ્યાલજ ન હતો. ફાંસનાં પૂરાણાં આલી શુરવિર ખાન્દાનનો છેલ્લો નખીરો હંમેશ પોતાનેજ વિચાર કરતો હતો. તે એક પેની વિનાતો ફેંચમેન હતો. તેથી તે કનાય આજંગમતો હોય એમ પંજુ તે માનતો કે વિચારતો ન હતો. લીમાનાં માગ્યાપ વાંધો લેશે એમ તો તેને એક ઘડી બર પણ લાગ્યુંજ નહી.

કિંતુ તેથી ઉદ્ધતું નેણે તો ઝોમ વમાસણ ક્યું કે તે ગામડેની છોકરી માટે તે ઘણું સારું સાદું હતું. આખર કરેને તે કોંઈક સોલ્દાના હતો! તે મીઠર—લીમાનો બાપ—તેનાં ખાન્દાન, ખેતાબ અને જ્વત માટે ધિક્કાર દર્શાવે એ વિચારજ તે હસી કાઢતો હતો.

તેઓ છુટાં પડ્યાં તે અગાઉ તેઓ વચ્ચે અંધી ગોડવણ નકકી થઈ. લીઓને કંઈ બહાણે લીમાનાં માથાપ સાથ પીછાણ પાડવાની હતી અને ત્યારે કેડે નિત્ય ત્યાં કંઈ કંઈ બહાણે આવવાનું હતું, અને તેઓ વચ્ચે ત્યાં પગોટાય કે તેણે વાત છેડવાની હતી.

“એ અંધો વખત હું કેમ જીવી શકશ?” તે બોલ્યો: “લીમા, સોગંદ બા કે એ બધો વખતું તું મને બહાદુરીથી વળગી રહેશે, માહરાથી બદલાઈ જશે નહી, મને ત્યાગી દેશે નહી, મને બહાદુરીથી અને સાચવતથી ચાલવાનું વચન આપા—મને કહે કે તું મને અને મને એકલાનેજ આપણે જીવ્યે ત્યાં સુધી ચાલશે?”

અને તેણીએ આપ્યું. તેણીએ તે વચન પોતે કેટલું નિભાવ્યું તે આ વાર્તાના પાછલાં સફાઓમાં અતિ ફરજીયારસિક કિસમે વર્ણવાયલું મેહુરબાન વાંચકો જ્નેશે.

“યાદ રાખજે?” તે બોલ્યો, “કે વહેતાં પાણી ઉપર લીધેલા સોગંદ અમણા બંધનકર્તા અને ગંભીર છે!”

“હું યાદ રાખશ!” તેણી બોલી, અને તેણીએ પોતાની જાંઘની સુધી તે પુરું યાદ રાખ્યું.

પ્રકરણ ૬ હું:

“હું સમજીજ નથી શકતો કે કાંન, પણ હું દરેક ફેંચમેનને માહરાં ખરાં અંતઃકરણથી ધિક્કારું છું!” જ્નેન ડરવન્ટ—લીમાનો બાપ—અબાલ્યો. “જ્ને વોટરલુની લડાઈ રોજ બી ચતી હોય તો તેનો મને ડર કે ગમ નથી.”

“પરંતુ તમારે ઝોટું તો કપ્પુડ કરવું જોઈએ કે ફાંસમાં પણ દેશેર અને હિમદા હૃદયનાં મનુષ્યો અસ્તિત્વ ધરાવે છે!” તેની પરણેતરે કહ્યું.

“હું કાંઈજ કપ્પુડ કરવા ચાહતો નથી,” તે જોડ્યો. “તું કહે છે કે, નેપોલ્યને આપણને ‘હુદાનદારોની પ્રજા’ કહી હતી તો હું એ ફેંચોને ડાન્સીંગ માસ્ટરોની પ્રજા તરીકે સંજોઈું છું!”

“એ કંઈ વાજબી નથી,” તેની આયડીએ કહ્યું. “તેઓ પણ સિપાઈ ગવ્યાઓના જેવીજ એક પ્રજા છે.”

તે મીલર તે સમજી મોટેથી ખુશમિઝાજનું હસ્યો.

“આપણે તે કાંજે ટટો ન કરીશું તો કીક,” તે જોડ્યો. “ફ્રેંચ પ્રજા જોઈએ તેમ રહે અને જોઈએ તો જોલનમમાં જઈને પડે! મને મુંઝવણ થાય છે તે એ કે પેસો જવાન ફ્રેંચ શિક્ષક કેમ અહીં રોજના ધરેલા ખાપ છે? તે કંઈને કંઈ ભેટો લેતો આવે છે, તે દિવસે એક મનો સેન્ટ ઝર્નાર્ડ કુતરો લાવ્યો—મને કુતરાનું શું કામ? ત્યાર પછી એક સુન્દર ફેનેરી લાવ્યો, ને ગઢ કાસે દુસોનો સુશોભિત ઝુમખો લાવ્યો હતો, એ કહેવા તો ખી શું માગતો હશે?” પણ બલી મિસિસ ડરવન્ટે તેનો કશો ઉત્તર કર્યો નહી. તે શું કહેવા માગતો હતો તે વિષે તેણીને શક હતો. તે અતિ ખુશસુરત, નમાનો, બહો, ફ્રેંચ યુવાન તેણીને ગમતો હતો અને તે જ સંજયગસર તે બધી ધરફરીઓ કરતો હતો તે વિષે તેણીને શક હતો.

આ કથાના પ્રારંભના એક પ્રકરણમાં આપણે વાંચી આવ્યા હતા તેમ કંઈને કંઈ ગંદાણે લીઝોં તે મીલરના મકાનમાં આવ્યો હતો થયો હતો. તે મીલરને ફ્રેંચ લોકો સામે અણહદ તિરસ્કાર હતો છતાં પોતાના અતિ માયાળુ ને દિલ્લજત સ્વભાવ અને મીડી ઝગાનથી લીઝોં નેને છતી લેતો હતો અને અવારનવાર તે મીલર તે ફ્રેંચ યુવાનને પોતાને ત્યાં નારતો લેવા નોતરતો હતો કે જે તે જવાનને માટે અતિ સુખદાયક હતું.

જોન ડરવન્ટ પોતાના મનથી ખીજવાતો અને ફરીથી તે ફ્રેંચ યુવાનને પોતાને ત્યાં નિમંત્રણ ન કરવાનો નિશ્ચય કરતો, તથાપિ તે જવાન સાથે તેનો ભેટો થતાં તેની આનન્દ અત મોજ આપનારી વાતો સમજતાં તેનો તે નિશ્ચય અસોપ થઈ જતો અને પુનઃ તે તેને પોતાને ત્યાં તેડી જતો. તેની સાથે ઝાઝી વાત ન કરવાનો પણ તે કડ્ડ કરતો પણ તેમાં પણ તેને

નિશ્ચયતાજ મળતી. લીઝોં ડ સોલડાનાં તે મીલરને સદજ વેળામાં એવો તો પોતાની તરફ પતાવી લેતો કે તે બધું વિસરી જતો.

ચોડાં અઠવાડયાંઓ એમ ગળડી ગયાં, અને તે અરસામાં તે પ્યારમાં પડેલાં જવાનો સાવધાન રહ્યાં હતાં. લીમાના પિતા કરતાં તેણીની મા વધારે જોતી અને સમજી શકતી હતી. પોતાની વરે નજરનો મ્હેરો ફિરમજ થતો અને ફિક્કો પડતો તેણી પકડતી હતી. તેણીના ધૂજતા કરો, નમ્ર ધૂજતો સાદ—એ બધું તેણી સમજી ગઈ હતી કે જે જોવાંને જોન' ડરવન્ટને સ્વભાવિક આંખો ન હતી.

“હું એમ પૂછું કે આપ જવાન શું પડ્યો પાંચરો અહીંજ મરી રહેશે કે?” એક રવિવારે બપોરે મિસીસ ડરવન્ટ પાસેથી આંહ માટે ચોખવાનું નિમત્રણ કંલવત્રે લીઝોંએ મેળવી લેવાથી તે બખાલ્યો.

“હું નહીં ધારતી,” તેની મહોરદારે હસીને જવાબ કીધો. પણ તેણીનાં હૃદયમાં એક મજબુત ડર પેઠો હતો. તે ખુબસુરત જવાનનું ખરેખર ત્યાં કામ શું હતું? તેણી તે જાણતી હતી, પણ તે સચાઈ કમુલવા જેટલી હિમ્મત તેણીનું જીગર કરતું ન હતું.

તે એક દિલ્લચસ્પ પ્યારની કથા હતી. પ્યારની કથાઓ બાવા આદમના વખતથી જાયઝ છે. તેવી, કિંતુ તેમાં વિચિત્રતા અને નૈસર્ગિકતા હતી. તે કથાની વસ્તુ અલૌકિક અને કવિત્વ ધરાવતી હતી. તે આશક અતિ ખુબ સુરત ને ઉમદા હેતુનો હતો. તે જે છોકરીને ચાહતો હતો તે અતિ સ્વરૂપવાન ને નાંજુક હતી; તેઓ વચ્ચેનો ગ્રેમ આણુહદ ધાડો, હડો અને પવિત્ર ફિદાગીરીશ્લી ઉરપુર બરેલો હતો.

“હું હવે વાત છેડું?” લીઝોં અવારનવાર લીમાને પુછતો: “ઓ લીમા! હું ચોખતાં કંટાળી ગયો છું. તાહરી માતાની પસન્દગી હું મેળવી ચુકો છું એમ મને લાગે છે; અને તાહરા પપા ડીગર પણ વખતના વહેવા સાથ મને પસન્દ કરતા થશે. લીમા, મને તેની ખાતરી છે! મને હવે વાત છેડવા દે. મને કેટલું દુઃખ વિયોગથી ચાય છે તે તું સમજી શકે એમ નથી. આપણે એક રૂમમાં હોઈએ ને હું તારી નઝદીક આવી ન શકું, તાહરો મધુર મુખડો માહરી સમિપ હોય અને ને હું ચુમી ન શકું: ઓહ!

એ બધું મને ધણું કારી લાગે છે. તું ક્યાંથી જાણુશે કે તું મધુરીને માહરો હૈયાં સરસી ચાપવા માટે માહરા હાથો હું કેટલી વાર પહોલા કંડું છું કે ને. ખાલી હવાનેજ ભેટીને નામુરાદ થાય છે. ઓ લીમા ! મને કહેવા દે.”

પણ તેણી હંમેશ એકજ જવાબ દેતી હતી.

“હમણાં નહી, લીઆ, હમણાં નહી ! માહરા જાવાને તાહરો પરિચય વધુ પડવા દે !”

“પણ તે તુરત ખોલી ઊઠતો: “જો તાહરા પપાને આપણે કહીશું નહી તો તે આચિંતો આપણો ભરમ પકડી પાડશે. કદાચ તે મને પુછશે કે હું મીલ ઉપર જ્યાર ત્યાર કાંય ધકેલા ખાવું છું ! હું જો તેનો જવાબ સાચો ન દેવશ તો કોઇ. ખીજો દેશે.”

“ખીજો ? ખીજો કોણ ?” તેણીએ પુછ્યું.

તે મગરૂરી અને સુખતું એક મીઠું હાસ્ય હસ્યો.

“માહરી વહાલી લીમા !” તે બોલ્યો, “લીનની લક્ષનાને હું કેટલો આહું છું તેથી અંજાણ બહુજ થોડા જણ છે. હું તે માટે બહુ મગરૂર છું ! મને કહેવા દે લીમા, મને તારા પપા ના ન કહેશે ! મને કહે—તું એટલી કાંડે છે ?”

“હું તે તને કહેવા ઇચ્છતી નથી !” તે બોલી “તેથી તાહરું મન દુઃખાશે.”

“નહી, તેમ ન થશે ! લીમા. મને કહે !”

“માહરા પપાને ફેંચમેનો સામે મોટો ધિક્કાર છે. તેજ ખાતર તે આપણા લગ્નની મંજૂરી આપશે નહી !

“લીમા ! માહરી મધુરી ! તાહરી તરફના માહરા પ્યારમાં તો હું અંગ્રેજ મિસાલ છું !” તે બોલ્યો. “એ તેનો ખોટો ભ્રમ છે ! અને તેનું નિવારણ હું કરી શકશ !” તેણે પોતાનું સર દમામથી ઉઠાવી કહ્યું. તે દળણું દળનાર અંગ્રેજના ખોટા ભ્રમ માટે સાલડાનાના તે છેલ્લા ઉમરાવ નખીરાને શું દર કાર હતી ? જો તે પોતાના દેશમાં—પોતાની બહોળી મિલકતના અખત્યારમાં હતે તો તે મીલર તેની સરખામણીમા એટલી નીચી પદ્ધતિ હતે કે તેઓ વચ્ચે વહેવાર જેવું પણ અશક્યજ હતે.

“આપણે જેમ છીએ તેમ ઘણાં સુખી છીએ. ઉંઢાળાનો આ દિવસખુશ દેખાવ પણ આપણા પ્યારનો ભાગીદાર છે? નહી, લીઓ! આપણે શું કામ તેમાં ફેરફાર ચાહ્યે?”

“કારણ કે ફેરફાર આપણે માગ્યે કે ન માગ્યે છતાં અતે થવોજ જોઈએ. મને તે માટે તૈયારી કરવા દે!”

“થોડા દિવસ!” તેણી કહેતી “લીઓ ખીજ થોડાં દિવસ સચ્ચુર કરા!”

“—અને તું ક્યુલ થશે, લીમા? પછી તો તું વાંધા ન કાઢશેની?”

“નહી!” તેણી નરમીથી જવાબ કરતી, “પણ લીઓ, મને ઘણી ફિક્કર છે—”

“તું કાંઈ ફિક્કર ના કર. તુને જીતવા માટે હું શું શું કરવા ઇતેજાર છું તે જો તું બહુ જાણે તો જરૂર તું ફિક્કર ન કરે. હું એક મહાસાગર 'તે માટે તરવા તૈયાર છું,—તે માટે દુનિયાને એક છેડેથી ખીજે છેડે ચાલી જવા તત્પર છું! તને ફિક્કર કરવાની શું અગત છે?” તેણે એમ કહીને તે મધૂરીને જુસ્સાથી પોતાનાં પાસામાં ખેંચી અને તેણીનો મધૂર ચહેરો જે ઉપર આવતાં દુઃખના ચિન્હો ફેલાવ્યાં હતાં તે ગરમ બકી-ઓથી ભરી મૂક્યો.

“મનિ કહે ડીઅર, તું એટલી બધી કાં ડરેછે? મને તો સ્હજ પણ ચિંતા નથી!”

“આપણે હમણા ઘણા સુખી છીએ,” તેણી બબડી, “અને પપાની મંજુરી ન મળશે તો પછી શું થશે?”

“ને તેમ કહી ન શકશે! તેમ કરવાનો તેને સચ્ચ શું છે?—શું હું ફેંચમેન છું તે? લીમા, તુ ધાસ્તી ના રાખ; ફિક્કરની જરૂર નથી.”

“જરૂર છે, અને તેથીજ હું ખીહું છું! આપણે હમણાં ઘણાં સુખી છીએ. લીઓ, આપણે રોજ મધ્યે છીએ: કોઈ કોઈવાર એકઠાં વધુ વેળા દિવસમાં બેઠયે છીએ તે ઉપર હાલમાં આપણને સતોષ પકડવો જોઈએ.”

“પણ માહરી વ્હાલી!” તે જુસ્સાથી બોલ્યો: “એમ કંઈ હંમેશ ચાલે? તે માટે કંઈ હું તને ચાહતો નથી. હું તને માહરી અર્થગિના કરવા માગુ છું: હું તને માહરી પોતીકી બનાવવા માંગુ છું: શું તું તે સમજી શકતી નથી?”

“હા! હું તે સમજું છું,” તે બોલી.

“સર્વ પ્યારનો આખેરી અંજમ લગ્ન છે,” તેણે જારી રાખ્યું, “હું તને માથે ત્યાં લઈ જવા માગું છું! હું તાહરા વગર જીવી શકું એમ નથી!”

“આપણે આટલાં બધાં સાથે તો છીએ, લીઓ,” તે બોલી.

“પણ તે કંઈ હું માગું છું તેમ નથી. જેમ પ્રક્ષીઓ ઝાડોમાં માલો બાંધી વસે છે તેમ આપણે ઝાડોની ગીચ ધટાઓ વચ્ચે આપણું ઘર કરીશું—એક ઘર કે જેની તું શેઠાણી અને રાજકર્તી રાણી થશે અને હું તાહરા મોટા પ્યારનો પરસ્તાર થવશ.” તેને તે સંબંધીનાં સાધનો કે સગવડોનો તો વિચાર માત્ર પણ ન હતો. તેણીને પણ તે વિષે કલ્પના ન હતી. બસ, પ્યાર અને પ્યારે તેઓને ભરમાવ્યાં હતાં. “હું તાહરા હંમેશાં દિલગીર રહેવશ. લીમા, હું તને હમણાં ચાહું છું તેમજ જીંદગી સુધી ચાહવશ—વરસોના વહેવા સાથે જતસ્તી, પણ કમતી તો કદિ નહીં!”

તેણીએ તેના ચહેરામાં જોયું: તેણીની સુંદર ચક્ષુઓમાં આંશુઓ ધાઈ આવ્યાં.

“હું તે સુખની કલ્પનાથી પણ સુખી છું, લીઓ! પણ જો પપા ના પાડશે તો આપણે શું કરીશું?”

“પણ તે ના પાડશેજ નહીં, માહરી જ્હાલી!”

પણ તેણીએ જાહે કરી.—“જો તે નાજ કહે તો?”

“તેવો વખત આવવે આપણે તે વિષે વિચાર કરીશું,” તેણે જવાબ દીધો. “મને પૂછી જોવા દે; મને તદ્દન ખાતરી છે કે બધું સમાધાન ઉતરશે.”

“અને મને તદ્દન ખાતરી છે કે તે જરૂર ના કહેશે!” તેણીએ દિલગીરીથી કહ્યું; “મને એવો વહેમ છે!”

“મને એ વહેમનું નિવારણ કરવા દે!” તેણે કહ્યું, અને તેણીનો ખુબસુરત મુખડો કાસીઓ અને પ્યારના મીઠા શબ્દોથી ભરી મૂક્યો. “જેમને ટાળવાની આ એક એજમતી દવા છે!” તેણે તે મધૂરીના ચહેરા પર હાસ્ય પ્રકટી રહેલું જોઈ પ્યારથી કહ્યું: “બીજો કંઈ વહેમ છે? એવી દવા કરવાનું મને ધણુ પસંદ છે.”

તેણી ખુશમિઝાઝનું હતી.

“પણ ‘હીઓ,’ તેણી બોલી, “જો માહરા પપા ના પાડશે તો આપણે એકમેકને મળી શકીશું નહીં!”

“માહરી ભધુરી! જો બળતા પહાડોની એક હાર બી આપણી વચ્ચે આવશે તો તે હું કદાવી આવશ! કોઈ ચીઝ મને તાહરાથી દુર કરી શકશે કે રાખશે નહીં. તને તે લાઇને હ્યાદ છે કે જે તેં તે રાત્રે પેલાં પૂરાણાં બેલેડમાં ગાઈ હતી અને મેં એલનવોટરનાં આખ ઉપરથી સાંભળી હતી!”

“મને યાદ નથી!” તે બોલી.

“મને યાદ છે, અને જો તું ધારે છે તેવું પરિણામ આવે તો તે લીટીઓ આપણને કેવી આગાદ લાગુ પડે એમ ધારી મેં ગોખી રાખી છે.

મુજ પિતાએ કીધી છે એરડામાં કેદ,

ને આવી છે તેની મુજ માતા સમિપ,

પણ તાળાં ને દિવાલ ન રાખશે કંઈ ભેદ,

સાચા મુજ પ્યારાથી છુટી હરગીઝ!

માટે મને બોલવા દે—ફિકર નિવારી દે! આ આખી અવનીમાં એવી કોઈ જગ્યા નથી કે જ્યાં તને સાંતશે તો હું તે ન શોઢી કાઢી શકીશ, યા એવી કોઈ શક્તિ નથી કે જે મને તું બહાલીને મળતાં અટકાવી શકશે!”

પ્રકરણ ૭.

કદિ એટલુ બધું ઘાસ ઉગ્યું ન હશે: કદિ અનાજનાં છોડાં એટલા ઉંચા, સીંધા અને ચળકતા થવા પામ્યા ન હશે: કદિ બાજરી તડકાનાં તેજસ્વિ પ્રકાશમાં એટલી હસી રહી ન હશે. તે દળાણુ દળનાર પોતાની આબુઆબુની ‘કુદ્રતની એ બધી રહ્યામણી હરિયાળી જાઈ પોતાનાં મન સાથ અણહદ રાજ થતો હર્યો. બધું તેની મરજ મુજબ હતું; પાક પુષ્કળ ઉત્પન્ન થયો હતો એટલે કમ્પાણી વધી હતી. તેનાં એકઠાં થતાં

દ્રવ્યમાં નવો ઉમેરો કર- નાર હતી. તે દોલત કે જે તે પોતાની એક પુત્રી પુત્રી કે જે તેની જીંદગીની મગરૂરી હતી તેને માટે એકઠી થતી હતી.

તે મીલર સંતોષી હતો: બધું તેની મરજી મુજબ થતું હતું. તે વાઇનનું ગ્લાસ 'સીપ' કરતો પોતાના ધરના બગીચામાં નિરાંત કરતો બેઠો હતો. તે પોતાને નસીબદાર સમજતો હતો કેમકે તેની પ્રિય પુત્રીને રીતમાં આપવાની દોલત કેટલી બધી રોજ-ગ-રોજ વધતી જતી હતી! તે દરેક રીતે સંતોષી હતો. તે પુત્રી બી ખુશસુરતીનો એક નકશા હતી. તેણે તેણીને એક લેડીને લાયકની વિદ્યા બણાવી હતી અને વળી બિવિધમાં તેણી માટે એક મોટી દોલત તે મૂકી જનાર હતો. તે તેણીને એક અગ્રેજ ગૃહસ્થ સાથે વરાવા ચાહતો હતો. તેની જીંદગીની એ એક સર્વોત્તમ ઉમેદ હતી. ગઈ કાલેજ માર્કડયુક ગ્રેન્જનો ધનાઢ્ય સ્કવાયર બેસ્લી તેને મળ્યો હતો અને તેણે લીમાની ખુશસુરતીની તારીફ પર તારીફ કરતાં કહ્યું હતું કે આખા ઇંગ્લંડમાં તેના જેવી મહેરનમુન છોકરી બીજી જવલેજ હશે.

.. “એવેન કોઇ ધનાઢ્ય અગ્રેજ ગૃહસ્થ એને જોશે-એની સાથે પ્યારમાં પડશે અને એને જીતશે. કદાચ સ્કવાયર બેસ્લીજ એના હાથનો ઉમેદવાર થશે અને ખચ્ચીત તે માહરી બહાલી દીકરી માટે એક અહોભાગ્યભયુ સાડું ગણાશે. સ્કવાયર જેવા એક મહોટા માણસની મહોરદાર બનવું અને ગ્રેનજના આલિશાન મહેલમાં રજ કરતી રાણી થવું એ કંઈ જેવાં તેવાં સુમાગ્યનાં ચિન્હો નથી. અને માહરી લાડકી બી ક્યાં કોઇને ત્યાં ખાતી હાથે જનાર છે?”

તેના વિચારોમાં ખલલ પડી. લીઓં ડીલાડાના ત્યાં આવી લાગ્યો.

.. “મીંડ ડરવન્ટ, હું તમારી સાથે એક અગત્યની ચુકતેગો કરવા આવ્યો છું!” તેણે સલામ કર્યા બાદ કહ્યું. જોન ડરવન્ટના કપાલ ઉપર કચવાટ અને ગુસ્સાનો ચીલ્લો ચઢી આવ્યો. તેને તેના ખુશ ખ્યાલોમાં ખલલ થતાં કચવાટ ઉપજ્યો. તે તેની સાથે વાત કરવાને ના પાડવા જતો હતો પણ તેના નરમાશભર્યા મુખડા ઉપર નજર કરતાંજ તેનો તે નિશ્ચય અલોપ થઇ ગયો.

“તમે મને કંઈ કહેવા માંગો છો, કહો?” તેણે કંઈક કડક સાદે કહ્યું.

લીઝોં તે પરવાનગી સાંભળી શું બોલવું તેનાં વમાસણમાં પડ્યો. તે વાત કરવા તો ચાલી ચલાવીને આવ્યો હતો પણ હવે તે કરડા દેખાવના અંગ્રેજોની સન્મુખ આવ્યા પછી કેમ વાત છેલ્લી તે તેને સમજ પડ્યું નહીં. નહીં કે તે બીધો: તે બ્યારે આવ્યો ત્યારે એવા ખ્યાલથી અચકાયો હતો કે મહાન સોલ્ડાનાના ખાન્દાનના તેના આગલા ન્યાગાનો કદિ બી એવી રીતે પોતાની ટોપી ઉતારી પોતાની માથુકના હાથની આછછમરી માગણી કરતા તે માથુકના પિતા આગળ ગયા ન હશે.—અને તે કેમ જાય? પણ પછી લીમા અને તેના પ્યાર માટે કંઈ પણ કરવાના તેના નિશ્ચયે તેને અત્રે આણ્યો, અને હવે તે શું ચવાયો. તે કેમ તે પિતાને કહે-કેવી રીતે તેને સમજાવે કે તે તેની પરિસુરત પુત્રીને તમામ જનો-જીગરથી ચાહતો હતો, બલકે પુજતો હતો. તે હિચકારો ન હતો. જે હાથમાં નાગી તલવારો સાથે તેની સામે દુશ્મનના સૈનીકો ધસી આવ્યા હોતે તો વગર હથ્થારે પણ તે તેઓની સામે બહાદુરીથી ચતે, પણ આ કડક દેખાવના ખ્રિષ્ટિય મીલર આગળ તે ચુપ બેઠો. કેમ વાત શુર કરવી તે તેને સમજાયું નહીં.

“તમે કંઈ મને કહેવા માગો છોની?” તે મીલરે પુછ્યું.

“હા, પણ માહરી જીંદગીમાં આ પહેલીજવાર હું હિચકારો હોવું એમ મને ભાસ થાય છે!” લીઝોંએ કહ્યું.

જેન ડરવન્ટ તે સાંભળી તેની તરફ અજ્ઞયબીથી જોઈ રહ્યો.

“હું એમ સ્મજ છું દિલગીર છું: તમે જે કહેવા આવ્યા છો તે માટે એ સારું સુચવતું નથી. હૃદયની લાગણીઓ આપણ સર્વને હિચકારો બનાવે છે.”

“માહરા બાબમાં હૃદયની લાગણી નથી પણ પ્યાર છે!” તેણે કહ્યું: “હું તમને થોડાજ શબ્દોમાં કહીશ. હું તમારી દિકરીને આહું છું: માહરા જીગરના સઘળા જોશથી, હું તેને આહું છું અને તેને માહરી પરણેતર થવાની રજ બક્ષવાની તમારી બહાલી મેળવવા હું અત્રે આવ્યો છું.”

ગબીર ચુપકીદી ત્યાં બાપી રહી: તે શબ્દો હવામાં આખર થઈ ગયા: ફરક ફરત તે મીલરનાં મુખમુદ્રા ઉપર થયો: તેનો કરડો રતાશવાળો મુખડો ફિક્કો ઝનુની થયો.

“હું તેણીને આહું છું!” તેણે બરી રાખ્યું: “કદિકોઈ ચાહી શકે નહીં એવા પ્રજાળ પ્યારથી હું તેને આહું છું: તેણી માહરે મનશે સ્વર્ગની

અપસરા સમાન છે !” અણહદ ગુસ્સાની એક ધુજરી તે મીલરના અંગમાંથી પસાર થઈ ગઈ તે જો લીઓએ જોઈ હતો તો તે કદાપિ સમજી જતે— અચકી જતો. પણ તે તેણે જોઈ નહી. તે પોતાના દોલનો ઉભરો ખાલી કરવામાં એટલો મશગુલ હતો કે તે મિલરમાં થતો ફરફાર તે જોઈ શક્યો નહી.

“તેણીને મને સોંપો !” તેણે આજીજી કરી, “અને હું તેને જીંદગીવેર આહવશ ને સાચવશઃ હું તેણી માટે મહેનત કરશ અને તેણીને સૃષ્ટિમાં સર્વેથી સુખી પરણેતર બનાવશ.”

ફરી ચુપકાઈ દેલાઈ. તે મીલરનો ગુસ્સો બેઅંદાજ વધ્યો જતો હતો.

“હું જાણું છું કે હું જોઈએ તે કરનાં મસ્તી માણું છુંઃ હું તમારા દુન્યવી સર્વથી મોટા અને પ્યારા ખજાનાની પાંચના કરું છું !”

તે એક શુરવીર જવાન હતો છતાં જ્યારે તે મીલરનો અતિ ગુસ્સાભર્યો મહેરો તેની ભણી હાથકાયો અને તેનો કરડો અવાજ ગગડાટ પેરે બહાર પડ્યો ત્યારે તે ચોંકીને પાછળ હટ્યો.

“હસો જો તમને તમારી જીંદગીની કદર હોય તો એક બોલ બી વધુ ન બોલશો ! અણહદ ગુસ્સા વખતે હું માહરી ઉપરનો કાચુ સાચવી શકતો નથી. હું ખુન બી કદાચ કરી દેવું !”

“ખુન ! !” તે હરણુકાડ થયલો આશક પોકાર્યો. — “ખચ્ચીત ! તમે સંમજેલા લાગતાં નથી !”

“હું બધું સમજી ચુકો છું !” તેણે પાછી બરાડ મારી “તમે માહરી દીકરીના હાથની માગણી કરવાની હામ બીડો છો ?”

“તેણી તરફના માહરા બળવાન પ્યારની રૂપે હિમ્મત કરે. છું ! હું તેણીને ચઢું છું ; માહરો પ્યાર માહરું—જો તમને બહાણાની ગરબ હોય તો—માહરું બહાણું છે !”

તે માલરના મહેરા અને તેના ટાઈટ મુઠી વાળેલા હાથો ઉપરની નસો પુલી આવી.

“હું માહરી ઉપર ઘણી મુસિબતથી કાચુ રાખી રહ્યો છું !” તેણે બાંગ મારી, “પણ મને ફિકર છે કે—”

“માહરી સાથે ઇન્સાફથી વર્તો!” લીઝાએ કહ્યું; “મેં તમારું કાંઈ નુકસાન કર્યું નથી; તમને કાંઈ ઇન કરી નથી; મેં તમારી સુંદર દીકરીના પગ આગળ માહરું પ્રમાણિક્ષ અને તેણી માટેના મહેાડાં પ્યારથી પ્રજળતું છગર મેળ્યું છે તે કંઈ ખોટું નથી!”

“નહી! તે ખોટું નથી!” તેણે ગુસ્સાથી ધુજતાં કહ્યું: “તે ખોટું તો નથી, પણ તમારે તેણી તરફ નજર ઉઠાવી જોવું જી જોવું ન હતું, તો જી તમે કહો છો તે મને મંજુર છે કે તે ખોટું નથી. હું ધીરજ ધંરીશ, શાંત થઈશ; તમે માહરી છોકરીના હાથની આગળી ફેરોડો? માહરો જવાબ ‘ના’ માં છે! એક વેળા નહી, એક હજાર વેળા ‘ના’ માં છે! માહરી દિકરી કદિ તમારી પરણેતર થઈ શકશે નહી. માહરો આ વિચાર રદજ પણ ફરનાર નથી! ‘ના’ સિવાય માહરી કંતે જીજો જવાબ નથી! તમને જવાબ મળી ચુકે છે—હવે જાઓ!”

“મને જાસ્તી કહેવાનો હક છે,” તેણે કરગરીને કહ્યું; “તમે મને કાં નિરાશ પાછો ફેરવો છો? તમારી નાપસન્દગીને સખખ સમજાવશો? તમારી દીકરીને હું આહું છું અને તે મને આહે છે—પછી તમને લાધો શું છે?”

“તે—શું હું?” તે ખીતરે બંદીઝ મારી.

“તે મને આહે છે!” લીઝાં બોલ્યો. “તેથી દારણું જાણવાનો મને હક છે. તમારી દીકરી હું જોટલી તેણીને આહું છું તેટલોજ મને તે આહે છે!”

“માહરી દીકરી તમને આહે છે?” તેણે બાંગ મારી, “હું તે માનવા ના પાહું છું? તે બનવાકાળ ખીટુલ નથી!”

“તે તમામ સાચું છે!—હું તેણીને આહું છું અને તેણી મને આહે છે! તમને તેણીને મને સોંપવામાં હરકત શું છે?”

“તેણીને એક પેંની વિનાનાં રખડતા ફેંચમેંનને સોંપું?—નહી, મેં તેને એક લેડીને છાજતી તાલીમ આપા ફેજ માટે અપાવી નથી! હું તેણીને આહું છું—તેણી માહરી છંદગીની ઉમીદ છે, પણ તેણી તમને—એક ફેંચમેંનને પરણે તે કરતાં હું તેણીને મૂલેલી જોવા—આ એલનવોટરમાં હુગી જઈ મરી જતી જોવા જી તૈયાર છું!”

“—પણ કાંય ?” લીઝોએ પુછ્યું: “કંઈ કારણ ?”

“પહેલું કારણ એ કે તમે ફ્રેંચમેન છો અને માહરી લાડકી દીકરી કદી એક ડેનર્સીંગ માસ્ટર—એક વિદેશી સાર્થ પરણશે નહીં ! જ્યારે પણ તે વરસે ત્યારે તેણીનો ભરથાર એક શુદ્ધો અંગ્રેજ હોવો જોઈશે !”

“હું એક ઇંગ્લીશમેન જેટલો જ ભેરાવર ને મદગુણ સંપુર્ણ છું !” લીઝો, ૩ સોલ્ડાનાએ કહ્યું.

“તેતું કંઈ કામ નથી; માહરી દીકરી એક પ્રમાણિક અંગ્રેજ અધ્યાત્મ પરણશે—એક ફ્રેંચમેનને કદિ બી નહીં ! પછી ભલે તે એક રાત્રે બી કાંય નહીં હોય !”

“હું એક રાત્રે તો નથી,” લીઝોએ કહ્યું, “પણ તાજદારોનાં જેવાંજ આલી ખાનદાનનો હું એક નખીરો છું.”

“શું ?” જોન ડરવન્ટે તે સમજી છેડાઈને કહ્યું.

“એ ખરું છે ! માહરું કુટુમ્બ ફ્રાંસમાં બહુ જીવું છે: માહરા વડવાઓ ધાર્મિક યુધ્ધોમાં બહુ શુરાતનથી લડેલા છે ! હું ગરીબ છું તેથી તમે મને ધિક્કારો છો, પણ ગમે એવો મુકલેસ છતાં તમારી દીકરીના હાથનો ઉમેદવાર હું—કોંટ ૩ સોલ્ડાના છું !”

“એક પેની વગરનો કાઉન્ટ ?” તે મીલર અખાલ્યો: “તમારે માટેનાં માહરાં તમામ માનનો નાશ એ તમારા છેલ્લા ખુલાસાથી થઈ ગયો છે ! હું દરેક વિદેશીઓને ધિક્કારું છું—હું ખેતાળવાળાઓનો શત્રુ છું !—ખેતાળવું પૂછકુ ધરાવતો શપ્સ માહરે મનથી ન્યાદા તિરસ્કારને પાત્ર છે: એ માહરું મત ધણુંજ દૃઢ છે ! શું તમે એમ વિચારો છો કે તમારાં ખાલી ખેતાળનાં જીવંત ખોખાંથી હું અંજવશ—ખુશી થવશ ? કાઉન્ટ કે નહીં કાઉન્ટ—તમે ફ્રેંચમેન છો એજ માહરી ‘ના’નો સળળ સળળ છે ! હું માહરી દીકરીનો હાથ તમારા કરતાં માહરે ત્યાં નીચમાં નીચ કામ કરતા એક નળવા ઇંગ્લીશ નોકરને આપવા ખુશી છું ! મને સમજી લેવ—તમે ગરીબ છો અને માહરી ખુબસુરત લીલા નથી: શું તમે એમ સમજો છો કે ગરીબાઈના ખુરા હાલેસા ઉઠાવવા મેં તેણીને એવી ઉંચી ડ્રેજવણી આપી છે ? તેણીના જીવાન નાજુક કરો કદિ સખ્ત કામ

કરવા સરખાવવા નથી; તેણી એક તવંગર ગુંદસ્થનેજ પરણશે! મેં તેણી માટે એક દોઢત દોઢત એકઠી કરી છે: તેણી તમારે માટે નથી: જાવ!”

પણ લીઓં ૩ સોલ્હાના પત્થર થઈને ઉભો. તેં શબ્દોનો ધોધ સમી જવા છતાં તે ત્યાંજ ઉભો;

મકરણ ૮.

પોતાના બોલવાની કદ પણ અસર તે જવોન ફેંચમેન ઉપર ન થયેલી જોઈ તે મીલરે તે શબ્દો તેને પુનઃ કહી સંભળાવ્યા, પણ તે તો સ્તંભ થઈને ત્યાંજ ઉભો રહ્યો.

“તમે ઇન્સાફ કરો: વહેમને શું કામ વાજખી વિચારો છો? મને ઇન્સાફ આપો.”

“હું ઇન્સાફી કરતાં જાસ્તી સારી રીતે વનું છું!” તે મીલર બોલ્યો. “મેં માહરી છોકરીને ઉંચી ફેળવાણી આપી—તેણી માટે સખ્ત મહેનત કરી એક મહોટી દોઢત ભેગી કરી તે કંઈ તમારા જેવા એની વિનાના, ઘરઆરના આધાર વગરના, કે ભવિષ્યની કાષ્ઠપણ આશાથી મૂકત એવા વિદેશી સાથ તેને પરણાવવા નથી!”

“હું ઘર માંડીશ: મને ભવિષ્યમાં વધવાની આશા છે!” તેણે ગંભીરતાથી કહ્યું: “મને એક થોડીક પણ ધીરજથી સમજે. તમે મને તેણીને સોંપશો તો હું એક મઝાનું ઘેર તેણી માટે માંડશ. લીનની નંજદીક એક મઝાનું ન્હાનું કોટેજ છે—તેણીને પસંદ પડે તેવું—ઝાડોની ઘડાઓમાં આવેલું—તે હું લેવશ, તેને આરાસ્તાં કરશ. હું મહેનત કરશ—એવી મહેનત કે જેવી કોઈ મદદ કાઢી ન હશે! ફક્ત મને સોંપો, અને હમે તવંગર થઈશું કેમકે અમે સુખી રહીશું!”

તે મીલરના મ્હેરા ઉપરની ધિક્કારની લાગણી વધતી કંઈ થઈ.

“નહી!” તે બોલ્યો: “તે બનશે નહી. તમારી કાષ્ઠપણ આજીવ કાવશે નહી; માહરી પુત્રી તમારી પરણેતર કદિ થશે નહી: મને એ વિષે ફરી કહેતા બી ના—એ બનશેજ નહી!”

તે જીવાન આશકે શુભાનીથી પોતાનું સર ફડકાવીને ઉંચું ક્યું.

“હું નથી સમજી શકતો કે તમારા એવા એક વાહિયાત ધખારાને લીધે તમે તમારી છોકરીની જીંદગી દુઃખી કાં કરો છો? તમને તેમ કરવાનો હક શું છે?—પછી તે તમારી છોકરી હોય તો શું થયું?”

“માહરી કાંઈપણ ચીઝ માટે મને ગમે તે કરવાનો સંપુર્ણ અખત્યાર છે!” તેણે જાહેરી બની કહ્યું.

“નહી! તમારું હોય તેથી કંઈ તમે તેને દુઃખી ન કરી શકો; તમને તેમ કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી!”

“બસ ખામુશ! હવે મેં ઘણું સમજ્યું: આ પળથીજ તમે માહરી દીકરીનો ખ્યાલ છોડી દેજો ને માહરાં ધર નઝદીક આવશો મા! હવે જાવ, તમારો સુરત હું ફરીથી જોવા ચાહતો નથી!”

“તમારી આ વર્તણૂકથી તમારી દીકરીને કેવું દુઃખ થશે તેનો તમને કંઈ ખ્યાલ હોય એમ લાગતું નથી!” લીઓએ કડવાસથી કહ્યું.

“હું ધારું છું તેવી સહનશિળતાવાળી જો તે દશે તો તેણીને કંઈ દુઃખ ન થશે! તમે અત્રે એ મૂર્ખાંધમરી માગણી કરવા આવ્યા છો તે તેણી છે કે?”

“હા!” તેણે ટુકમાં કહ્યું.

“હું માનતો નથી!” જૉન ડરવન્ટ ઝનુનથી બખાલ્યો. “તેણી મને બરાબર પીછાણે છે. માહરા વિચારો ને મનોથી તેણી સારી રવેશ વાકેફ છે: તેણી એ તો જાણતીજ હશે કે ખાલી ખેતાખનું ખોખું ધરાવનારા એક પેની વિનાના વિદેશીને હું તેણી સાથે કદિ પરણવા ન દેવશ! હવે ખુદાને ખાતર તમે જાવ—જાહેર પોર્વાં શીખવો—ખ્યારક્યારનાં ઘેલાં ચેડાંથી હાથ ઉઠાવો! જો તમે જવા નથી માગતા તો હું જાવું છું: માહરી પાછળ આવવાની દિમન કરતા ના—શુક નાહટ!”

એક શબ્દ વધૂ બોલવા વગર તે મીઝર ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. લીઓં નિરાશા, ખીજવાટ અને દુઃખથી ઉછળતી ઢાતી સાથે ત્યાંજ ઉભો. તેનું જીગર તેની ‘ના’થી સંપૂર્ણ ધવાયું હતું. ને હવે વિનાનો કેધે ભરાયો હતો. આ ઇંગ્લીશ દળણું દળનારે તેની જાતિને, તેના ખેતાખને, તેના ખાન્દાનને તુચ્છકારથી હસી કાઢ્યું હતું અને પોતાની પુત્રીને તેની સાથે વરાવા સાફ

ના પાડી હતી ! ઓ ખચ્ચીતજ તેના નેઆગાનેને એવી છકકડ—એવી હડધુત કદિ મળી ન હશે ! સોદડાનાના આગલા નખીરાઓ પોતાની માથુકના હાથની માગણી કરતાં બ્યારે પણ ગયા હશે ત્યારે તે માન સાથજ મંબુર થઇ હશે.

“હું તેણીને મેળવશ !”-ને બચડ્યો. “તેણી મને આહું છે અને હું તેણીને મેળવશ ! કંઈ બી કરીને-ગમે એ છતાં મેળવશ !” અને તેણે પેલાં બેઝેડની નીચલી લીટીઓ કલકારી :

મુજ પિતાએ કીધી છે જોરડામાં કેદ,
ને ચાવી છે તેની મુજ માતા સમિપ;
પણ તાળાં ને દિવાલ ન રાખશે કંઈ ભેદ,
સાચા મુજ પ્યારથી છુટી હરગીઝ !

કાંઈ ચીઝ મને અટકાવી શકશે નહી—દરેક મુસિબતો છતાં હું તેણીને છતશઃ વચમાં આડા પહોડો કાં ન પડે—બસે ! ગમે તે કાં ન વચમાં આવે તો તેની સાથ બી ટકકર કીલી હું તેને મેળવશ.”

તે તે સાંજે લીમાને મળવાની ઉમિદમાં ફાકટમાંજ એકનવોટરના કિનારા ઉપર ફર્યા ફર્યો પણ તેણી આવી નહી. અને રાત પડી, ચોપાસ અંધકાર ફેલાઈ ગયો અને તેણે એક બોટમાં સવાર થઈ પેલી માનીતી બારી તરફ ઝાંકાવ્યું. ત્યાં પણ તેને નિરાશીજ મળીઃ બારી અંધ હતી, અંદર બત્તીએ ન હતી કે ન હતો સંભળાતો સંગીતનો સરોઃ; સધળું ચુપચાપ ગમથોર શાન્ત હતું !

જેન ડરવન્ટનાં ન્હાના કુટુંબમાં આ પહેલીજવાર મિનાકેશો થયો. તે અંપાર ગુસ્સે થય્યો અને અસંતોષી અનેકો ઘરમાં ગયો. તેને માટે તે આતિ પજવતાર અને દુઃખદ હતું. અગર તેનો એકાદ નકર લીમાને ચાહતાં શીખ્યો હતે અને તેણીના હાથની યાચના ફરનો તેની પાસ આવ્યો હતે તો તેથી તે હમણા કરતાં અર્ધો બી ગુસ્સે ભાગ્યેજ થયો હતે. એક પેની વિનાતો ફેંચમેન—એક નિશાળનો શિક્ષક—એક પેનીની પણ કિંમત ન આંકી શકાય એવો કુટુંબી એકાગ્ર ધરાવતો મરદ—ઓ ! એ કરતાં બીજું અરાબ તે મિત્રરને મનસે કંઈએ ન હતું. અને વળી તે એમ કહે કે ખુબસુરત લીમા તેને ચાહતી હતી ? ઓ એ તો હવની બી હદ થઈઃ તે ખ્યાલથી તે જાસ્તી ને જાસ્તી કોથે ભરાયો. ને સ્કવાયર

મેસ્ત્રી એ વાત જાણે તો શું વિચારે—શું કહે? લીનની લલના એક પેની વિતાના ધરનાર વગરના રખડતા નિશાળના શિક્ષકને પરણે કે જેણીને એક લેડીને બરની કેળવણી તેણે કંઈએક કહ્યો. ખેંચી અપાવી હતી અને પેટે પાટો બાંધી રાતદિસ વર્ષો સુધી સખ્ત મજુરો કરી, તેણીનાં લગ્નની રીત સાફ એક દોલન એકડી કરી હતી.

જોન ડરવન્ટ પોતાના કપાળ ઉપર ગુસ્સાના બારી ચીલ્યા સાથ તે પહેલીજ વાર તે ન્હાના રૂમમાં ગયો. મેની મહોરદાર અને બેટી ત્યાં બેઠાં હતાં. તે રૂમની બારી બહાર બાગમાં ઉઘડતી હતી અને લીમા તે બારી બહાર આતુરતાથી ડોકાવતી હતી. બહારો લીઓ હમેશ મુજબ આજે નજરે કેમ ન આવ્યો હતો તે માટે તે અદેશમાં હતી.

“હેલન!” તે મિલરે જતાં સાથ કરડા અવાજે પોકાર્યું: “હું તાહરી સાથ વાત કરવા માશું છું!” તેના કરડા સાધી લીમા ચમકી. હેલન ઉડીને તેની આગળ બેઠી.

“હું તમને બેહુને કંઈ કહેવા માંશું છું!” તેણે કહ્યું: “હું ખીજવાયલો ને ગુરસે છું પણ તમારી સાથ વાત કરતાં હું શાંતિ જાળવશ. હેલન, લીમા તાહરી બહાલી, પેલો અહીં ઘડેલા ખાય છે તે ફ્રેંચમેને તાહરા હાથની લગ્ન સાફ માગણી કરવાની ગુર્ખાઈ કરી છે!”

“ઓ પપા!” લીમાએ પોતાનો રતાશપર ચઢેલો મુખડો બે હાથે ઢાંકી ઈચ્છીસ પાડી.

“તું માની શકે છે?” તેણે ગુસ્સાથી ધ્રુજતા સાદે કહ્યું: “એક શિક્ષક— એક ફ્રેંચમેન—એક પેની વિતાનો ટુલિબારડો ને એક ખાલી, ખેતાબનો દંભ ધરાવનારો ટોંગી— ઓ મારી બહાલી લીમા!”—તેણે એકાએક પોતાનો સાફ નમ્ર કરી. લીમાને ગાદમાં ખેંચી જોશથી દાખતાં કહ્યું: “મેં તને એક લેડીને જાણતી કેળવણી એ માટે અપાવી નથી! મેં તેને ના પાડી દીધી છે ને અત્રે ફરી ન આવવા ફરમાવ્યું છે.”

તે સમજ એક ધીમી દુઃખી બુમ લીમાના હોઠો વાટેથી બહાર આવી, પણ જોન ડરવન્ટ પોતાના વિચારોના ઉત્કેશમાં તે સમજ શક્યો નહી.

“એ વાહીઆત વાત કદિ બનશે નહીં! મેં તેને મોટી હડધુત સાથ હેકાટી કાઢ્યો છે!”

તમામ, ફક્કે ચહેરે ને દયાના સાદે લીમા બોલી: “પપા! એમ ન કહો! એમ કરી તમે મને જીવતી મારો નાખશો કેમકે હું તેને ચાહું છું!”

તેણે અનુનયી તેણીને પોતાની છાતી સુસ્તી જ્વેશમાં આંધી.

“નહી! માહર પ્રાણું તું મરી જશે નહી પંચુ તેને જલ્દીજ લુલી જશે. તેને તો તાહરે માટે સહેજ પચુ લાગણી નથી. લીમા! તાહરે માટે કોઇ ઇંગ્લીશ વર હું શોધશ.”

તેણી ધુનતી—ફિક્કા પાતી તેની બેઠ્ઠીમાંથી પાછી હતી.

“મને બીજે કોઇ જોઈતો નથી! પપા, તમે સમજી શકતા નથી? હું તેને ચાહું છું. તે પેની ચિત્તો ને મિત્રો વગરનો તેમજ આવારાવતન છે તેથી હું તેને કીચાદા ચાહું છું!!”

“તે દેશવટો સહેવે છે તેજ દેખાડે છે કે એની માનુષ્યમિ એને માટે કેવું બુદ્ધ મત ધરાવે છે!”

“નહી પપા! તમારું એ અનુમાન વાજગી નથી: તેની ગરીબાઈ અને દેશવટો તેની કમનસીબીનાં દૃષ્ટાંતો છે: તેના દુર્ગુણોનાં નથી!”

“તે ને હોય તે, ડીઅર!” તે મીઠવે, સુકચ્યું: “આપણને તેનું કામ નથી. એનું પોતાનું બી આપણને કામ નથી!”

“પપા!” તેણી વચ્ચે બેઠી, “તમે માહરી જીંદગીના બાવિ: પ્રકાશનો એમ નાશ ન કરશો. હું નહી ધારતી કે માહરી જીંદગીને અધકારમય બનાવવાનો તમારો નિશ્ચય હોય. તમે માહરી તરફ અતિ માયાળુ, દર્મશના છો. એક બાપ એક બેટી તરફ રહે કે થાય તે, કરતાં હુકારચણા કયાંદા હેતવંતા તમે હતા. પપા! તમે માહરું જીવર તોડી નાખશો કે માહરી જીંદગી દુઃખી કરશો નહી! તમને યાદ છે કે બ્યારે હું ન્હાની હતી અને મને કોઇ ચીઝ જોઈતી હતી ત્યારે તમે દર્મશ તમારી આગળ આવવા મને દરમાવ્યું હતું. તમે મને કોઈ બી ચીઝની ના પાડતા ન હતા. માહરી જીંદગી દર્મ્યાન કદિ તમે જલ્દી અફા કે માયા રહીત બન્યા ન હતા, અને બચ્ચીત આજે બી થશોજ નહી!”

“માહરી પ્યારો પુત્રી! માહરી તુરે તજર, તાહરાં લાડકાં માંથાના એક પ્યારા બાવને બી ઇન્ન આવવા દેવા હું નારાઝ છું!” તે મીઠવે કહ્યું; “તું ન્હાની છે—તાજન છે—હુનિયાના વહેવારથી અજાન છે: હું તાહરું મહુર.”

વાંચું છું. એક ખુબસુરત દેખાવ સિવાય કશી બી લાયકાત ન ધરાવતા એક વિદેશી જવાનનાં ફરેલી ફંદામાં તને હું ફરી જવા દઈ શકતો નથી. તારે એમ કરવું ન જોઈએ. તુને એક સેડી માફક ઉત્તારવામાં આવી છે; તારી રીત માટે એક મોટી હોલન મેં બેથુમાર રજ બેચી બેગી કરી છે; તારે એક અંગ્રેજ ગૃહસ્થને પરણીને સુખી થવાનું છે।”

“પપા!” તે મંત્રીએ આંખમાં આંસુઓ સહિત વિનવ્યું. “માહરે છગર ના તોડો। હું આહું છું તેજ મદને મને પરણવા દ્યો।”

“તું થોડાક સમયમાં સમજી શકશે. તારું છગર કંઈ તુટવાનું નથી।” તેણે કડક માયાથી મગમગવ્યું. “તું તારી મા સાથ જોઈએ તો ‘ચેન્ન’ પર જ—તેથી તને ફાવેલો થશે! તારા સુન્દર ચેહરા ઉપર અશ્રુઓ જોઈ મને તે કંગાળ ઉપર ચિદ્રાર છુટે છે।” તેણે થોડાક ગર્મ થઈ જઈ કહ્યું.

તેણી વધતી દુઃખી બનેલી અને ફિક્કરી પડેલી તેનાથી દુર હતી.

“ઓ! ખુદા ખાતર! એવા નાકદર અને બચકર શબ્દોથી તેને ના સમજાશે!” તેણી રડનાં બોલી. પણ તે મીઠરનો નિશ્ચય દૃઢ હતો.

“ઓતો અન્ન આવી જવોજ જોઈએ. લીમા! તારી છંદગીને સુખમય બતાવવા તું કહેશે તે કરશ! માત્ર એટલુંજ નહીં—મને સમજી લે! એ લગન માટે હું કદિ કચુલ થનાર નથી અને મેં તે જવાનને અત્રે આવવા સાફ મના ફરમાવી છે।—ખુબ સંભાળજો હેલન, માહરી બહાલી મહોરદાર ને લીમા માહરી પ્યારી પુત્રી! કે એ અત્રે ન આવે।”

“ઓ પપા! દયા કરો—માહરી પર દયા કરો।” તેણી રડતાં બોલી. “હું એ ખમી શકશ નહીં।”

“લીમા! માહરી બહાલી એટી। તારે એની ને માહરી વચ્ચે પસંદગી કરવાની છે।” તે મિલરે ઉશકેરાતા સાદે કહ્યું—“એની ને માહરી વચ્ચે! માહરી લાડકી દીકરી। હું તારે બાપ છું જે તને જાનો છગરથી આહે છે, જેણે તને પાળી પોષી લાડમાં ઉધારી મોટી કરી છે—જેણે તારે માટે અથાક ઝેહમત બેચી તારું લવિષ્યનું સુખ સાચવવા પોતાને પેટે પાટો વટીકા બાંધ્યો હતો! મે તારેજ ખાતર એ અમ ઉઠાવ્યો હતો અને તને માહરા પ્રાણથી પણ પ્યારી કરી મેલી હતી। આ જવાન કે જેને તું થોડાંજ અઠવાડયાં થયાં, પિછાણતી થઈ છે તેને ખાતર શું તું મને છોડી જવા તૈયાર છે?”

“નહી !” તે તેને રડતી વહાણથી વળગી પડી બોલી:- “ઓ નહી ! પપા, હું તમને કેમ છોડી જવું?”

“પણ માહરી વહાણી, જો તું જઈ કરે તો એજ એકલો રસ્તો છે. તાહરા આશકને ખાતર જોઈએ તો તાહરા બાપને તું તરછોડી દે !”

“ઓ પપા ડીઅર ! હું માહરું જીગર કેમ માહરે હાથેજ ચીરી મુકું?”

“એક ભુલ કરી જીંદગીભર તેનો પસ્તાવો કરી રડવા કરતાં હમણું થોડુંકે રડી દીધેલું સાઈ છે !” તે મીલરે કહ્યું; “અહીં આવ હેલન ! એને દિકાસો દે--એને પટાવીને સમજાવ, પણ યાદ રાખજે કે માહરી ગેરહાજરી દરમ્યાનમાં તે જવાન અત્રે પાછો કદિ ન આવે !”

તે મધુરી મહિલા એઅખત્યાર રડતી પોતાની માવિતરની ગોદમાં તુટી પડી ! એક શબ્દ પણ વધુ બોલ્યા વિના તે રમ છોડી ગયે !

—:o:—

પ્રકરણ ૯.

—:o:—

પોતાની પુત્રી સાથે એકલી પડતાં થોડીક પજો સુધી તે માતા કંઈ બોલી શકી નહી. તેણીએ તેનું સોનેરી વાળોવાળું માથું ખ્યારથી પસવાયાં કર્યું અને ત્યારબાદ તેણીનાં આંસુઓથી ભરાયેલું મુખ ચુમ્યું.

“એટલી કલ ખાઈને ના રડ, લીમા ! મને બધું કહે: હું ઇચ્છું છું કે હું જાણુવા પામી હતે, તો હું તને અટકાવતે, જો કે મને ડર તો હતોજ. શું તું તેને એટલો બધો ચાહે છે, ખાહરી દુખ્તર ?”

“મમા ! માહરાં જીગરનાં દરેક જોશથી હું તેને ચાહું છું !” લીમાએ રડતાં તે હાથ ખેંચતાં જવાબ વાળ્યો.

“પણ માહરી વહાણી ! તું એને એટલો થોડો ઝાળખે છે કે એ ખરેખર તો તાહરે માટે અન્નણ્યો જેવો છે !”

“નહી, મને એ અન્નણ્યા જેવો કદી લાગો નથી.. મમા ! તમને સાચું કહું, તો તમે માહરી સાથે રોપ કરશો નહીની ?”

“નહી ! હું એ માટે તાદરીપર ખદ્દા થઈ શકીશ નહીં !” તે માયાજી ગાંધિતરે નરમીથી કહ્યું. તેણીને તે વેળા પોતાના અચપાણી યાદ તાજ ધમ આવી કે બંધારે તે મીઠરે તેને ચાહી હતી અને તે વેળાએ તેણી પોતાને દુનિયામાં સર્વથી સુખી છોડી ધારતી હતી.

“મગા ! તમને યાદ છે કે એક અપોરે મિસિસ ગ્રે આપણે ત્યાં આવ્યાં હતાં અને એને વિષે પહેલી વાત કહી હતી. મેં તેને તે અગાઉ જોયોએ ન હતો, પણ મેં મિસિસ ગ્રેના કહેવા ઉપર ઘણા ઘણા દર્યાદ્રત કર્યા કીધો. તે કેટલો ખુશસુરત, માયાજી ને શુરવીર હતો એ અહીં મેં ત્યાર પછી સમજ્યાજી ક્યું. મને લાગ્યું કે તે સાધારણ મદોથી કોઈ જુદીજ પ્રકૃતિનો હોવો જોઈએ. જો કે મેં તેને જોયો ન હતો છતાં હું તેનો ખ્યાલ તો કર્યા ને કર્યાજી કરતી હતી !” તે ખુશસુરત મુખેડો ઉપનું કહેતાં બધો કીરમજી થઈ આવ્યો અને તે પ્યાર માથું ઝોશકથી ઝુમી પડ્યું. “હું જાણતી હતી કે એ માદરે માટે શરમાવા જેવું હતું,” તેણી બોલી, “પણ હું કંઈ બી કરી તેનો ખ્યાલ કરવાથી બાજ આવી શકી નહી. પછી મેં તેને જોયો, તેની સાથ વાત કરી અને ત્યાર કેડે મેં નેના શિવાય બીજો કશો ખ્યાલજી ગોવા કર્યો નથી. હું તેને એટલો બધો ચાહું છું કે મને અજાયબી ઉત્પન્ન થાય છે કે માદરા જેવી હાલત બીજી છોકરીઓની થતી હશે કે ?—હમે મધ્યાં અને ત્યાર પછી તો હું તેને વીસરી શકતીજ નથી ! એ માદરી છંદગીને એક અંગ ભાગ હોય એવુંજ મને લાગે છે—કાંય, તે હું કહી શકતી નથી: દરેક દિશાએ—દરેક જગ્યાએ હું તેનો સ્હેરો નિરખતી થઈ છું. પછી હું સૂતી હોવું, ફરતી હોવું, વિચાર કરતી હોવું કે સ્વપ્ન જોતી હોવું ! હું તમને સવિસ્તાર કહી શકતી નથી, પણ તેના પ્યારે મને દિવાની કરી મેળી છે ! તેના પ્યાર માદરી રંગરગમાં ઉતરી ગયો છે: માદરી ચોપાસની દરેક ચીજમાં—ખુશનોમા તડકમાં, ખીસતાં ને પમરતાં ડુલોમાં, એલન વોટરના ચમકતાં સ્વચ્છ આગમાં પંડીક ફેલાઈ રહેલો મને નજરે આવે છે ! જૂતકાળની માદરી છંદગી અને કશાં કામની નહી વીટી હોય એમ લાગે છે. હું જાણું છું કે તે ખોટું—અજાણું છે. પણ મને એમજ લાગ્યા કરે છે કે તેને જોવા પછીથીજ માદરી ખરી છંદગી શરૂ થઈ છે ! મગા, હું તેને કેમ છોડી દેવું ? તે માદરાં છગરને બે ટુંકડામાં ચીરી નાંખવા જરાજર છે ! એ માદરાથી નહીં બંનશે !”

“માદરી શ્યાણી દીકરી ! તાદરા પપાની મરણને તાદરે શરણ થવું જ પડશે !”

“નન્દી...નન્દી ! તેનો ખ્યાલ માદરાં દેશમાં હવતો રાખીને દં હવી શકીશ નહીં કે તેને તરછોડીને માદરાં અંતરથી દૂર પાણુ કરી શકીશ નહીં : હું તેને મારી નાખી શકવાની નથી ! મમા, હું તમને કહેવાનીજ હતી પાણુ હું ખેંચીતી હતી; મેં વિચાર્યું કે તમે તેને જાસ્તી પિછાણુતાં યાવ ત્યાં મુઠી હું ખામોશી અખત્યાર કરશ તો તે કીક થઈ પડશે. તમારી સાથ જાસ્તી પરિચય પાડવા-તમારી નજરમાં પોતાની લાયકાતનો સારો છાપ બેસાડવા-તો અત્રે તે એટલો અધો આવતો હતો. મમા, તમે તો તેને પસંદ કરતાંજ હતાં. કોઈ બી જોય તો તેને ઝટ ગમી જાય એવો એ માદરાં વડાલો લીઝો છે !”

“માદરી વ્હાલી લીમા ! ત્યારે તો તાદરા પપાને, પાણુ એ ગમતો જોઈતો હતો.” તે માયાળુ માવિનરે કહ્યું.

“માદરી હાંદગીમાં એ કોઈથી દૂર કરી શકાશે નહીં !” તેણીએ જુરુસાથી જારી રાખ્યું. “જો તે જાસ્તી કલાકા ગેરલાજર રહે છે તો મને સુર્યનો પ્રકાશ મંદ પડેલો લાગે છે—મિનિટો હું આંગળીઓ ઉપર ગણું છું; અને મમા કીઅર, હું કેમ તેનો વિયોગ સદન કરી શકશ ! હું જરૂર મરી જવશ !”

“તાદરે તેને એટલો એઅંદાજ વ્હાવો જોઈતો ન હતો.”

“એમાં માદરાં કચ્છર શું છે ? પ્યાર નહીં બોલાવેલો અને માદરાથી તંમામ અંજાણુ માદરામાં મેજાણુતાઈથી પેટો પડ્યો; એનું નામ જાણ્યું કે એને માટે કંઈ વધુ વિગતોથી હું માદરે થઈ તે અગાઉ તો હું એને વ્હાતાં શીખી હતી અને માદરા અંતઃકાળ ટક હું એને વાદતી રહીશ; મમા, તમે સમજ તો શકતાં હશે કેમકે તમે પપાને ચાહેલા હશે અને ચહાતાં હશે, તેનું નામ સમજ માદરું હૃદય ઉછળે છે-તે માદરી સાથ વાત કરે છે ત્યારે માદરા હાથો ધૂલે છે-માદરું મુંખ બળે છે, અને મમા—” આંચુઓના નીકળી પડતા એક ધોષ સાથ તે બોલી !—“તમે શું જોઈ શકતાં નથી કે માદરું હજાર માદરું રહ્યું નથી; તે માદરાંમાંથી નીકળી જઈ તેને વળગી બેઠું છે. તે હું પાણું લઈ શકું એમ નથી ! મોહન માત્ર એકજ માર્ગ માદરી નિરાશાના આજમાં છે ! માદરે ખાતર પપાને કહેા-સમજવો !”

પણ હેલન ડરવન્ટ પોતાના પતિને લીમા કરતાં જાતી અચ્છી કિસમે ઝોળખતી હતી. તેણી જાણતી હતી કે જૉન ડરવન્ટ એક વિચાર દૃઢ કરી બેસે તો તે કરાંથી બી ફરે એમ હતું જ નહીં. તે તે ઘટનામાં પત્થર જેવો સંગઘ્ન અને સંગીન થઈ બેસતો હતો અને તેણી એ બી ખાતરીથી જાણતી હતી કે તે કદી બી પોતાની પુત્રીને એક ફ્રેન્ચમેન સાથે વરવા દેનાર નથી જ. જો કે લીમા તેને જાનથી પણ અધિક ખ્યારી હતી, પણ તે છતાં બી એક વિદેશીની મહેરદાર બનવા દેવા કરતાં તો તેને મૂવેલી જોવા રાજ થાય એવો જૉન ડરવન્ટ હતો તે તે માતા સારી રવેશે જાણતી હતી. તેણી પોતાની જુવાન રૂપસુંદર બેટી જે પોતાના તમામ જનોશુગરથી પેલા ફ્રેન્ચ જુવાન ઉપર કુરખાન થઈ હતી તેને શું કહે—કેમ દિલાસો દે—કેમ સમજાવે?”

“માહરી તરફથી પપાને સમજાવો!” તેણી પાછું ફરગરી બોલી. “હું જાણું છું કે હું નહાની છું—નાદાન છું પણ તમે એમ ધારવામાં તો ગંભીર ભૂલ જ કરો છો કે હું તેને વિસરી જઈ શકશ. હું કોઈ બીજાને કદિ ચાહી શકશ નહિ! તે માહરો પહેલો, છેલ્લો તેમજ માત્ર એકલો બહાલો છે! ઓ મમા! પપાને એમ સમજાવો—માહરી હાલતથી તેને વાકેફ કરો!”

“હું માહરી બનતી કોશિશ કરશ!” તે માએ કહ્યું. “હવે તું જરા આસાપશ લે!”

“તમે મને દિલાસો દેતાં નથી, મમા! શું સધ્યારાના શખ્દો તમારી કંને માહરે માટે ફાળવ નથી? ઓ હું શું કરશ?—તે મને કાલે આવી ન મળશે તો હું શું કરશ?—કેમ જીવશ?”

“ધીરજ ધર, માહરી, મધુરી! સખુરી દરેક ચીજને પોતાની શુભામ બતાવે છે.”

“પણ ધીરજ જો પપા જણાવે બન્યા તો માહરા ખ્યારાને તો મેળવી આપશે નહીંની?” તેણી બોલી, “ઓ મમા! હું આખી રાત એક જરા પણ ઉઘી શકશ નહીં—હું જાગતી અને રડતી આખી રાત કાઢશ! ગઈ રાત મેં તેવી કાઢી ન હતી—કાલે તો હું મુખના સ્વપ્ના જોતી હતી; જાણે તેની પાસેજ હતી એમ માંની મલકાતી હતી! મમા, એ બધા અંધારા કલાકો કેમ ગુંજરશે?—અને આવતી કાલે તે ત આવે તો?—હું નહીં જાણતી હતી કે પપા એટલા રાક્ષસી હૃદયના થશે!”

“તે તાહરું ભણુંજ વિચારીને આમ કરે છે.” તે આતુર માતાએ સમજાવ્યું.

“માહરું દિવ તોડી નાખવામાં શું ભણું એવણુ વિચારતા હશે ? પપા પૈસાની કિમત તેની કિમત કરતાં પણ દશગણી વધારે વ્યાક્રિ છે. માહરા હાથનો ઉમેદવાર એક ગદસ્થ—એક ઉમરાવ છે—પણ તેની પાસે પૈસા નથી તેથી પપા તેને તુચ્છકારે છે! શું તેવણુ સમજતા નથી કે પૈસા સુખ કે ખ્યાર ખરીદી શકવાની શક્તિ ધરાવતા નથી !”

“પૈસાનોજ કંઈ ખાલી પ્રશ્ન નથી !” મિસિસ ડરવન્ટે વચમાં પડી કહ્યું, “તું જાણે છે તો ખરી કે પપાને વિદેશીઓ માટે ધિક્કાર છે અને ખાસ કરી ફ્રેંચમેનો માટે. લીમા, તાહરા પપાએ તાહરે ખાતર કેવાં કપડો વેઢ્યાં છે તે તો તને ખબર છે. પોતાની મોજશોખ આળી મુકી તેવણે તાહરી રીતને સાર એક દોલત એકડી કરી છે—ફક્ત એવાજ એક પૂરા ખ્યાલથી કે તું કાંઈ એવાજ પૈસાપાત્ર અંગ્રેજ ગદસ્થનેજ પરણે અને સુખી થાય. તેવણુની એ વરસોની મોટી ને માનીતી ઉમિદ ઉપર તાહરા આ નવા નીકળી આવેલા ફ્રેંચ ઉમેદવારથી કેવો ક્રાંતિલ અને ન તામોશ થઈ શકે એવો ફટકો પડ્યો છે તે શું તું કલ્પિ શકતી નથી ?”

“પણુ મમા, માહરી નિરાશી—માહરી નાઉમેદી તો તેથી ખી જલેમ છે? પપા પોતાનો ગમ—નિરાશા વિસરી જઈ શકશે—મને સુખી જોઈ પોતે સુખી થશે, કે જ્યારે હું તો—ઓ તેવણુ એટલા બધા કર્પિણ કેમ થઈ શકતા હશે?” તે પોતાની માતાના પગ આગળ પડી રડવા લાગી. તેણીનું અસહ્ય દુઃખ જોઈ તે બહી માતાને પણ આંતિ લાગી આવ્યું.

“શાન્ત થા, માહરી વ્હાલી !” તેણી પઠાવતાં બોલી.

“ઓ મમા !” તે ખ્યાર થ્રેલી છોડી પોકારી. “તમે, શું તડકાં વગર છુલો ખીલેલાં, જોવાની આશા રાખો છો? માહરો હાલ તેવોજ છે !”

લીમા તે રાતે ખીલુલ ઉઘી નહી. આખી રાત મન મગજની બારે તારવીસ ને કલાપિતમાંજ તેણીએ ગુજરી. તેણીનાં રડવાનાં ડચ્કાંઓ ખીજ રૂમમાં સૂતેલાં તેનાં માતપિતાને કાને પણ આવી અડડતાં હતાં. તે સાંભળી ને બહી માતાનું હૃદય જળી જતું હતું. એક વેળા તેના અવાજથી તે મીલર પણ જાગી ઉઠ્યો અને જ્યારે તેની પરણેતર તરફથી તેણે જાણ્યું કે તે અવાજ તેની બેટીના રડવાનો હતો ત્યારે તે વાત તેણે હસી કાઢી.

“એ તો પવનનો સ્વરોડો હશે!” તેણે કહ્યું.

હલને પોતાની ઝોકપૂરી અને નાળૂક બેટી સાથે અતિ દૂર ન થવા ને ખુબ આછાચી ત્રિનવ્યું પણ જવાગમાં તે બાપે કોકોર હસીને કહ્યું : તેણીને માટે સાફ થું હતું તે તે ગરાગર સમજતો હતો. તેની પરિચરત કુત્રીને કદિ એક ફેંચમેન સાથે વરાવનાર ન હતો. તે આખી ફેંચ પ્રર્મને રાતા સમુદ્રમાં ડૂબી મરેલી જોવા રાછ હતો. તેની ખુબસુરત લીમા એક અંગ્રેજ ભરથારજ ભેળવશે.—ચોડાંક આંસુઓથી તે કંઈ મરી ન જશે. એજ તેનાં બોલવાનું તાત્પર્ય હતું.

—:o:—

અકરણ ૧૦.

—:o:—

એકવારના જોન ડરવન્ટના સંગીત, ખુશાળી અને હસવાના મિકા મધુર અવાજોથી ગાછ રહેલા ઘેર ઉપર ચુપકીદી, નિરાશી અને ગંભીરતાના પડદો પડ્યો. લીમા કાંઈ બોલી નહીં: ઘણી શીકકી, કાહેલી અને નાઉમેદ થઈ ગઈ. દિવસો જતાં તેણી પાછું પોતાના પિતાના પત્રો લખવાનું કાર્ય કરવા લાગી, પોતાની માતાને ઘરના કામકામોમાં ધારા મૂકવા મદદ આપવા લાગી અને અવારનવાર સંગીતના સરોદથી પોતાને રીઝવવા પણ લાગી. પણ કદિ બી તેણીએ પેલું એલન વોટરવાળું પુરાણું એલડ ગાયું નહીં. તેણી એ બધું કરતી હતી પણ તે માત્ર મન મનાવવાનું હતું: જુસ્સા કે પસંદગી જેવું તે કાર્યોમાં ન હતું. તેણી બાગમાં કે એલન વોટરને કિનારે હવે ફરવા જતી ન હતી. તેણી એમ ધારતી હતી કે જો તે ગહાર ફરતો જાય અને આચિંતો લીઓ મળી જાય તો તે તેના પગ આગળજ મુડદું થઈ તુટી પડે! એકવારનું ખુશનુંમાં તડકું, એલનવોટરનું સ્ખળકતું આગ, પક્ષિઓનું મધુર ક્લોલ, અને લીલીઝ અને શુલાઓનો મધુર મિકો પમરાટ હવે તેને આકર્ષી શક્યાં નહીં. તે રૂમમાં ભરાઈ બેસતી અને પેદરના હુકમને માથે ઉઠાવવાનો પ્રયત્ન કરતી. તેણી લીઓને લુલી જવાની કોશિષ કરતી હતી. ગરીબ બાપડી! દરિયાના ઘસી આનૃતાં મોજાઓ બે હાથો વડી અટકાવવાનું જેટલું કઠણ છે તેટલું કઠણ તે હતું તેનું તેણીને ક્યાં ભાન હતું? તેણી જેમ

જેમ તેને ભુજવાનો ચત્ત કરતી હતી તેમ તેને માટેનો પ્યાર તેણીના હૃદયમાં જાસ્તી ઉભરાતો જતો હતો. રોજબરોજ તેણી વંચતી દુઃખી જનની હતી: તેણીના સુંદર ચહેરાનો રંગ ઉડી જતો હતો અને તેણીની આંખો ચલકાટ રહિત જનતી જતી હતી. તેણી માટે મિસિસૂ ડરવન્ટ દિફરથી જળી જતી હતી. તે હેતવંતી માતાને ઘડી એન પકડતું ન હતું. તેણીમાં ચતા જતા ફેરફાર માટે તેણીએ અનેક મરતંએ પોતાના બરબારનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું.

“એ પેલા નાપાક ફેંચમેનને પરણે ને કરતાં મરી જાય તો બહેતર છે!” તે કહેતો હતો, “પણ હંલન, ના બીદ! એ મરી જવાની નથી. એક ક્વિએ કહ્યું છે તેમ માણસો મરે છે ને કીડાઓ તેના બદનને ખાય છે—પણ તે પ્યારને ખાતર તો નહીજ! એ મરવાની નથીજ: એનો ઉડી ગયલો ચહેરાનો રતાશ અને આંખનો ચલકાટ પાછો પધારશે. બિવિખમાં જાસ્તી દુઃખી થાય તે કરતાં હાલમાંજ એ જરા સોપી લે એ સાફ છે!”

પણ દિવસો ગયડતાં તે બાપને પણ ચિંતા થઇ. ત્રણ અઠવાડયાં વહી ગયાં અને તે ચરસામાં તો લીમા લેવાઈને એવી દિસવા લાગી કે તે નહીં ને તેનું ખાલી હાડ ને ચામનું ખોખું જ હોયની! તેણીનાં હૃદયમાં જંગી રહેલું તોફાન ભાગ્યેજ કોઇ ખીછ છોકરીએ અનુભવ્યું હશે. તે પોતાના પિતાને આહતી હતી, તેને નાફરમાન થવા સખ્ત નારાજ હતી! તેણી તેની અતિ ઉપકારી હતી અને તેને રાજ રાખવા બહુ તલબગાર હતી. તેણી તેને દુઃખી કે ગુસ્સે કરવા ખીલકુલ ન આહતી હતી. તેણી તેના ચહેરા ઉપર ગુસ્સા કે કચવાટનો ચીલ્લો ચઢેલો જોવા પણ આજુમંદ ન હતી. ખીજ સાથ ઉપર તેણી લીઝાં પર પણ પોતાના તમામ દીલથી કુરબાન હતી. તેણીનું જીવન ગોથા છીનવાઈને તેનું થઇ ગયું હતું. તેની સાથ જીવવાનું મુભાગ્ય પ્રાપ્ત ન થાય તો તે જીવવા ખી ઇચ્છતી ન હતી. તેણી જાણતી હતી કે તેની ઉપર તે એક કાગલ લખશે યા એક વેળા વાત કરવાની ટક મળશે કે મળવાનો મોકો, હાથ આવશે તો તેણી પોતા ઉપરનો કામુ ખોલી એસશે. ફક્ત તેનાથી દુરજ રહીને પોતાના પિતાની આજ્ઞાને આધિન રહી શકશે અને તેથી તેણીનાં નાઝુક જીવન અંદર વ્યાપી રહેલું જંગ ઘણું ઝમરદસ્ત હતું. એક વેળા ફરજ તેણી પર જીત મેળવતી હતી—તેણી પોતાના પ્યારની ક્યાંને વિસરી જતી હતી—પોતાના પિતાને આત હેનથી ભેટતી હતી, પ્રભુને દ્વાર પોતાના પ્યારને વિસરી જવાની તાકાત બક્ષવાની શક્તિ માગતી

હતી ત્યારે તેનો બાપ રાજ થતો હતો. પોતે ફરેલી આગાહી ખરી પડતી હતી એમ માની મલકાતો હતો. પણ પૂનઃ થોડાજ સમયમાં પ્યાર ફરજ ઉપર સરસાઈ ભોગવતો હતો. તેણી આંખો દિવસ રડીને કાઢતી, નિસાસાઓ ફેંકતી, રાત્રે કોરા ઉમ્મગરાત્ની પસાર કરતી, કલાકો તેણીને જમાના જેવા લાગતા, અધુ તેણીને અકારં એર લાગતું, અને તેણી ખરાં દીલથી મોહતની તમન્ના કરતી.

પ્યાર એક ગહુ જોશવર ને અદ્વિતિય શક્તિ છે કે જે મનુષ્યના આત્માનો કબજો લે છે. તે અતિ બળવાન અને ડરામણી છે. છતાં તેના પરસ્તાર બનવાનું મનુષ્ય પસંદ કરે છે અને એ દેવી શક્તિએ હીમા ડરવન્ટના જુવાન જીગરનો સંપૂર્ણ કબજો મેળવ્યો હતો.

ફિન્ટુ તેણીએ દિવ્યમતથી પોતાના જીગર સાથની ઝુમ્મેશ જરી રાખી. એક ચાંદરણી રાત્રે તેણી વિચારગ્રસ્ત પોતાની શય્યામાં પડી હતી તેટલાં એકલ વાંટરમાં હવેસાં મારવાનો અવાજ આવ્યો અને તેણી તુરત ચેતી ગઈ કે તેણીનો વ્હાલો હીઆ તેણીને મલવાની ઉમીદમાં બારી બહાર આવ્યો હતો કે જેમ તે ઘણી વેળાએ આવ્યો હતો અને પોતાની પ્યારીને ન નિરખી નિરાશ બની દુઃખી જીગરે પાછો ગયો હતો. પડદો ખસાડી બારી ઉઘાડી નાખવાની ખોટી, તેણીના પ્યારાની માનીતી શિકલ નિરખવાને, માત્ર હતી. કોઈ તેણીને તેમ કરતાં રોકી શકે તેમ ન હતું. પોતાના પ્યારાને જોવાનું, મળવાનું, મોઢું સુખ તેણીના હાથમાં હતું, પણ તેણીની ફર્જ—તેણીના અંતઃકરણના આવાજે—તેણીને તેમ કરતાં રોકી.

બારી ઉઘાડી પોતાના પ્યારાના બારીપર આતુરતાથી ટીકાયલા ખુબસુરત ચહેરાનું નિરિક્ષણ કરવાને તેણીનું અંતઃકરણ તેણીને મના ફર-માવતું હતું. પ્યાર તે ટકનો લાભ—પોતાના વ્હાલાને એ પણ જોઈ સ્વર્ગિય આનંદ—મેળવી લેવા તેણીને લલચાવતો હતો; પણ આયંદા અંતઃકરણના અવાજની ફતેહ થઈ; તેણીના બાપે તેને મળવાની મના કરી હતી અને બાપની મરજની ઉપરવારી થવા તે સખ્ખત નારાજ હતી!

અંતઃકરણના આવાજની કામચાખી થઈ પણ કેવી ને જીટલી કિમતે? તે આખી રાત તેણીએ નિસાસા અને કોરા ઉમ્મગરાત્ની રડી રડીને પસાર કરી અને તે પછીનો દિવસ પણ અતિ એચેન ગયો. બીજા સવારે ઉઠતાંની સાથ તેણે એકલ વાંટરના આખ ઉપર નજર કરી. તો તેનો

આશક વોટરલીલીના પુલોતો એક ઢગ તેણીની બારી હેઠળ તે આવ્યો હતો તેની ધ્યાણી દાખલ ગઈ રાત્રે મુકી ગયો હતો. તે જોઈ તેણીને અતિપય દિલગીરી લાગી. તેણી રાત્રે બારી ઉઘાડી તેને ન મળવામાં કેટલી ઘાટકી બની હતી ? તેણીનાં અંતરના ઉંડાણમાંથી દિલગીરીનો નિશ્વાસ બહાર આવ્યો. ખચ્ચીતજ એવાં જીવંતરે જીવવું દુશ્વાર હતું. ૯

તેજ સહવારે તેણીએ પોતાના પિતાને ફરી એકવાર કરગરીને જીવસ્સાથી આજીજી કરી જોઈ પણ તે મક્કમ નિશ્ચય કરી બેઠેલા બાપે તેનું કંઈ સમજવા ના પાડી.

“એક જરા જસ્તી ધીરજ ધર,” તે બોલ્યો, “અને તું તેને સમુજગી વિસરી જશે ! એક દિવસે માહરા કહેવાની સચાઇ તું જોઈ શકશે. જે આવે હું તને એની સાથે પરણવાની બહાલી આપું તો થોડાજ મહિનામાં તું તેમ કરવા માટે ખરાં દીલથી પસ્તાશે. તું ઉમરમાં અને સમજમાં વધતી આવશે ત્યારે સમજી શકશે કે કોઇપણ અંગ્રેજ બાપ પોતાની બેટીને એક ફ્રેંચ ઉમરાવ જે તે તેમ હોય તો—કે જે ઢિષે મને તો શક છે—સાથે પરણાવવા રાજી ન થશે. માહરા શબ્દોની સચાઇ તને પાછળથી માલમ પડશે.”

તેણીની ગમે તેવી આજીજી, કકલાટ, દુઃખ કે શરીરનો થતો જતો નાશ વટિક તેના મતને ફેરવી શક્યો નહી. તેણીની બધી સમજાવતો વ્યર્થ પૂરવાર થઈ! તેણીને પોતાના બ્યારા વગરજ જીવવાનું હતું. અંતે તેણીએ તેને સમજાવવાનું પણ છોડી દીધું! તેણીએ જોઈ લીધું કે ગમે તે થાય પણ તેણીનો ફેરવન પિતા એકનો એ કદિ થનાર ન હતો.

ગરીબ બાપડી! તે પોતાના મન સાથે અચરત થતી હતી કે તેણીની જીંદગીમાં એવો મોટો ફેરફાર કેમ થઈ ગયો હતો ? તેણીની ખુશાલી, આનંદ અને મોજ એમ એક સપાટે કાં નાશ પામ્યાં હતાં ? ખુબસુરતી અને મિદાશનો તે સ્વર્ગિય સ્વપ્નો એમ આવતાં સાથજે અદ્ય સમયમાં કાં શુભ થઈ ગયો હતો ? તેણીની અગાઉ અને પછી સેંકડો છોકરીઓએ પોતાના જીવન સાથે ફરજ અને બ્યાર—બાપ અને આશક—વચ્ચેની એવીજ જુમ્મેશ વેડી હશે, પણ કોઈ છોકરીએ લીમા ડરવન્ટ કરતાં જસ્તી સોંપ્યું કે અનુભવ્યું નજ હશે.

લીલાના પ્યારની કહાણીની વાતો લીનનાં ગામડાંમાં જોરે થઈ ગઈ હતી: ધરેધર તે વિષે મુઝાહેમતો થઈ હતી. જુવાનો લીલા અને તેના આશક પ્રત્યે દિલસોઝી ધરાવતાં હતાં જ્યારે વૃદ્ધો તે મીઠર ભણી સંહાનું ભૂતિ દર્શાવતાં હતાં. દિલસો એમ ગણડતા થયા; એક રવિવારે સહવારે ઋતુ અતિ ખુશનુંમા હતી. લીનના દેવળમાંથી ઘંટના અવાજે નીકળતા હતા: જોન ડરવન્ટ તે આતુર્તાથી સમજતો હતો.

“આજે ઋતુ અતિ સુંદર હોવી જોઈએ નહી નો દેવળનાં ઘંટના અવાજે એટલા પ્રત્યક્ષ આપણને નહી સમજાય!” તે જોડ્યો.

તે તે ઘંટના હુકમોને માન આપીને પોતે દેવલમાં ગયો હતો, પણ ગઈ કાલનું મીઠનાં સાંચાકામમાં કંઈ કામ નીકળેલું હોવાથી તે તે છાડીને જવાનો જોખમ ખેડવા ચાલતો ન હતો. મિસિસ ડરવન્ટની તખીઅત જરા નરમ હતી એટલે લીલા સિવાય બીજું કોઈ તે ઘંટના જવાખમાં જવાને તે નહાના ધરમાં ન હતું.

“તુંજ દેવળમાં જા, લીલા!” જોન ડરવન્ટે પોતાની પુત્રીના ફિક્કાં ચહેરાપર જોઈ કહ્યું: “તને ખેતરપરની વોકથી ફાયદો થશે.”

“હું જવું છું, પપા!” તેણીએ તાબેદારીથી કહ્યું, અને તેણી તૈયાર થઈ બહાર પડી.

તે દિલખુશ સહવારે તે લીનની લલના પોતાના સાદા પેચાકમાં ચહેરા ઉપરના ગમે તેવા ફિક્કાશ છતાં અતિ દિલજીત દીરતી હતી. તે ધીમે ધીમે ચાલતી દેવળ તરફ જતી હતી તેટલાં એક ખેતરનાં વલાણુ આગળ તેણીન સુખનાં સુખનો પ્રકાશ એકાએક ઝગમગી રહ્યો. તેણીનો માનીતો ચહેરો તેણીની સામે આવી ખડો થયો.

પ્રકરણ ૧૧.

ખરાં જાણતો કે વિચાર કે નિર્ણય કરવાનો તેણીને વ્યવતજ મલ્યો નહિ. તેણીની ફરજ કે અંતઃકરણના અવાજને સાંભળવાનો અવકાશ તેણીને

કાંઈ આંખોજ નહીં. તે જણે આખી સૃષ્ટિમાં ફક્ત એકજ ખુબસુરત હસતો ચહેરો તેણીની નજર આગળ રમી રહ્યો. તે તેનો પ્રાણથી પણ પ્યારો તેણી આગળ ખુદ દસ્તે ચહેરો આવી ઉભો હતો, અને તેણીના હાથો પોતાના જોરાવર હાથોમાં મોહનતથી ઘાંપીને ધર્મી હતા, યસ એજ સુખી અને આનંદી ખ્યાલ ને વખ્તે તેણીનાં અંતરમાં રમી રહ્યો.

“માદરી બહાલી!” તેણે આનંદથી પ્રગુલ્લિત અનેકા અવાજે કહ્યું. “તાહરો મંદુરો મુખડો જોવા વિના માદરી આંખો પોતાની રોશની ખોલી ખેડી હતી. હવે તું મને મળી! હું તને જવા દેનાર નથી! કહે-ફક્ત એટલુંજ કહે કે તું મને જોઈને ખુશી છે!”

મણુ સમ્મોની જરૂરત ન હતી. તેણે તેણીના આનંદથી ઉભરાતા ચહેરા ઉપરથીજ તે કળી લીધું અને ખુશાળીનો પ્રથમ ઉમરો સમી જવા પછી તેણીના અદ્ભુત અવતાર ઉપર તેની નેગાહ ખેંચી.

“લીમા, હાલીંગ!” તે બોલ્યો: “તું કેટલી બીમાર દિસે છે?—તું કેટલી પાતલી ને શીકરી પડી છે? તાહરા રોખ્સારો ઉપરના યુદ્ધબો ડોણ ચેરી ગયું? તાહરી આંખો માહેની રોશની ક્યાં અક્ષોપ થઈ ગઈ?”

તેણે તેણીનો દિકકો ચહેરો ચુમીઓથી ભરી મૂક્યો. તેણીના ભેરવાથી તેને ઉપજેલો આનંદ નાથો સમાથો જતો નહતો. લીમા તો ચુપ-દ્રિષ્ટી પડેલી ઉભી હતી.

“હું કેટલો ખુશી થયો!” તે બોલ્યો: “હું તો ધારતો હતો કે તું મને હવે કદિ મળશેજ નહીં—હું તને જોવા તરખી રહેલો હતો. તાહરા પપા કરતાં, લીમા, ખુદ ખુદા કે કિસ્મત આપણી તરફ માયાળુ અનેકાં દિસે છે! તેઓએ આપણી દયા ખાધી છે. ઓ લીમા! હવે મને ના તણ્જ નહીં!”

લીમાના મનોહર મુખડાં ઉપર સૂખી પાંદળી આવવા લાગી. આનંદ અને પ્યારની રોશની તેણીની ચશ્મોમાં પુનઃ સજીવન થઈ. સંતોષના એક અતિ સુખમય નિસાસા સાથે તેણીને માલૂમ પડ્યું કે તેણીનો બહાલો તેણીની નજરમાં હતો. અર્ધો પ્યાર અને અર્ધો દુઃખની એક લીમી ચીસ સાથે તે મંદુરી તેને કંઈ વળગી પડી.

સર્વ મોહતે અત્રે ને અત્યારે તાહરા વિનાની ભયંકર છંદગીએ જીવ્યા કરતાં મરવા રાજી છું. મેં સામા ચવાનો યત્ન કર્યો નથી—પપા સામે અવાઝ ઉઠાવ્યો નથી, પણ માહરૂં જીગર તો તૂટી ગયું છે!”

“તું પાછી જાજ ના!” તે બોલ્યો: “આપણે કાંય એટલાં દુઃખી થઈએ? હું એ ઉપર વિચાર કર્યા કરું છું: મને એ વાજખી લાગતું નથી: તાહરા પપા ફેચમ્બેનોને ધિક્કારે તે સખખસર આપણે કાં દુઃખી ને હયરાન થઈએ? એ મૂખાંધ ભયું છે! તું મને યાહે છે—હું તને માહરી પરણેતર બનાવવા તલબગાર છું. તું તે માટે તદ્દન રાજી છે તો પછી આપણી છંદગીને દુઃખી કરવાનો સખખ શું છે?”

“માહરા પપા આપણા લગન અટકાવી શકે?”

“નહીં; માળાપોને એકકસ હકક રહે છે; જે ગમે તે કરવાનો હકક નથી. કોઇપણ બાપને એવો હકક નથી કે તે પોતાની દીકરીને કહે કે તું પેલાને પરણ અને એલાને નહીં!”

“ખચ્ચીતજ એક બાપને તેવો હકક છે!” લીમા વચમાં પડી.

“હું માનતો નથી! એ આહતાં જવાનોને એક બનતાં અટકાવવાનો કોઇને અધિકાર નથી!” તેણે તે શખ્દો સ્પષ્ટ અને બાર મેલીને ઉચાર્યા. પાછલી છંદગીમાં તે શખ્દો લીંચોંડ સોહડાનાને તલવારના કારી જખ્મોની પેઠે લાગ્યા.

“એ માહરૂં મત છે. બાળક હોય ત્યાં સુધી માળાપની દરેક ઇચ્છાને આધિન રહેવાનો ખુદ ખુદાને ધરતો તેમજ સૃષ્ટિનાં સંસારનો કાયદો છે! પણ બાળક મોટું થાય—ઉમરમાં આવે અને પોતાની પસંદગીપાત્ર મર્દ કે સ્ત્રીને પરણવાની આજ્ઞા કરે ત્યારે માં બાપે વચ્ચે આવવું ન જોઈએ એમ માહરૂં માનવું છે!”

“હું તેમ ધારતી નથી. લીંચોંડ! માહરા પપાની મરજી વગર હું તો નહીં પરણું! મને એમ માહરા માળાપની ઉપરવારી ચવા ન ગમે. હું એમ માનું છું કે એવાં લગન સુખી ન નિવડે!”

દેવળનાં ઘંટનો ધીમો નાદ લીમાને આ વેળા સમજાયો, અને તેણી બોલી. “લીંચોંડ! માહરે જવું જોઈએ: પપાએ મને દેવળમાં જવા મોકલી છે. ઘંટ વાગેતા હમણા બંધ થશે—માહરે જવું જોઈએ!”

પણ તેણે તેણીને પોતા નજદીક ખેંચી.

“નહી—માહરાં છંગર ! તે આપણી ખુશહાલીનો અન્ત લાવશે : આપણા પ્રારબ્ધની સામે થવા જેવું દૂર થશે ! જે ઋતુ કેટલી ખુશનુમાં છે ! આપણે ધણે દિવસો—એ જધા દિવસો અસહ્ય સંતાપ ને વેદનાનાં શુઝારી મળ્યાં છીએ—અને તું જવા મીંગે છે ? ભલે ઘડો વાગતા બન્ધ થાય પણ તું અત્રેજ રહે !—માહરા હાયોનું કેદખાનું બનાવી તને હું અંદર પકડી રાખીશ !”

“પણ—” તેણી અતિ દુઃખથી બોલી : “એ વાજખી નથી. માહરાં મમા પપાએ તો મને દેવળમાં જવા કહ્યું છે અને માહરે જવુંજ જોઈએ ! તાહરી સાથે હું અહીં સહવાર શુઝારવા આવી નથી !”

“કમ્બુલ કીધું કે એ ગેરવાજખી છે, પણ આપણને કેવી મોજ મળશે, લીમા ? સમજ : તેં તાહરા પપાની મરણ રાખવા ધણા દિવસો માહરા વિના વિટાડ્યા છે ને માહરે માટે એક કલાક માટે તાહરે ના પાડવી ન જોઈએ ! આપણે આપણી માનીતી જગ્યાએ જઈ એરથે ને એ ધડી એ વખત આનંદી વાતમાં નિર્ગમન કર્યે ! માહરી બહાલી ! એ અપૂર્વ આનંદનો લ્હાવો આપણને લઈ લેવા દે !”

“બહેશ્તનો નાહર બગીચો કેવો હશે તે હું અટકળી શકું છું, એ લીમા ! મને તું છોડી ના જતી, આજે હું મુવેલો જીવતો થયો હોવું એમ મને લાગે છે ! આપણને છુટાં પાડવાની કોઈને તાકાત નથી !—કોઈની ખી નહી કેમકે પ્યારનો હક્ક સર્વથી સર્વોપરિ અને બળવાન છે ! માહરી જનથી ખી જ્યાદા ! સમજ, મને પ્યાનથી સમજ ! આપણે શું કામ દુઃખી થઈએ ? માહરા દિવસો તાહરી તમન્નામાં અતિ કષ્ટ ભર્યાં વિટે છે અને તાહરા દિવસો પણ તેમ ગળડે છે, એમ કાંય થવું જોઈએ ?”

એક ઘાસની મસમોટી ગંજમાં માત્ર ચિંગારી પડવાથી તે ભડકી ઉડી બળીને ભસ્મ થઈ જાય છે તેમજ દ્રવજ અને રાસ્તીના રાહમાં સહજ થાય આઘ જીવેલું ઇન્સાન અણહદ વિપત્તિઓ પોતાને શિર બોરી લે છે. લીમા ડરવન્ટે જે પોતાના અંતઃકરણના અવાજને માન આપ્યું હતે—તે દેવળના ઘડના ‘આવા’ના પોકારને નમી ગઈ હતે તો તેણીની છંદગીમાં બનનાર મોટી ટ્રેજીડી કદાચ ન બની હતે. તેણી કદાચ પોતાની જુવાનીના

આ મોટા પ્યારને ભૂલી ગઈ હતે; પણ દરજના તે સાદા સાંભળવા. તેણીના કનો ખહેરા થઈ ગયા હતા, તેણી ફક્ત એકજ અવાજ પોતાના પ્યારને સમજી રહી હતી.

“લીમા” તેણે ઘણા પટામણા સાટે કહ્યું. “લીમા! આપણી છંદગી, આપણા પ્યાર અને સુખનો ભોગ આપણે શા માટે આપ્યો? છંદગી આપણને એક વેળા ભોગવવાની છે નો તેનો આનંદ આપણે લેવોજ જોઈએ. છુટાં રહી તે મોજ આપણે મેળવી શક્યે એમ નથી. તું માહરી એકદમ પરણેતર બન: તું તાહરા પપાગી મરજી માટે થોભશે તો આપણા વાળો સફેદ થઈ જશે તો પણ આપણી સ્થિતિ આજના જેવીજ રહેશે. માહરી મહેરદાર થા! હું તને ખોટું પગલું ભરવા સમજાવતો નથી, પણ આપણે શું કામ દુ:ખી થવું જોઈએ? આપણે સુખી થઈ શક્યે એમ છે તો પછી સંકટ ઉઠાવવાની શી જરૂર છે? આ પક્ષિઓ જો! તેઓ કેવાં સુખી છે!—આ કુસોપરં નજર કર! તેઓ બી કેવાં આનંદી છે! આ સુંદર આનંદ, સુખ ને પ્યારથી ભરેલી સૃષ્ટિમાં માત્ર આપણે એજ કાં વિપુટાં રહી દુ:ખ સેહેવ્યે?”

“લીઓ! જો હું અહીં રહેવશ—દેવળમાં ન જવશ—તો માહર છંદગીમાં પહેલીજવાર હું જાણી જોઈને ખોટું પગલું ભરશા!”

“મેં તે કમુલ્યુની કે રહજ ખોટું પણ કેટલું આનંદ આપનાર?” તે બોલ્યો: “આપણે એ ઉપર મુઝાહેમત ન કરીશું—હાથ આવેલા આનંદી અવસરનો લ્હાવો આપણે લેવોજ જોઈએ! હું તાહરી સાથ વાત કરવા માગુ છું:”

એક જોરત જો ધચુપચુ બને છે તો પોતાને ખોહી દે છે. લીમા તેમજ ધચુપચુ બની. દેવળના ઘંટેનો નાદ “આણ!” કહેતો હતો: પક્ષિઓનો કોલ “થોભા!” કહી સુચવતું હતું: ફરજે “જવા” ફરમાવતી હતી: પ્યાર “ના” પાડતો હતો—પણ લીઓના કહેવાથી તે પ્રાપ્તનો નિર્ણય આવી ગયો.

“તું જો ઘાટકી થશે—મનુ છોડી જશે—તો માહરે માટે એકજ ધવજ રહેશે—અને તે એ કે હું તાહરી સાથ આવશા! તે ઠીક થઈ ન પડશે. આવ, અહીં”ંગ! કુદરતે ઘણી મહેરબાનીની રાહે બક્ષેલા આ કલાકતી મોજ પેંટ પુરતી ચાખી લે.”

લીમા તેની સાથ આવી, તે બધે ખોતાની માનીતી જગોએ આવી પહોંચ્યાં.

તેણી તે બધું સમજતી ખેડી—તેથી નજરે તેણી તેની સમજવ-
તોને શ્રવણ કરતી ડામાડેળ એસી રહી. તેની દલીલો વાસ્તવીકરતી એમ
તેણીને ધીમે ધીમે લાગવા માંડ્યું.

“માહરી બહાલી!” તેણે પાછું સમજવ્યું: “મને તને સમજવવા
તાહરી ખોતાનીજ ગાયલી લીડીઓ વાપરવા દે.”

મુજ પિતાએ કીધી છે ઓરડામાં દેહ,
ને આવી છે તેની મુજ માતા સનિય,
પણ તાળાં ને દિવાલ ન રાખશે કંઈ ભેદ,
સાચા મુજ પ્યાસથી છુટી હરગીઝ!

ઓ માહરી સાચી બહાલી! તું મને આવ સમજ—મોહત સિવાય
કોઈને પણ આપણને છુટાં કરવા ન દે—અને ખુદ મોહતને આપણથી
દુર રાખે! કહે કે તું માહરી મજેનર થશે?”

લીમા સાહે તે આજીજનો જવાબ અપાયો અને તે સાથ તે છંદ-
ગીતી મોટી દ્રેજકી શરૂ થઈ.

પ્રકરણ ૧૨.

એક વાગી ગયો અને લીમા પાછી ન આવી. ખાણાની તૈયારી થઈ
ચુકી હતી. જૉન ડરવન્ટ આ રૂમમાંથી પેલા રૂમમાં ફફડાટથી ફરતો હતો.
હૃદયન-ખોતાની દીકરીની આતુરતાથી રાહ જોતી બારી નહીંક તેણીનાં
આગમણના વાટ તરફ નિગાહ રાખી બેઠી હતી. મધ્યાહ્ન થઈ ગઈ પણ
લીમા દેવળમાં ગયલી પાછી ન ફરી. લીમાની માં ફિક્કરમંદ બની. તેણી
ક્યાં હતી? તેણીને શું થયું હતું? શું તેણી એકાએક ગિમાર પડી ગઈ
હતી? કે તેણીને કંઈ અંકરમાત નડ્યો હતો? શું તે તેણીને શોધવા નીકળે?
પણ તેટલાં આતુરતાથી આકુળવ્યાકુળ થઈ ગયલી તે હેતવંતી માતાને
લીમા દરથી આવતી દેખાઈ. છટકારાનો દમ તેણીએ તે જોઈ લ્યો. તેણી

તેને લેવા—તે કાં મોડી આવી હતી તે પૂછવાં આગમાં દોડી, પણ તેણી ઉપર નજીકથી નજર પડતાંજ તેણીએ શું નિહાળ્યું? લીમા તમામ ફેરવાઇ ગઇ હતી. થોડા કલાકની આગળ ગયલી તે છોકરી હાલમાં કંઈ નવાજ રૂપમાં પાછી ફરી હતી. તેણીની આંખો આનંદ અને પ્યારના ઉમળકાથી ઝગમગી રહી હતી. તેણીના રૂપસારાઓ ગુલાબી થઇ આવ્યા હતા અને હોઠોએ વટિક રતાશ પકડ્યો હતો, તેણી બદલાઇજ ગઇ હતી. તે આ અસાધારણ ઉત્સાહ ને અજ્ઞયળીથી પોતાની રૂપસુંદર ગેટીને જોઇ રહી.

“મમા!” તેણીએ પૂછ્યું. તે અવાજ પણ ફેરવાઈ ગયલો હતો—શોકા-તુર બદલ ખુશાલ ને મધુર હતો. “શું હું મોડી આવી?”

“ધણીજ મોડી, માહરી બહારી! અમો ક્યારના ધણી આતુરતાથી તાહરી રાહ જોઇએ છીએ—તું ક્યાં હતી?”

એક પળકારામાં તે ક્યાં હતી તેનો ખ્યાલ તેણીને થઇ આવ્યો. તેના નાન્યુક હાથો હજી તેના આશકના રૂપરશ્મી ગરમ અને લાલ હતા. તેણીનું હૃદય તેણીના પ્યારના મિઠા શબ્દોની ઉસ્કરણીથી જોશમાં ધડકી રહ્યું હતું, તેણીની છાતી તેની હાજરીની ખુશાલીના વિચારથી જોશમાં ધડકતી હતી. એ બધું તે માએ હવે જોયું અને તેણીને તુરત લાગ્યું કે તે—લીમા પોતાના મના કરેલા આશકને મળી આવી હોવી જોઇએ. તેટલાં ત્યાં મીલર આવી લાગ્યો.

તે એક વિચિત્ર ત્રગડી હતી. તે બાપ કરડો અને દૃઢ નિશ્ચયનો હતો; તે માતા ગભરાયલી અને હવે શું થશેના વિચારોથી ડરેલી હતી. તે છોકરી ચુગલી કરતા ગુલાબી રૂપસારોથી પોતાના વાંકનો ગવાહ આપતી બીધેલી છતાં પોતાના પ્યારા અને પ્યારને મુક્કમતાથી વળગી રહેવાના ખ્યાલથી ભરેલી હતી.

“તું મોડી આવી લીમા?” તેણીના પિતાએ કહ્યું.

તેણીની ગમે એટલી તઝવીજ છતાં તેણી લીઆને મળવાની, તેની સાથ વાત કરવાની—તેની પરણેતર ચવાની, તેની કરગરતી આંજીજીઓ સમજવાની ખુશહાલીનાં પોતામાં પેલાં પડેલાં ચિન્હો છુપાવી શકી નહી. તે તેણીના ચહેરા કે જે એક થોડા કલાક અગાઉ ફિક્કો અને કાઢેલી હતો તે ઉપર ખુલ્લું વંચાતું હતું.

તે આપ અને બેટી સામસામા ઉભાં હતાં. તે આપ કે જેણે પોતાની બેટીને અતિ લાડથી ઉધારી હતી અને તે બેટી કે જેણે અત્યારમુધી પોતાના પિતાની દરેક મરજી સાચવી હતી.

“તું બોડી આવી ને દેવળમાં બી તું ન ગઇ હતી!” તે આપે તેણી તરફ નજર કરી કહ્યું: “મિસિસ ગ્રે એક કઝાક અગાઉની ઘર ગઇ તે કહેતી ગઇ કે દેવળમાં તું નજરે આવી ન હતી. તું ત્યારે ક્યાં ગઇ હતી?” તેની ગુસ્સાથી ચમકારા મારતી આંખો લીમાતું જાણે જીગર વાંચી શેતી હતી. “તું ઘરથી ગઇ ત્યારે દિક્રી, ઉઘાસ ને બેચેન હતી. મેં તે લાજનમાં તને ખેતરમાંથી ચાલી જતી નજરે નિહાલી હતી, તું પાછી ખુશહાસ, આનંદી ને ઉમંગી કરી છે. એ ફેરફારોનો સમજ શું છે? તું ક્યાં હતી?”

તેણીએ સાચું કયુલવું જોઈએ વા તો એક હડહડતું જુઝાણું અડાવતું જોઈએ અને તે બાળક જેવી નિર્દોષ મહિલા આજ તક જુહું બોલી ન હતી તેથી તે તેમ કરવાથી ડરી ગઇ. જુહું બોલી તે પોતાને બચાવી લઇ શકતે, પણ તેણીનું પવિત્ર હૃદય તે બેટી કિસમે પોતાને બચાવી લેવા લજ્યાયું નહીં. તે જુહું બોલી શકી નહીં.

“તું ક્યાં હતી?” તે મિત્રે ગુસ્સાથી ગગડાટ કર્યો અને હવે તેણીની સાધારણ હિમ્મત તેણીમાં પાછી આવી.

“મને ના પૂછો, પપા!” તેણી બોલી. “હું તમને કહેવાં માંગતી નથી. નમે તે જાણી ગુસ્સે થશો—કોણે બરાશો!”

“હું જાણવાજ માણું છું! એકદમ મને કહે તું ક્યાં હતી—કોણ સાચ હતી?”

“હું અંધનવોટરને કિનારે હતી,” તેણી ધીમેથી બોલી.

“કોણ સાચ?” તેણે અણહદ ગુસ્સાથી પૂછ્યું.

“લીઆં સાચ, પપા!” તેણી બોલી, અને ત્યાં ગંભીર ચૂપકાદી તે પછી ફેલાઈ રહી.

હલન બાપડી થરથરી ગઇ: તે અને આપ દિકરીને સામસામે વિચારેલાં જોઈ તે ખુશ ગઇ.

“અને તું મને તે કહેવાની સરકશી કરે છે?” તે બિલર પૂછ્યો. “મેં તે ચંડાળને ફરી ન મળવાની તને શું મના ન કરી હતી?—તેની સાથે વાત કરવાની બંધી ન ફરમાવી હતી? મેં તને નહેતું કહ્યું કે તે આ ધરમાં કદિ આવવા બી ન પામે અને તે આખા બે કેલાક તેની સંગતમાં ગુઝીયા? કે બ્યારે તાહરે માહરા હુકમ મુજબ તો દેવળમાં જવું જોઈતું હતું! તું એ માટે શું કહેવા માગે છે?”

“પપા! હું મને પોતાને રોકી શકી નહીં! હું એને મળવા માંગતી કે ગઈ ન હતી. એ એતેક્કાક મને મળી ગયો. પપા, ગુસ્સો ન કરો! એને જોતાંજ મને એવું લાગ્યું કે માહરે માટે જાણે બહેસ્તના બાગના દરવાજા ખુલી ગયા. તેણે મને એક્લનવૉટરના કિનારાપર ફરવા, આવવાની માગણી કરી—હું બધું વિસરી ગઈ; તેના સિવાય મને કશાનો ખ્યાલ રહ્યો નહીં!”

“લીમા તેને અતિ માહે છે, જનન!” હંલને પોતાની બેટીના બચાવમાં ધીમેથી પોતાના શાહરને કહ્યું. પણ તે ગુસ્સાથી તેની તરફ ફર્યો.

“માહરી વચમાં ન બોલ!” તેણે કહ્યું. “માહરાં બચ્ચાંએ માહર કહેવું માનવુંજ જોઈએ.”

“બચ્ચીતજ! હું તમારું દરેક કહેવું તાબેદારી અને પ્યારથી માનવા તૈયાર છું; ફક્ત આજ બાબતમાં મને માફ કરો! પપા, માહરી ને માહરા જનનથી બી જ્યાદાની જાદગીના સુખના પ્રકાશની વચ્ચે ન આવે! પપા,—” તેણી આંસુઓના દર્ધાવ વચ્ચે, તૂટી જતાં જીગરે બોલી: “મને જોઈએ તો મારી નાખો પણ એને મળવાથી ન રોકો!”

“તાહરે પસન્દગી એની ને માહરી વચ્ચે કરવાની છે,” તે બીલરે કહ્યું. “તાહરા બાપને તરછોડી દે ચા તોહરા પ્યારને:—બીએ કોઇ ઇલાજજ નથી!”

“ઓ! હું એ કેમ કરું?” તે બોલી. “હું બન્નેને ચાહું છું. ઓ મમા! માહરી તરફથી બોલો—પપાને સમજાવો!”

“હંલન! તું વચમાં ના પડતી!” તેણે ગુસ્સાથી કહ્યું. “હું એને ફરવો માહરી રીત મૂજબજ કરવાનો છું; હું ફરીથી કહું છું કે એ નાપાક ફેચનને લીમા કદી પરણી શકશે નહીં!” તે જનનથી પોતાની બેટી તરફ ફર્યો. “તું મને નાફરમાન થઇ છે?—માહરી ઉપનામી થઇ છે!

ફરીથી તને ઘર બહાર મોકલવામાં આવશે નહીં—આ ઘરનો ઉંચક ઓળંગવાને પણ તને હું મના ફરમાવું છું! મેં તારામાં વિશ્વાસ મુકવામાં ભૂલ કરી છે!”

તેણી રડતી પોતાના ઓરડામાં ચાલી ગઈ. તે રડતું ખરેખર હૃદય ભેદક હતું. તે દિવસે કોઈએ ખાધું પણ નહીં. બધાં ઉદાસ થઈ ગયાં. શાન્તિ અને સુખનો શોષ થઈ ગયો. તે મીઠર અતિ ગુસ્સે થયો હતો. તે ઘરમાં રહ્યો નહીં. આખો દિવસ તે નાપાક ફેંચમનને ગાળો ભાંડતો. તે ખેતરોમાં બેચેન ફર્યા કરીશો.

તે પત્નીના થોડા દિવસો કેમ ગયા તે કહેવાઈ શકે એમ નથી. તે મીઠર અને તેની પત્નિ સખત વૈનફ કરીને પોતાનો ગમ બૂલાવવાની તકનીક કરતાં હતાં જ્યારે લીના બાપડી રડી રડીને દિવસો ગુઝારતી હતી. ખાર, નિરાશા, દુઃખનાં આંસુઓ તે બેચાંદાં ખેરવતી હતી.

તેણી હવે સમજી શકી કે તેના ખ્યાર અને બીજાઓના ખ્યાર વચ્ચે સરખામણી થઈ શકે એમ ન હતું. ખુદ તેણીનાં માઆપતું બહાલ પણ તે મ્હોટાં બહાલ આગળ તુચ્છ હતું, અને ત્યારે તેની સાથે તે દુનિયાને ત્યાગી દેવાને તૈયાર થઈ.

એક અડવાડયું પસાર થઈ ગયું. તેણીએ બહાર જવાની ઇચ્છા એ અરસા દરમિયાન દાખવી ન હતી. તેનો પિતા પણ પોતાના હુકમની સખતા-છથી બાંધ આવ્યો ન હતો. અને ફરી એકવાર એક ચાંદરણી રાત્રે તેણીનાં રૂમની બારી બહાર એક્ઝનવોટરનાં બાળ ઉપરથી હલેસાંતો અવાજ આવ્યો. તેણીએ જાણ્યું કે તેણીનો બહાલો લીઝો તેણીને મળવાની ઉમીદમાં ત્યાં આવ્યો હતો. હવે તેણીનાં અંતરમાં ખ્યાર અને ફરજ વિરુદ્ધ કોઈ જંગ જાગ્યું નહીં. ખ્યાર હવે સર્વોપરિ પૂરવાર થઈ ચૂક્યો હતો. તેણી ઉડી; બારી નચક, ગઈ અને તે ખોલી. બરાબર બારીની નીચે તેનો માનીતો ચહેરો ખોટમાં બેઠેલો તેણીની નજરે પડ્યો. તેણીએ તેને સઘળું કંથું ને તે સમજી તે પોકાર્યો: “એ એક જુવન છે—જરૂરદસ્તી છે—અન્યાય છે! તું માહરી છે, લીમા! દુનિયામાં કોઈ બી શક્તિ આપણને છૂટાં કરી શકે એમ નથી. જો તારા બાપ આપણાં લગ્નની મંજૂરી નહીં આપશે તો આપણે તે વગર પરણીશું!”

તેણી તે માટે કપ્પલ થઇ ત્યાં ટક તે જવાને તેણીને મનાવી-સમ-
જાવી. તે તરત બની શકે એમ ન હતું. રેણુસ્ત્રારની ઔશીસમાંથી પરવા-
નગી મેળવવાની જરૂર હતી.—પણ તે બધું જો તેણી ‘હા’ બોલે તો થઇ શકે
એમ હતું.

તેણીએ ‘મા’ ન પાડી: તેણીએ સ્પષ્ટપણે કહી દીધું કે તેની (લીઓની)
અને તેના બાપની વચ્ચેની પસન્દગીમાં તે તેણીને વધારે પ્યારે હતો, અને
અન્દ્રમાના પવિત્ર ઉગ્મશમાં અને તેની નીચે ચમકારા : મારતાં ચળકતાં
આખ ઉપરથી બોલાયલા તેણીના તે શબ્દો તેને માટે અતિ પવિત્ર હતા.

“તે ક્યારે પાછો આવશે?” તે તરતવેળા કહી શક્યો નહી. તેઓનાં
લગ્ન માટેની કાયદાની બારીકીઓની ગોઠવણ કરવાની હતી અને તે પૂરી
થતાં તે તુરતજ આવશે એમ તે હૈતથી સમજાવતો હતો.

“હું એક સ્વધારે તું બહાલીને લેવા આવશ!” તે બોલ્યો. “આજ
બારીની નીચે—પ્રભાતની પણ અગાઉ હું તાહરી ઉપર બારીમાંથી ગુલાબનો
એક ખૂંમખો ફેંકશ તે પરથી તું જાણી જશે કે આપણા સ્વર્ગિય સુખનો
સમય આવી પહોંચ્યો છે! તું તે વેળા માહરી આગળ આવજો— હું તને
બેલનવોટરમાંથી હંકારી જઈશ. હેરલોંગડનની રેણુસ્રી ઔશીસમાં જઈશું
અને કદિ છુટા ન પડવાના સંસારના પવિત્ર ગાંઠથી એક થઇ આ દુનિયાને
સ્વર્ગિય સ્થિતિમાં નિરખીશું! પછી આપણને મોહત સિવાય કાંઈ છૂટાં
પાડી શકશે નહીં!”

ઓ! તે મીઠા મગરૂરીના કાલી શબ્દો!

પ્રકરણ ૧૩.

ચોડા દિવસો ગળડી ગયા અને એક બડી ફજ્જરે લીમાને હલ્લેસાંનો
પાછો નાદ સંભળાવ્યો: તે ઝટ ઉડી, બારી આગળ જઈ તે બોલી નાખી
કે તેણે જ “મધમધતા ગુલાબોનો એક મોટો ખંચ અંદર આવી પડ્યો.
તેણીએ બહાર ડોકાવ્યું: તેનો બહારો હર્ષિત હૃદયે બોલમાં ઉભો હતો:

“જલ્દી કર, માહરી ડાલ્લીંગ!” તેણે કહ્યું. “તાહરાં વિનાની દરેક મિનિટ મને કલાક જેટલી ભારી ને લાંબી લાગે છે!”

તેણીએ કશાં કાંગળા લાંબી રાખ્યાં ન હતો કે જેમ દરેક આશક સાથે મ્હાસી જતી છોકરીઓ હંમેશ લખે છે. એવંટની સલામતો પેગામ વટીક તેણીએ લખ્યો ન હતો. તે ફાકટ હતો એમ તે માનતી હતી છતાં અંતઃકરણના ભારી દુઃખ સાથજ તે તે ખ્યાલ પનોતું ઘર છોડી જવા તૈયાર થઇ. તેણીને અતિ લાગી આવ્યું, પણ જવાનીનો ખ્યાલ બહુ જોશપર ચઢેલો રહે છે—તે કામુમાં આવી શકતો નથી. તેણી પોતાના માતાના ઓરડાની બહાર થોડીક ક્ષણો ખચાઇને ઉભી. તેણીનું જીગર તે પોતે જતી હતી એમ તેણીને કહેવા—ખુબ પાડવા ધમ્મજતું હતું, પણ તેણીએ પોતાને રોકી. શું તેઓ તેને ભુલી જશે? પોતાના નેક આશિર્વાદો તેણીપર વરસાવશે? તેણી જતી હતી—પોતાના નવા ખ્યાલ સાથ અતિ સુખી અને આનંદી જીવંતી બસર કરવા જતી હતી એ વિચાર વિજળી વેગે પાછો તેણીનાં મનમાં ધાઈ આવ્યો. શું તે વાતથી ને તેની માને વાકેફ ન કરે?

તેનું કશું ખી પરિણામ આવનાર ન હતું, અને તેનો ખાપ તે જાણે તો જરૂર તેણીને કંદક કરે અને તેણીના આશકને નિરાશ થઇ પાછું જવું પડે. તેણીએ પોતાની માતાવાળા ઓરડાનું બારણું બહારથી ચુમ્યું અને ત્યાંથી નીકળી. તે માનીતા ધરનો ઉંચર ઓળગતાં તેના પગો ધુજ રહ્યા—તે ઘર કે જ્યાં તેણી જન્મી, લાડમાં ઉછરી અને મોટી થઇ હતી, તે છૂપાછૂપ છોડી જતાં તેના જીગરમાં અસહ્ય વેદના થઇ આવી.

તેણી તે ઘરમાંથી બહાર પડી—તે ઘર કે જે તેનું સલામત મઠક અને બચાવ હતો. તેણે તે ત્યજતી વેળા તેણી પ્રત્યેની ભલામ, માયા, મમતા આદિ માટે તેના રહિશોનો ઉપકાર પોતાનાં ખરાં અંતઃકરણથી માન્યો.

“તેઓ મને માફ કરશે: અને પરણ્યા પછી પાછાં ઘર આવીશું” ત્યારે તેઓ અમને દરગુઝર કરશે: તેઓ મારી બંધવા ના પાડશે નહીં!”

તેણી લીઝાની બોટબણી દોડી. તેણે તેણીને હાથ આપી અંદર લીધી અને અલનવાટરને સામે કિનારે બોટ હંકારી.

“હંમેશ માટે માહરી!” તે ગાંભીરપણે બોલ્યો. “હવે આપણને ટ્રાઇ જીવંત કરી શકશે નહીં!”

“ઓ લીઓ! હું કેટલી ખીહું છું—” તે બોલી: તેણીનો ચહેરો શીકકો પડ્યો હતો.

“હિમ્મત પકડ! માહરી મધુરી!—માહરી મનોહર મંગેતર! હિમ્મત પકડ! એ તો પહેલે જરા એમજ લાગે, તું કેટલી બધી કે આની: આજનો દિવસ ખી કેવો ખુશનુમા છે!”

પણ તેણી ધુજતી હતી. “ઓ લીઓ! પવન કેટલો ઠંડો છે! ને પાણી ખી કેટલાં ઠંડાં છે! મને ડર લાગે છે.”

“ખીહવાતું કંઈ નથી,” તે બોલ્યો, “જો, એક હંસ તરતું હોય એટલી બધી નાચુકાઈથી હું બોલને હંકારું છું!”

“હું પાણીથી ખીહતી નથી. ઓ લીઓ—લીઓ! મેં ભુલ કરી છે: મેં બોલું પગલું ભર્યું છે: માહરે અહીં આવવું જોઈતું ન હતું—માહરે ઘેર ત્યજવું ન હતું:

“એ ઘણું મોડું થયું!” તે બોલ્યો: “તને હવે પાછી લાઇ જવા વાસ્તે ઘણું મોડું થયું છે: આનંદી બન, લીમા! આજે આપણો લગ્નનો દિવસ છે: ધુજ ના—રડ ના! તાહરી હવે પાછીની જાંઘળી આ ચળકતાં આખ ને આકાશ જેવી સુંદર છે! તું કાં ખીહે છે? હું તાહરી મોહબતનો ગુલામ તાહરી બાબુમાં છું!” તેણે તે ધુજતા હોહો ચૂમ્યા અને તેના બરફ જેવા કરો હિમ્મત આપતી કિસમે દાખ્યા. તેણે તેને ધીરજના અને હવે પછીના આવતા મોટા આનંદના મિઠા શબ્દોથી સમજાવી અને તેણી તેથી થોડા સમયમાં પાછી હસતી થઇ.

“મને તેઓને છોડતાં સ્વભાવિક લાગ્યું. તેઓ માહરા પ્રત્યે હંમેશ ખહુ માયાળું હતાં. તેઓ મને સાહતાં હતાં; મને કોઇ ખી ચીઝની મના ન હતી.”

“હું ખી તાહરી તરફ માયાળુ રહેવશ—તને ચાહવશ—તને કોઇ ખી ચીઝની ના નહીં માડશ.”

“છેલ્લી સલામ માહરાં બહાલાં ધર!” લીમા પોતાના મકાન તરફ તબર કરી બોલી.

“તાંહરું ખીજું ધર તને એથી વધારે ખ્યાર લાગશે!” તેના આશકે કહ્યું, તે પોતાના ધર તરફ એટલો ચાહ બતાવતી હતી તે માર્ટે તે જરા

અદેખો પડ્યો હતો. “જો, જોઈ લે તાહરાં ધરને ! આપણું હમણું વળાણ લઈશું એટલે તે દેખાતું બંધ થશે.”

તેણી એકી તગરે તે માનીતાં મકાનને જોઈ રહી. પછી તેણીએ પોતાના હાથો તેની બણી લાંબા કર્યા. “લીઝાં ! મને માહરા જીનાં ધરનીજ સામે વચન આપ કે તું મને સદા સાચો અને વફાદાર રહેશે ! એ , ધર માહરે મન પવિત્ર છે એટલે તે સામે લેવાયલું વચન પણ હું તેટલુંજ પવિત્ર લેખીશ.”

“હું વચન આપું છું; હું કદી જી બેવફા કે જીડો નિવડીશ નહીં !”

“મને વચન આપ કે જેમ તું મને હમણા ચાહે છે તેમ સદા ચાહશે—મને એકલીને સર્વથી વધારે ચાહશે ! વચન આપ કે તું સદા સાચો, સખ્ય, માયાળુ ને મમતાળુ રહેશે !”

“હું વચન આપું છું !” તે જવાને કહ્યું અને તેજ વખતે તે ખોટ વળાણ લીધી અને તે પ્યાઈ ધર દેખાતું બંધ થયું.

*

*

*

તે મિલર તે સહવારે સકાળેથી ઉઠ્યો હતો કેમકે તેને ઘણું અગત્યું કામ આટોપવાનું હતું. તે નાસ્તા માટે બે કલાક રહી પાછો ફરશે એવી વરદી આપી ધરમાંથી બહાર પડ્યો. ઍલનવૉટરના કિનારેથી પસાર થતાં તેણે ત્યાં હંમેશ મુજબ પડી રહેતી ખોટ જોઈ નહી. તે જરા અજબ થયો અને તે ક્યાં હતી તે માટે નજર તાણવા લાગ્યો, તો તેને જણાયું કે તે સામે કિનારે લાંગરેલી હતી. તે ત્યાં કેમ જવા પામી હશે તે માટે તે સહજ અચરત થયો પણ તે વિષે કશો વધુ ખુરો શક તો તેને આવ્યોજ નહી.

તે ધરમાંથી બહાર પડ્યો ત્યારે તેને પોતાની પરણેતર સાથ લીમા વિષે વાતચીત થઈ હતી. તેણે કહ્યું કે લીમા તંદુરસ્તી મેળવતી જતી હતી, જ્યારે તેની પરણેતરે તેથી ઉલટોજ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો.

“મને થોડાં દિવસ થયા એ બાળે ઘણો ખરાબ ખટકો થયા કરે છે !” મીસીસ ડરવન્ટ પોતાના શોહર આગળ બોલી: “હું કેવું ઇચ્છું છું કે એ ફ્રેન્ચમેન કદિ અહીં આવ્યોજ ન હોતે અથવા તો તમે તમારો વિચાર ફેરવી શકો !”

તે સાંભળી જોઈને ડરવન્ટ ગુસ્સે થયો. પોતાની પત્નિ તરફ ફર્યો.

“થું તું એમ કહે છે કે તે તને ગમે છે?”

“લીમા જોને, આહે તેને આંહવા હું ખુશી છું.”

“પણ જાસ્તી વખતે તે તને ગમનાર નથી!” તે મીલર બોલ્યો. “એમ તું માહરી આગળ બોલી તો બોલી પણ લીમા આગળ ના બોલતી નહીં તો તે ધારશે કે તું તેણીની તરફેણમાં છે અને એમ જો તેણી જાણશે તો તેના હકમાં ફાયદો કરતાં નુકસાન જાસ્તીજ થશે. તે માહરાયી ફટાઈ થશે.”

“જોન! તમને ન ગમે એવું કંઈ હું તેને કહેવશ નહીં. તેની ખાત્રી રાખજો!” મીસીસ ડરવન્ટે કહ્યું, જો કે તેણીનું હૃદય તો પોતાની બેટીની તમામ તરફેણમાં હતું. તે મીલર પોતાને કામે ગણે. તે પોતાના દિલને પથ્થર કરી લીમા વાસ્તે કરડો થતો હતો છતાં તેને તે માટે મનમાં દુઃખ તો ઉપજતું હતું.

હૃલન ડરવન્ટ પણ પોતાને કામે વળગી. કામથી પરવારી તેણીએ આહ તૈયાર કરી અને એક હેતવાંતી માવતરના અથાગ હેતુથી એક કપ ખાસ તજ્જેમલથી તૈયાર કરી તે લીમાને પીવાડવા તેના રૂમમાં લઈ ગઈ.

“લીમા! ગુડ મોર્નિંગ! લે આ ગરમગરમ આહ પી કે હુશ્યારી આવે!” તેણી તે રૂમમાં દાખલ થતાં બોલી—પણ જવાબ ન મળ્યો. તે અંદર ગઈ પણ લીમા ત્યાં ન હતી. પહેલે તો તેણીને કંઈ ખેચેની લાગી નહીં કે કશો શક આપ્યો નહીં. તેણી નીચે ગઈ હશે એવા ખ્યાલે તે આહતું કપ લઈ પાછી નીચે ગઈ. ત્યાં પણ લીમા ન હતી. હવે તે જરા બીહીધી અને તેણીની શોધમાં નીકળી. ઘરમાં—ખાગમાં, અંદરનાં વાટરના કિનારા ઉપર સર્વે સ્થળે તે બીહતી ધુજતી જઈ આવી પણ લીમાનો પતો ન મળ્યો. અને જ્યારે મીલર બે કલાક પછી નાસ્તા સાંચ આપ્યો ત્યારે તેની મહોરદાર ધુજતી લખલખતી ફિકકે મહેરે તેને ખારણા ઉપર મળી.

“જોન!” તે બોલી. “લીમા જતી રહી છે.”

“જતી રહી?” તેણે પુકાર્યું; “જતી રહી? ક્યાં?”

તે કંઈ સમજી શક્યો નહીં.

“એ નથી મળતી! તેણીનો રૂમ ખાલી છે ને તેણી કુઠે બી નથી જડતી.” હૃલને ધુજતા સાદે કહ્યું.

તે મીલર મોહત જોવા દિકકો પડ્યો.

“તું શું એમ કહે છે-” તે જોડ્યો, “કે તે ન્હાસી ગઇ છે?”

“હું નથી જાણતી!” તે દુઃખી આવતરે કહ્યું, “ખુદાને ખબર! એ મને મળતી નથી. ઓ જોન! હું ખીલું છું કે તમે એની ઉપર અતિ સખ્ત થયા તેથી તે કંઠે ચાલી ગઇ છે!”

“જો તે ચાલી ગઇ હશે,” જોન કહ્યું, “તો હું એને શોધશ-માફ કરશ તે પાછી લાવશ. પણ જો એ પેલા ચંડાળ સાથે ગઇ હશે તો માઆપને નાંદરમાન થન.સંજો ઉપર ઉતરતા ગમ્મ પુરા શ્રાપો એ કમ્પપત ઉપર ઉતરે અને તેઓ તેણીને છાંદગીન મુઘી જળાવતા સંતાવતા રહેા!”

પોતાની પરણેતરના મુખમાંથી નીકળેલી દુઃખની કારમી ચીસ તે મીલરે સમજી નહી, કેમકે તે ઉપરું બહુ ઝનુનથી જોલી લીમાને શોધવા ત્યાંયા ચાલી ગયો.

મકરણ ૧૪.

ખપોરના છેક મોડેથી તે મીલર ઘરે પાછો ફર્યો. તે તમામ ફેરવાઈ ગયો હતો. સહવારના તે ગયો ત્યારથી ૨૦ લાંબા વર્ષો તેની ઉમ્મરમાં એકાએક વધી ગયા હોય એટલો અદ્ભુત ફેરફાર તેનામાં થયો હતો. તેનો ચહેરા ફીકકો અને કાઠેલી હતો: તેનાં કપાળ ઉપર કરચળાઓ વળી હતી કે જે ત્યાં ગઇ કાલે ન હતી. તેનો રતારાવાજો મુખડો ઉશ્કેરાત અને દુઃખથી જર્દ મારી ગયો હતો.

તે પોતાની બાયડી સંધણીમાં કામ કરતી હતી ત્યાં ગયો. તેનો ભખ રાયલો અવતાર જોઇ તે બાયડી ડચાઇ ગઇ.

“હલન!” તે ધીમેથી જોડ્યો, “જા! જઈને આઈગલ લાવ!”

તે બીહીધેલી ભારજ કંઈ પેલું પ્રશ્ન પુછવાની હિંમત આપ્યો વગર
 ગુપચુપ તેના હૃદયને તાબે થઈ. તે જમને પાંદળિય લઇ આવી. તેણે
 તેના પાનાં પછી પાનાઓ ફેરવ્યા કે જે ઉપર તેના કુટુંબના ન્યાંગાનોની
 જન્મ મરણની નોંધો હતી. તેણીએ તેને પોતાનું નામ બબડતો સાંભળ્યો,
 ‘જોન ડરવન્ટનાં લગ્ન હેલન ગ્રે સાથે’ ત્યારે કેડે થોડીક પળો તે ચુપ
 થયો. તેના મ્હેરા ઉપરથી તેનાં બાનેનમાં ઉપજતું અગાધ દુઃખ કંઈક કળી
 શકતું હતું.

“સમજા!” તે બોલ્યો, “લીમા ડરવન્ટ ઉપલાંઓની છોકરી જન્મ
 મે, ૧૮————— તું સમજે છે કે, માહરી મ્હોરદાર?”

“હા!” હેલને કહ્યું.

“મને ખડ્યો કલમ આપ!” તેણે કહ્યું. તેણીએ તે લાવી આપ્યો.

“પાંછું સમજા!” તે બોલ્યો: “લીમા ડરવન્ટ; જન્મ મે,
 ૧૮———, મરણ ઓગસ્ટ, ૨૨; તું સમજ?”

“ઓ ખુદા!” ને કમ્પાખત માતા પુકારી. “શું લીમા મરી ગઈ?
 માહરી ખુશસુરત લીમા સ્વર્ગવાસી થઈ? ઓ નહો: ખચ્ચીતજ એમ
 ન હશે!”

“મને તે મરેલી કરતાં બી જરતી છે!” તે ચીલર બોલ્યો. “જો મે
 ખરેખર તેને મુવેલીજ જોઈ હતે તો તેને માટે ઠીકજ હતે! તે મરી
 ગયાથી બી બદતર છે: જે માણસને ન જોવાની——— ન મળવાની મે
 આજ્ઞા કરી હતી તે માણસને પરણવાને આપણને તે છોડી ગઈ છે!”

“પરણવા!” તે માતા કંઈક ખુશાલીથી બોલી. “શું લીમા
 પરણી ગઈ?”

“હા, પરણી ગઈ અને આપણે મેનસે મુઝા! તેણીને આપણી
 અને તેની વચ્ચે પસંદગી ફેરવાની હતી અને તેણીએ પસંદગી કરી લીધી છે!
 આપણે તેને પાળી ઉધારી મૂકી કરી, તેને માટે મેશુમાર રંજે ખેંચી અને
 તેણી જતી રહી——— આપણને મુકી એક છેવટની સલામતા
 પણ તાંઝીમં તવાઝો વગર તે જતી રહી છે!” તું વિચાર કર
 હેલન કે આપણી મોટી રંજોતો આ કેવો ફેઝ? તે જતી રહી: માહરા

આશિર્વાદ વગર કે તાહરી એક મીડી-હુઆ વગર! તું ના રડ, માહરી બહાલી હેલના તું એટલી ના રડા તે રડવાને કાયક નથી.”

“ઓ માહરં એક પૂરં બચ્યું!” તે કંગાળ માતા રડતાં બોલી: “માહરં એક પૂરં બહાલું બચ્યું! હું એ ખમી શકતી નથી!”

“તાહરે ખમવું જ નેમશે!” તેણે દરાવથી કહ્યું: “તેણીએ તાહરા પ્રત્યે પસંદગી બતાવી નથી: તેણી આજે સહવારે આપણે સુતાં હતાં ત્યારે આપણને તરછોડી ગઇ છે! જોન ડેન્ટને તેને પેલા ચંડાળ સાથે હાથ રોડ ઉપર જોઇ. હેસ્લીંગડનની પોસ્ટ મિસ્ટ્રેસ મિસિસ રૉયર્ટસે તેઓને પરણનાં જોયાં: જોએમાં કંઈ ભૂત કે સુક નથી. જો-જો એ આપણી ખારી પુત્રી જોને આપણે જનથીબી બ્યાદા ચાહી તે કેવી નીવડી? એક ખુમસરત દેખાવના તે આપણુસીખાર જવાનને ખાતર આપણો વર્ષોનો ખ્યાર ને ભોગ તે વિસરી ગઇ-આપણને તરછોડી ગઇ! તું ના રડ-આપણને એ એટલી બધી વિસરી ગઇ છે તેથી તું ના રડા!”

“ઓ જોન! તમે તેણી તર્ફ સખ્ત બન્યા!”

“સખ્ત!” તે કડવાસથી બોલ્યો: “તું સખ્ત કહે છે? મેં માહરાં છગરનાં લોહીતું હેલ્યું રીપું પણ તેને સખી કરવા આખી દીકું હતે; પણ હવે તે માહરી છાંકરી રહી નથી!”

“જોન! તેને માફ કરો,” તે માંથે વિનવ્યું.

“માફ કરે?” તે ગુસ્સે થઇ બોલ્યો: “હું માફ કરું? નહી, કદી નહી! જ્યાં સુધી મર્યાદા ને ચંદ્રે ઝગમગે છે ત્યાં મૂંઝી માહરાં હલ્યથી તે સદા અન્નગ રહશે; અને તું બી સમજ; માહરો વિચાર ફરનાર નથી, તાહરે બી તાહરાં છગરમાંથી એને દુર કરી મેળવાની છે! એને મેળવાની એની સાથે વાંત કરવાની માહરી તને સખ્ત મના છે! તેણીની નજીક જવાની પણ હું તને બધી ફરમાવું છું! જો તે રસ્તે મળે તો તાહરે મોંહું નફરતથી ફેરવી નાખજો!-તે જો ખુમ પાડે તો બહારી થઇ જશે! તેનો એવાંજ વટિક સાંભળવો યોગ્યતા ના!”

“ઓ માહરં એક પૂરં બચ્યું!” તે અભાંગણી માતા બોલી. “હું તેમ કેમ કરી શકશ?”

તેનાં કરતાં જાસ્તી દુઃખ તેઓને ઉપજ્યું. હૃદય લીમાના રૂમમાં રડતી દોડતી ફરી. તે હેતવંતી મા પોતાની દિકરીની દરેક જણસો પોતાની છાતીમાં પ્યારથી દાખી તે પર હેતથી બોકી ભરી રડતી હતી. તેણીનું જીગર ખરેજ , તુટી ગયું હતું.

નિસાસાની એક રાત તેઓએ કાઢી. બીજી સહવારે એક કાગળ આવ્યું. લીમાના હાથે તે લખાયલું હતું. તે કેટલો વંખત સુધી અડક્યા વગર જોન ડરવન્ટે પંડી રહેવા દીધું. તેને જોતાંજ તે મીલર એટલો જો કોથે ભરાયો હતો કે તે વિષે બોલતાં હૃદય બીહી ગઈ હતી. ઓચિંતુ તેણે તે ઉપાડ્યું, બોલ્યું અને વાંચ્યું. તે એક ઘણું દિલ ઉશ્કેરનાર, કરગરતી લખાયલું પત્ર હતું. પણ તેની કશી અસર તે મીલર ઉપર ન થઈ. તેણીએ લખ્યું હતું કે તેણીએ પ્યાર અને ફરજ વચ્ચે અસહ્ય સંતાપ સહ્યો હતો: તેઓને છોડી જવાને બહુ નારાજ હતી-તેઓને તે અતિ ચાહતી હતી, પણ તેના પતિ માટેના તેના પ્યાર. તે બંધાં કરતાં સર્વોપરિ હતો. તેને ખાતર તેણે બધું છોડી દીધું હતું, પણ તેમ કરવાથી તેણીને અણહદ ખુશાલીજ પેદા થવા છતાં તેઓને ત્યજી જતાં તેણીનું હૃદય ભાંગી ગયું હતું. તેણી પોતાના આશક વિના જીવી શકે એમ ન હોવાથી તેમ તેણીએ નાઆરીથી ક્યું હતું. તેણી પરણી હતી-તેણીને પતિ ઘણો હેતવંતો હતો-તેણી અતિ સુખી બની હતી, પણ તે સુખમાં માત્ર એકજ નિરાશાનો ઓળો હતો અને તે તેઓને તે ત્યજી ગઈ તે હતો. જો તેઓ તેણીને માફ કરે-તેણીને અને તેણીના જ્ઞાતા ભરથારને આવકાર આપે—આવકારના એ આવાળુ શબ્દો તેઓ પર લખે—તો તેણી અણહદ સુખી બને.

તે મીલર તે બધું વાંચતાં જાસ્તી કોથે ભરાયો.

તેઓ ઘણાં સુખી હતાં. લીઆએ ત્રણ દિવસની રજા નિશાબમાંથી લીધી હતી. લીન મધેના એક અતિ સુંદર કોટેજમાં તેઓ રહેતાં હતાં. જે સુંદર ફરનીયરથી આરાસ્તા કરેલું હતું—જે બધું સુખ તેઓ મારી બક્ષે તો આર ન્યાર થનાર હતું.

તે એક જોરાવર લાગણી ભરી અપીલ હતી, પણ તે મીલર તે વાંચી જાસ્તી ગુસ્સે થયો.

“માહરો જવાબ શું છે તે તેણી જાણે!” તે બોલ્યો. “મેં તેને માહરી ને તેની વચ્ચે પસંદગી કરવા કહી હતી: તેણીએ તેને પસંદ કર્યો છે, હવે તેણીએ માહરા વગર ચલાવી લેવું જોઈએ.”

તે તે સહવારે તેઓ રહેતાં હતાં તે ઝુપડું જોવા ગયો અને તે જોઈ આવી લીમાને લગતી દરેક ચીજો—ચોપડીઓ, ફૂઈંગનો સામાન, ખાતો, ઝવેરાતો અને તેણીનાં કપડાં વડીક બધું—એકઠું કર્યું. તેણીનાં બચપણનાં રમનનાં રમકડાંઓ પણ તેણે કઢાવ્યાં અને તે બધું બાંધી રૂધીને તેઓ રહેતાં હતાં તે કોટેજમાં મોકલી આપ્યું.

“એને લગતું કંઈ બી હું રાખવા રાજી નથી!” તે ગુસ્સાથી બોલ્યો.

પણ તે રડતી માતાએ એક ચીજ તેના ગુસ્સા ને ઉતાવળાપણાને લાભ લઈ બડી મુશ્કેલીથી સંતાડી રાખી. તે તેણીનો એક ન્હાનો ફોટોગ્રાફ હતો. તે હેતવંતી માવિતરે તે ખુબ સંભાળથી છુપાવી રાખ્યો.

તે ન્હાનો સુંદર રૂમ તમામ ખાલી થઈ ગયો. એટલું કરી તે ગુસ્સાથી ઘેરો અનેરો બાપ કંઈ ધરાયો નહી. તે જ ઓરડામાં વસી હતી તે તેણે સદાનો બંધ કરી દીધો. ત્યાં કોઈ જાન-વસે તે બી તેને રૂચું નહી. તેણે તે રૂમને તાળું માર્યું અને તેની આવી અંલન-ચોટરનાં આંખને સ્વાધીન કરી.

લીમાને લગતા તે સઘળા સામાનની સાથે નીચલી ચીડી એક કાગળની કાપડી ઉપર તેણે ધ્રુજતા હાથોએ ચીત્રી મોકલી.

“તે તાહરી પસંદગી કરી છે—હવે તેને વળગી રહે! માઓપોને નાફ રમાન થનારાંઓ ઉપર ઉતરતા ગજબ પુરા આપો તું કમખખત ઉપર ઉતરો અને તેઓ તને જાંદગી સુધી જાળાવતા-સતાવતા રહે! ”

પ્રકરણ ૧૫.

શિઆબો શર થઈ ચુક્યો હતો. બધું અને કરાંઓનું રાજ્ય વ્યાપા રહ્યું હતું. ઉન્હાળાની બહિરોરી સૂતકાળની ગતિમાં ફેરવાઈ ગઈ હતી.

પુલો કરમાઈ ચૂકાં હતાં. પક્ષિઓ ખુશનોમાં તડકાંની-શોધમાં-અન્ય સ્થળે વાસો ઉઠાવી ગયાં હતાં. પવન ફડો પુકતો હતો.—ખેતરો ઉજ્જડ અને જીવિનાનાં જણાતાં હતાં.

તે ન્હાની મીલમાં ઉઘાડી અતિ તિવ્ર પ્રમાણમાં ફેલાઈ રહેલી હતી. તે ન્હાનાં ધરનો સૂર્ય જાણે પાછો તલ્લુ થનારજ ન હોય તેમ અંસ્ત પામી ગયો હતો. અને હતું જી તેમજ. લીમા તે માળાપને મનશે તેઓના ધરનો સૂર્યજ હતો. તે ન્હાનું ધર કે જે એક વેળા આપ્પા ઇન્કામાં સુખી ને ખુશાલ ધર હતું તે તમામ ફેરવાઈ ગયું હતું: ખુશાલી ને આનંદની જગા દલગીરી ને નિરાશીએ લીધી હતી.

માંસો કંઈ ઘણાં ચિંત્યા ન હતા પણ તે મીલરમાં ગમળ ફેર પડી ગયો હતો. તેના વાળો સફેદ થઈ ગયા હતા. તેના ભંવાં ઉપર દુઃખની ફરસલીઓના ઢગલા વળી ગયા હતા. તે તમામ ફેરવાઈ ગયો હતો. નિયમસર તે પોતાના કામ ઉપર જતો હતો ખરો પણ આનંદી અને ઉલટમર નહી પણ ઉઘાડ અને બેચેન જેવો જતો હતો. તેને હસ્તો કે ગાતો કોઈ હવે જોતું ન હતું. તેના ખુશ ટાડુકાટુચકાઓ ને હસ્વાના લાવટાઓ તમામ આખર થઈ ગયા હતા. તેનું જીગર તૂટી ગયું હતું. તેજે પોતાની જાંઘગીચી અધિક વ્હાલું માનેલું ને ગણેલું રત્ન ખોયું હતું—પાછું કદિ ન મેળવવા ગુમાવ્યું હતું. તેના આડોશીપાડોશીઓ તેને મળતાં તેને દિવાસાના ને સધિયારાના બે સખુનો કહેતાં અને પોતાની પુત્રીના લગ્ન માટે એટલો બધો ગમ કરવો તેને શોભતો ન હતો એમ દયાથી કહેતાં પણ તે તેઓનું સમજવા ચ્હાતો ન હતો. તે પોતાનો હાથ તેઓને સુપ થઈ જવા ઉંચકતો. અને તેઓ કંઈજ વધુ ખોલી શકતાં ન હતા. તેઓનાં પિછાણવાળાઓ તે આપબેટીને એક કરી આપવાના નેક હેતુથી તેની દીકરીની પરણી જાંઘગીના મોટાં સુખ વિષે—તે સુખી સ્થિતિમાં તે કેટલી ખુબસુરત દીસતી તે વિષે—તેની સાથ વાત કરી જોતાં પણ બીજી મર્તેબે તેમ કરવાની હિંમત તેઓ આદરતાં ન હતાં.

તેણીને લગતો સર્વ સામાન બાંધીફાંધીને તેણી ઉપર મોકલાવી દઈ તેણીના રૂમને પણ બંધ કરી તાજુ મારી તેની ચાવી એલનવોટરનાં પેટામાં દુઆવી દીધા પછી તે મીલર એ પોતાની એકત્રારની અતિ લાડકી પુત્રીનું નામ વડીક હોઠ ઉપર લાવતો ન હતો, પણ તેણીની જીદાઈથી તેને

ઉપજતું અગાધ દુઃખ અને ગમ તે છુપાવી ન શકતો હતો. તે તેના મ્હેરા ઉપર ચયલો મોટો ફેરફાર સ્પષ્ટ દેખાડતું હતું. તે પોતાના કામમાં હવે ઉલટ કે મગ્ગ હોતો ન હતો. પોતાના ખેતરમાં ઉતરતા સુંદર, કુલકુપ પાક વાસ્તે હવે તેને દરકાર રહી ન હોતી. તેની બેંકમાં વધતી જતી પૂરાંતનો હવે તેને મોહ રહ્યો ન હતો. તેણે પોતાની પુત્રીને ખાંતર છાંદગી ભર મહેનત મળુરી કરી હતી પણ હવે તેમ તે કરી શકનાર ન હતો. તેણે જમા કરેલી દોલત-તેમાંની એક પેની બી પેલા ચંડાળ ફેંચમેનને તવંગર કરવા જાય એ તેને ગમતું ન હતું. તે તેને પોતાની પ્યારી પુત્રી ચોરી જવા વાસ્તે અતિ ધીકારતો હતો. એક વખત એવો હતો કે તે મીલર એક અતિ રમૂજ, ખુશ ને બટકબોલા સ્વભાવના માણસ તરીકે ઓળખાતો હતો પણ હવે તેમાંનું કશું નજરે આવતું ન હતું. લોકો તેનાથી હવે ડરીને દૂર ન્હારતાં હતાં.

તેના મિત્રો અને પાડોશીઓ તેને સંગઠીલ માનતાં હતાં સખળ *કે તે એક પ્યારનાં લગ્ન નિવડ્યાં હતાં અને તેથી ધણીઓની તે જવાન બેડાં ભણી સહાનુભૂતિ હતી. તે મીલરની પરીસુરત પુત્રીને દહ નિશ્ચય કરી છતી જવાની મર્દાનગી બતાવવાના સખળસર તે જવાન ફેંચમેનને ધણું જણુ મ્હાર્તા ને વખાણતાં હતાં. તે ન્દાની મધુરી મહોરદારને પણ પોતાના પ્યાર ખાતર બધું છોડી દેવાની હામ ભિડવામાટે સૌ કોઇ માનની નજરથી જોતું હતું. અને ફરેકને આશા હતી કે વખતના વહેવા સાથ તે આપદીકરી વચ્ચેના મિનાકેશો ટળી જશે. વખત તે મીલરના ગુસ્સાને ઠડો કરી મેલશે. તે દરમ્યાન લોકોની દયા તો તે જવાન બેડાં તરફજ વધુ પ્રમાણમાં ખેંચાયલી હતી. લીચ્છાની સ્કુલનો વડો શિક્ષક પ્રથમ તે લગ્નની ખચર સમજી ગુસ્સે થયો હતો. તેણે લીચ્છાને બીજે કંઠે નોકરી શોધી લેવાની અધકચરી નોકરીસ વટિકે મોઢેથી આપી હતી અને તે વિષે તેને વધુ ખખડાવવા તેનાં કોટેજમાં ગયો. ત્યાં તેનો લીમા સાથ ભેટો થયો. તેણીનો મધુરો મીઠો મૂખડો નિહાળતાંજ લીચ્છાને પાણીચું પેંકડાવવાનો તેનો દરાવ અલોપ થઇ ગયો ।

“તમે ધણું જોડું કીડું ।” તેણે લીમાને ઠપકાયી કહ્યું. “એટલું જલદી પરણી જવાની જૂલ કરી તમે તમારા ધણીની કાર્કિદીને ધણી હાનિ કરી છે !”

“તેની સાથે ગુસ્સે ના થતા !” તેણી વિનયથી બોલી. “અમે એક મેકને અતિ ઘણાં ચાહતાં હતાં!” અને તે વડો શિક્ષક દિવસે અતિ ઘણો દયાળુ હોવાથી ગુસ્સે ન થયો. તેણે જવાન કાઉન્ટના પગારમાં સહજ વધારો કરી આપ્યો અને વ્રણી થોડાક છોકરાઓને તેની પાસથી ખાનગી શિક્ષણ લેવા ભલામણ કરી.

એ રીતે તે પહેલું વર્ષ તો ગરીબાઈના કશાં પણ ડંખ વિના તે નંદાનાં સુંદર કોટેજમાં પસાર થયું. તેઓનાં પ્યારનાં વાતાવરણમાં ખલલ પડે એવું કશુંજ બનવા ન પામ્યું.

તેઓએ લીધું હતું તે કોટેજ અતિ મનહર હતું. તે માટે તેઓ મગર હતાં. તેઓને હાલમાં જોઈતું દરેક પ્રકારનું સુખ ત્યાં મોજુદ હતું: ફક્ત લીમા માટે એક દિલગીરી હતી અને તે તેણી પોતાનાં હેતવંતા માખાપથી છુટી થઈ હતી તે હતી. તે મનમનાવી લેતી હતી કે તેઓ વચ્ચેનો વિયોગ કંઈ સહનો ન હતો: વખત જતાં યથા સમજી જશે-મને તેડશે- માફી બક્ષશે અને મળતા ભેટતા થશે.

તેણી પોતાના આપે લખી મોકલેલી ચીઠ્ઠી વાંચી અતિ ખીહી ગઈ હતી. તે ઘાટકી શબ્દો તેણીનાં હૃદયનાં ઉંડાણમાં ચરચરાતું કરતાં ઉતરી ગયા હતા.

“માખાપોને નફારમાન થનારાંઓ ઉપર ઉતરતા ગમળ ધુરાં આપો-”

અને તેણીના અતિ મોટા ખેદ વચ્ચે લીઆંએ તે શબ્દો હસી કાઢ્યા. તેણે કહ્યું કે તેના આપે નાટકી ભાષા વાપરી હતી અને તે એવીજ રમુજ ખીજી કરવા ગયો પણ તેટલાં તેની ચરણોતરને તેથી ઉપજતાં દુઃખ ઉપર તેની નેગાહ ખેંચાતાં તે ચુપ થયો.

“તમારીજ ભાષામાં એક મૂસલ મશહુર છે કે આપો વરસતા ધણીઓ કરતાં વરસાવનારાંઓ ઉપરજ ખાંજે વખત વરસે છે!” જવાન કાઉન્ટે સમજાવ્યું. લીમાએ તેની ભણી અર્ધી ખીહીધેથી અજ્ઞયખીથી જોયું. આપના આપને એટલા હસી કાઢવા જોઈ શું કે અમને લેખતા હશે? શું તેઓ એટલા ખેદરકાર એવી ગંભીર ચીઠ્ઠી પ્રત્યે પણ હશે? તેણીને મનશે તો તે બહાંડ તુટી પડવા જેવું હતું.

“તેમ હોય તો ને. મોઢરી પરજ તુડી પડે એવું હું સદ્યમાંથી ઇચ્છું છું!” તેણી બોલી.

“ધણું ખરું તો એ ખ્યાલી વ્યર્થજ પ્રસ્વાર થાય છે!” લીઝાંએ હસીને કહ્યું. પણ તેણી પોતાના પિતાના તે શબ્દો ભૂલી શકી નહીં. તે તેણીના હૃદયમાં થરથરાત અને કાનોમાં ગણગણાટ ઉપજાવતાજ રહ્યા, અને તેણી એકલી પડી ત્યારે તે ટેલી રીતે ખરા પડશેના ગમનાજ વિચારે હવેરીઆવરી બની ગઇ.

માથાપને નાકરમાન થનારાંઓ ઉપર ઉતરતા ગઝળ છુરા ધ્રાપો! તેણી ઉપર શું ગઝળ ઉતરશે? આપ કંઈ આકૃત લાવનારી થીજ છે એન તે સમજતી હતી પણ બ્યાંસુધી પોતાના પતિના પ્યારમાં સુખી હતી ત્યાંસુધી તેણીને કંઈ થનાર ન હતું, એમ તે મન મનાવતી હતી. ગરીબાઇના હાંદેસાઓ એશક ખમવા મુશ્કેલ હતા, પણ જો લીઝાં વ્હાલો તેની બાંહેધમાં હોય તો તે ગઝળ પણ તેણી માટે અસહ્ય ન હતો. બિમારી ખરાય હતી પણ જો લીઝાં નજીકમાં તેને દિવસો દેવા તે તેની ખાતરદારી કરવા હાઝરે હોય તો તેને મનશે તુચ્છ હતી. તેણી પોતાનાં પતિનાં પ્યારમાં સુખી હોય ત્યાં ટક કરી બી ખરાબી નીરખી શકી નહી, અને તેણીના પતિનો પ્યાર તો તમામ આખંડ સલામત હતો. તેણી તે માટે ખાત્રીપૂર્વક હતી. જેમ દિવસ પછી રાત મુકરર છે—સુર્યનું ઉગવું આદ્યમયું નિયમિત છે—તેમજ—ત્રેટલીજ તે પોતાના પતિના પ્યારને કાળે નીરાંત હતી. તે આખંડ હતો—તે તુટે એવો ન હતો—કોઇથી ફેરવાય એવો ન હતો—કોઇના બી આપથી બદલાય કે પલટાય એવો ન હતો એવી તેણીની પકડી ખાત્રી હતી ને પછી તે દુનિયાની બીજી કોઇબી ખરાબીને મચક આપે એ માનવા જોગ ન હતું. તેણીનું સુખ—તેણીનો પ્યાર—તેણીની ખુશમુરતી! દેનપ્રતિદેન વૃંધ્ધ પામતી ગઇ. તેણીને સરચાર જનોઈગરથી તેનીપર કુર્બાન હતો. કદિ કોઈએ પોતાની મહોરદારને ચાહી ન હોય એવા બળવાન પ્રૌઢ પ્યારથી તેને ચાહતો હતો. ફક્ત તેણીનાં સુખના સ્વચ્છ આકાશમાં એકજ નીરાશીની ન્હાની વાદળી હતી—તે તેણીનાં માતાપિતાની જુદાઈ હતી. તેણીએ તેઓ ઉપર ઘણી વેળા ધણું કરગરીને લખ્યું હતું પણ તે બધાં પત્રો ઉખેડયા વનાજ તેની ઉપર પાછાં વાળવામાં આવ્યાં હતાં, એક વેળા તે પોતનો ગમ ને દુઃખ ઘણી મુશ્કેલીથી સહન કરી શકી. તે લીનના

રતાઓ પરથી ચાલી જતી હતી તેટલાં તેણીએ દુરથી પોતાનાં પિતાને ચાલતો જોયો. તે માનીતો આકાર નિહાળી તેણીનું જીવન જોઈતી વાતવા લાગ્યું ! તેણીએ જોયું કે તે વહાલો મહેરો ઘણી હદ સુધીનો ફેરવાઈ ગયો હતો : તેણી તેની બણી ધસી જવા ગઈ પણ તે તુચ્છકારથી ફરી ગયો. તેને મળવા — જોવા તે સખ્ત નારાજ હતો. ખીજા મતેએ અંધનવાટર નજદીક તેણીએ પોતાની માતાને નિરખી તેણીએ દુઃખની યુગળાવલી એક યુગ્મ મારી તેણીને બોલાવી પણ તેણીની માતા તેને માટે થોભી નહી. કદાપિ તે મીલર ત્યાં નજદીકમાંજ હોય ! યા તો તેની કરડી ધમકીઓની અસર તેની ઉપર અતિ ઘણી થઈ હોય તેથી તેણી થોભી નહી ! પોતાની પુત્રીને મળવાની સ્વભાવિક તદ્દય બડી મુશ્કેલીથીજ સમાવી, તે ત્યાંથી ચાલતી થઈ.

એક વર્ષ વહી ગયું. કીઓનું માડું ઠીક ગયાડતું હતું. તેઓનાં સારા નસીબે લીનતા ગામડાંના રહીશોને પોતાના અચ્ચાઓને ફેંચ બાધાથી માહેર કરવાનું ગાયા ઘેરું લાગ્યું હતું. જવાન કાઉન્ટને જોઈએ તે કરતાં વધુ ટયુશનો મલ્યાં હતાં જેની અગતથી તે સુખી હતો.

“સાંદડાનાના કોઈપણ નખીરા કરતાં હું જાસ્તી સુખી છું !” તે કહેતો હતો, “અને વળી નસીબવંત ખી, જે કે હું માલસા પૂજ્ય ન્યાયાનેની માફક ખેતાખનો માલેક નથી કે તેઓની વાદશાહી મિલકનો મેં નજરે જોઈ વટિક નંથી, છતાં તું વહાલી મહાચુગની સ્વર્ગના પ્યારમાં હું અણહદ સુખી ને સંતોષી છું !”

તેણીએ બેહદ ખુશાલીથી તેનાં પ્યારા મુખડા ગમ જોયું. “તે બધી તમારી ખોટાની પુરવણી હું કરી શકું છું ?”

“અચીતજ !” તે ગંભીરાધથી બોલ્યો. “ફાંસનો શહેતશાહ કે દુનિયાનો સર્વથી માનખર પુરૂષ ખનવા બદલ તને માલસા મહોરદાર તરીકે ધરાવી આ જાંગીએ જીવવા ને મરવા હું હઝારોવાર રાજી છું !”

“શું એ ખરું છે, લીઓ ?” તેણી અપાર આનંદથી ઉમરાતાં પ્રેમાળ હૃદયે બોલી.

“હા ! તદ્દન ખરું !” તે ભાર મેલો બોલ્યો. “અગર હું સાંદડાનાની કુટુંબની જાગીરોનો માલેક ખી હતો તો તું વહાલીને વરવા કાજે તે ત્યાગી દેતો !”

તે શબ્દો તે સ્પષ્ટ સમજાય એવા સાદે ભાર નાખીને બોલ્યો
અને તેણીએ તેનું તેવીજ ગંભીરપ્રતી અવજ્ઞ કર્યું અને એક વખત પાછ-
ળથી એવો આવ્યો કે જ્યારે તેજ શબ્દો ખતેએ અતિ કડવાસ ને દુઃખ
સમેટજ યાદ કર્યા !

પ્રકરણ ૧૬.

‘ ખરા પ્યારો રોહ કદિ સીધો વહેતો નથી એમ કવિએ ગાઇ ગયા
છે પણ તે ન્હાના કોટેજમાં વસ્તાં જોડાને માટે તે કદન બોલું પુરવાર
થયું હતું.

“મને હજી ઉમીદ છે, લીઝાં ડીયર,” તે મધુરી મહોરદાર હસીને
આશાવંત જીગરે બોલતી—“કે એક દિવસ માહરા પપા ડીયર માહરો
વિથોગ ન સહન કરી શકી મને બોલાવતા ને પોતાના નેક આશીરવાદ
વરસાવતા આવશે, ત્યારે હું આ પૃથ્વી ઉપરની સર્વથી સુખી સ્ત્રીમાં મને
પોતાને ગણાવશ—ખરંની લીઝાં?”

“હા!” લીઝાએ હુકારે પૂર્યો: તેને તે બાબતની ઝાઝી દરકાર કે
કનવાર ન હતી. તે મીલર અવ્યક્તથી આખેર તુલ્કી તેની સાથ તુલ્કાઇ અને
ખિન્ન દયાએ શું વર્ત્યો ન હતો? શું તેણે તે તેની બેઠીને મ્હાતો હતો તે
જાણતાંજ તેને અણહદ ધિક્કારથી તુલ્કાર્યો ન હતો? તે મીલર આવે યા
ન આવે તેની તેને ખીલકુલ પરવાહ ન હતી. તે અનખં થતો હતો કે તેની
મહોરદાર કાંય એટલી તે માટે ટગર ને અટવટ કરતી હતી? જો ખરંજ
કહ્યે તોતે મીલર કદી પોતાની પુત્રીને બોલાવતો નજ આવે તે તેને પસંદ
હતું. મધુરી લીઝા સાવ ફક્ત તેની એકલાનીજ હતી, અને જો તેણીને
તેની અને તેણીનાં માતપિતાની વચ્ચે પોતાનો વખત કે હેત બહેનવું પડે
તો તે માટે તે અદેખો હતો.

ધણીજ થોડી ઘટનાઓમાં તુરતનાં પરણેલાં જોડાંઓનું પ્રથમ સાલ
અતિ સુખમાં નિર્ગમન થાય છે. લીઝા તેવા ભાગ્યશાળીઓ માંહેલી એક

શકતું નથી: હું કાંસ જઈ શકતો નથી કે તે ત્યાંથી આવી શકતી નથી ।”

“તાલરાં મમા મગરર છે?” તેણીએ અન્યયનીથી પ્રશ્ન કર્યો.

“આખી સૃષ્ટિ ઉપરની સર્વથી ગરીબ પણ સર્વથી મગરર સ્ત્રી માલરી મા છે! તેણી અને તો એક હક્ક-હુનામણી, નહાનો શાહજહાન ગણે છે અને પોતાને પદઅષ્ટ કરેલી રાણીજ માને છે!! એક માણસની જહાજમાં જહાડી ચીઝ એકાએક ગુમાય જાય તો તેની મગરરને કેવો ઘાટકી—જમુન ગરજ ફટકો લાગે? માલરી માતાને તેમજ થયું છે: એક ઉમરાવજાદી તે હોવી જોઈએ તે જાદુ એક ફકીર જેવી રખડે છે! ખચીતજ જો એ ગમ નેણીને ન હોય તો તેણી સોસાપટીની એક અતિ કિમતી આણુવણુ થઈ પડે!”

“શું ત્યારે હમણાં તેઓ તેવાં નથી?”

“નહી! તેઓ અતિ મગરર, અતિ કરડાં અને અતિ ગુમાખી છે!” તે જોલ્યો. ને તેના આ શબ્દોનો ખરેખર ખાલ તેણીને વર્ષો આદ આગ્યો અને ત્યારે તે અન્યથ થઈ કે તેણીએ તે વિષે અત્યાર ટક વિચાર કાં ન કર્યો હતો?

એક સાંકળની અંદર જેમ કડીઓ રહે છે અને એક કડી સાથે બીજી કડી અગત્યનો સંબંધ ધરાવે છે તેમ તેણીએ એ બધી કડીઓ એકેક પછી બંધખેસ્તી પાછળથી જોઈ કે જો અતે એક જાદુખત સાંકળજ તેણી માટે પૂરવાર થઈ!

તે એક દિવસે મધ્યાહને સમયે પોતાના પતિના રૂમમાં ગઈ. તે હાથમાં કોમળા ચિત્ર સાથે બેઠો હતો. તે તેને બારીકીથી જોતો હતો અને તે ઉપર ગૌર કરતો હતો. તે એટલો તો મશગુલ હતો કે તેણી તેની નજદીક આવી હતી તે પણ તે જોઈ શક્યો નહીં! આમ આ પ્રથમજ વેળા અન્યું હતું, નહીં તો તે બ્યારેખી દુસ્થી આવતી દેખાતી કે તે હેતથી હસતો ને તેને મીઠા શબ્દોથી આવકાર દેતો હતો.

“એ શું છે, લીઓ!” તેણીએ પૂછ્યું.

તેણે તે ફાટો તેનાં હાથમાં મુક્યો.

“એ કોણ છે તે તું જાણે છે?” તેણે સવાલ કર્યો.

“શહેનશાહ હુમ નેપોલ્યન !” તેણી બોલી. “એને નિર્ધારિત તું શું કરે છે ?”

“હું એના ચહેરાનું ચારીટીથી અવલોકન કરું છું. લીલા !”

“કારણ ?”

“હું શોધી કાઢવા માગું છું કે એ કેવી પ્રકૃતિનો ધસમ છે ? એનામાં શું સદ્યુલો છે ? તું મને એ કામમાં મદદ કરી શકશે ?”

તેણીએ તે છાત્રી ધારી-ધારીને જોયું. “એ એક અમીરી મુંખડો છે.” તેણી બોલી, “પણ વધારે કંઈ ક્ષણી શકતું નથી ! એ કેવો ગંભીર ને ઉદાસ દેખાય છે !”

“હા !” તેણે પોતાની મહોરદારને પોતાની ગાંઠમાં એસાડી તે છાત્રીનું જરતી અવલોકન કરતાં કહ્યું. “એની આંખો—એના હોડો બધો ઉદાસીનો જ ભાસ આપે છે ! મને લાગે છે, લીલા, કે વિશ્વાસ મુકી શકાય એવો એ ચહેરો છે ! તે માયાળું છે ?” તેણે દમ કંપીને ઉપલેખ પ્રશ્ન કર્યો હોય એવી લીલાને પ્રાંતિ થયું.

“હા હું એમ ધારું છું !” તેણે કહ્યું. “મને તો એ મુંખડો ઘણો માયાળું લાગે છે !”

થોડીક મિનિટ ચુપકાદી ફેલાયું.

“લીલા !” તેણે આગિંતું કહ્યું, “એના ચહેરા ઉપરથી તું એમ ધારી શકે છે કે એ કંઈ બહુ કે ઉદાર કાર્ય કરી શકશે ?” લીલાએ પોતાના પતિના મુંખડા ગમ જોયાં. આ વેળા તેણીની ખાત્રી થઈ કે પ્રથમવાર તેણીને થયેલી પ્રાંતિ પ્રાંતિ નહીં પણ સત્ય વાત હતી. કારણકે આ વાર પણ તે અતિ ઘણી આતુરતાથી બોલ્યો અને તેણીના પ્રત્યુત્તરની કાગને ડાંગે રાહ જોવા પડ્યો.

“હા !” તે બોલી, “એનો ચહેરો જોઈ હું કહી શકું છું કે તે ઘણાં ઉદાર હૃદયનો છે. પણ એ સવાલનું કારણ ? એ વળી શું ધખારો તાહરા ભેજમાં બરાબર લીધો ?”

“ધખારો આજે વખત માણસ વશ કરી શકતું નથી !” તે બોલ્યો અને તે ચિત્ર તેણે એક કાગળમાં લખેલું.

“એ ચિત્ર તું ક્યાંથી લાવ્યો ?”

“અમારો વડા શિક્ષકનાં રૂમમાં હતું ત્યાંથી માગી લાવ્યો.” તેણે કહ્યું અને તે જવાબ સમજી લીધા વધતી અજબ થઈ.

“શું એના ચહેરાનું અવલોકન કરવાના એકલાજ હેતુથી એ તું માગીને અત્રે લાવ્યો, લીધો?”

“હા!” તેણે કહ્યું, અને પછી તેણે વાત ફરતી નાખી.

ખીજ કડી ખી તેણીની ખાનાખરાખીની સાંકળમાં પુનઃ પરોવાઈ. તે એક બપોર હતી કે જ્યારે તેના ભરથારે તેણીને બહાર જવા ફરમાવી. તે ને દિવસે નિશાળેથી ધારા કરતાં વહેલો પાછો આવ્યો હતો અને તેણીને એક એવી ચીજ લાવવાનો હુકમ કર્યો કે જે ગામડાંમાં જવા સિવાય લવાય એમ ન હતું. લીધા તે લાંબો ટપ્પો ચાલવા રાજી ન હતી એટલે તેણીએ એક નોકરને રવાના કર્યો અને તેણી પોતાના પતિ પાસે ગઈ. પણ તેણીને લાગ્યું કે તે તેણીને જોઈ નારાજ થયો હતો.

“એ તો ધાર્યું કે તુંજ જશે!” તેણે ધીમેથી કહ્યું.

“મને ચાલવાનો કંટાળો લાગ્યો.” તેણીએ જવાબ દીધો. ત્યારે તેણે કંઈ ખીજું લાવવા જણાવ્યું કે જે લાવતાં પણ થોડોક વખત નીકળી જાય એવું હતું. તેણીએ અચરતીથી તેના ભણી જોયું. એમ તે એક ક્ષણ તેણીને વ્હીલી મુકતો ન હતો. તે એરડામાંથી બહાર જતી તો ક્યાં જતી હતી એમ કાળજીથી પૂછતો અને ઘણો ભાગ તેણીનું કામ પોતેજ ઉંચકી ઘઈ અનવર્તો અને આજે તે એકલો પડવા કાં માંગતો હતો? તેણી દિલગીર જેવી હતી, તેમની ધૃત્તિને માન આપી તે રૂમમાંથી બહાર પડી અને પછી બહાર જ બેસી રહી. તેણીએ મનમનાવ્યું કે વખત ઘણો જલ્દી તે તેણીને બોલાવશે—પણ તેમ બન્યું નહીં; તે શું કરતો હશે? શું આસાપશ લેતો હશે? નહીં; તે કદિ તેણી વિના નિરાંતે બેસતો ન હોતો. તેણી વિચારોથી બેચેન બની ખાગમાં ફરવા ગઈ તથા કેટલો વખત તોડી પાડ્યો અને તેના બોલાવવાની કાગને ડોળે રાહ જોવા પડી. પણ તેનો અવાજ સંભળાયો નહીં—અતે તેણીજ તે રૂમ તરફ ગઈ—આરણ્ય ધીમેથી ઉઘાડી અંદર ડોકાવ્યું; તે લખવામાં ખુબ તરેહથી મશગુલ હતો; તેનો ચહેરો રતાશવાળો અને આંખો ચળકતી હતી; તે એટલો તો ચક્રચુર હતો કે આરણ્ય ઉઘડવાનો સંસારો કે અવાજ વડીકું સમજ્યો ન હતો. તેની ટેળલપર તેણે ચીત્રી કાઢેલો કાગળોના

શિસો વેરવિખેર પડેલાં દનાં. તેણીએ ચારણ પુનઃ અંધ કરી દીધું. થોડો વખત તેણીને દુન્યા સુતી ને ખાલી લાગી. આ પહેલીનવાર તેણીને આમ, તે જુલો ગયો હતો.

પ્રકરણ ૧૭.

એક ખીજી કડી તે ગદગમ્ભીની મોટી સાંકળમાં ને પછી પગેવાળ તે ઘણી નિર્જીવ પ્રકારની હતી કિંતુ પાછલી છંદગીમાં વહી ગયલાં વર્ષોનો શાંતિથી વિચાર કરતાં ને તેણીને વધારે મદતવની દીસી. તેઓ પરણ્યાં તેના પહેલવહેલાં વર્ષ દરમ્યાન તેણીના કે તેણીના પતિને નામનાં પત્રો ટપાલમાં જવલ્લેજ આવતાં હતાં. ટપાલગ્રામી તેઓના કેટલેક આગળથી દુરથીજ દસીને ટપલી ઝાડનો નિત્ય પસાર થતો હતો, પણ હવે પત્રો ઝાઝાં આવવા લાગ્યાં અને અજળ-જાણું કે તે અંધાં મોટા ભાગ કાંસથી આવતાં હતાં. કેટલાંક મોટાં અને ભારી, કેટલાંક લાંબા જુદા પરખીડાંમાં સીલસાખ થયેલાં તો વળી કેટલાંક ન્હાનાં નાજુક પરખીડાંમાં આવતાં હતાં.

એક ખુશનુમા સહવારે-સપ્ટેમ્બરની તે શરૂઆત હોવાથી આગમાં કુસો અતિ ખુશગદારમાં ખીલી રહેલાં હતાં. લીમા તે હરખથી તોડતી અને વિણતી હતી તેટલાં પોસ્ટમેન કેટલેકના દારપર આવ્યો અને તેણીના હાથમાં આ પત્રો મેલ્યાં-એ મોટાં ને ભારી હતાં જ્યારે ખીજાં એ સાધારણ હતાં. તેણીએ ને કુસો સમેત પોતાના ઘણીના રૂમમાં લઈ જઈ તેને આપ્યાં. તેણે તે અતિ આતુરતાથી લીધાં અને તે કરતાં વધુ ઉંડી છંજાસાથી તે અંધાં એકેક પછી વાંચ્યાં.

“તાલરાં અંધાં પત્રો કેંઅમાં આવે છે, લીઓ?” લીમાએ પૂછ્યું.

“હા! અને અંધાં કાંસથીજ આવે છે,” તે બોલ્યો. “તે તને પસંદ આવશે નહીં કેમકે તે સર્વ એકજ અગત્યનાં કાર્યને લગતાં છે!”

“હું તો ધારતી હતી કે તમને હવે કાંસ સાથે કશો સંબંધ ન હશે!” તેણીએ કહ્યું. તે શબ્દો અનાયાસેજ તેણીનાં મુખમાંથી ધસી પડ્યા.

“મને એમ લાગે છે ડીઝર કે તું માદરાં ખુબસુરત ફોસની અદેખી બનેલી છે!” તે બોલ્યો.

“તાદરાં એક બી વિચાર માદરાંથી દુર એવી કોઈ ખાખતમાં ખરેખરે ચલો રહે તો તે માટે હું અદેખી પડું!” તેણી બોલી. “અને મને લાગે છે કે આજ કાલ ક્રાંસ તાદરાં ઘણા ખ્યાલો આકર્ષી બેઠું છે!”

“એક પણ એવો નહીં કે જે તાદરાં જેટલું આકર્ષણ ધરાવતો હોય!” તેણે કહ્યું. પણ તેની તે દિલાવર ખાત્રી છતાં તેણીએ તેથી કલ્પન નીચું હાવે તે ફરવા પણ એકલોજ વિચારોમાંજ નિમગ્ન બનેલો નીકળી પડતો હતો. તેણી સાથે ફરવા જવાને વખતેજ પોતાના ઝોરડામાં ભરાઈ બેસી લખલખ કર્યા કરતો હતો. જો કે તે આમ કરતો હતો છતાં તેણી તરફ તો અસલ જેટલોજ અતિ માયાળુ અને પ્રેમાલ હતો. તેણી સુચવાતી હતી—તેણીને લાગતું હતું કે તેની અને તેણી વચ્ચે એક અણદિઠ પણ મળ્યુત પ્રકારનો પડછાયો ઉતરતો હતો—કાંય, તે તેણી કહી કે કદી શકે એમ ન હતું? તેણીને લાગતું હતું કે જો તેના વિચારોના રોહ ભિન્ન ભિન્ન દિશાએ વહન લેતા હતા—તેમ કાં ચલું જોઈએ તે તેણીની સમજમાં ઉતરતું ન હતું. તે હવે હંમેશાં ખ્યાલોમાં મશગુલ માલૂમ પડતો હતો. તે કે જે એક વખત સ્ફુલેથી આવતાં અતિ ઝંડપથી ખાગમાંથી ચાલી આવી તેણીને ભયડી કચડીને કાંસી કોટી કરી વહાલ કરતો હતો તે હવે ધીમે કદમે આવતો હતો, અને તેણીની હાંઝરી કે ગરહાંઝરીની કનવાર કે પૂછપરછ કર્યા વગર પોતાના રૂમમાં જઈ બેસતો ને લખવા મંડી જતો. તેણીએ તેને હરકત નહીં કરવામાં—તેના ખ્યાલોમાં હરકત ન પહોંચાડવામાં ડહાપણ માન્યું—અને તે મૂંઝવે તેણી વર્તી. તેણી એમ પોતાના મનને મનાવતી હતી કે તેને ન છુટકે એમ ગૌર કરવો ને લખવું પડતું હશે. તેનો ધધો તેને તેવી ફર્ન પાડતો હશે અને એક બલી ધણાણી તરીકે તેણીની ફર્ન હતી કે તેને તેની પવિત્ર ફર્નની અભવણીમાંથી શકવો નહીં.

એમ શિયાળો આવ્યો અને જો કે તેણીનો જીહેરો અસલ જેટલોજ તેજ ન મારતો હતો. છતાં તેણી સુખી તો હતીજ. કડો પવન સુરવાટા-ભર પુકી રહ્યો હતો—જ્યાં ત્યાં બદલે બદલાઈ જતું હતું અને દેખાવ ઉઠાણાની તાઝગી જેટલો તો નહીંજ તો બી મઝાનો કડો પુશતુમાં

હિસ્તો હતો. શિઆળા સાથ નાનાના તહેવારો. ધમધમ કરતા આવી લાગ્યા અને તે વખતે લીઝો ડ સાંકડાનાને છૂટી ગઈ.

“લીમા!” તેણે એક સદવારે પૂછ્યું “આ રમના દિવસો ગુમરવા તું કોઈ અન્ય સ્થળે જવા માગે છે?”

“નહી! મને ઘર જેટલી બીજી કોઈ જગ્યા પ્યારી નથી!”

“તને ચેન્નપર જવા નથી ગમતું?” તે બોલ્યો, “મને તો અતિ ગમે છે!”

“ચેન્ન માહરી અને તમારીથી!” તેણી બોલી: “લીઝો! તું મળક કરે છે!”

તે અર્ધા બેદરકારી અને અર્ધા બેચેનીથી હસ્યો.

“હું મળક નથી કરતો! મને તો ચેન્ન પસંદ છે!”

તેણી આતુરતાથી વચ્ચે પડી. “એમ ના કહે! મને ચેન્ન પસંદ નથી! જુવો. ઍલનવૉટર અત્યારે કેવું પુશતુમાં છે!”

“તો બી મને ચેન્ન પસંદ છે! જગાં ને હવાનો ફેરફાર મનુષ્યની તંદોસ્તી માંડે જરૂરી છે!” લીઝોએ કહ્યું.

“તે હશે—પણ ક્રીસ્ટમસ ઉપરજ કાંય? નાનાલ ધરનાં તહેવારો ગણાય છે ત્યારેજ કાંય આપણે ધરથી બહાર નીકળ્યે?”

“—કેમકે મને એક આખા માસની રજા છે!” તેણે કહ્યું.

પણ તેણીનું મન માન્યું નહીં. તે શકીલી અને હતી: નેનો ભરથાર તેણીને કંઈ કહેતાં અચકતો. ડરતો કે છુપાવતો હતો એવો. તેણીને મનોગત ભય હતો. એક દિવસે તે ધણી ધણીયાણી વાતો કરતાં બેઠાં હતાં, તેટલાં લીઝોએ એકાએક પૂછ્યું: “લીમા! આ દુનિયામાં સર્વથી મોટું દુઃખ તું શું ધારે છે?”

“સર્વથી મોટું અને જામર?” તેણીએ પૂછ્યું.

“હા—ત્રણજ દુઃખ દેતાં!”

“આપણે જે માણસને ચાહતાં હોઈએ તે માણસ આપણા પ્યાર માટ નાલાયક નિવડે તે!” તેણીએ કહ્યું.

“તું કહે છે ને ખરું છે!” તે જોલ્યો “પણ તું શું એમ પારે છે કે લોકો જેને ચાહે છે તે લાયક થા ના લાયક છે તે શોધી કાઢી શકે છે! પ્યાર આંધળો છે અને તેથી જેમાં તેનું મન પરોવાયલું હોય છે તેની ખામીઓ તે કેમે કરી જોઈ શકતો નથી!”

“નહી! વાસ્તવિક તેમ નથી! પ્યાર દરેક ખામી પ્રગટ જોઈ શકે છે!” તેણીએ ધીમેથી કહ્યું “પણ છતાં જી ને પ્યાર મરીજ રહે છે! લીઓ, હું તાહરામાં એકથી અનેક દુર્ગુણો જોવું નો જી ને અધા દુર્ગુણો છતાં જી તને ચાહું છું તેમજ ચાહતી રહું!”

તેણે હસીને પોતાની રૂપચુંદર મોહરદારના મુખડા ગમ જોયું.

“તું માહરો એક અપ્રાધ, તો જી ન માફ કરે એમ હું માનું છું?”

“તે શું?”

“હું તાહરાં કરતાં વધારે ખુશસુરત હોઈ પ્રેમદા સાથે પ્યારમાં પડું તે?”

“અચીતજ! રે ને હું કદિ કદિ સાંખી કે માફ કરી ન શકું!” તેણીએ જવાબ દીધો, “પણ તેમ તું કદિ કરશે નહી, લીઓ!”

“અચીતજ નહી, માહરી મધુરી!” તેણે તેણીનો ચહેરો હરખથી ચુમતાં કહ્યું “લીમા! ને અનવા કાળ નથી: અનશેજ નહી. પણ તકરારને ખાતર સમજ કે હું તાહરી તરફ એકરફાર બનું—કાંઈ અન્યમાં માફક ચિત ચોરાય નો તે ઘટનામાં તું શું કરે?”

“તો નો હું મરીજ જાવું, લીઓ!” તેણીએ ગંભીરપણે કહ્યું

“પણ માગ્યું મોહન કંઈ આવતું નથી.”

“મોહનના પધારવાની રાહ જોવાની જરૂરજ શું છે? હું તો તે માટે તે ઘટનામાં ખોટી થઈ શકુંજ નહી. હું પોતેજ તેને મળવા ધસી જાવું! પણ એવું કદિ અનશેજ નહી, ખરૂંની, લીઓ?”

“હા-માહરી મધુરી!” તે જોલ્યો અને તે દરેક શબ્દો તે એવા કે એ કિસમનાં જોલતો હતો તેનું શ્રવણ તે અતિ સંભાળથી કરતી હતી અને તે જોયા તેણીનાં હૃદયમાં કોતરીતેજ સમાવી રાખતી હતી તેણીને તે બધો સમય દરમ્યાને એમ ખ્યાલ કુદરૂની થતો કે તે કંઈ કહેવા માંગતો

હતોં પણ ડરતો કે અચકાતો. હતો. એક બે વેળા 'લીલા' માત્ર. એટલેજ શબ્દ બોલી તે ચુપ થઈ જતો—વિચારમાં નિમગ્ન બની જતો. અને તેણી ચાંપી પૂછતી તો કંઈ ઉઠાવનારી વાતો કરવા પડી જતો. અને તેણીથી તે સાંખી શકાયું નહીં.

“લીલાં ! મને લાગે છે કે તું કંઈ કહેવા માગે છે ! અને તુંને તે કહેવા ગમતું નથી કે તે કહેતાં તું ડરે છે ?” લીલાં બોલી. તે સમજતાં તે ચોંક્યો.

“લીલા ! તું મદુમરણી છે ! તેં તે કેમ જાણ્યું ?” તે બોલ્યો, અને પછી મૈત્રાણ્ય ધારી બેઠો.

“મેં કેમ જાણ્યું ? એમાં અજાણ્યી જેવું કંઈ નથી ! મને કહે-તું મને શું કહેતાં એટલો અચકાય છે ?”

“મને તે કહેવા ગમતું નથી ! દિવસો થયાં આજે કહું-કાલે કહું એમ હું કર્યા કરું છું. તે જાણી તને દુઃખ થશે !”

“તે શું છે ?” લીલાએ ધ્રુજતા સાદે કહ્યું. “મને એ સમજી વધતો ડર લાગે છે.”

“ખીલીવ તું કંઈ નથી. માહરી બહાલી ! આપણે લગ્ન પંછી છુટા પડ્યાં નથી, સમય એવો આવ્યો છે કે આપણને કદાપિ તેમ કરવું પડશે ! ફરજ તેમ કરવાની જરૂર ઉભી કરે છે : લીલા, મને નાતાલ ટાંકણે ફાંસ જવાનું થશે !”

“ફાંસ !” તેણી રીકી ફર્ય મારો ગઈ. “પણ તું મને સાથે લઈ જશેતી ? તું એકલો તો નહીં જશેતી ?”

“કમનસીબે બીજો ઇલાજ નથી !” તે બોલ્યો. “હું તને સાથે લઈ જવા અતિ આતુર છું પણ તેમ બની શકે નહીં. મને પણ ખુદયા વેશમાં જવું પડશે તેથી હું તને લઈ જઈ શકું એમ નથી !”

“પણ તું કાં જાય છે ?” તેણી દુઃખ ને ખીલીકથી ખીલીધેલી બોલી. “તું શું કામ જાય છે ?”

“મને ત્યાં ચોક્કસ મહત્વનું કામ બજાવવાનું છે કે જે હું હાલને તબક્કે ખુલાસાવાર કહી શકતો નથી ! તે પુણ્ય થયા પછી હું તને તે વિષે કહીશ. અત્યારે તું તે સમજી શકશે નહીં.”

તેણી-તેની નઝદીક ચુકણે પડી. તેને ન જવા વિનવવા પડી. તેનો નિશ્ચય જાણનાંજ તે કોમળોંગી દુઃખથી ચરચરી ગઈ.

“માહરા બહાવા!” તેણી આંખમાં આંસુઓ સાથ મદા મિદથી બોલી. “મને એવી ખાંતિ થાય છે કે એ મુસાફરી આપણે વાસ્તે અતિ આશ્ચર્ય નિવડશે, માટે તું ન જા.”

“માહરે જવુંજ જોઈએ!” તે મક્કમતાથી બોલ્યો. “ખીજી કાંઈજ ચારો નથી.”

પ્રકરણ ૧૮.

વીસમી દીસેખર આવી પુગી—ને દિવસ જે લીમાની જાંઘીમાં હંમેશ માટે યાદગાર રહી જનાર હતો—ને દિવસ કે જ્યારે એ વર્ષની પરણી જાંઘી પછી પ્રથમ વેળાજ તે ધણી ધણીઆણી વચ્ચે વિયોગ થનાર હતો. તેણે ફાંસ જવાનો પોતાનો મનસુખો જાહેર કર્યો હતો ત્યારથી લીમા એએન બની ગઈ હતી. તેણીનું હૃદય ધવાયું હતું: તેણીને કુદત્તી ધરકો બેઠો હતો. તે ગયા પછી તે શું કરશેનો વિચાર તેણીને એખાકળી કરી મેલતો હતો. તેણી શું કરશે? તેણીનું શું થશે? તેણી કલાકો કેમ વિટાંડશે? તેણી કે જે તેને માટેજ જીવી હતી તે તેના વિના કેમ વખત પાસર કરશે:—બસ એ અને એવાજ ગમના ખ્યાલો તેના જવાનો દિન આવ્યો ત્યાં ટક તે કરતી રહી.

તે એક દૃઢો યુવકનુંમાં દિવસ હતો. બર્ફ સંખત બંધાઈ ગયું હતું. એલનવૉટર પણ બર્ફથી બંધાઈ ગઈ હતી. સર્વેજ બર્ફ નઝરે આવતું હતું. તે દેખાત પણ એક રીતે અલૌકિક ને આનંદી હતો. પંખુ તે જવાન પરણેતરના જીવનમાં તેની કશી અસર થતી ન હતી. તેણીએ તેને તરછોડી ન જ્યા ધણી કાલાવાલા કર્યા હતા પણ તે સર્વ બ્યર્થ પુરવાર થયા.

“હું તો તમને તજી કદિ ન જાવું—પછી બસે મને કોઈ સ્પેનની રાણી બી જનાવવા માગે!” તેણીએ તેને વિનવ્યો.

“મને કોઈ ફાંસનો શહેનશાહ કરનાર નથી, કીમા!” તે હસીને જોલ્યો. “અતિ જરૂરી કામ વગર હું કદિ નજાં જાવું.”

“શા માટે તમે સિધારો છો તે બીજે તમે મને કહો તો મને કેટલી નીરાંત મળે!”

“હું પાછો આવ્યા પછી તે બધું તને જરૂર કહીશ વ્હાલી!” તે જોલ્યો. તે સમજી શક્યો નહીં કે તેની પરણેલને તે જતો હતો તે માટે એટલું બધું દુઃખ કાં થતું હતું? “હું જલ્દી પાછો ફરીશા થોડાંજ અવા-ડ્યાંમાં હું આવીશ.”

તેણીએ તેની આજ્ઞાથી તેના સામાનની ટૂંક ભરી. તેણે લખતાં બેધું કે તેનો સામાન જોડવાનાં તે નવધાર રહતી હતી. તેની દરેક બીજાને અતિ પ્રેમથી સુખન લઈ તે ટૂંકમાં સીંચતી હતી અને ત્યારે તે ભરધારને તેની પરણેલર તેના ઉપર કેવા ઉંડા પ્યારથી ફરમાન હતી તેનું કંઈ ભાન આવ્યું!

તેના જતી વખતે એકથી અનેક વખત તે જીવાન માંદગુએ તેને કહે વળગી તેને સુખીઓથી ભરી મેલ્યો અને હજીબી ન જવાં તેને વિનવ્યો. તે બધું તે ભરધારની સ્મરણશક્તિમાં સામુત નોંધાઈ ગયું. તેણીએ તે સહવારે કંઈ બાધું પણ નહીં—બધી તજ્જુમલથી તેણીએ કાંઈ અને ટાસ્ટ તૈયાર કર્યો પણ તે એક કમરસ ખાઈ કે એક ઘુંટડો કાંઈનો પી શકી નહીં.

“લીચ્છા! હું તારી સાથ રોશન સુધી આવું?” તેણીએ પુછ્યું.

“ઓ ખચીત!” તે જોલ્યો. “તેને ગમે તો જરૂર આવ!”

“મને ગમે છે!” હું અહીં તને ‘ગુડબાય’ ઇચ્છી શક્તી નથી કેમકે અત્રે આપણે અતિ આનંદમાં રહ્યાં છીએ. હું ‘ફેર-વેલ’ અત્રે નહીં પણ કોઈ અન્ય સ્થળે તેને ઇચ્છવા ઇચ્છું છું. તારા ગયા પછી મને આ જગ્યા હમેશા ન સતાવે કે આ જગ્યા-આ રૂમમાં તે મને ફેર-વેલ કરી હતી. છેલ્લી કીસ અને સલામ ભરી લીધી હતી! હું તને રોશન ઉપર ગુડબાય ઇચ્છીશ, અને તે તું પાછો આવશે ત્યાં ટક કદિ પાછું ન જોવશ! તું ત્યારે જશે ત્યારે તું હમણાં બેઠો છે તે ખુરસી ઉપર હું અવારનવાર નજર નાખશું ને માહરા મનશે બધું હમણાં આપણું વચ્ચે થયું હું

યાદ કરી લેવશો!" તેણી આંખમાં આંસુ સહિત બોલી. "મને અત્રેજ કીસી કર-ને મદારે માટે એક સુખી રમણ સિદ્ધ થશે. હું મનથી સધ્યારે લેવશ કે તે મને કીસ કરી સદા મને ચાહવાનું પ્યાદ વચન આપ્યું હતું!"

"અચીનજ માહરી બહાલી!" તે બોલ્યો અને તેણે તેણીને પ્રેમથી એક બપોળ કરી, પણ તે બપોળ કરતાં પણ તેણે ઘડયળ ઉપર નમ્ર કરી કે રખે તે ટાપ્પમ ચુકે.

"ઓ લીઓ! મરતું પણ એ કરતાં બદતર ન હશે!" તેણી તેની સાથ જવા ઉઠનાં બોલી. "હું અહીં પાછી એકલી આવશ-આ એકલાં ઘેરમાં એકલી રહેવશ-ઓ. મને તે વેળા થું લાગણી થશે તે તું ક્યાંથી ક'પી શકશે?"

"ને થોડા સમયને માટેજ છે, માહરી બહાલી!" તેણે કહ્યું. તેણીને પસવારતાં ને સમગ્ગવતાં તેનો હાથ અને સાદ-તેનું કલ્પાંત બોધ ધુજતો હતો.

તેણી પોતાનાં પતિને સ્ટેશન ઉપરથી વળાવી જ્યારે પાછી ફરી ત્યારે તેણીને અવનારજ ગોયા ફેરવાઇ ગયો હતો. તેણીને આગળવાનું કાર્ય પણ તેણીથી પરિચય માણસોને પણ કદાચ પડે એટલો બધો ફર્ક તેણીમાં થઇ ગયો. તે સારો દિવસ તેણીએ રડીનેજ પસાર કર્યો. તેણીએ અનનો એક દાણો વટિક મોંઢ પર મુક્યો નહીં કે પાણીનો એક ધુટડો વરીક પીધો નહી. બધું તેણીને આકાંક્ષે ઝેર જેવું કરી થઇ પડ્યું. અરે! આ ઘડીએ જો તેની બહાલી માતા તેણીની બોર્ડમાં હતે તો તેણીની દયા અને દિલસોઝી તેણી કેવી ને ફેટલી મેળવતે? તે બહાલી છાતી ઉપર દુઃખથી ઝુમી પડતું પોતાનું સર નાખી પોતાનાં દીલનો ગમ તેણી ફેટલી હૃદયે કમ કરી શકતે! પણ તેમ ક્યાં હતું? આ સારી દુન્યામાં તેના ધણી સિવાય તેનું દાદખાલ બીજું કાણ હતું? અને ને એકનો એક ગમ ગોસાર ગયો હતો એટલે તેણીને બસતીજ સંતાપ ને ગમ ઉપજ્યો. તેણી તે પ્રથમ દિવસ કદિ કદિ ભુલી નહી.

"જો બધા આવાજ દિવસો તેની ગેરહાઝરી દરમ્યાનના જશે તો તે આવશે ત્યાં ટક હું જીવતી રહેવાની નથી!" તેણી તે રાત્રે બીજાણે જની વેળા દુઃખથી રડી દેતાં બપોડી.

લીખ્યાં કે સોલડાનાના કાંસ ભણીના પ્રયાણની ખગર લીમાની માને તુરત મળી ગઇ. તેણીએ તે ખગર પોતાના પતિને તે અપોરે જમવા પાછો આવ્યો ત્યારે કહેવાની કોશિશ કરી.

“તમે આજે કંઈ નથી ખગર સમજી કે ?” તેણીએ પુછ્યું.

“નહી !” તે બોલ્યો.

“મેં સમજી છે !” તે ધુજતાં બોલી, પણ તે શું હતી તે જાણવાની જાણસા જોઈને ડરવન્ટે જતાવી નહી. “મેં એક ખગર સમજી છે, જોઈને,” તેણીએ જાહેર કરી ધુજ જતાં જાગરે કહ્યું. તે સમજવા આહતો ન હતો મગર તે ખગર તો તેણી તેને કહેવા માગતી હતી ? “તે સમજીને હું બીજી ગઇ છું !”

તો બી તે કંઈ બોલ્યો નહી ! તે જાગત શું હતી તે જાણવાની આતુરતા તેણે મુતલક જતાવી નહી પણ પોતાની જાગડીના અસાધારણ ગભરાંત ઉપરથી તે કંઈ ભય જેવું કળી ગયો.

“હું સવારે ગામમાં ગઇ હતી !” તેણીએ ધુજતે સાદે કહ્યું : “સમજીને માહરી ઉપર ગુસ્સે ન થતા ! હું શા માટે તે કહેતાં એકલી બીજું છું તે હું સમજી શકતી નથી. તે હું તમને કહેવાજ માગું છું. પછી તે સમજી તમે મને મારી પણ કાં ન નાખો ?”

“તને કોઈ મારી નાખતું નથી !” તે બોલ્યો.

“મેં સમજ્યું કે પેલો જવાન ફ્રેંચમેન ગયો છે—કાંસ ગયો છે અને તેણી——” લીમાનું નામ તેણી ઠીક શકી નહી. “—એકલી પડી છે—તમામ એકલી, બહાલા જોઈને !” તેણીએ પોતાના ધુજતા કરે તેનાં પ્રભાં પર મુકી કહ્યું “અને તે સમજી માહરે જાગર સખ્ત ધવાયું છે ! તેણીને મળવા મને અસહ્ય તલ્લ્ય થાય છે—જાણે કોઈ માહરે હૃદયને તાણી જતું હોય તેમ તે તણાઈ જાય છે! જોઈને ! બહાલા જોઈને ! મને જવા દેવ ! માહરી જાગરની જોતને મળવા દેવ ! લોક કહે છે કે તે તહેવાર ગુજારવા ગયો છે ! ફીરટમસ પછી તે પાછો આવનાર છે—પણ મને એન પડતું નથી ! એક જણે તેણીને રસ્તામાં જોઈ તે કહે છે કે તેણીનો ચહેરો અતિ ઉદાસ ને રડમસ હતો ! મને જવાની રજા આપો, જોઈને ! હું તમને

ચુસ્સે કરવા કે પળવવા ચાહતી નથી, પણ તે આખર કરેને માહફાં બચ્યું છે--મને તેનું લાગે છે ।”

“હું તાહરી સાથ ચુસ્સે નથી । તું ઓરત જાત છે અને તેથી સ્વભાવિક નરમ લાગણીવાળી છે!—એક મિનિટ થોભા!” તે એટલું બોલી ઉઠ્યો અને પેલી મોટી બાઈએ અમગાધ ઉપરથી લઈ આવી તે બોલી તેની સન્મુખ ધરી--“આ વાંચા!”

તેણીએ વાંચ્યું.

“લીમા ડરવન્ટ: જનમ મે, ૧૮: મરણ આગસ્ટ, ૨૨ ।”

“તે મરણ શબ્દ જોયો?” તે બોલ્યો. “મરેલાંને આપણ કેમ મળી શકયે? એ માહરો જવાબ છે ।”

તેણી ધસાંધસ રડી પડી અને તેને ખુબ આજીજીઓથી વિનંત્ર્યો.

“માહરો જવાબ તને મળી ચુકો છે !” તે કરડાઈથી બોલ્યો “અને તેની ઉપરવારી થઈ તું જવા માંગતી હોય તો જા ! પણ ફરી માહરાં મક્કામાં પગ મેલતી ના !”

“ઓ ખુદા ! તમે એટલા પત્થરનાં હૈડાનાં કેમ બની ગયા ?” તે ભારે કલાપિત કરતી બોલી, પણ તેણીની બસતી મિનતઝારી સમજવા તે ત્યાં થોભ્યો નહીં !

—: (૦):—

પ્રકરણ ૧૯.

વરસાયત્રના આદશાહી મહેલના એક ઉત્તમ કિસમથી આરાસ્તા કીધેલાં એક આલીશાન અયવાનમાં તે ઝમાનાની સર્વથી ખુબસુરત અને સર્વથી બહોળો વગવસિલો અને લાગવગ ધરાવનારો નામાંકિત બાલુ એકલી બેઠી હતી કે જેણીની જીંદગી જો કે તે એક તાજદાર હોવા છતાં દુઃખ અને હાદેસાઓમાંથી કોઈ પણ રીતે બાકાત કમનસીબે વિટી નહોતી, ઘણાજ દલગીરી ભર્યા બનાવો તેણીની જીંદગીના બાળમાં બનેલા હતા.

તેણીના ગમ અને દુઃખમાં તેણીની પરિચિત દરેક જણની ખરાં અંતઃકરણની દિલસોઝી હતી. તેણી ફ્રાંસ દેશની શહેનશાહખાતુ પ્રજાની હતી.

તેણીની ખુબસુરતી જે વેળાએ આપણે તેણીનાં આદર્શાદી અયવાનમાં ડોકાવ્યે છીએ ત્યારે પુર જહારમાં ખીલી નીકળેલી હતી અને તેણી એક એવા નામાંકિત ધણીની મહોરદાર હતી કે જેની સમક્ષ આખું યુરોપ સર નમાવતું હતું! ફ્રાંસ દેશની ખુશાલ પણ જહાદુર પ્રજાની શહેનશાહખાતુની માનવંત પદ્ધિ તે ધરાવતી હતી અને દરેક જણ તેણીને ઓળખતું હોય 'યા ન હોય તે પણ તેણી માટે માન ધરાવતું અને મગરૂર હતું.

તેણીનો ખુબસુરત ચહેરો શોકગ્રસ્ત હતો! તેણીની આંખોમાં ગમી જોઈ લેવાતી હતી. શું તેણીને આવનાં દુઃખોની એ કંઈ જોખી જણાત થતી હતી? આ આદર્શાદી ભુવન છોડી દેશવટો અને દળિદ્રતા સહેવવાની તેણીની ભાવિ સરનજતનો શું એ છુપો એશારો હતો? તેણીના આદર્શાદી પતિના હાથમાંથી રાજદંડ છિણ્વી લઈ તેના પદબ્રજ થવાની બચિબચી સરજતનો અને તેણીના જહાદુર બેઠાની પ્રદેશ મધ્યેની કત્તનો તેણીને અર્થસુચક પૈગામ તો મળતો ન હતો? તેણીની ભાવિ આપત્તિઓનાં કશાં ચિન્હો હાલ નજરે આવતાં ન હતાં. તેણીના સુખનું આકાશ હાલને તથકે તો સ્વચ્છ હતું. અમેએ ઉપર કહ્યું તેમ તેણી એકલી હતી. તેટલાં એક દૈની તે રૂમમાં દાખલ થઈ અને તેણીને ખચર આપી કે જે ઔરતની મૂલાકાત લેવાની તેણીએ કપ્પલાત આપી હતી તે તેણીની હજીરમાં આવવા જહાર ખોટી થતી હતી. તેણીએ તેને અંદર લાવવાનો હુકમ કર્યો અને થોડા સમયમાં એક ઉંચી તૈરવંત દેખાવની, શોકના સિઆહ વસ્ત્રોમાં સજ્જ થયેલી, મગરૂર પણ આકર્ષણ ધરાવનાર મુખડાવાળી એક બાઈ ત્યાં દાખલ થઈ. તેણી તે ખુબસુરત શહેનશાહખાતુને અતિ માનથી નમી ઉભી.

“તમે માડમ ડુ-સોલ્ડાના છો?” તેણીએ નમ્ર આવાજે પૂછ્યું.

“હા નામદાર! હુંજ તે અતિ દુઃખી-અતિ હૈરાન થયેલી-અતિ કમનસીબ ઔરત છું!” માડમે જવાબ કર્યો.

“તમે ઝોમ ધારો છો કે હું તમને કશી મદદ કરી શકીશ?”
યુજીનીએ પૂછ્યું: “તે કેમ-કેવી રીતે? મને કહેશો?”

“તમે નામવર શહેન્શાહખાનુ અને ધણા પ્રકારની સાલતા આપી શકો ઝોમ છો!” તેણીએ કરગરતા આવાજે કહ્યું. “તમે નામવરની રમ્મથી તે કેમ અને તે હું તમોને સમજાવીશ.”

યુજીનીએ ડોકાંના લહેકાથી તેનાં ઝોમવાનો સ્વિકાર કર્યો.

“તમે જે કહેવા માંગો છો તે સમજવા હું ખુશ છું!” તેણી માયાથી બોલી.

માઝામ ડ સૌહાનાએ પોતાની કહાણી વિસ્તારથી તેણીને રડમસ સાદે કહી સમજાવી. પ્રથમમાં તેણીના કુટુંબ સાથે શહેન્શાહ તરફથી ચલાવવામાં આવેલી ગેરવર્તુણુકનું રમરણ થતાં તેણી ઉસ્કેરાયત્તા સાદે બોલી. પણ પછી ધીમે ધીમે તે સાદ ધણો કસોટીપાદક બનતો રહ્યો. ધણા ગુસ્સાદાર અને દ્વિલ ઉસ્કેરનારા શમ્દોમા તેણીએ પોતાની કથા તેણીને કહી સમજાવી. સૌહાનાના વારસો કેવા હતો-કેવાં મહાન કામો તેઓ દેશ ને રાજ્ય ખાતર અગત ભારી ભોગે બળવી ગયા હતા-તેઓની દ્વિભત-ગહાદુરી-મજબૂત કેવી મ્હોટી હતી: તેઓની દૈવત-માલમિલકત કેટલી ખીસ્ચાર ને જબરી હતી: અને તે બધું છોડાવી દઇ તેઓની આગળી મહેનત-રંજ-ભોગ-દેશ સેવા બધું બેપરવાઇ અને નચુણપણથી વિસારી દઇને તેઓને આવારાવત કરી દેવામાં આવ્યા હતા: ક્રાંસમાં વ્યાપી રહેલી અંધાધુંધીમાં સેકડો અમીર કુટુંબોને દેશવટો આપવામાં આવ્યો હતો.-કાંઈ? તેને આ વાર્તા સાથે કંઈ સંબંધ ન હોવાથી તે બધું અત્રે ઉતારી લેવાની ઝરૂર અમે જોતા નથી-તેઓમાં સૌહાનાનું કુટુંબ પણ હતું. તેઓને તિરસ્કારપૂર્વક દેશમાંથી હાંકી મૂકવામાં આવ્યા હતા. તેઓની માલમિલકતો, ખેતાબ, ઝપ્ત કરી લેવામાં આવ્યાં અને તેઓ પરાયા મૂલકમાં અમીરના ફકીર થઇને રવડતાં થયાં. માઝામ ડ સૌહાનાએ તે ‘બધું’ વિસ્તારથી અને અસર કરે એવી રીતે યુજીનીને કહી સમજાવ્યું. તેઓએ ઇંગ્લંડમાં જેવી દળિદ્રતામાં ઝીંદગી બશર કીધી હતી તેવું ધણું દિલ ઉસ્કેરનારું બ્યાન તેણીએ કર્યું અને પછી પોતે પોતા સામે બંધી હોવા છતાં તે ખુશ્યા વેશમાં પોતાના બહાલાં વતનમાં આવી ત્યાંજ તે મરવા માંગતી હતી: તેણીને

બેટા-એક ઉમરાવનો ખરેખર તો નખીરો ઇંગ્લાંડમાં એક શિક્ષક તરીકે નોકરી કરી પોતાનું ઉદરપોષણ કરતો હતો કે જે ખુબસુરત, ચાલાક અને બહાદુર હતો-પોતાના રાગ અને દેશ માટે માન અને મગરૂરી ધરાવતો હતો-પોતાના દેશની સેવામાં કમર કસવા ખરે પછે તૈયાર હતો-જે બધું તે માતાએ બહુજ ચાલાકીથી તે શહેનશાહનાતુને કહી સમજાવ્યું. છેવટે કહેવું પુરું થતાં તે અગાધ મમથી રડી પડી. આંસુઓનો વોધ બેઅવગત તેણીની અશ્મોમાંથી નીકળી પડ્યો !

“હું તમારે માટે શું કરી શકું એમ છે, માડમ હ સોદાના?” યુજનીએ નરમાશથી પ્રશ્ન કર્યો.

“તમે ઘણું કરી શકશો-બધું કરી શકશો!” તેણીએ જવાબમાં કાલા-વાલાથી કહ્યું. “એ એક વાતેર વાત છે કે માદરા લીઓના બપાવાને જ્યારે અત્રેથી લાંકી મેળવામાં આવ્યા હતા ત્યારે તેવણે કંઈ પણ રાજ કોલ કર્યો ન હતો; તેઓ તમામ નિર્દોષ હતા પણ તેઓના શત્રુઓએ તેઓનાં મુખનો સંદાર કર્યો. તેઓ સામેનો એ સખત અને ગેરવાળખી હુકમ રદ કરવાની એક અરજી તેઓના મિત્રોએ શહેનશાહ લઈ દિલિખને કરી હતી પણ તેણે તે કોઈ કે રાજ્યસત્તા યા પોતાના સલાહકારોની બેરવં-ગીથી તામજૂર કરી હતી કરી એક વખત.” તે ઝોરને મિનતજારીથી બોલ્યું જ્યારે રાખ્યું: “માદરા કુટુંબના મિત્રોએ અમારો પ્રશ્ન ઉપાડી લીધો છે: તેઓ નામદાર શહેનશાહને સોદાનાનાં પુરાણાં કુટુંબની જગીરો, મિલકતો તે બેનાજ તેઓને પાછો સ્થાપિત કરવાની મંદેર્યાની ફરમાવવા અરજી કરનાર છે !”

“હું એ સમજી ગઈ છું ખુશી છું !” યુજનીએ કહ્યું.

“તમે નામદારની તે માટે મંદેર્યાની માગવા હું અત્રે આવી છું !”

“માદરા મંદેર્યાની એમાં કેવા પ્રકારની જોડણી છે?” તેણીએ કહ્યું: “માદરાથી બની શકતી મદદ હું જરૂર કરવા ખુશી થયો !”

માડમ હ સોદાનાની કાળી મગરૂર અશ્મો રાખી બાળી અતિ ઝોઝર ખાલી અને આતુરતાથી ટીકાયલી હતી.

“મેં સમજ્યું છે અને અત્રે બધાંઓ કહે છે કે તમે નામદારનો વગ તમારા આદર્શાલી પતિ ઉપર ધણો છે, જોઈએમાં એમ દરેક જાણુ કહે છે.

તમે નામવર તમારા તે જળવાન વગેરે માહરે ખાતર—માહરો દિકરાને ખાતર—ફાંસ દેશની એકવાર અમુલ્ય સેવા જળવનારાં ખાન્દાનનાં છેલ્લા નખીરાને ખાતર ઉપયોગ કરશે ? અમારી ભગ્નામણમાં બે બોલ બોલશે !”

શહેનશાહ બાનુ યુજની હસી.

“તમને બે એમ લાગતું હશે કે તેથી તમને લાભ થશે તો હું જરૂર તેમ કરીશ, માઝમ, પણ એ બાબત તો મોટે ભાગે પ્રધાનોના હાથમાં રહે છે !”

“હા—તેમ છે ખરું, પણ તેઓથીજ એવી અર્જુઓ મોટે ભાગે નિષ્ફળ જાય છે ! તમે મહેરબાન બાનુ તરફના તેની પક્ષના બે બોલ તેને જરૂર કામ્યાબ ઉતારશે !”

“હું જરૂર તેમ કરશ !” યુજનીએ હસીને કહ્યું. “મને કહેવા બેચું પુષ્ટિમાં ઉમેરીશ બી !”

“તમે નામવરના ભલાંમાં હું નિત્ય બંદગી કરતી રહેવશ ! તમારું દિર્ઘાયુ થાવ—તમે સુખી આપ્તા રહો એવી દુઆ નિત્ય હું કરીશ.” માઝમ ડાંસોહનાએ આભારી છગરે કહ્યું.

યુજનીએ તે આદ તેના બેટાને લગતા ઘણા પ્રશ્નો તેણીને પુછ્યા.

“માહરો દીકરો બે ફાંસ આવશે તો તે તમારો તાબેદાર થઈ રહેશે. તમારા વફાદારો માહેશે સર્વથી મોટો વફાદાર નિવડશે !” તે માતાએ પોતાના પુત્રની તારીફ કરતાં ઉમેર્યું.

“મને વફાદારોનીજ જરૂર છે !” તે શહેનશાહ બાનુ હસીને બોલી !
“માઝમ ! તમારો પુત્ર જવાન છે એટલે પરણેલો ન હશે !”

“તે કુંવારો છે, નામદાર !” માઝમે જવાબ કયો. બીજી થોડીક માયાળુ વાતચિત પછી યુજનીએ માઝમને વિદાય કરી.

“ઓ ખુદા !” માઝમ ડાંસોહનાએ એકલી પડતાં તે પરવરની પનાહમાં ખડાં દીલથી અર્જુ ગુજારી. “અમારા વાજબી હકો અમને પાછા બક્ષ ! દુષ્ટોની કુસલવણીથી અમારા દુબાવલા હકો અમને પાછા બક્ષ ! માહરો બહાલા ખુશસુરત દિકરાને તેનાં બાપીકાં મકાનમાં રાજ કરતો કર ! મારો દિકરો કોંટ ડાંસોહના બને એવું કર ! અને ત્યારે તે સોહડાનાનો

છેલ્લો નખીરો પણ ન રહેશે—એ જીનું કુટુંબ હજી જીવશે! માહરો દિકરો તેની મોટી પદ્ધતિને યોગ્યજ ક્રોધ મોટા ઉમરાવતી ધનવાન ખુબસુરત દિકરીને વરશે: સોંડાનાના ક્રોધ પણ આગળા નખીરા કરતાં વધારે કીર્તિ સંપાદન કરશે! ઓ ખુદા! માહરી, એ બધી તમન્નાઓ પુરી કર!"

પ્રકરણ ૨૦.

આપણી વાર્તા ચાલે છે તે કાળમાં ખુશનુમા કાંસમાં ધણી ઉદ્ધવપાઠશો થતી હતી. લુધ નેપોલ્યન એક ઇન્સાફી અને માયાળુ સમ્રાટ હતો. એક સાફ અને ઇન્સાફી કામ કરવા માટે તે હંમેશા તત્પર રહેતો હતો. પોતાના વડીલોના જીલ્લા અમલમાં નિર્દોષ ભોગ થઇ પડેલા આપડાઓનાં માલ મીલકતો અને ખેતાઓ તેઓને પુનઃ સપ્લુર્ડ કરી તેઓની મીનતા અને વફાદારીનો લાભ લેવા તે અહોનિશ તૈયાર હતો. મોટે ભાગે તેની સન્મુખ રજુ કરવામાં આવેલી એવી અરજીઓ તેણે મંજુર રાખી હતી. ધણા ઉમરાવોને દેશવટામાંથી તેણે છોડવ્યા હતા અને તેઓની મિલકત પાછી સ્વાધીન કરી હતી. છતાં ખી સોંડાનાના કુટુંબના મિત્રોને તેઓ માટે અરજી કરતાં રહ્યા ચિંતા ઉદ્ભવતી હતી: વખતે શહેનશાહ ના ખી પાડે! તે એમ પણ કહી દે કે તેણે જોઇએ તે કરતાં ધણાંઓને મારી બક્ષી હતી યા તેણે મારી બક્ષેલાઓ માંહેલા ધણાઓ તેને ભાગ્યેજ વફાદાર યા મારીને લાયક પૂરવાર થયા હતા. તેવાં કાંમથી તે ધરાઇ ગયો હતો યા એવાંજ 'ખીજ' અનેક ખ્હાના રજુ કરી તે તેઓની અર્જ નામંજુર કરે એ બનવાકાળ હતું. અને તેથીજ લીઝાં ૩ સોંડાના અને તેની માતા વચ્ચે ઝોટલાં બધાં પત્રોનો આવજો આવજો થયો હતો. ક્રોધવાર તે માતા બધી ભરી ઉમીદોથી લખતી હતી કે શહેનશાહ કંઈ એવું બોલ્યા હતા કે જેથી તેઓની અરજી મંજુર થવાથી દરેક વકી હતી તો ખીજી મર્તબા તે રનાનતા સમાચાર લખી મોકલતી. લીઝાંની આકુલવ્યાકુલતાનો પાર ન હતો. તે પોતાની ખુબસુરત જવાન પરણેતરને તે બાબત વિષે કંઈ

કહેવા હાલને ત્યાંકે માંગતો ન હતો. જો બધું નિષ્ફળ નીચ—તેને નાસિપાસી સિવાય બીજું કંઈજ પ્રાપ્ત ન થાય—તો તે જ સંતાપ ને અધિરતાનો બળાપો સહેવતો હતો તે તેણી ન અનુભવે એવા ખ્યાલથી તેણે માનવું અવલંબન ધારણ કર્યું હતું. જો તેની મનની મુશ્કેલી વિનય થાય તો તે એકદમ બહાર ફરી તેને છૂટ અને આશ્ચર્યના સાગરમાં ડોલતી ફરી મેલશે અને તેણીની તે મોટી અન્યયળી અને મુખનો મળદથી લ્હાવો લેવાનો શુભ અવસર તેને પ્રાપ્ત થશે એમ તે વમાસ્તો હતો.

અને લીલાનો બાપ શું કહેશે? પોતાની બેટીને એક કાઉન્ટેસ અનેલી નિહાળી તેને શું લાગણી થશે? “પણ હું એને માફ કરશ!” તે જવાન મનસે વમાંસો. “જો માફ કર્યું પાર પડશે તો હું એને માફ કરશ! એને માફ રે ત્યાં માફરા આદશાહી. મહેલ-બેલ-ડ-ઓરમાં મહેમાન બોલાવીશ અને એને બતાવી આપીશ કે અમો કે અમેનો પણ આખર કરેને ઇંગ્લીશમેનો જેવાજ છીએ!”

તેણે લીલાને કંઈજ કહ્યું નહીં. પોતાના અંતરમાં જો હકળપાડો અને અસહ્ય અધિરતાનું સામ્રાજ્ય વ્યાપી રહ્યું હતું તેવું તેણીનામાં વ્યાપે એ તે જોવા આહતો ન હોવાથી તે ખામૂશ રહ્યો. તેવામાં તેની માતાનું એક તાકીદનું પત્ર આવ્યું કે જેમાં તેને ફ્રાંસ એકદમ આવવાની વર્દી લખાઈ આવી કેમકે તેણી ખુદ પોતે શહેન્શાહબાનુને અર્જ કરવા જવાની હતી અને તેથી જરૂરનું હતું કે તે પોતાની માતૃભૂમિમાંજ તે પળે હોય!

• આપણે આગળ જોઈ આવ્યા તેમ માડામ ડ સૅલ્ડાનાની શહેન્શાહ બાનુ યુજની સાયની મૂલાકાત ફ્રેન્ચમંદ નીવડી. તે મહાન બાનુએ તેણી માટે બનતો પ્રયાસ કરવાનું કયુલ્યું કે જે કયુલાતજ તેઓ માટેની આય-દેહની ફ્રેન્ચની મુસ્તકીમ ખાતરી હતી.

શહેન્શાહબાનુ યુજનીએ તેઓ માટે દિવસોગી અને અનુકંપા દર્શાવી હતી એજ તેઓની લડતનો વિનય હતો અને શહેન્શાહબાનુએ પોતે આપેલાં વચનને તુરતજ અમલમાં મેલ્યું. તેણી તે બાળતમાં પોતાના પતિને સમજાવવા માટે લાગ જોવા લાગી. એક દિવસે તેણીનો ખરથાર ખુશ સ્વભાવમાં તેણીના રૂમમાં તેનાં તુરતનાજ ઇંગ્લેન્ડથી થઇ આવેલા

ઉમદા ફેટાઝાફે તેણીને ખતાવવા કાજે લાવ્યો અને ત્યાં થોડો વખત વાત-ચીત કરતો બેઠો. યુજીનીએ તે એક મગાહતો લાગ હાથ આવેલો ધારી વાત છેડવાનો મનસુબો કર્યો પણ તેટલાં તે ઓરડામાં તેઓનો લાડકો પુત્ર કંઈ પૂછતો આવ્યો. તે પ્રથમમાં પોતાના માતૃપિતાને વાતે વળગેલાં બેઠ્યાલી જવા કરતો હતો પણ તેના બાપે તે તેને અતિ બહાલો હોવાથી તેને અદર બોલાવ્યો. તેઓ થોડોવાર સાથે પ્યારથી ટાંહિલે બેઠાં. પુત્રના જવા પછી યુજીનીએ કહ્યું: “બે બેને કંઈ કશું થાય તો આપણને કેવું લાગે !”

“બેને કંઈ થનાર નથી !” શેહેન્શાહ મગરૂરીથી બોલ્યો: “બે ફાંસની આશાની નેત છે !”

“દરેક ઘર-દરેક કુટુંબને એવીજ આશાની નેત હોય છે !” યુજીનીએ નરમાશથી કહ્યું: “હું એવી એક માને પીછાણું છું કે જેણીએ મને પોતાની તરફથી તમોને સમજાવવા વિનવી છે ! થોડા વખતમાં એક ઉમરાવ કુટુંબનો ખુચની લીધેલો હક્ક અને મિલકત પાછી સપુર્ક કરવાની અર્થ તમો સમક્ષ રજુ કરવામાં આવનાર છે ! હું આશા રાખું છું, લુઈ કે તે ઉપર તમો દયાની નકરથી બેશો ! મને તેને માટે લાગે છે-કાંય ?-તે હું કહી શકતી નથી: તેણીના દિકરાનો વિચાર કરતાં મને માહરા દિકરાનો ખ્યાલ કુદ્રતી આવે છે !”

“તે કેમ બને ?” લુઈ હસ્યો. “તું યુરોપની સર્વથી ખુબસુરત શહે-નશાહબાનુ—તાહરો બેટો ફાંસનો ભવિષ્યનો સમ્રાટ અને તે કયાં ?”

“તેજ તો હું તમોને કહું છું ! મને તેઓ માટે કાં દયા ઉપજે છે તે હું સમજી શકતી નથી: તમે જરૂર દયાથી વર્તજો: મને તેથી ધણું સુખ ને સંતોષ મળશે !”

“તે છોકરો નહાનો હશે !” લુઈએ પ્રશ્ન કર્યો.

“નહાનો કરીને વીસેક વર્ષનો હોવો બેઠાએ એમ હું તેની દુઃખી માના બોલવા ઉપરથી ધારું છું: તમે જરૂર એ બીચારા માટે કંઈ કરજો !”

“માહરી આગળ જો એવી અર્થ આવશે તો તાહરી મર્થ જળવાવું હું જરૂર પ્રયત્ન કરીશ !” લુઈએ હસીને કહ્યું અને યુજીનીને તેથી સંતોષ થયો કે તેની ફતેહ નિર્માણ ચઈ સુકી હતી !

x

x

x

૩-૩-સેવર અંટમા આવલા અક ન્હાના નકાનુના
વાતમાં મશગુલ હતાં. માડામ ૩ સોલડાના અતિ-અધીરી પડેલી હતી—
તેણીને એન પડતું ન હતું—તેણી ઘડીકમાં ખુરશી પર બેસતી તો ઘડીકમાં
હી જઈ ને ખુસેડી નાખી તે રૂમમાં આમથી તેમ ફરતી હતી.

“કાલે-કાલે-લીઓ, હજી કાલે આપણું ફિરમત નકકી થશે ! એટલે
વખત હું કેમ વિડાડું છું કેમ છવું ?”

“મમા ! તમે ગિનાર થઈ જશો !—જરા શાંતિ પકડો !” તે જવાન
કાઠિંટે સમજાવ્યું.

“શાન્તિ હું ધારી શકતી નથી !” તે બોલી. “કેમ ધારણ કરે ?
લીઓ, માહરી છાંદગી ભરતી દુર્દશા અને મુકલસીનો કેઆસ કર-દેશવટાના
દારણ દુઃખોનો વિચાર કર ! આપણને માટે હવે સ્વર્ગતા દાર ખુલ્લાં
થતાર છે !—હું કે જેનું એક ઘર ન હતું—હું કે જે અતિ ગરીબ ન્હાનાં
ઝુંપડાંમાં રહેનારી તે બેસ ૩ આરના ભવ્ય મહેલની ધણીયાણી થઈશ !”

તેની માવિતરે બ્યારે એ શખ્દો કાઢ્યા ત્યારે લીઓને પોતાની
જવાન પરણેતરની બ્રાંતિ થઈ. ખચ્ચીતજ તે તે મહેલની માલેક હોવી
જોઈએ નહી કે તેની માતા; તેણીના તે શખ્દો સમજી તે અજબખીથી
દિગ્મુઠ બની ગયો; પોતાની માતા ભણી જોવા પડ્યો; વિજળી વેગે તેને
ખ્યાલ ધાધ આવ્યો કે તેની માતા પોતે નહી ને લીમા તે મહેલની માલેક
હતી એમ જાણતાં બેદ ખાધ જશે—તેણીની ખુશાલી મટી જશે—તેથી
બહેનર હતું કે હાલ તરત તેણે પોતાની પરણેતરની વાત કરવીજ નહી.

તેઓને કમનસીબે નિષ્ફળતા મળે: તેને સ્કુલેજ શિક્ષક તરીકે પાછું
જવું પડે અને તેની માતાને પછું કોઈ એકાંત સ્થળે ગોંધાવું પડે
તો તે ઘટનામાં તે પરણ્યો હતો એ ખાખત તેણીને કહેવાની કોઈ જરર
રહેતી ન હતી. તે જાણીને તે મગરર મા જસતીજ દુઃખી થાય એમ
હતું. તેણે જોઈ ને જાણી લીધું હતું કે તેની માતા જેવી મગરર, તૌરવંત
અને હૈંય પંકિતની ઔરત સાથ ખુશસુરત લીમાની સ્થિતિ સામાન્ય થવી
કઠણ હતી. તેઓ વચ્ચે આણહદ અંતર હતો. તેણે તે દુઃખ સમેટજ
નિશ્ચિતપણે જોઈ લીધું પણ હાલમાં તેનો વિચાર વિસ્તારથી કરવાનો તેને
અવકાશ પણ ક્યાં હતો ? ક-તેહ મળ્યા પછી તે બધું થઈ રહેશે.

“ઓ લીઝા-લીઝા!” તેણીએ આંખમાં ચમકાટ સાથ પૂછ્યું: “ક્રૂર માહરા ખેતાખતો વિચાર કર! ‘માડામ-લ ક્રોટેસ ડ સોલડાના’ હું તે ભોગવવાની આશાએ જીવી છું-તેને માટે મેં નિત્ય બંદગી કરી છે; ઘણાં ગરમ આંસુઓ તેની તમન્નામાં વરસાવ્યા છે: માહરે અંતઃકરણ તે ભોગવવા અહોનીશ પ્રવળતું રહ્યું છે: હવે તે સુખનો પ્યાસો માહરા હોઠ આગળ અંતે આવ્યો છે—ઓ પવિત્ર પરવર! હવે કૃપા કરો મને તેનો સંતિથી ઉપભોગ કરવા દેજો.”

તેણી થોડીક મિનિટો પછી શાન્ત પડી. તેણી હડીને પોતાના દીકરા પાસે ગઇ. તેના ખભાં પર હાથ મુકી બોલી: “લીઝા! જો આપણે વિનય ન પામ્યે તો હું મરીજ નવશ: હું જીવી શકશન નહીં!”

તે તેણી માટે બીહીથો. તે મગરૂર ચહેરા માટે કે જે ઉપર મગરૂરીના સ્પષ્ટ છાપ સિવાય બીજું કંઇજ ન હતું: તે આંખો કે જે અગ્નિની કળ્પજવાળા ફેંકતી હતી-તેણીને અતિ દૃઢ ઠરાવ-એ બધાને કાળે આપડો લીઝા બીહી ગયો.

“કાલ માહરે માટે મોહન યા જીવન નક્કી કરશે!” માડામ બોલી: “કાલે માહરે ફ્રાંસના એક જનસુન્ય એકાંતમાં દળિદ્રતામાં રીખીને મરવા જવું થશે કે માડામ લ ક્રોટેસ ડ સોલડાનાનો માનવતો ખેતાખ ધારણ કરવું થશે?—મને મુદ્દા એન પડતું નથી. લીઝા, તું કેમ શાંતી ધારી બેઠો છે?”

“મમા, મને બી એન નથી. લીઝાં બોલ્યો, “પણ જો આપણી અર્થ નિષ્કળ નિવડે તો તે ફટકો આપણને ખમવે જ બેઠશે!”

“હું તે ખમી શકવાની નથી! શહેન્શાહ જો અર્થ કાઢી નાખશે તો હું ઘેલી થઇ જવશ, પણ ખુદા એટલો બધો ઘાટકો તો નજ થશે કે આવી જલકતી આશા આપણાં અંતઃકરણમાં સ્કુર્યા પછી તેને નષ્ટ કરી નાખશે!”

૩-૩-સેવર સ્ત્રીટમાં આવેલાં એક ન્હાનાં મકાનમાં તે મા દીકરાં વાતમાં મશગુલ હતાં. માડામ ૩ સોલ્ડાના અતિ-અંધીરી પડેલી હતી—તેણીને એન પડતું ન હતું—તેણી ઘડીકમાં ખુરશી પર બેસતી તો ઘડીકમાં ઉઠી જઈ તે ખુસેડી નાખી તે રૂમમાં આમથી તેમ ફરતી હતી.

“કાલે-કાલે-લીઓ, હજી કાલે આપણું કિસ્મત નક્કી થશે! એટલો વખત હું કેમ વિટાડું-શું કેમ જીવું?”

“મમા! તમે ગિનાર થઈ જશો!-જરા શાંતિ પકડો!” તે જવાન કાઉન્ટે સમજાવ્યું.

“શાન્તિ હું ધારી શકતી નથી!” તે બોલી. “કેમ ધારણ કરું? લીઓ, માહરી છંદગી ભરની દુર્દશા અને મુકલસીનો કેઆસ કર-દેશવટાના દારણ દુઃખોનો વિચાર કર આપણને માટે હવે સ્વર્ગના દ્વાર ખુલ્લાં થનાર છે!—હું કે જેનું એક ઘર ન હતું—હું કે જે અતિ ગરીબ ન્હાનાં ઝુંપડાંમાં રહેનારી તે બેલ ૩ ઔરના ભવ્ય મહેલની ધણીયાણી થઈશ!”

તેની માવિતરે જ્યારે એ શબ્દો કાઢ્યા ત્યારે લીઓને પોતાની જવાન પરણેતરની બ્રાંતિ થઈ. ખચ્ચીતજ તે તે મહેલની માલેક હોયી જોઈએ નહી કે તેની માતા: તેણીના તે શબ્દો સમજી તે અજાણીથી દિગ્મુઠ બની ગયો; પોતાની માતા ભણી જોવા પડ્યો. વિજળી વેગે તેને ખ્યાલ ધાધ આગ્યો કે તેની માતા પોતે નહી ને લીમા તે મહેલની માલેક હતી એમ જાણતાં ખેદ ખાધ જશે-તેણીની ખુશાલી મટી જશે-તેથી બહેતર હવું કે હાલ તરત તેણે પોતાની પરણેતરની વાત કરવીજ નહીં.

તેઓને કમનસીબે નિષ્ફળતા મળે: તેને સ્કુલેજ શિક્ષક તરીકે પાણું જવું પડે અને તેની માતાને પછું કોઈ એકાન્ત સ્થળે ગોંધાવું પડે તો તે ઘટનામાં તે પરણ્યો હતો એ બાબત તેણીને કહેવાની કોઈ જરૂર રહેતી ન હતી. તે જાણીને તે મગરૂર મા જાસ્તીજ દુઃખી થાય એમ હતું. તેણે જોઈ ને જાણી લીધું હતું કે તેની માતા જેવી મગરૂર, તૌરવંત અને હંચ પંકિતની ઔરત સાથ ખુબસુરત લીમાની સ્થિતિ સામાન્ય થવી કઠણ હતી. તેઓ વચ્ચે અણહદ અંતર હતો. તેણે તે દુઃખ સમેટજ નિશ્ચિતપણે જોઈ લીધું પણ હાલમાં તેનો વિચાર વિસ્તારથી કરવાનો તેને અવકાશ પણ ક્યાં હતો? ફ-તેહ મળ્યા પછી તે બધું થઈ રહેશે.

જાણતાં હતાં કે આજે બપોરે તેઓની અર્જ શહેન્શાહ સમક્ષ મેળવામાં આવનાર હતી અને બપોર થઈ ચુકી હતી એટલે શું પરિણામ આવ્યું હશે, તે જાણવા તેઓ અર્ધાં દિવાનાં બની ગયાં હતાં. મિનિટેા તેઓને મનસે કલાંકો માફ જતી હતી. તોવાવી તોવાવીને અતે સમાચાર આવ્યા કે શહેન્શાહે તેઓની અર્જ મંજૂર કર્માવી હતી. તેઓની જગીરો અને ખેતાબ પાછા સ્વાધિન કરવાને રહેમદિલી ખતાવી હતી. માડામ ડ સોહડાનાએ ખુશીની એક ખુમ તે સાંભળી પાડી મેલી. તેણી અતિ દૃઢ નિશ્ચયની અને બહુ બહાદુર જીવનની બાઈ હતી પણ આ વેળા અને તેણીની જીંદગીમાં તે પ્રથમજ વાર હતું—તે શુભ સમાચાર સમજતાંજ તે હર્ષની એક ખુમ સાથે શુદ્ધ ખોહી ખેડી ! !

“શું એ ખરુંજ છે?” બપોરે તેણી ખેહોશીમાંથી ફારેગ થઈ ત્યારે અતિ આતુરતાથી ખોલી. “શું આપણે એ બધું મેળવ્યું છે?”

“હા—મમા !” લીઓએ કહ્યું: “શહેન્શાહની કૃપાદષ્ટિ આપણા ઉપર ઉતરી છે ! હું ખરાં અંતઃકરણથી ઈચ્છું છું કે એ માહરા પિતાજીના વપ્તમાં બનવા પામ્યું હોય !”

૩૦૭૮૬

“હું બી તેમજ ઈચ્છું છું !” તે મા ખોલી “પણ લીઓ ! તું બધો ખંગ મને વાળી આપશે: નાહરા પિતા જેમ મને રાજ કરતી રાણી ગણતે કે કરતે તેમજ તું મને સ્વિકારી માહરી તમન્ના પુરી કરશે એવી મને ઉમેદ છે ! માહરી જીંદગી ભર મેં સત્તા, ખેતાબ ને વિલાસની આકાંક્ષા રાખી હતી: હવે તે બધું માહરૂં થયું છે: મને તે માટે એટલી બધી તકલ્પ હતી એમ હું જાણતી ન હતી.—જો, માહરા હાથો ધુળે છે !—માહરી આંખે અંધારાં વ્વાપી રહ્યાં છે—એ ખુશ ખબરે આવી અજબબ અસર માહરી ઉપર નિપજાવી છે ! શુક ખુદા—કે આપણો હકકદારનો હકક બરહકક સિદ્ધ થયો છે !”

તે અજબબ જેવું હતું કે તે માતા પોતાના પુત્રને અણહદ આહતી હોવા છતાં તેણીનો પ્રથમ ખ્યાલ તેને માટેનો નહીં પણ ખુદ પોતાને વારતેજ હતો. તેણી—અને નહીં કે તે ખેલ —ડ— જોરની માલેક થઈ હતી એમ તે પ્રથમ માનતી હતી ! તે એમ પ્રથમ ધારતી હતી કે બેહોળી માલમિસ્તોની તે મૂખ્યાર થઈ હતી અને નહીં કે ‘તેણીનો દીકરો !

તેણીના હાથમાં અખુંટ ધન આવ્યું હતું તેમજ બહોળી સત્તા તેણીને હસ્તગત થઈ હતી-જો કે તે તેટલીજ તેણીના દિકરાની હતી. પણ તેવો તેણીને ખ્યાલ પ્રથમમાં ન થયો.

“તમે શાંત પડો, માયંજી !” તે જવાન કાઉન્ટે સમજાવ્યું : “જો તમે ધીરજ ન ધરશો તો જરૂર ગિમાર થઈ જશે !”

“હવે મને કાંઈ નથી, લીઓ !” તેણી બોલી. “હું ચોખ્ખાં હવેરી આવરી જની ગઈ હતી.”

લીઓ પોતાની માતા ભણી ધણો માયાળુ, સબ્ય અને હેતવનો હતો, પણ તે બધો વખત પોતાની ખુબસુરત પરણેતરનો ખ્યાલ કરતો હતો. તેણી એ ખુશખબર સમજી કેવી આનંદથી હાથકાઈ જશે-તેણી : કાઉન્ટેસ ઓફ સોલ્ડાના, અને તેણીની ખુબસુરતીથી તો ખરેખરજ ફાંસમાં તેણી વખણાઈ જશે ! તેણે પોતાની માતાની નઝદીક બધું નક્કી થઈ જાય ત્યાં ટક તે વાત છુપાવવાનો નિશ્ચય કર્યો. તે યાદગાર દિવસ પસાર થયો અને તેજ દિવસે માડામ ડે સોલ્ડાનાએ એક અતિ આભારદર્શક પત્ર શહેન્શાહજાનુ યુઝનીપર લખી નાંખ્યું.

દિવસો અને અકવાડયાંઓ વહી ગયાં-લીઓએ પોતાની સ્કુલના વંડા શિક્ષક ઉપર લખી વાળ્યું હતું કે તે અતિ અગત્યનાં કામસર ફાંસમાં રોકાઈ ગયો હતો અને તે હવે શિક્ષક તરીકે પાછો કામપર આવી શકશે નહીં. તેણે પોતાની પરણેતર ઉપર પણ અવારનવાર લખ્યું હતું. ધણા અગત્યનાં કામમાં તે રોકાઈ ગયો હતો તેથી આવી શકતો નહતો. પણ તે અગત્યનું કામ શું હતું તે તેણીને લખતો ન હતો. ને લખતો હતો. કે તે કાર્ય પૂરું થતાં તે તુરત તેણીને આવી જાણશે અને અવ્વલમાં તો તેની ધારણા પણ તેવીજ હતી. પોતાના ફાંસ મધ્યેના અગત્યના કામોને બાદ પી. લઈ તે ઇંગ્લંડ જઈ લીમાને ફાંસ લઈ આવવા ઇચ્છતો હતો : તે તેણી ઉપર આલુ પૈસા મોકલ્યા કરતો હતો. તેણી અજબ થતી હતી કે તે પૈસા તે ક્યાંથી લાવતો હશે કિંતુ તેણીને તે મળતાં તેણી રાજી થતી હતી.

તે દિવસ જી જલ્દીજ આવી લાગ્યો કે જે દિવસે તે માદિકરાંઓએ સોલ્ડાનાની બાદશાહી શાટોની માલેકી પોતાને સ્વાધીન લીધી. તેઓને તેઓના તાબાની રીઆસને અતિ દીલોખ્ખન આવકાર દીધો. માડામ લ

કોટેસ ૩ સૌહાર્દના નમામ ફેરવાઈ ગઈ હતી. તેણી ઘણી ખુશ્નુરત તો હતીજ નહીં પણ સુખ અને તેણીની જાતની જાણે પાછી આવી હતી. તેણીની રીતભાત વધારે તૈરવંતી બની હતી: તેણીના મગફર મહેરા ઉપર દમામદાર ફરસો ગિરાઈયો હતો.

લીઓ તે નવાં મકાનમાં નવાં આડોશી પાડોશીઓ વચ્ચે થોડુંક માંજ માનીતો થઈ પડ્યો. તેનો ખુશ્નુરત દેખાવ, હરમુખો સ્વભાવ, માયાળુ પ્રકૃતિ, એ સર્વેએ, ત્યાંના સર્વનું દીલ જીતી લીધું.

કોટ ૩ સૌહાર્દનાએ ત્યાંથી પેરીસ જવાનો વિચાર કર્યો પણ તેની માતાએ ના પાડી. તે એકદમ રાજધાનીના શહેરમાં જવા તૈયાર ન હતી.

“આપણો બેલ ૩ આર વધારે સલામત છે!” તેણીએ કહ્યું. “હજી આપણી બધી ધાસ્તીઓ દુર થઈ નથી! આપણે રાજધાનીથી દુર હોઈશું તો લોકમાં ચકચાર કે નિંદા થશે નહીં ને તેજ આપણા લાભનું થઈ પડશે. પેરીસન સોસાયટીની આંખમાં આપણે એકદમ આવી જઈએ તો ફદાપિ આપણને નુકસાન થશે!” લીઓએ પોતાની માતાની કિકરોને હસી કાઢી જો કે તેમાં વળુદ જેવું ન હતું એમ તો નજ હતું, પણ તે તેને તાબે થયો.

એમ તે માતા જોને તે મ્હાતો ને માન આપતો હતો તેને રાંછ રાખવા તેની સાથે તે પોતાનાં ગામડાંના મહેલ બેલ-૩-આરમાં થોડો વખત જઈ રહ્યો.

પ્રકરણ ૨૨.

—:૦:—

સૌહાર્દનાનાં કુટુંબની કીર્તિનું કલગીર તેનો બેલ ૩ આરનો આદર્શાહી મહેલ હતો. સમસ્ત ફ્રેંચબુર્મિમાં એવાં દમામદાર અને આલીશાન અપવાનો અહુન જુજ-બલકે આંગળીના કાપાઓ ઉપર ગણાય તેટલાંજ દેખાતાં હતાં અને એવા એક આદર્શાહી મહેલની રાજ કરતી રાણી બનવાની મગફરી માડામ ૩ સૌહાર્દનાને અતિ ઘણી હતી. તે જોઈ લીઓ મનમાં મ્હાતો ને

બળતો નહતો: તેણીને તે કહી દેવાની હિંમત આંદરી શકતો ન હતો કે તેની તે કરતી કારવતી માત્ર અલ્પ સમયને ખાતરજ હતી કેમકે તે એ પોતાના નવા અનુભવ અને વૈભવમાં હદ વિનાની સુખી હતી: અને તે સત્તાનો લોપ થતાં તેણીનાં તે મોટાં સુખનો સાંવ નાશ થનાર હતો.

તેણે જોયું કે તે હિચકારો બળતો હતો કે પોતાની ઉમરાવ માતાને કહેતાં ડરતો હતો કે તે ઇંગ્લંડની એક સાધારણ વર્ગની સ્ત્રીને પરણ્યો હતો. પોતાની માતાના મગર ઈસ્સાદાર મહેરા સામું જોઈ તે પરણ્યો હતો એમ કહેવાની હિંમત એકદી કરવા કરતાં તે હાથમાં શસ્ત્રીર સમેટ જંગે મૈદાનમાં શત્રુઓના એક મોટા સમૂહ વચ્ચે યાહોમ ધસી જવા હઝારો જાતથી તૈયાર હતો! “હાલ તો હું તેણીને આ અપૂર્વ સુખને દહાવો આપવા દેવું-પછી હું ઇંગ્લંડ જઈ માહરી પરણેતરને લાવીશ!” એમ તે વમારતો હતો. પણ તે તેમ કરી પોતાની જાનનેજ છેતરતો હતો. તે ખાત્રીથી માનતો હતો કે તેની મગર મા તેની ગરીબ ખાવડી સાથે કદિ હેત પ્રીતથી રહેનાર ન હતી કેમકે તેઓના વિચારો ને રહેણી કરણીમાં આસ્માન જમીન જેટલો અંતર હતો.

તે તેણી તરફ કહેવાના વિચારથી અચારનવાર નહર ઉઠાવી જોતો હતો. પણ કેવા શબ્દોમાં તેણીને કહેવું તે તે સમજી શકતો નહીં. તે અજાણ થતો કે પોતાની માતાની રજા વિના તે પરણ્યો કેમ હતો? એક એવું ઉછાછલું ને ગંભીર પગલું તેણે ભર્યું કેમ હશે? તેણે તે વેળા તો કશે ખ્યાલ ન કર્યો હતો. પોતાના ખાન્દાનની ટેવ અનુસાર તે માથાથી પગ સુધી આંધળા પ્યારમાં પડી જઈ તે પોતાની પ્યારી સાથે પરણી બેઠો હતો. તેણે તે વેળા સ્હજ પણ ખ્યાલ કર્યો ન હતો: હવે તેનું કંઠંથું પરિણામ તેની સામે ડાળા ફાડી આવી ઉભું હતું. તે વિચાર કરતો કે જો આવાં ભવિષ્યની તેને સ્હજપણ શંકા હતે તો તે જરૂર ન પરણે-નહી કે તે લીમાને ચાહતો હતો તેથી, મગર તેણી તેની આ પરિસ્થિતિમાં—સાદા-નાના કાઉન્ટની માન ભરી પંદિમાં તેની અને તેણીની સ્થિતિમાં જે જંગી અંતર પડ્યો હતો તેથી !

લીઓ વારંવાર પોતાની ખુબસુરત પરણેતરનો વિચાર કરતો હતો અને તેને મળવા તલબતો હતો. તે તેણી ઉપર આલુ પત્રો લખી-પૈસા

મોટલી-ન્હાની ન્હાની ભેટો પાડવી-અને તે ફાંસમાં અતિ અગત્યનાં કામમાં ખુબ મશગુલ હતો અને તેમાંથી છુટક થતાંજ તુરંત પાછો ફરનારે હતો એમ લખી પોતાનું મન મનાવતો હતો. તે લખતો હતો કે તેણીએ ખેંચીકર અને ખુશાળ રહેવું કેમકે તે જલ્દી પાછો ફરનાર હતો અને ત્યાર કેડે તેઓ કદિ છુટાં પડનાર ન હતાં.

લીમા બાપડી રડી રડીને ગમી ને અફસોસમાંજ દિવો કાઢતી હતી કે જ્યારે તે આનંદ અને વૈભવની છાંદગી ફાંસમાં ગુમ્મસ્તો હતો તેના દિવસો ઉડ્યા જતા હતા જ્યારે તે બાપડીના દિવસો કેમ ખશર થતા હતા તે માત્ર તેણી કે તેણીના ખુદાનેજ ખબર હતું.

થોડાં અઠવાડયામાં માડામ ડ સોલ્ડાનો પોતાની તમામ ફિક્કર રંજ અને આગળી મુસિબતો ભૂલી ગઈ: તેણીએ જંગી ટી અને ડીનર પાર્ટીઓ અને અન્ય મેળાવડાઓ કરી પોતાની આસ્પાસનાઓને છક્ક કરી મેલ્યાં અને પોતાનાં સંદ્રમાં છતી લીધાં. તે કે જેણીએ પોતાની છાંદગી મુખમરા અને દેશવટામાં કાઢી હતી છતાં તે બાદશાહી ધરખટલો તે દરેક આવડતથી ચલાવતી હતી. તેણીને વૈભવ, આચાર વિચાર, રહેણી કરણી, એક શહે-શાહ્યાતુને છાજતાંજ હતાં. તેણીમાં થયલું તે પરિવર્તન નિહાળી લીચ્છા આશ્ચર્યમુગ્ધ બની ગયો!

“ગરીબ મમા !” લીચ્છાએ વિચાર્યું: “તેણીએ દેવા ગરીબાઈનાં ગળથ લાદેસાઓ સોસ્યા હશે કે જ્યારે તેણી તો આવી સત્તા ને. માનમર્તબા વારતેજ સરખાવલી છે. તેણી આ આનંદમાં તંદુરસ્તી મેળવી જવાન બનતી જણાય છે: તેણીની જીવાનીની ખુબસુરતી પાછી ફરતી જણાય છે ! પૈસો એવો-અદભુત ફેરફાર કરી શકવાની શક્તિ ધરાવતો હશે એવું હું ધારતો ન હતો !”

“મમા ! તમારામાં અજળ ફેરફાર થયો છે ! તમે જવાન, તંદુરસ્ત ને મોહક દિસો છો !” તેણે પોતાના વિચારો એક રોજ માતા હઝુર મહેર કયાં. તેણી તે સાંભળી હસી: ખુશાલીના આંસુઓ તેણીની અશ્રુમાંથી સરી પડ્યાં.

મિક્ષશ છે એની મને ખબર ન હતી. હું વરસે વૃદ્ધ છું, પણ સુખમાં તો જવાન છું ! સુખ માહરે નરસીમે હતુંજ ક્યાં ?”

“તમો વૃદ્ધ છો !” લીઝોં અજબ થઇ બોલ્યો. “નહી મમા !” તેમ હોય નહીં !-તમારો એક વાળ પણ સફેદ થયો નથી ! તમારાં ભવાં ઉપરની ફરચલીઓ પણ હવે લગભગ જતી રહી છે ! મમા, તમારી ઉમર શું ?”

તેણીએ મિહાશથી હસીને પોતાના બેટા ગમ બોલ્યું.

“હું બહુ ન્હાની વયે પરણી છું ! માહરી ઉમર તે વેળા ૧૭ વર્ષની હતી !”

“મને હાલમાં વીસ વર્ષ છે એટલે તમને ધણું, તો ૩૮ વર્ષ હશે ! તે કંઈ મોટી ઉમર ન કહેવાય ! ત્યારે તો તમારે માટે સુખના ધણા સાંચા દિવસો પડ્યા છે !”

“આટલાં વર્ષો એજે રાખાં તે માટે મને સંતાપ થાય છે ! જો હું આ મહેલની ધણ્યાણી હું ૧૭ વર્ષની હતી તે વેળાજ બની હોત તો હું કેટલો આનંદ ને સુખ અનુભવતો ! એ ખુશનશીબી મને ૨૦ સાંચાં વર્ષો બાદ પ્રાપ્ત થઇ છે !”

“પેલી કહેવત છે તેમ કદિ નહીં કરતા મોહું બી બહું !” તે બોલ્યો. “શહેન્શાહની કૃપા અત્યારે પણ થઇ છે એ કંઈ જેવાં તેવાં સૌભાગ્યની વાત નથી !”

“તે તો ખરું, લીઝોં ! મને ઉમેદ છે કે શહેન્શાહ અને શહેન્શાહ બાનુ તાહરાથી ખુશીજ થશે !” તેણી બોલી. “તાહરાથી મેં ધણી ઉમેદ રાખેલી છે ! મેં તાહરું ભવિષ્ય નક્કી કરી મેલ્યું છે-માહરા દીકરા ! તને ફ્રાંસનો સર્વથી આગેવાન માણસ કરવાનો માહરો મનોરથ છે, અને જો તું માહરા કહેવા મુજબ વર્ત્યો તો જરૂર તેમ થશે !”

“હું તમને રાજ કરવાનાં દરેક યત્ન કરીશ !” તે બેટાએ તામેદારીથી કહ્યું, પણ તે જરા બેચેન બન્યો.

“સાહજાનાની કીર્તિ તાહરે હસ્તક છે ! તેને વધારવી કે તેને કંલંક લગાડવો એ તાહરા હાથમાં છે !”

“હું તે બાણું છું, મમા !” તેણે ધીમા દબાયલા અવાજે કહ્યું.

“—અને તે જોખમદારીઓને પુગી વળવા તુ તૈયાર છે માહરા દીકરા ?” માડામ ડ સૉડાનાએ તેના જવાબથી ક્રિતજન પામી પુછ્યું.

“હા !” તેણે જવાબ કર્યો

“તું મને તાહરો સલાહકારને રાહગર નહી તો એકમે વર્ષ માત્ર ખનવા દેશે ?” તેણીએ પુછ્યું.

“હા—માયજી !”

“શહેન્શાહનું તેડું મજેસું હોવાથી હવે આપણને પૅરીસ જવાનું છે ! એટલું બધું સુખ માહરા સ્વપ્નામાંએ ન હતું. લીઓ ! પૅરીસમાં આપણને ફ્રાંસના ઘણા નામાંકિત ખાન્દાનનાઓ સાથ ભેટો થશે અને તે વેળા માહરી સર્વથી પહેલી ફર્જ તાહરે વાસ્તે એક ખુશસુરત અને ધનવાન છોકરી તાહરી મહોરદાર તરીકે ગોટી કાઢવાની રહેશે !”

“મમા ! હું પરજોસો છું ! !” કરીને તે કહેવા જતો હતો પણ તેણીનાં મોઢાં ઉપર નઝર જતાં તે અટકી ગયો. તેણીને હદ વિનાની નાસીપાસી ઉપજશે—તેણીની દરગારની પહેલી મુજાકાતના આનંદમાં વિષ રેડાશે એ ખ્યાલથી ડરીને તે અટકી ગયો. દરગારી મુજાકાતમાંથી ફારેગ થયા પછી તે તેણીને ચેનાવશે એવો તેણે હાલતુર્ત નિશ્ચય કર્યો.

—: (૨) :—

પ્રકરણ ૨૩.

માડામ ડ સૉડાના અને તેના પુત્રનો સત્કાર દરગાર મધ્યે બહુ માન સાથ કરવામાં આવ્યો. શહેન્શાહ ને શહેન્શાહ્યાનુએ પણ તેઓને બહુ માયાળુ આવકાર દીધો, જવાન કાઉન્ટ ઓફ સૉડાના સર્વનો માનીતો ઐર્ષ ઐર્ષતામાં થઇ પડ્યો. તેની માતા અણુહદ આનંદથી મનમાં વિચારતી હતી કે તેનો દિકરો જન્મથીજ ઉમરાવ હતો.

શહેન્શાહ તેની સાથ વારંવાર લંગાણ વાદવિવાદમાં ઉતરી જતો હતો. તેણે દેશવટાના વર્ષો છુટાપણાંની અણીતી ભુમિ ધર્ગ્ગડ ઉપર ગુઝાર્યા હતાં તેને લગતી હકીકતો અને આદિતીઓ શહેન્શાહ તેની પાસ મેળવતો હતો.

લીંચો પોતાના વિચારો સ્પષ્ટ અને ખુલ્લા મનથી બહાર કરતો હોવાથી શહેન્શાહને તેની વાતો સાંભળવામાં ઘણી મજા આતી હતી. તે ખુલ્લાં મનથી શહેન્શાહને સમજાવતો હતો કે ફ્રાંસને વધુ છુટાપણાંની જરૂર હતી જો કે તે છુટાપણું અંગ્રેજ પ્રજાનાં જોરડું વિસ્તરણું ન હોયું જોઇએ કેમ કે તેનો એવો ખ્યાલ હતો કે તેથી ફ્રેંચ પ્રજાને અનેક પ્રકારની હાનિ થવાનો સંભવ હતો.

શહેન્શાહ્યાનુ પણ તે જવાન કાઉન્ટથી ખુશી હતી. તેણીએ તેની માવિતર આગળ તેનાં ઘણાં વખાણુ ગાયા હતા અને આવા એક નમુનેદાર બેટાની માતા હોવા વાસ્તે તેણીને ઘણી મુશ્કારકાદી અને ધન્યવાદ કહી સંભળાવ્યો હતો. તે મહાપ્રાનુએ ભવિષ્ય પણ ભાખ્યું કે તેણીને બેટા ફ્રાંસનો એક અગ્રગણ્ય રાજદારી નિવંડશે અને તેની માતા શહેન્શાહ્યાનુનાં તે મન્યકુત્ર વિચારો સાથ તમામ મળતી થઇ.

“એના બધાં માટે હું હંમેશાં કાળજી રાખશ !” યુજીનીએ ને હૃતવંતી માદરને સંબોધીને કહ્યું અને તે સમજી તે માનાં દેખાં હરખાઇ ગયાં. તેણીએ શહેન્શાહ્યાનુને તે પછી પોતાનાં મનની મોટી ઉમેદ પોતાના બેટાની શાદાના સંબોધી કહી સંભળાવી. તેણીએ કહ્યું કે તેનો બેટા કાઇ કુળવાન ખાન્દાનની બેટી સાથ વરે એ તેનાં કુટુંબની કીર્તિના લાભનું હતું. તેઓનું કુટુંબ વર્ષોના દેશવટો ભોગવી આવેલું હોવાથી હાલમાં બેગાના જેવું હતું અને તેથી એ જરૂરનું હતું કે કાંટ ડ સાદાના કાઇ ઘણાં નામીયા ખાન્દાનના અને પહેલી પંક્તિના ઉમરાવનો દામાદ બને.

તે બધું સાંભળી શહેન્શાહ્યાનુ હસીને બોલી: “તમને તે વાસ્તે કશી અડચણ આવે એમ હું માનતી નથી, માડામ લ કોટેસ ! ફ્રાંસના કુળવાન કુટુંબની ઘણી રૂપસુંદર બેટીઓ તમારા દીકરા સાથ વરવા તૈયાર થશે !”

તે સુખી માતા પણ એમ માનતી હતી અને સાથોસાથ એમ પણ વળી વિચારતી હતી કે તેનો કલ્લાગરો દીકરો તે જે બી છોકરી પસંદ કરશે તેની સાથ લગ્ન કરવા ખુશી થશે !

દરબારની અનેક દિલજીત સુંદરતાઓના સમાગમમાં આવ્યા છતાં તેઓમાંની એકે પણ જવાન કાઉન્ટના જીગરમાં કશી લાગણી ઊપજતી ન હતી એ જોઇ તેની મા સહજ અજાણ થતી હતી: સંખ્યાબંધ અપ્સરા

સમ સુંદરતા ધરાવતી મધુરી મહિલાઓ મનસે અતિ હયરત થતી હતી કે જવાન કાઉન્ટ એકી વેળા પણ તેઓ તરફ વખાણતી એક નઠરથી વટિક જોતો પણ કેમ ન હતો ?—તેઓને નિહાળીને રાજ થયેલો પણ દેખાતો કેમ ન હતો ?

તે જવાન ભર્યારતું જીગર હજી તેની ધણીયાણીને વફાદાર હતું. બીજી કોઈ ઔરતનો તેને મોહ ન હતો. કોઈપણ મહિલા તેને વધતી ખુશસુરત બાસતી ન હતી. લીમા મિસાલ કોઈપણ તેને ત્યાં નજર આવતું ન હતું.

તે એમ ફાંસના શહેન્શાહની દરબારની મોજ મગ્નહમાં પોતાનો વખત આનંદમાં નિર્ગમન કરતો હતો ત્યારે તેની બહાલી મહોરદાર એલનવોટરને કિનારે એકલી રહતી અને ગમથી ઝુરતી હતી. તેણી તેના પત્રો અચાર-નવાર મેળવતી હતી. પૈસા પણ તેણી ઉપર પુરતા આવતા હતા. તેણી તે બધું ક્યાંથી તેને મળતું હતું તે કલ્પી શકતી ન હતી. દરેક પત્રમાં લખાઈ આવતું હતું કે તો આવો હતો પણ તેનો અંતજ ન હોતો આવતો. ફીરમસ ઉપર તે જલ્દીજ પાછું કરવાનું કહી તેનાથી છુટો થયો હતો. શિઆળો આવ્યો અને ગયો હતો. ઉન્હાળો પણ શર થઈ ચુક્યો હતો પણ તેનો પત્તો ન હતો. તે છતાં તેણીનો તેનામાંનો વિશ્વાસ રતિભાર કમ થયો ન હતો કે ન તો તેણીના તેના ભણીના પ્યારમાં સહજ પણ ન્યુનતા દાખલ થઈ હતી. માત્ર તેણી એકલી અને ઝુરતી હતી એજ તેણીનો ગમ હતો.

લીનની આમર સ્કુલનો વડો શિક્ષક લીમા ભણી અતી માયા બતાવતો હતો. તેને લીઓ તરફથી જે દિવસે પત્ર મળ્યું કે તે હવે શિક્ષક તરીકે સ્કુલમાં પાછો નોકરીએ આવનાર ન હતો ત્યારે તે દીલગીર બનેલો તેનો સગબ જાણવા લીમા પાસે આવ્યો.

“એ અમારે ત્યાં પાછો આવનાર નથી એ જાણી હું અતિ દિલગીર છું !” તે બોલ્યો, “માહરા છોકરાઓને એના જેવો કાબેલ શિક્ષક મળવો કઠણ છે ! છોકરાઓનો એ માનીતો હતો !”

લીમા હસી.

“તમે જાણો છો કે હવે એ શુ કરનાર છે ?” તે વડા શિક્ષકે પુછ્યું.

“નહી !” તેણીએ જવાબ દીધો. “મને તેનો કંઈ ખ્યાલ નથી !”

તેનાં કુટુંબના ઉમરાવ પદની પુનઃ પ્રાપ્તિની કોઈ ઝાંખી આશા વિષેનો પણ તેણીને દરનો એકે સ્વપ્નો નહતો.

“મને માયું મારનાર ન સમજતાં, પણ હું જાણુના માયું છું કે એ ક્યારે પાછો ફરનાર છે અને પછી શું કરનાર છે? એની તોફરી માહરે ત્યાંથી ખતમ થયેલી જોવા, માહરેથી અને ત્યાં સુધી, હું ચાહતો નથી!”

તેણીના મ્હેરા ઉપર ફેંચાયેલાં હસ્તમાં કડવાસતો ભેળ હતો. તેણી શોકાતુર સ્વરે બોલી. “તે હંમેશાં માહરી, ઉપર એકનું એક લખે છે: તે જણાવે છે કે તેનું અગત્યનું કામ પુરું થતાં તે તાગડતોળ પાછો આવશે, તે ત્યાં શું કરે છે વા ભવિષ્યમાં શું કરવાનો ઇરાદો ધરાવે છે તે વિષે એક શબ્દ પણ ખુલાસાનો લખતો નથી!”

તે સમજી તે વડો શિક્ષક સ્વચ્છ આશ્ચર્યચકીત બનેલો દેખાયો.

“એ ધણું અજબ જોયું છે!” તેણે અચરતી પ્રદર્શિત કરી.

“એ એનો નિયમ છે!” તેણી બોલી. “મને એનામાં વિશ્વાસ છે!”

“અને મને પણ—!” તે વડાએ કહ્યું, “પણ તેમ છતાં બી એની રીતમાત વિચિત્ર છે: તમને અહીં ધણું એકાન્ત લાગતું હશે?”

“હા!” તેણીએ દિલગીર ઉત્તર આપ્યો.

“તમારા પપા કંઈ સમજ્યા કે?”

“નહી!” તેણીએ કહ્યું: “અને મને લાગે છે કે તેવણ કદી સમજવાના નથી. ઓ! હું કેવું ઇચ્છું છું કે તેમ ન હતે! આજે માહરાં માયાપને મળવે બેઠવે માહરે અર્ધું દુઃખ ઝળી જતે!”

તે વડા શિક્ષકને તેણીનાં બોલવાથી ધણું લાગી આવ્યું. તેણે મનસે વિચાર્યું કે જો તેને આહુતના ક્યાં હતો તેની ખબર હતે તો તે જરૂર તેની ઉપર શિખામણના એ શબ્દો લખી વાળતે: તેની મહેરદારને એમ એકલી ઝુસ્તી ન રાખવા સખ્ત શબ્દોમાં સમજાવતે તેણે એમ પણ વમાસણ કર્યું કે તેણે તે મીઠરની મુલાકાત લેવી અને આવાં ઘૂલ જ્યાં બચ્ચાને પોતાની મમતને ખાતર ન રંજાડવાની સુચના કરવી.

“જો તમો કાંઈ મુશ્કેલીમાં આવી પડો તો માહરી આગળ આવજો!” તેણે જવા ઉઠતાં કહ્યું.

“જર” તેણીએ તુરત જવાળ કર્યો. તેના ગયા પછી તેના છેલ્લા શબ્દો ઉપર તેણીએ ખુબ જોર કર્યો.

“મુશ્કેલીમાં ?” શું મુશ્કેલી વિષે તેં એલતો હતો ? તેને એ શબ્દો ઉચ્ચારવાનું કારણ શું મળ્યું હતું ? એ ખરું હતું કે તેણી એકલી હતી—તેણી ગમગીન હતી પણ લીઝાં પાછો આવનાર હતો એમ તે ચાલુ લખતો હતો અને ત્યાર પછી તેઓ કદિ છુટાં પડનાર ન હતાં. આંજનીઘડી સુધી તે પાછો ન આવશે એવી ધારતી તેણીનાં હૃદયમાં ઉદ્ભવી ન હતી—એવી શંકાજ તેણીને થઈ ન હતી ! પણ આજે તેણીનું જીગર તેણીના વરની જીજ્ઞાસી જાસ્તી જળી જતું હતું. સાંજે તેણી એલનવોટરના કિનારા ઉપર ફરવા નીકળી તે વેળાં પણ દુઃખીજ ખ્યાલોં તેણીની પડખે રહ્યા. તે ખંખેરી નાખવા તેણીએ પેલું પોતાનું માનીતું બેલ્ડ મનસે લક્ષકાયું.

વસન્તનાં મોઝ આવેજ ધસી,
શુશોભિત એલનના કિનારા પર;
માહતાજ સમ મુખડાની મોહક પરી,
મીલરની પુત્રી જ્યાં વસેજ સુંદર !
હતો તેનો વ્હાલો એક સિયાહ દલેર,
આપલુસીથી પૂરો મિઠો જવાન;
ખુશાળ ન હતું તે કિનારા પર,
મિલરની પુત્રી સમ દિગર નિદાન !

ત્યાર પછીના શોકાતુર શબ્દો તેણીને પજવતા હતા. તેણીની યાદમાં ચાલુ રહી સંતાપતા હતા.

ઉન્હાળો લાવ્યો ગમ તેણી પર,
એવકા પૂરવાર થયો જવાન;
હતું નહીં એલનના કિનારા પર,
મિલરની પુત્રી સમ ગમગીન નિદાન !

એ શબ્દો સાચા હતા ! તેણી જેવું ગમગીન ત્યાં કોઈ અન્ય ન હતું. તેણી નદીના કિનારા ઉપર ઉભી રહી તેને ખીજે પાર આવેલાં પોતાનાં સદાનાં આપીકાં ખ્યાસં ઘર ઉપર જોતી હતી !—ઓ તે ખ્યાર પતોતું ઘર કે જેમાં તેનાં અતિ વ્હાલાં મા આપ વસતાં હતાં !—તેણીનું જીગર તેઓ તરફ તણાતું હતું. પણ તેણી જાણતી હતી કે તેના પિતાને મનાવવો મુશ્કેલ હતો.

ઝોકાએક તેણીના મગજમાંથી ખીજા વિચારો નીકળી ગયા અને તેણીને પોતાના જાપના શ્રાપ યાદ આવ્યા.

“મા ભાપોને નાફરમાન થનારાંઓ ઉપર ઉતરતા ગજળ ખુરા શ્રાપો તુ કમળખત ઉપર ઉતરો અને તેઓ છુંદગી સુધી તુંને જળાવતા-સતાવતા રહે!”

તેણી તે શબ્દોના સ્મરણ સાથે ધ્રુષ્ટ પડી !

“નાફરમાન થનારાંઓ ઉપર ઉતરતા ગજળ ખુરા શ્રાપો !” ખચ્ચીતજ તે તે હમણા તેણી ઉપર વરસતા ન હોય ? તે તેણીને એક વર્ષની સુખી પરણેલી મુદત પછી આમ એકલી ત્યાગી ગયો હતો તે તે તે શ્રાપનો એક ભાગ નજ હોય !

તેણીએ તે રૂપેરી આગ ઉપર પોતાનાં નાણુક કરો દયામણી ક્રિસમે લાંબા કર્યા અને ઘણાં કરણોત્પાદક સાદે ગળગળી બોલી ! “પપા ! એ ખુરા શ્રાપો ખેંચી લ્યો ! ઓ પવિત્ર ખુદા ! તે માહરી ઉપર વરસવા ના દેતો—ના દેતો.”

શું—શું તે તે કામળાગી ઉપર વરસશે ?—શું કંઈ ભયંકર ફેળે આ સુંદર મહિલા પૂગશે ?—શું તેનો ભર્યાર કદિ પાછો નજ આવશે ?

પ્રકરણ ૨૪.

બેલ ૩ ઔરમાં જ્યારે જવાન કોંટ ૩ સોલ્ડાના દરબારની મુલાકાત પછી પાછો ફર્યો ત્યારે તે તમામ ફેરવાઇ જયો હતો. દરબારનો આદલાહી ઠાક અને દબલબો, બાદશાહી મોજ મગ્નહો, બાદશાહી ચહેલમહેલો, ફાંસના સર્વથી વિખ્યાત મહાપુરુષો સાથનો સમાગમઃ—એ બધાંએ તેનામાં મોટું પરિવર્તન ઉપજાવ્યું હતું, તે જન્મથીજ એ નવા અનુભવને માટે સરમ્મયલો હતો. તેના બાપદાદાઓ એવીજ છુંદગીએ જીવ્યા ને કૈલાસવાસી થયા હતા. લીઓં ભુતકાળના સર્વ જનારો—સર્વ આપત્તિઓ—સર્વ મુસિબતો—સર્વ જાંતે વિસરી ગયોઃ વર્તમાન સમયમાંજ તે જીવવા લાગ્યો અને બેલ ૩

ઔરમાં આવ્યા પછીજ તેની છાંદગી શુદ્ધ થઈ હતી એમ માનવા લાગ્યો. તે દર્શારમાંથી ઉત્તમ વિચારો અને અનેક ઉમદા અભિલાષાઓ સાથે પાછો ફર્યો.

“હું કશાંથી સંતોષ પામવાનો નથી !” તે મનસે વમાસ્તો. “આ મેળ મળહની છાંદગીથી મને પાકકો સંતોષ મળનાર નથી ! હું માહરા દેશ માટે ભગિરથ પ્રયત્ન કરીશ—શહેનશાહતમાં સોહદાનાનું નામ આશકારા કરીશ ! માહરા નેયાગાનોની કીર્તિને ઢાંકી નાખે એવી નામના સંપાદન કરીશ, તેમનાં કરતાં વધારે જશ અને માન મેળવીશ !”

ઉંચી આશાઓથીજ તેનું હૃદય ધગકતું હતું. માનવ મેળવવા અને કીર્તિ ખાતવાનો લોભ તેનાં જીગરને જોશ આપતો હતો. તે એક લડાઈ ફાટી નીકળવાની રાહ જોતો હતો કે જેમાં તે એક નામાંકિત વીર તરીકે નામ કાઢી શકે ! એક મહાન વક્તા, એક મહાન રાજદ્વારી અને એક મહાન નેતા થવા તે રાજદ્વારી ક્ષેત્રમાં ઝડપવા તકપતો હતો.

તે જલ્દ ૩ ઔરમાં પહોંચે આવ્યો ત્યારે તેના પ્રથમ આકપણથી સંતોષી હતો. પણ હવે તેનું હૃદય જીલ્લજ ધગકારા લેતું હતું : મહાન માણસોમાં પણ મહાન બનવાનો તેને લોભ સ્પુર્યો હતો. લોભથી તો તે ભરપૂર ભરેલોજ અવ્યલથી હતો, એક શિક્ષક તરીકે કંઈજ ન થઈ શકે એવા ઔરમાંથી તે ઇંગ્લંડમાં શાન્ત બેસી રહ્યો હતો પણ અત્રે તેની માતૃભૂમિમાં અને તેના હકદાર ખેતાબની પુનઃ પ્રાપ્તિ પછી તેના દિલમાંનો તે વિકાર પૂર વેગ સાથે દબરી આવ્યો. તે એક તવંગર માણસ હતો, તે એક ઉમરાવ હતો—એ બધું તો ફીક હતું તે મહાન બનવાનો લોભ રાખતો હતો ! અને એ વિચાર તેનાં અંતઃકરણમાં ગુપ્ત પડી તે ઇંગ્લંડનો વિચાર કરતો બંધ પડ્યો હતો. તે પોતાની પ્યારી પરણેતરનો ખ્યાલ કવચિતજ કરતો હતો અને દિવસો જતાં તો તે તેણીને લગભગ ભુલીજ ગયો. પણ એક સહવારે લીમાં તર્ફથી એક લાંબુ પત્ર આવ્યું કે જે તેણીના નામજુક જીગરના દરેક બેર શોરથીજ લખાયલું હતું. તેણીએ લખ્યું હતું કે તેણી તેના વિના એકલી જુરી જુરીને મરતી હતી ! તેણી અતિ દુઃખી હતી ! તેણીને મુદ્દલ ચેન ન હતું. તેણીએ પાતાની આ સ્થિતિ માટે તેને ઘણાં નરમ શબ્દોમાં કપકો લખી વાળ્યો હતો.

“લીઓ! હું એમ માનું છું કે માદરે વિચાર તાહરા મનમાં દર
 યજો હોવો જોઈએ. પહેલો અને છેલ્લો વિચાર દરેક કલાકે તાદરે માદ-
 રેજ કરવો જોઈએ પછી તું ગમે તેવા અગત્યના કામમાં રોકાયેલા કાં
 ન હોય! તું અને છ ગુહિનાની વાતપર મુકી ગયો હતો તે અરસા-
 માંની દરેક ઘડીએ મેં તાદરી ટગર કરી છે. લીઓ! તું માદરી આગળ
 આવી શકતો નથી તો હું તાદરી આગળ આવું? તાદરાથી દુર હું
 રહેવા કે છવવા માંગતી નથી. મને કહેવાડ કે હું આવું!”

તે પત્ર વાંચી લીઓ ચમક્યો, તે અજાણ થયો કે તેના દરજ્જાને
 રહેણી-કરણીમાં થયેલાં મોટા ફેરફારની ધમંચકીમાં તે તેણીને એટલી
 બધી હદ સૂઝી જઈતી કેમ ગયો હતો? અને હવે તેણીને લગતી બધી
 વ્હાલી યાદો તેનાં મનમાં ધાઈ આવી. તેણીનો ખુબસુરત આકાર તેનાં નેત્રો
 સમક્ષ ખડો થયો. તેણી તેની સાથે કેટલી સુખી અને આનંદી હતી! શું
 તે સુખ અને આનંદમાં તે દાલ મહાલની હશે? નહીં; તે અતિ
 શોકાતૂર હશે; તે પાછો ન ફરવાથી નિરાશ બની ગમમાં ઝૂંસ્તી હશે, એ
 તેણીનું લખવું તમામ સાચું જ હતું.

તે એક આગેવાન રાજદ્વારી બનવા તૈયાર હતો. એક મોટા લડવૈયા
 તરીકે નામ કાઢવા ઇતેજાર હતો. પોતાનું નામ સમસ્ત ફાંસમાં આગેવાન
 બનાવવા તલબગાર હતો પણ પોતાની મગફર, ટેકવાલી, કિમરાવ દરજ્જાની
 માને એટલું કહેતાં બીછીતો-કંપતો હતો કે તે પ્રણેયો હતો—તે એક
 અંગ્રેજ દળણ દળનારની ખુબસુરત દિકરીનો ભરથાર હતો. તે સમાચાર
 સાંભળતાંજ તેની માતા ગમથી મુઝાઈ જશે—તેણીને અણહદ દુઃખ ઉપ-
 જશે—તેણીનાં આતંદનો સર્વશ નાશ થઈ જશે—તેણીની ભાવિ આશાઓ
 અને ઉમેદોના દુર્ગમાં ભંગાણ પડશે. ને તેણીને દુઃખી કરવાના ખ્યાલ
 માત્રને પણ ધિક્કારતો હતો. તે તેણીને એટલો આહતો હતો કે જરાપણ
 તેણીનું મન દુઃખાયલું જોવા સખત નારાઝ હતો, પણ ત્યારે તેણે તેણીને
 કહેવું બી જોઈએજ. તેણે તે ઉપર અણહદ ગૌર કર્યો અને આપંદેહ
 નિશ્ચય કર્યો કે જરા વધારે વખત પસાર થતાંજે બધું નવું નવું સમા-
 ધાન થઈ જતાં તે તેણીને કહેશે. તે ઈંગ્લેન્ડ દોડી પહોંચશે અને પોતાની
 પ્યારી પરણેતરને સાથે લઈ આવશે! જો કે પોતાનાં આગળાં ગરીબ ઘર
 અને પોતાને આશરો આપનાર દેશમાં જવા માટે પણ હવે તે કચવાતો હતો!

તે લીમાને આહતો હતો છતાં તે એમ વિચારવાથી ખાંજ આવી શકતો ન હતો કે તેઓનાં લગ્ન એક ભુલનુંજ પરિણામ હતું. તેની મધુરી મહોરદાર તેની મોટી ખુશ્ચુરની છતાં તેના મોટા દરજ્જાને લાયક થઈ પડે એવા ગુણથી નિપુણ ન હતી. તેણી ટ્યુલેરીમની દરબાર કે વરસાયલના શાદશાહી મહેલના ઠાઠ માટે સજ્જલની ન હતી. તેને લાગ્યું કે એ લગ્ન કરી તેણે પોતાને શુચવાડામાં મૂક્યો હતો ! પોતાનાં કીસ્મત સામે આડ ધરી હતી. તે લીમાને અંતઃકરણથી આહતો હતો પણ તેજ વેળા એમ ખ્યાલ ધરાવતો હતો કે તે એ ખુસરીથી મુક્ત હશે તો ઠીક થઈ પડશે !

તે પોતાની આતમે રાજ્ય ને સુખ દેખાડવા તદ્દનગાર હતો. તે ખાત્રીથી માનતો હતો કે તે સાંત જાણતાંજ તેણી દુઃખી થઈ જશે. તેને હવે લાગ્યું કે તે તેને પ્રથમમાંજ કહી દીધું હશે તો મળતું થશે. એ મોટા ભેદ સાથે તે કાંઈ સુખી આસામી તો હવે નજર હતો.

તેણે તુરત વેળા તો ધ્વાર ભર્યો પણ લીમા પર લખી તેમાં સંતોષ માન્યો. તેણીને ખાત્રી આપવા પાછું લખી ગાળ્યું કે તે તુરત પાછો આવનાર હતો અને ફરી પાછું તે પોતાના નવા દરજ્જા ને તેથી સ્ફુરેલી નવી અભિલાષાઓના મોહમાં તે તેણીને વિસરી ગયો.

“લીઓ !” એક દિવસ તેની માતાએ કહ્યું : ‘તું માહરો કલ્યાગરો. દીકરો નીકળ્યો છે : તાહરી દરેક રીતભાતથી હું રાજી છું ! હું તને એક આગેવાન પુરુષ કરવાની ઉમેદ ધરાવું છું ! કાંસની તવારીખમાં તાહરું નામ સંતોરી દસ્તખતે લખાઈ રહે એવો તત્તે અનાવવા પ્રયત્ન છું. હું જોઈને ઘણી ખુશી છું કે તને પણ તેવીજ ઉચ્ચ અભિલાષા છે; લોભ વગર કોઈપણ મનુષ્ય કીર્તિ મેળવી શકતુંજ નથી !’

“હું તે જાણું છું !” લીઓએ કહ્યું.

“આપણે હવે પેરીસ જઈશું !” આડામે આગળ ચલાવ્યું, “મને કોઈ પણ પ્રકારની ભીતિ હવે રહી નથી ! હોટેલ કે આરનાં આપણું મહેલમાં આપણે કાઠમાટી જઈ રહ્યે અને પછી મેળાવાઓ અને પાર્ટીઓ કર્યે : અને પેરીસની મોટે ખાંચરેની સોસાયટીમાં મોટું સેન્સેશન કરી મેલ્યે ! માહરી એ વર્ષોની ઉમેદ છે ને હું હવે તે બર લાવવા માંગું છું : માહરાં દીકરાં ! માહરી ખાત્રી છે કે તાહરી ખુશ્ચુરતી અને તાહરાં જ્ઞાનથી તું ત્યાં બી ઘણું માન મેળવશે ! તાહરી શું મરજી છે, લીઓ !”

“જે તમારી મરજી તેજ માહરી હમેશાં સમજાવે, મમા!” તે
જેટાએ તાળેદારી બતાવી કહ્યું.

“—અને લીઝાં! સાથે સાથે એકં ઘણી અગત્યની બાબતપર હું
આજે તાહરી સાથે વાત કરવા માયું છું! તે બહુ ગંભીર અગત્યતા ધરાવતી
બાબત—તાહરાં લગન છે! મેં એક વેળા તને કહ્યું છે તેમ એની સાથે
તાહરી બાવિ સરજત જોડાયેલી છે! તાહરી કીર્તિના ખુરજને મુસ્તકીમ
કરવાનો યા ધીમે પાડવાનો એ એક ઉપાય છે! તાહરે ફાંસના ઉમરાવ
વર્ગની એક બામીર અબજાને પરણવાનું છે! એક ઉમરાવ ખાન્દાનની ઉપ્રાંત
બહોળી સત્તા ને લાગવગવાળી તવંગર કુટુંબની ખુબસુરત કન્યા સાથે
તાહરે નેકાદ કરવાના છે જેથી તેણીનો કુટુંબી લાગવગ અને મોભો તાહરી
બચિબની ચઢતીઓમાં તને ખપ આવે! તું સમજ્યો કે, લીઝાં?”

“હું સમજુ છું!” તેણે ધીમેથી જવાબ કર્યો.

તે શું કહે તેણીને કહે? અફસોસ! તેની મરીમ માતાની સવે
આશાઓ ને ઉમીદોનો એક સપાટે નાશ થઈ જશે! અફસોસ તેટ-
લોજ તેને તે વખતે એ બી થયો કે લીઝા બાપડી દુર એકલી મુઝાતી
ને દુઃખી હતી. તેણે પોતાનાં મનને સવાલ કર્યો કે શું કદિ
કાઈ માણસ આવી કદાહી સ્થિતિમાં પોતાની જનેતા ને પતિના પ્યારમાંથી
એકની પસંદગી કરવાનું જીગર ચલાવવા જેટલા મુશ્કેલ સંજોગોમાં
મુકાયો હશે કે?”

“શહેન્શાહબાનુએ પણ તાહરાં લગનની બાબતમાં ઉલટ લીધેલી છે
તેથી મહને ઘણો સંતોષ ઉપજ્યો છે.”

ખરેખર તેવણુ ઘણું મોયાળુ છે ત્યારે તો માહરી તરફ!” તેણે
આનંદથી કહ્યું અને તેજ વેળા વિચાર્યું કે તે એક દળાણું દળનારની
દિકરીને પરણેલો હતો એમ જાણતાં તેને માટે શહેન્શાહબાનું શું વિચારશે?

“તેથીજ તો હું પેરીસ જવા અતિ આતુર બનેલી છું!” તેની
માએ કહ્યું. “પેરીસમાં ધનાઢય ને ઉમરાવ કુટુંબની ઘણી ખુબસુરત
નખીરીઓ તને જોવાની ને પીછાણવાની ટક મળશે! અને હુમેદ છે
લીઝાં, કે તાહરા ધંધલંડ મધેના વસવાટ દરમ્યાન તને લગ્ન સંબંધીના
અંગ્રેજ વહેખં લાગ્યાં ને હશે!”

“ચટ !” તેણે દમ પીસીને દુકારો કર્યો.

“પ્યારનાં લગ્ન સંબંધી હું કહું છું ! અથવા તો કંઈક તેવાંજ ચેડાં વાસ્તે ! ઇંગ્લંડમાં લગ્ન સંબંધી જે વહેવાર છે તે મને તદ્દન નાપસંદ છે !—તે ધિક્કારવા જોગ છે ! એ બાબતમાં આપણી પ્રજાના વિચારો વધારે શ્રેષ્ઠ પંદિતના છે ! પ્યારનાં ચેડાંની કાંઈ જરૂર નથી : એ સરખેસરખાં હમરનાં, એક સરખાં તવંગર ને આખરદ્વાર છોડરી છોડરાંઓ તેઓના માળાપ અને મિત્રોને ગમે એજ બસ, સરસ ને ઉત્તમ છે. લીઝાં, તાહરાં લગનની પસંદગીની બધી ધધુખર હું જ કરશ ! તને તંમાં કંઈજ ખોલવાનું કે બળવાનું રહેશે નહીં !”

તે એક દુઃખના નિસાસા સાથે પોતાની માવિતર આગળથી હટી ગયો !

પ્રકરણ ૨૫.

ત વળાની પેંડીસની છંદગી મોજમજાદ, હાકમાડ, રંગરાગથીજ ભરેલી હતી. સોદ્ધાનાનો જવાન કાઉન્ટ તેની મોહીનીમાં મજાનુત કર્યો. તે જમાનાના સર્વથી આખાદ શહેરની દિલ ખેંચનારી મોહીનીએ તેને વશ કર્યો. ઓપેરા, નાટકો, બોલો, દરબારના મેળાવડાઓ—એ બધાંથી તે અંતઃક્રમે મોહમુગ્ધ બની ગયો. પહેલે ઓપેરા જોતાં તેને દર રાત્રે ઓપેરા જોવાનું જ મન થયું : ત્યાંના દિલ્લખુશ ગાનતાનથી તે આશ્ચર્યચકિત બની ગયો. પછી બોલની મોહીની તેના કરતાં વધુ મન આકર્ષક ને દિલ લલ-આવનારી તેને બાંસી, એમ એકેક પછી તે બધી મોહીનીઓમાં તે તમામ મોહમુગ્ધ બની ગયો.

“છંદગીમાં આવી ચીઝો જી અદ્વિત્વ ધરાવે છે એવું અત્યાર તુઝીકે હું જાણુતોજ ન હતો !” તે મનસે વમાસ્તો.

આખા પેંડીસમાં હાલ તેનાં જોડણું શોદપ્રિય, મ્હોટો આવકાર પામતું ને દરેક રીતનું ખાન મેળવતું મનુષ્ય કોઈ ન હતું, અને શોડે જ્યારે જાણ્યું

કે કોંટ ૩ સોહડાના પર દરગાહમાં પણ ધરાંપરાં થનાં હતાં ત્યારે તો તે માન અને લોકપ્રિયતામાં અર્વાચિન થઈ લીઝ્યાં તે બધી મોજમજાહોમાં ગોળા છાકટો થયા હતા.

ગોડામ ૩ કોંટસભ્યે બધું ચુપડીદીથી જોતી અને સમજતી હતી. તેણી પ્રજ્ઞાવિત હૃદયે, પ્રમાસ્તી કે બધું તેમ થવું જોઈતું હતું. તેનો લાડકો દિકરો તે સર્વને લાયકજી હતો.

અને હતું બી તેમજ ! કોંટ ૩ સોહડાનામા માત્ર બેજ મોટા દુર્ગુણો હતા તે એ કે પોતાની માતાની દરેક મજીઓને તે નમી જતો અને પોતાનો એક પુરો ભેદ તેણીથી ડરી જઈને છુપો રાખતો. તે મોજ મજા હથી સંતોષ મેળવી શક્યો ન હતો. તેનાં અંતરમાં લોભના દર્શાં ઉછળી રહ્યા હતા. થોડાજ અઠવાડયાંમાં તે મોજ મજાહોની ઘેલચ્છા નાપુદ થઈ અને તેને મોટી અભિલાષાના દૈત્યે ઘેર્યો. સપ્ટેમ્બર મહિનો એમ કરતાં આવ્યો. થોડાં અઠવાડયાંઓ વધુ વિટતાં લીમાને ત્યાગી આવ્યાને એક વર્ષ પુર્ણ થનાર હતું. તે કોઈ વેળા તે વિચારે દિલગીર થતો હતો અને દુઃખી લીમાનો ખ્યાલ નેને ઘણો ખુંચતો હતો.

એક વેળા લીમાનોજ વિચાર કરતો તે પોતાના હોટલ ૩ આરના મહેલના પોતાના એલાહેદા રૂમમાં બેઠો હતો. તે રૂમ તે મહેલનો સર્વથી સરસ રૂમ હતો કેમકે તેની બારીઓમાંથી ટયુલરીઝનો નામાંકિત બાગ નજરે આવતો હતો અને તે ભાગ આખા પેરીસ નગરમાં બહુ રૂમણ હતો. એક બાદશાહી તજ્જુમલથી અને લીઓને જોઈતી અને ગમતી દરેક સ્ત્રીઓથી તે રૂમ આરાસ્તા કરેલો હતો. તે તેની માતાની અંગત દેખરેખ હેઠળ સંગારાયેલો હતો કે જેણી પેરીસમાં આવ્યા પછી મોટી મોટી પાર્ટીઓ અને મેળાવડાઓ કરી સર્વમાન્ય થઈ પડી હતી. પેરીસની સોમાયત્રીઓ તે પુજાત્રી હતી અને પોતાના તે વગ અને વેલકમાં તે આતંકથી ઉછળતી હતી. અમેએ ઉપર કહ્યું તેમ લીમાને લગતા વિચારો કરતો લીઓ બેઠો હતો તેટલાં તેની મા હસ્તે ચહેરે દાખલ થઈ.

“મમા ડીઅર ! કંઈ માહરા રૂમમાં આવવું થયું ? હું તમને અંતે જોઈ બહુ ખુશી છું !”

“માહરા દિકરા !” તે માએ ગંભીર ગિઠાશથી કહ્યું : “હું તોહરે માટે સારા સમાચાર લાવતી છું !”

“તેમ તમારા ચેહરા ઉપરથીજ ! દિસે છે. તમેજ આજની જેવાં-
પ્રજાજ ને સુખી કૈવચિતજ દિસ્યાં છો-મમા !”

“હું કદિ એટલી સુખી હતીજ નહી !” તેણીએ ધીમેથી કહ્યું. “હું
પ્રુદ્ધનો તે માટે આમાર માનું છું. માહરા દિકરા ! માહરી જીંદગીની દરેક-
તમન્નાઓ પુરી થઈ છે ! આજે જે સમાચાર હું લાવી છું. તે તાહરે
કાજે અત્યંત સારા છે, મેં કદી રાખેલીજ મ્હોવદાર-મે” તાહરે વાસ્તે
ખરેખર ગોટી કાઢી છે ! જે પ્રુદ્ધ પ્રુદ્ધાંએજ તાહરી પોસ્તપેનાહી કરી
તાહરી આયડી શોધી કાઢી હતે તો તે પછું એના કરતાં વધારે સારી શોધી
શકતે નહી, માહરા દિકરા ! હું તાહરે માટે ઘણાજ સારા ને સગવડતા
સમાચાર લાવી છું !”

‘થોડીક ક્ષણ જવાન કાઉન્ટ ચુપ બેઠો. તે પોતાની માતાના મગર,
કસાદાર મ્હોરા ગમ અજાયબીથી જોતો હતો. તેણી એ ખાખત માટે શું
સમજતી હતી અને તેથી ઉલટું તે પોતે શું સમજતો હતો !

“મને એક ખજાનોજ મળ્યો છે !” તેણીએ ઉત્સાહથી ચલાવ્યું :
“એક નહી આંકી શકાય એવું બેસુલ અવેર હાથ લાગ્યું છે ! મને લાગે
છે કે આખી દુનિયામાં એજ એકલી તાહરે લાયકની છોકરી છે. તેણી
પ્રુખસુરત છે, લીઝો ! તેણીનો મ્હોરા ઘટમદાર ને રૂબાઈવાળો ને ઘણાજ
મોહક છે. તે તું જોતાંજ તેની પર નેસાર થઈ જશે ! તેણી જેવી તવંગર
અજાણાઓ કાંસમા આંગળીના કાપા ઉપર ગણાય તેટલીજ છે. તેણી એક
નામાંકિત અને પુરાણાં કુટુંબની એકલી હૈયાત નખીરી ને ધારસ છે, તેણી
હું તો એમજ ધારું છું ને ધારતી રહીશ કે તાહરેજ માટે જન્મી છે !”

તે એક વિચિત્ર હસવું હસ્યો કે જે તે માતા પોતાના ઉશ્કેરાતમાં
જોઈ-શકી નહી.

“પણ મમા !” તેણે કહ્યું ! “જે તમે કહો છો તે બેસુલ અવેર
કાણ છે ?”

“હેલન ડ સંજેશન !” તેણી ધીમેથી જોલી. “ડ સંજેશન કુટુંબની
એકલી વારસ ! જે તું તેણીનો બર્થાર અને તો તાહરી ને તેની મિલકતો
એક થતાંજ તું કાંસના શાહઝાદાઓની ગણનામાં આવશે ! તેણી પ્રુખસુરત,
મગર ને વળી સોસાયટીની રાણી તરીકે એકે અવાજ સ્વીકારાયલી છે.

એક રાણી થયા માટેજ ખલે તેણી સરખાયલી છે. દોલત પણ તેણીની એ શુભાર છે. તેથી વધુ દરિદ્રતા ફાંસમાં ભાગ્યેજ કોઈ ખીજ પાસે હશે ! તેણીની મિલકતનાં બાડાંની ઉપજનો આંકડો જાણી તું અજાણીથી આભો થઈ જશે ! વળી તેણી ઉમરાવ કુટુંબની આપદાદેથી છે અને એવી એકને વરવાથી તું વર્ષો પછીજ બની શકે એવો મહાન ને લાગવગ્યો માણસ એક લેહઝામાં બનશે ! દરેક ચાઝ તાહરી થશે ! મોટી દોલત, મોટી સત્તા, મોટી કિર્તિ અને વળી એક દોષની પણ ધખાં. ઉત્પન્ન કરે એવી ખુબસુરત મહોરદાર ; લીઝો ! તાહરે શુભ મંડળે પડી ખુદાના શુકાના અદા કરવા જોઈએ છે ! હું નહીં ધારતી કે આખાં ફાંસમાં તાહરા જેવો ભાગ્યશાળી ખીજને કોઈ જવાન હશે !” એટલું બોલી માઝમ ૩ સોહડાનાં સંમેશન ફેમીલીને લગતો આગલો ઇતિહાસ લંગાણથી તેને કહી સમજાવ્યો, તેઓની ભારી લાગવગ, નામના અને દોલતનું આરકી વર્ણન તેણીએ કર્યું. તે છતાં લીઝો ખામુશ બેસી રહ્યો. પોતાની માતાને પોતાનો ભેદ કેમ કહેવો તેજ તે સમજી શક્યો નહીં.

માઝમ લ કોંટેસે પોતાનાં બેટા ગમ જોયું. તેની ચુપકીદીથી તે સહજ અજાણ થઈ—તેણીએ તો વક્ત્રી રાખી હતી કે તે સારા સમાચાર સાંભળતાંજ તે અણહદ ખુશાલીની એક ખુબ ખાડી ઉઠશે—આનંદથી હૃદયાર હરખાઈજ જશે ! પણ તે બદલે તે તમામ શાન્ત અને ચુપ હતો.

“તું કંઈ કહેતો કેમ નથી, લીઝો ?” તેણીએ પૂછ્યું : “હું ધારું છું કે તું ખુશી તો થયોજ હશે ! હું તને માહરા વિધાસમાં લઈ કહું છું કે એ લગ્ન થયલાં જેવા શહે-શાહ્યાનુ પણ ઇતેજાર છે. દરેક રીતે સારાં વાણું છે—અહું આપણા લાભનું છે : માહરા આનંદની એ સર્વથી પરિસિમા થઈ છે.”

તોખી લીઝો કંઈજ બોલ્યો નહીં કે તે માતાના મનમાં પણ સહજ ખી ભ્રાંતિ થઈ નહીં કે તેણીની મોટી ઉમેદોનો કિલ્લો એક ઝપાટામાં તુટી પડતાર હતો !

“શહે-શાહ્યાનું સાથે મને એ વિષે વિસ્તારથી વાત થઈ ચુકી છે ! અને હું માઝમ ૩ વસે કે જે મોડખાબેલની કાકી ને ગાડ્યન છે તેને પણ મળી ચુકી છું !”

હવે લીઝાંએ જોયું કે તેણે બોલવું જોઈએ. તેણીને મારી નાખવી તેને માટે સહેલ હતું પણ તેણીને તે કહેવાનું તેને માટે અતિ કઠણ હતું !

“મમા !” તેણે ઘણાજ ધીમા સાદે કહ્યું : “માહરે માટે વધુ રીકઝીઃ એ જામે ન કરે ! મેં ને માટે તમને અત્યાર વેરમાં કહેવા ઇચ્છ્યું ન હતું પણ ખરી વાત એ છે કે-હું પરણેલો છું !”

અને તે શબ્દો પુરા થતાં મોહન જેવી બપંદર ચુપકીદી ત્યાં દેલાજી

પ્રકરણ ૨૬.

એક બપંદર ચુપકીદી ત્યાં દેલાજી રહી—જાણે કુલ કુલનજ શાંતિ ધારી બેઠી, પવનની, કોહર પણ પડી ગઈ. તે રૂમમાં મુકવામાં આવેલાં મુંદર ઝાડોના પાંદડાંઓનો ધીમે ખડખડાટ પણ તેથી અટકી ગયો. તે ચુપકીદી અતિ ગંભીર હતી. અને તે બોલે બોલાઈ ચુક્યા હતા, બરફ ભાંચું હતું. પ્રથમ પગથું દાવાનળ દુઃખ પછી લીઝાંએ વગાવ્યું હતું. તેણે હવે હિંમત આણી પોતાની માવિતર ગમ જોયું તો તેણીમાં ગઝબ ફેરફાર તે થોડીક ક્ષણોના દરમિયાનમાં થઈ ગયેલો જોયો. તેનો સીધો આકાર વળી ગયો હતો; તેનો ચહેરો શીકો મારી ગયો હતો; તે ઉપર ગમરાનનાં ચિન્હો-સ્પષ્ટ નજરે આવતાં હતાં. તેણીની આંખો ગમરાન ઉપજાવે એવી કીસમની બની ગઈ હતી.

“પરણેલો !” તેણીએ ગંભીર અવાજે પૂછ્યું.

“મમા ! માહરે અગાઉથી કહેવું જોઈતું હતું !” લીઝાંએ ધીમે સાદે ચલાવ્યું. “પણ હું જાણતો હતો કે તે સમજતાં તમે અતિ ખેદ ખાઈ જશો ને તેથીજ હું ન બોલ્યો હતો-કહેવાની હિંમત ફરી શક્યો નહોતો !”

“પરણેલો !” માડામે કદરખીલામણા સાદે કહ્યું : “હું માનતી નથી; તું કહેજ તે ખરું નથી !”

“તે તમામ ખરું છે !” લીઝાંએ ગંભીરપણે કહ્યું : “હું ઇચ્છું છું કે એ શોકાગ્નિમાંથી મેં તમને ઉગાર્યાં હોતે !”

ને પોતાની માતાની નજદીક ગયો. તેણીની ઉઘટ, હેંશ તણાઈ ગઈ હતી—તેણીનો સીધો ટેકદાર આકાર ધુન્નતો અને નમ્રજો પડેલો હિસ્તો હતો. તેણીનાં ચહેરા ઉપરનો દમામદાર કસો નાખુદ થઈ ગયો હતો, તેણી સોફા ઉપર નિસોસ થઈ ઢગી પડી હતી. લીઝોએ તેણી ભણી આશ્ચર્યથી જોયું.

“મમા!” તે બોલ્યો, “તમે છેક જ ગમ ખાધ ન. જાવો—હું તમને દુઃખી જોઈ શકતો નથી: તમે તેણીને જોશો ત્યારે——”

તે શબ્દો સાંભળી તે મગર માતા છછણી પડી.

“હર! તું સમજી શકતો હોય એમ હું ધારતી નથી!” તે બોલી.

“હું અધું સમજું છું! તમારી સાથ રહેવા ને વસવા પડીથી મેં કળીજ લીધું હતું કે એ સમાચાર જાણતાંજ તમને કેટલું મોટું દુઃખ થશે!”

“તે” માહરે જીગર નોડી નાખ્યું છે!” તે માતાએ હદ વિનાની નિરાશાથી રડી પડનાં કહ્યું. તે શબ્દો સમજી લીઝોનું કાગળું ચીરાઈ મથુ. તે પોતાની ખુગસુરત ઉમરાવ ટોરની મગર માતાને કેટલો ચ્હાતો હતો તે અત્યારતુલીક જાણતો ન હતો. હવે તેનું મોટું દુઃખ જોઈ તેને સખ્ત આઘાત થયો. તેણે તેણીને દિલાસો દેવાની તથા સમજાવવાની તજવીજ કરી: તે તેણી પાસે ગુહ્યમંડળે બેઠા.

“તમે માહરીપર ગુસ્સે ન થતાં, મમા ડીગર!” તેણે ઉમેર્યું. “તમારી જીંદગીમાં તમે કેટલી મુશીબતો ને દુઃખો રહેવા સુક્યાં છે! મમા, તમને જાસ્તી દુઃખ ઉપજાવવા માટે હું મને પહેલાં ધિક્કારું છું! બોલો—માહરી સાથ વાત કરો—ને જોઈલાં બધાં એએન ને અંત વિનાના નાસિપાસ ન થાવ!”

“તે” માહરી જીંદગી ખરાંબ કરી છે!” તેણી દુઃખી થઈ બોલી, “તેનો બગાડ અને નાશ કરી મેલ્યો છે!”

“મેં મોટું ક્યું છે એ હું કયુલું છું,” તેણે ગંભીરાંથી કહ્યું: “પણ તે કંઈ ઘણું મોટું તો ખરેખર નથીજ! માહરી પરજોતર જવાન, ખુગસુરત ને ઝોક લેડી જીવીજ છે!”

“તાહરી કાણ?——” તેણીએ પુછ્યું.

“માહરી ખાલીયાભી.”

“મને એ કમખાતા ભયંકર બોલ કદિ પાછો ન સંભળાવતો!”
તેણીએ દ્રરંભાવ્યું—“કદિ કદિ નહિ!”

“—પણ મમા, માહરે તો તે હું જ્યારે તેણી માટે વાત કરું ત્યારે
દ્રબ્યાત વાપરવોજ પડશે! બીજા શું શબ્દથી હું તેણીને સંબોધી શકું?
તેણી માહરી ઘણીયાણી છે!”

માડામે પોતાનો ભખાયલો શીઠો મ્હેરો તેના બ્રણી ઉડાવ્યો.

“માહરા દિકરા! એ કરતાં બીજું કંઈ બી હતે તો મને મુઝાકો ન
હતો! આવાં દુઃખ બદલ આપણે આવારાવતનજ છવ્યાં અને મર્યાં હતે
તો લાખોવાર બહેતર થતે! હવે આ વૈમન—આ પદ્મિ શા ખપતાં છે?
મેં કિસમત સાથે માહરી આખી છંદંગી બાથ બીડી હતી અને આજે
મને તેની આગળ એકાએક નમી જવું પડે છે! હવે વધુ બાથ માહરાથી
બીડી શકાવાની નથી. માહરા વિજય સાથજ માહરો પરાજય બી થયો
છે!” તેણીએ પોતાના હાથો અગાધ ગમથી મસલ્યા.

“માહરા દિકરા! તેં તાહરી છંદંગી ખોટી કરી છે! તાહરી કીર્તિના
કોટને તોડી પાડ્યો છે!” તેણી રડતી બોલી. “તાહરા ભાવી સુખના મોટા
સ્વપ્નાઓ ભ્રષ્ટ થયા છે! બધી મોટી આશાઓ ને ઉંચી ઉમેદો પર
પાણી ફરી વળ્યું છે! અરે લીઓં, લીઓં! એ તેં શું કયું?”

તે ચુપ ઉભો હતો. તે તેણીને રડતી જોઈ શકતો ન હતો, તેની
માથ દુઃખી કદી બી દેખાઈ ન હતી. તેણી થોડીકવાર પછી થોડીક
શાંત થઈ.

“લીઓં! મને એ માટે વધુ ખુલાસા આપ! તું કોઈ મોટા ખાન્દાન-
નીજ નખીરીને પરણેલો છેતી? સોહજાનાના ખાન્દાનમાનો કોઈપણ ઉતરતી
પંકતિમાં પરણ્યો નથી. તેઓએ પોતાની મોટી પદ્મિને અરનીજ પરણેતરો
સહા આણી છે અને તે—સોહજાનાના છેલ્લા નખીરાએ પણ તાહરી
હુનકાળની કીર્તિને જોઈ દે એવીજ પસંદગી કાઢી હશે!”

“નહી મમા! તેમ નથી! માહરી બાયડી એક લેડી જોવી અને ઘણી
ખુશસુરત છે. એવી ખુશસુરતી કે તેવી તમે કંઈચિતજ જોઈ હશે. તેણી
શીખેલી ને બધી રીતે કેળવાયેલી છે, તે ઘણા ઉમદા ખવાસની મધુરી છે,
પણ જન્મે તે લેડી નથી?”

“ત્યારે તે ઝાંડાવાળી હશે ! અથવા મોટી દોલતની વારસ હશે ?”

“નહી—તેમ પણ નથી !”

“ત્યારે તેનાં સગાં બંધાવાઓ મોટાં ખાન્દાનતા ને લાગવગ્યાં હશે !”

“નહી ! તેમ બી નથી, મમા !” લીઝોએ જવાબ વાળ્યો અને પછી પોતાની ચશ્મો લુખીપર ચોટાડી દીધી. તે પોતાની માતાના ચહેરા સામું જોવાની હીમત પણ કરી શક્યો નહી.

“ખાન્દાની નથી—પૈસાવાળી નથી—લાગવગવાળી નથી—કાષ્ટજ નથી, ત્યારે તું પરણ્યોજ કેમ ને કાંય, લીઝો ?”

તે ચુપ હતો. આનો જવાબ તે દઈ શક્યો નહી. એકલમોદર અને તેની આસપાસનો રમણ્ય પ્રદેશ તેજજ લીખાનો મીઠો આકાર તેનાં મેત્રા સમક્ષ તે પળે તરી આવ્યો.

“તું પરણ્યોજ કાંય ?” માડામે પાછું પુછ્યું : “મને જવાબ આપ !”

“હું તેણીની મહાપ્રતિભાં મસ્ત બન્યો હતો,” તેણે કહ્યું : “તેણીના પ્યારમાં માહરાં તમામ છગરથી ચકચુર બન્યો હતો.” માડામતા ચહેરા ઉપર આણહદ વિકારનાં ચિન્હો કરી વાળ્યા.

“હું જાણતીજ હતી—” તેણી કડવાસથી બબડી, “મને તેની ખબરજ હતી. એ એકાંતે ખાતર તેં તાહરી સમસ્ત જીવંતોનો નાશ કર્યો. તાહરી આશાવંત કારકિર્દિનું એ અતિ મુખ્ય અને નબળા વિકાર કાળે બળિદાન દીધું.”

“મને તે મોહત કરતાં પણ જસ્તી બળિષ્ટ ભાસ્યો, મમા,” તેણે કહ્યું.

“હા ! કારણ તું તેનો ગુલામ બન્યો હતો. હું એવા હઝાર વિકારોને માહરા પગ તળે કચડી મેલતો. લીઝો, તેમ કરી તે તાહરી કુટુંબી કીર્તિનો બોગ આપ્યો છે, તાહરા ઉદ્ધવનો અન્ત આણ્યો છે.”

“મમા, તમે મને ગેરમંસોફ કરો છો !” તેણે નરમાશથી કહ્યું “મેં ત્યારે આ પગલુ ભર્યું ત્યારે આંખેલા છુટકારાની કે આપણી પદ્ધિની પુનઃ પ્રાપ્તિની ઝાંખી આશાએ નહતી. લીન્ની નિશાળમાં હોકરાઓને આપણી ભાષા બાણવતાં હું હૈતમામ કાયર થઈ ગયો હતો. મને કાંઈ ફરીતની ઉમેદ નહતી અને મમા, જ્યારે મેં તેણીને આહી—તે અતિ યુગસુરત—અતિ પ્રેમાલ—અતિ મધુર પ્રેમદા સાથ મહરો પહેલાં ભેટા થયો ત્યારથીજ માહરી

છાંદગીમાં મોઢું પરિવર્તન થયું ! મને ત્યાં એમ કે સુખ નહતું. તે અને તે પછીથીજ મને પ્રાપ્ત થયાં. માહરી છાંદગીજ ગોયા ફેરવાઈ ગઈ. મને લાગ્યું કે તેણી વિના હું છાંદગી શકનાર નહતો.”

“છટ !” તેણીએ તુચ્છકાર કર્યો. “તાહરી આરા ને વિચારો તો ફાંસ-મોજ ધરવાલી રહેવા જોઈતી હતા ! બહારનો વિચાર કરવા જોઈતો નાદાન ને મુખી તું થઈજ કેમ શક્યો !”

“પણ તે વેળા ફાંસ મને સ્વિકારશે એમ હતુંજ ક્યાં ને ? મમા, ત્યાં માહરી છાંદગી કેવી કંગાળ એકલવાઈ ને દુઃખી હતી તેનો ખ્યાલ તમને આવી શકે એમ નથી ! નહીં મિત્ર-નહીં મદદગાર કે કંઈ આશા વગર છોકરાઓ સાથે આખો દિવસ ગાથાફોર કરી હું જીવતો હતો. માહરી કદરખાનાર-મને ચાહનાર-માહરી સંભાળ લેનાર કોઈ નહતું !”

“લીઓ ! ખુદાને ખાતર એ બધા લાગણીભર્યા શબ્દ પ્રયોગો કરવાનું મોઢુક કર ! હું એવું નોન્યન્સ સાંભળવા માગતી તથો !”

“તેણી મને મળીને મળીજ માહરી ને કંગાળ અવસ્થામાં ફેરફાર થયો-માહરી છાંદગી સુખમય બની. સુખનો મુર્ક તે ધડીથીજ ફક્ત તણુ થયો. હું એમ ખાત્રીથી માનું છું મમા કે માહરા દેશવટાનાં દિવસો-તેણીને મળવા અગાઉના દિવસો હું જાણે છાંદગીજ નહતો. તેણીને હું મલ્યો-તેણીને ચહાતો થયો, મને માફ કરજો-મમા, પણ માહરાં બડનાં ઘડથી હું તેના ખ્યારનો પરસ્તાર થયો !”

“મને મુજબ બાતતથી વાકેફ કર, ખ્યારના ટાહેલાં જપ્ત દે.” તે માતાએ મીઝાઝથી કહ્યું.

“હું એક સાધારણ છોકરીની છાંદગીને સાદી શક્યોજ નથી.” લીઓએ આગળ ચલાવ્યું. “પણ તેણી એક શાહઝાદી જેવીજ છે. કેળવાયેલી, રૂપ-સુંદર, અને રીતબાતની તમામ આપ-દુ-હેટ એવી કે ગામના લોકો તેને લીનની લકનાના મગરૂરીબર્યા ધણ્ણથી પીછાણતા હતા; એલન વોટર નામની એક અતિ રમણ્ય નદીને તીરે તેણીનું ધર આવેલું છે. અને તે સુંદર નદીની ટળેટી, કીનારા ઉપરજ અમે પ્રથમ જળ્યા હતા.

મમા, તમે તેણીને જોઈ ખુશી થઈ જશો, અને મને માફ કરશો; મીઝા વાયોલેટના અંધુર દુલ્લ જેવી એની આંખો મોહક અને પ્લુ છે.

તેણીના મનોહર મોડકવાળા માથા ઉપરના વાળો સુંદર સોનેરી છે. એક ચીતારાને ખુશ કરી મેલે એવો તેનો મોહક મધુરો મુખડો છે. તેણીને પોતાના દેશના એક બહુ પુરાણુ પણ અતિ સુંદર ગાયનમાં ગાય છે કે—

ખુખસુરત એલનના કીનારા પર
નથી કોઈ તેણી જેવી સુંદર.”

“હું તાહરી કવિતાઓ ને લાગણીઓના શબ્દો સાંભળવા માંગતી નથી. મને મુળ શાખતોથીજ વાકેફ કર,” તે માતાએ પ્રતેનાઈથી કહ્યું.

“અરે મમા, શું તમે કદી જવાન ન હતો?”

“હું તને કહી ચુકી છું કે મને એવું નોનસન્સ પસંદ નથી,” તેણી બોલી; “હું તાહરી જવાનીની મુખાઈઓ સંબંધી જાણવા માંગુ છું, માહરી નહી.”

તે શબ્દોના પ્રહારથી તે ગુસ્સે થયો, પણ તેણે પોતાનો કોષ સમાવી દીધો. તે શબ્દોથી તેને સખ્ત લાગી આવ્યું.

“મમા, એટલાં બધાં સખ્ત અને ઘાતકી ન જનો.” તેણે ચારજ કરી, “મને દરેક ખાત્રી છે કે માહરી જૈરી તમે જૈશો તો તે જરૂર તમને ગમશે.”

તે માતાના મુખ ઉપર છવાયલી તીરસ્કારની લાગણી લીઝાં માટે જોવા જોગ તો નજ હતી.

“તાહરી જૈરીની ખુખસુરનીની તારીફ ગાવામાં હું એટલો ચકચુર થઈ ગયો છે કે તેણી કોણ છે તે કહેતોજ નથી. મને કહેશે કે કાટ-ડ-સોહાના કોના સાથ લગનના ગાંઠથી જોડાયા છે?”

“તમો ખરે જાણશો ત્યારે તમે શું કહેશો, મમા—હું એક અંગ્રેજ દળણુ દળનારની દીકરીને પરણ્યો છું.” લીઝાં બોલ્યો, અને તેણે પોતાની આંખો તેણીના મોઢરા ઉપરથી ફેરવી નાંખી.

પ્રકરણ ૨૭.

તે કદી એવી કોઢે બરાબ ન હોતી.

“એક દળણુ દળનારની છોકરી,” તેણી બારે તીરસ્કારથી બચી, “શું સરસ સાદું! સોદડાનાના ઉગરાવ ખાનદાનનો છેલ્લો નખીરો અને એક નીચ દળણુ દળનારની છોકરી જેકે સંબંધ કીધો, લીઓ, તાહડું ‘ભેળુ’ તો ગુમાઇ ન ગયું હતું, તાહરી ખુધી તો ગઈ ન હોતી?”

“નહી, મમા, માહરી ખુધી અને ભેળુ” અને સંક્રાંતન હતું, દક્ષત માહડું છગર ચોરાઇ ગયું હતું.” લીઓએ જવાબ કર્યો.

તે માતાએ અનહદ ધીકારની એક નજર પોતાના એટા ભણી ફેંકી.

“તાહરે માટંની માહરી બધી ભરી ઉમીદો અને આશાઓનો આ મજાનો આન આળ્યો?” તેણી કડવાસથી બોલી “એ તું એટલો મુરખ બનીજ કેમ શક્યો હશે. લીઓ, એટલો અવિચારી ને ખુબખ.”

“મમા, મને ઇન્સાફ આપો, યાહ રાખો કે હમણાની માહરી સ્થિતિ વીશે તો એક દુરનો ખ્યાલ વટીક ને વેળાએ મને નહોતો.” તેણે પોતાની માવીતર પાસેથી ન્યાયની વાચના કરી.

“મને કહે—” તે માતાએ અધીરાંતથી પ્રશ્ન કર્યો, “કે જે તું એ ફેરફારની ખીના જાણતો હતો તો એ પગલું ભરતો કે? આ કમનસીબ લગનની જુસરીમાં જોડાતો કે?”

તેણે જવાબ દેવા અગાઉ થોડીક પળો વિચારમાં વીટાડી.

તે લીમાને ચાહતો હતો, પણ આ નવી છાંદગી—તેનું મોટું માન અને મોજમજદ કંઈ તેથી તેને જોઈ પ્યારી થઈ પડી નહતી.

“મને જવાબ દે?” તે માતાએ એક પણ પછી તકાળે કર્યો.

“નહી!” તેણે કહ્યું. “હું ન વરતો. એ ફેરફારની મને ખચર થઈ હોતો તો હું લીનને તે વડીએજ છોડી આવતો. હું કદી પરણતો નહી!”

તે જવાબથી તે માતા કીર્તીન દરબજે સંતોષ પામી.

“તું એટલું સમજી શકે છે એ જોઈ હું ખુશી છું.” માણસ ૩ સોદડાનાએ કહ્યું.

ત્યાર પછી તેણી ગંભીર વિચારોમાં નીમગ્ન થઈ ગઈ. લીઓં પણ ખ્યાલોમાં અકચુર થયો. તેણીની માતા વખતના જવા સાથે શાંત થઈ, તે મધુરી મોહરેદારને હેતથી આવકાર દેવા ક્યુલ્લશે એવા ખ્યાલોમાં તે ગુફાયો. થોડી પજો પછી તેની માતાએ કહયું; “લીઓં, હું તાહરી પાસથી એક વચન માંગું છું. આ તાહરાં અત્યંત બેહુદા લગનની વાત એમન ગુપ્ત રાખજો. તે બાબે છ અડવાડયાં સુધી માહરી આગળ વટીક પણ બોલતો ના! મને એક વિચાર સુઝયો છે. હું તને તે કહેવા માગતી નથી, તે ઉપર હું ખ્યાલ કરવા માંગું છું તેટલો વખત સુધી એ બાબે કોઈ આગળ એક વરાલ વટીક કાઢતો ના. તું મને વચન આપે છે?”

“હા.”

“એ છ અડવાડયાંના અરસા દરમ્યાન તું કોઈ આગળ ન બોલે તે પરાંત તાહરે ઇન્સાંડ પણ ન જવું એવું હું માગી લઉં છું. અર્થવા, તેણી ઉપર તાહરે કાગળ બી ન લખવું એમ તો હું કહેવા માગતી નથી. પણ તાહરે જવું તો નહીજ.”

“એ પણ મને કયુલ છે,” તેણે તાબેદારીથી માતાની આજ્ઞા કયુલ કરી.

“મને એવી કંઈક સંતોષ થયો છે.” કોંટસ બોલી. “મને ઘણું લાગ્યું છે. એ માહરાં દીલને થયલો જખમ રજવવા તાહરે મને મદદ આપવી જોઈએ. તાહરે આજે રાતે માહરી સાથે માડામ ડ સેંટના બોલમાં આવવું પડશે.”

“હું ખુશીથી આવીશ.” લીઓંએ કહયું.

“તું ત્યારે સ્પષ્ટ સમજ્યો કે, લીઓં,” તે માએ ફરીથી સમજાવ્યું, “કે છ અડવાડયાં સુધી આપણા વચ્ચે તહકુબીતું કરારનામું થયું છે; ત્યાર પછી આપણે લડીશું.”

“આપણા વચ્ચે કદી લડવાનું થશેજ નહી, મમા,” લીઓંએ પોતાની માતાના હાથો સુખી કહયું.

“છ અડવાડયાંની તહકુબી ત્યાર પછી હું માહરો વિચાર અમલમાં મેલીશ.”

“તેનું શું પરીણામ આવશે, મમા?” તેણે હસીને પુછ્યું.

“તેથી તું અચરત થઈ જશે,” માડામે કહયું, “પણ તે વીશે હમણા બોલવા માંગતી નથી; છ અડવાડયા સુધી નહી. પછી સૌ થઈ રહેશે.”

તે વાત અંગ્રેજ અંતે અટકી. તે રાતે લીઝા પોતાની મા સાથ આરામ ડ સેન્ટના ઔઘમાં ગયો. ત્યાં ખાસ લઈ જવામાં તેની પાવરથી માતાની મતલબ હતી. હેલન ડ સયશન, પેલી દોઢતમદ ઉમરાવનદી કે જેણીને પોતાની વડુ યાત્રાવાતી તમન્ના તેણીએ મનમાં રાખી હતી તે ત્યાં આવનાર હતી. અને લીઝા સાથ તેણીને મેળાપ કરાવવાનો, તેણીની અતી મોટી ખુશમુરતીથી તેને અન્નવવાનો નેનાં મનોરથ હતો. અને તે માતો આંતરીક ખુશહાલીથી તે મનોરથ સિન્ધ થયો. હેલન ડ સયશનને જોઈ લીઝા આશ્ચર્ય-ચકિત થઈ ગયો. ઉત્તમ ખુશમુરતીની ઉત્તમ દેશથી સજ્જ થયલી તે મધુરી છોકરીને જોઈને મોહમુગ્ધ થઈ ગયો. તે એક પીકચર મીસાલ તેને ખાસી.

“મમા, પેલી લેડી કાણ છે?” તેણે પોતાની માતાને શોધી કાઢી તેનાથી તે કાણ હતી તે જાણવાની ઇચ્છા કરી.

“કઈ જવાન લેડી, લીઝા-અર્ધી તો પુત્રકલ જવાન લેડીઓ છે.” તેણીએ હંડાઈથી પુછ્યું, પણ તેણીના અહેસા ઉપર તેણીની ગંધી ફતેહનો ઉશ્કેરાત સાફ ધમધમી રહ્યો હતો.

“પેલી હીરાઓથીજ મધાયલી છે તે,” તેણે કહ્યું.

“પેલી પીકચર જેવી લાગે છે તે!” તેણીએ ધીમેથી પુછ્યું.

“હા. મનેથી પ્રથમ એની પર નજર પડતાં તમારીજ માફક લાગ્યું.” તે જવાન કાંઉટે કહ્યું, “પેલી ફ્લોરાના મોટાં પુરુષાં આગળ ઉભી છે તે.”

તે માએ પોતાની ખુશહાલીની લાગણીઓ જેમ તેમ છુપાવી.

“એ મોડમુવાજેલ ડ સયશન છે,” તેણીએ નકકરાઈથી કહ્યું, અને પછી પોતાના બેટા આગળથી ખાસ ખસી ગઈ, કે જે ત્યાં ઉભી રહે. તો તેણે તેણીને અનેક પ્રશ્ન પુછ્યા હતા. પણ પ્રશ્નો પુછવા ને તેનો ખુલાસો મેળવવા કરતાં તેણી વીશે તે મનોગમન જ્યાં જ્યાં કરે તે વધતું સાફ વિચારીને તે પાવરથી માતા તે બેટા આગળથી આવી ગઈ.

અને તેણીની વક્ષી અનુસાર તેણે અનેકાનેક વિચારો કર્યા.

ત્યારે તે હેલન ડ સયશન હતી. તે તે અપસરા હતી કે જેણી સાથ તેને વરેલા જેવા ખુદ રહેનશાહ્યાનું વકીફાણ અને ઇન્તેજાર હતી; અને

તેની માતાની પણ પુત્રી કચ્છા હતી. અને જો તેણે લીમાને કંદી નીલાળી ન હતે, એલનવૉટર ઉપર તે કદી બટકયો ન હતે તો તે આજે આ ખુશ્નુરત પરીતે વરવા છુટો હતે !

હેલન ડ સયશન-ફાંસની સર્વોત્તમ ખુશ્નુરતી અને સર્વથી વધુ દુઃખો ધરાવતી ઉમરાવ વારસમાં પોતાના ભરથારને ફાંસનો સર્વથી મુખ્ય પુરુષ કરવાનું સાગર્ય્ય હતું. એ બંધા વિચારોમાં લીઆ નીમગ્ન બન્યો. કીંતુ તેને પોતાની પરણેલી સ્થિતિ કાજે જરા પણ મંતાપ થયો નહી. તે તેણીને નીલાળી આજે આશ્ચર્યચકિત થયો હતો. તેની માતાએ કરેલાં અલંકારીક વર્ણનો ઉપર તેણે ઝાઝુ લક્ષ દીધું ન હતું. તેણી હદબાહરની તેણીની (હેલનની) વખાણ કરતી હતી એમ વમાસી તે મુઠમાં તે વેળા હસ્યો હતો. પણ આજે તેણે જોયું કે તેણી માટે તેની માએ કરેલી વંખાણ પુરી નહતી, અધુરી હતી.

તેણે જીજ્ઞે દીને પોતાની માતાને હેલન ડ સયશન માટે અનેકાનેક પ્રશ્નો પુછી તેણીને હરખાત્રી મેલી. માગમ ડ સોલડાનાએ તેના મનની સમાધાની અર્થે તેણીને લગતી તમામ વિગતો તેને લાંબાણથી સમજાવી, અને થોડા દીવસમાં શહેનશાહને ત્યાંના બોલમાં તેણી સાથે તેની ઓળખાણ કરાત્રી આપવાનું માથે લીધું.

હેલન ડ સયશન સાથની ફાંસ મુલાકાતથી લીઆ વધતોજ અંતર્યો. તેણી ઘણા હસમુખા સ્વભાવની અને જાજરી વાટુરી હતી. તેણી સાથે વાત કરવી એ એક પ્રધારની મોજ હતી અને એકજ વેળાના અરસામાં લીઆ તેણીથી તમામ મોહમુગ્ધ બની ગયો. શહેનશાહને ત્યાંના તે બોલમાથી પાછા ફરતી વેળાએ તે હેલનની અસાધારણ ખુશ્નુરતી ઉપરાંત તેણીની અસરકારક વાક્યાચાતુરી અને બાહોશીની પણ પ્રસંશા કરતો થયો. હેલન ડ સયશન જેવી નમુનેદાર ઓરત અસ્તિત્વ ધરાવતી હશે એમ તેણે જાણ્યું ન હતું. તે પ્રથમજ આજ તેની જાણમાં આવ્યું.

હેલન ડ સયશન પણ લીઆની મુખમુદ્રા અને ચંચલાઈથી અંતર ધરી. આખી ફ્રેન્ચ સોસાયટીમાં ઘણા જવાન્યાઓ તેણીને હાથ કરવાની ઉમેદમાં તેણી ઉપરથી ઓધધ પંથરાધ જતા હતા, પણ તેમાંના કોઈની ઉપર તેણીની મીઠી નજર આજ પર્યંત ઉતરી નહોતી. કોઈ તેણીને લાયકનું તેણીને નજર

આવું કે જરૂર ન હતું. પણ લીઝો ઉપરની એક જ નજરમાં અને થોડીક વાતચીતમાં તે મોઢ પાની ગઈ. તેણીને મન તે જવાન તેણી માટે જ સરે જાય છે તે એમ લાગ્યું.

“જીજે દીવશે તેણીએ પોતાની ગાર્ડયન માણસ વેસે પાસે લીઝો માટેની ખુશ પુછપરછ ચીપીચીપીને કરી. માણસ વેસે માણસ સોલજાના જેટલી જ પોતાની બત્રીછને લીઝો સાથ વસવાટ મનેજાર હતી. તે તેની પોતાની કુટુંબી ઇજ્જતમાં વધારે થનાર સમાન હતું. પોતાની બત્રીછને તેને માટે આનુરૂપથી વાન કરતી જોડ તે નેદાયત ખુશી તે મુખી થઈ. તેણીએ થીમે થીમે જાણી લીધું કે હેલનને લીઝો ગમી ગયો હતો. તેની મુખમુદ્રા, રીતભાત આદિથી તેણી અંજનમ હતી. અને તેને પોતાનો શોકર બનાવવાની તમન્ના પણ તેણીનામાં ઉત્પન્ન થઈ ચુકી હતી.

માણસ ૩ વેસેએ તે ખુશખબર માણસ ૩ સોલજાનાને જણાવી. અને તે અને દોહરીઓએ સંપ કરી તે જવાન છવાને એકમેકના વધતા-સમા-ગમમાં લાવી જતી જવચાવવાનું નકરી કર્યું. માણસ ૩ સોલજાનાએ પોતાના જલ ૩ ઓરના મોટા મહેલમાં એક અટવાડ્યું યુવરવા આવવાનું માણસ વેસે અને તેણીની બત્રીછને આમંત્રણ કર્યું કે જે કરી રાખેલા સંકેત મુજબ માણસ ૩ વેસેએ માનથી સ્વિકાર્યું.

તે એ જવાન છવાતો પરીચય વધારે લાભકારક સિદ્ધ થયો. તેઓને વધતો સમાગમ એકમેકના આંતરીક સદ્ગુણોની વાટેથી અર્થે સરસ નીવડ્યો. લીઝો હેલન ૩ સયશનની તનની મુંઝરતાથી જેટલો છક થયો હતો તેટલો હવે તેના મનની મધુરતાથી થયો. તે વણી પ્રુધ્ધિશાળી હતી. તેણી સાથ વાતો કરવી એ એક મોટી મોજ હતી એમ તેને લાગ્યું. અને ત્યારે તેને લીઝાનો ખિચાલ શું તણ દીધો હતો? ના. તે તે મીઠી મધુરીને સરજસર વ્રીસારી એકો ન હતો. અવારનવાર તેણીની યાદ તેને થતી હતી. તેણી માટે તે ઘણો ગાર કરતો હતો. તે હેલન અને લીઝાની સરખામણી પોતાના મન સાથે વખતો વખત કરતો હતો. તેને બાસતું કે તે જાણે એ જુદી જ દુન્યાઓ માટે સરજનથી હતી. અને તે પોતાના મનને વળીતો હતો છતાં પોતાને હેલનની દુન્યામેજ લાયક ધારતો હતો. તે નવી છંદગી તેને માફક આવી ગમ હતી, ગમી હતી. અને કેને ન ગમે?

તે વીચારતો હતો કે લીલા શું તે જીંદગીને લાયકની થઇ શકશે ? તેની સાથે વસવા પછી કેળવણીને તેના દરમિયાનને જાળવી ગુણવાળી થશે ? તે શંકાશીળ હતો. તે આમ એકેક પછી ખ્યાલોમાં નીમી જતો અને ત્યારે તેની સાથી હેલન મનશે અજબ થતી અને તેની તે હાલત ઉપર તેનું લક્ષ્ય ખેંચતી. લીલાં તેના ઉડાવનારા જવાબો દેતો. -

“પણ તમને કંઈ આંતરીક શોક હોય એમ મને તો દીસે છે.” તે આતુરી પાછું અને પાછું બાર મેલીને કહેતી. “તમને શું માહરી કંપનીમાં આનંદ આવતો નથી ?”

“અનહદ આનંદ મને આવે છે, મોડમુઆઝલ,” તે ખાત્રો આપવા પાછી પાની ન કરતો. પણ તે ચૂકાર છોકરી તુરતજ સવાલ કરતી, “ત્યારે માહરી સાથે વાતો કરતાં એકદમ તમે કેમ અટકી પડો છો, શું વિચાર કરવા મંડી જાય છે ?”

અરે ! તે કેમ કહે કે તે પોતાની મધુરી મોહરદારનો ખ્યાલ કરતો હતો કે જે ધંગસાંડના એક અનિ રમણ ભાગમાં હાલ એકલી ઝુરતી હતી. તેનું મન પોતાની વાત કહેવા ધડીકમાં તપુ તપુ થતું હતું, પણ પોતાની માતા સાથે તેણે કરેલો કરાર તેને યાદ આવતો અને ત્યારે તે દરજ્યાત અટકી જતો.

—:o:—

પ્રકરણ ૨૮ મું.

“લીલાં,” માડમ લ કોર્ટેસે પોતાના પુત્રને કહ્યું, “આપણા વચેની તહકુબીની સુદત ખતમ થઇ છે, અને હવે એ બાળક આપણે છેવટ સુધી લડીશું.”

તે સમજી તે જવાન કાઉન્ટ નફરોષથી હસ્યો. તે સમજી જ નહીં શક્યો કે છેવટ સુધી લડવાનું અંદર હતુંજ શું ? તેણે અત્યાર સુધીમાં પોતાની માતાની દરેક મરજ સાચવી હતી; તે તેણીને આહતો હતો, તેથી, તેનું દીલ દુઃખવા નારાજ હતો; તે તેણીથી ખીહીતો હતો એટલે તેણીને ગુસ્સે કરવા આહતો ન હતો.

“છેવટ સુધી લડવું ન પડશે, મમા ડીયર,” તેણે કહ્યું, “આપણા વચ્ચે કડવાશ કદી બી થશેજ નહીં.”

“હું તે માટે ખાત્રીપૂર્વક નથી,” માડામે શંકાથી ડોકું હલાવી કહ્યું, “મેં માહરા વિચાર ઉપર પુખ્ત ગૌર કર્યો છે, અને તે સાચો સિદ્ધ થયો છે. માહરી બાજુ આપણા દેશના ચોક્કસ કાયદાઓની બારીબારીથી મજબુત બનેલી છે, અને તે હવે હું અજમાવવા માંડું છું.”

લીઓં પોતાની માતાના શબ્દો સાંભળી ગુંચવાયો. કાયદાની બારી કીઓની મજબુતી વીશે તેની માતા શું કહેવા ઇચ્છતી હશે ?

“લીઓં, તેં ફ્રાન્સમાં ઝાઝાં વરસો કાઢ્યાં નથી એટલે તને અત્રેના કેટલાક કાયદાઓની માહિતી, બેશક, નજ હશે.” માડામે બતરી રાખ્યું.

“એ માથાં દુઃખાણને હું હંમેશ દુરજ રાખું છું.” લીઓંએ કહ્યું, “મને એ વીશે કંઈ બી ખબર નથી.”

“ત્યારે તું જાણતો નથી લાગતો કે લગ્નને લગતા અંગ્રેજ અને ફ્રેન્ચ કાયદાઓ વચ્ચે મોટા તફાવત છે.”

“નહીં. હું જાણતો નથી. મેં તે વીશે કદી ખ્યાલે કાઢ્યો નથી” લીઓંએ કહ્યું.

“પણ હવે તાહરે તે બાબત ગંભીરપણે વિચાર કરવોજ પડશે,” તેની માતાએ કહ્યું, “કેમકે તેને તું ધારી શકે તે કરતાં તાહરી સાથે ગાઢ સંબંધ છે. ખરેખર તો, તે તાહરે કાળે મોત અને છવન જેવી ગંભીર બાબત છે.”

“હું તો એવું કંઈ ગંભીર બેધ કે વિચારી શકતો નથી,” લીઓં એ જરા તડખાધને પુછ્યું.

“તે કેમ છે તે હું તને સમજાઉં,” માડામે કહ્યું, “પછી તું તે ઉપર આ દેશના તમામ ધારાશાસ્ત્રીઓના મત બેધએ તો લઈ જો ને ખાત્રી કર કે હું કહું છું તે વાત અક્ષરસ સત્યજ છે કે નહીં.”

લીઓંએ અચરતીબર્યા ગભરાતથી પોતાની માતા ગમ બેધું. તેણી શું કહેવા ધારતી હતી તે તે સમજ કે કહી શક્યો નહીં.

“ધગ્ગાંડમાં તું એક ચોકકસ કીયામાંથી પસાર થયો છે કે નેને તું લગ્ન કહે છે,” તેણીએ કહ્યું.

“હા. માહરા લગ્ન થયાં છે.”

“પણ તું એ ક્યાં જાણે છે કે જ્યાં સુધી તું ધગ્ગાંડમાં વસે ત્યાં સુધીનીજ તે તાહરી પરણેતર છે; પણ ને પળે તું તાહરા પગ આ દેશની ભૂમી ઉપર મુકે છે કે તે તાહરી પરણેતર ગણાતી બંધ થાય છે.”

“હું એ માની શકતો નથી,” લીઓએ ગર્ભગવીત થઈ જતાં કહ્યું.

“એ તદ્દન ખરું છે. કાયદો એમજ કહે છે. તે ધગ્ગાંડમાં તાહરી ધણીઆણી છે, ફાન્સમાં નહીં. ફ્રેન્ચ કાયદા પ્રમાણે તાહરાં લગ્ન નારના અને કાયદાની વિરૂધ્ધ છે. આ પળે તુ તમામ છુટો છે, એક કુવારા જેટલો મુક્ત છે.”

“પણ માયજી,” લીઓ પુકાર્યો, “એ કેમ બને ? એ કેમ મેનાય ?”

“હું કહું છું તે તમામ સાચું છે.” તેણીએ ઠંડાઈથી કહ્યું.

તે થોડી ક્ષણ ચુપ બેઠો.

“તમે કંઈ ગંભીર લુલ કરો છો. એવો કાયદો એક જાનિરદસ્ત નામોશીજ આપણા સુંદર દેશ માટે કહેવાય,” લીઓ ગુસ્સાથી ઉશકેરાઈ બખાલ્યો.

“તે હું ના પાડતી નથી,” માડાપે કપ્પુર્યું, “એવા બીજા બી ધણાં બેમલતભર્યા કાયદાઓ ધારાપેથી ઉપર અસ્તિત્વ ધરાવે છે.”

“પણ એ છેજ કેમ ?” તે બોલ્યો, “મમા, તમે મને કહે છો એ કેમ હોય ? એના પુરાવા શું છે ? એની મતલબ શું છે ? એવો બેહુદો, બેશરમીભર્યો કાયદો હસ્તીમાં આવ્યોજ કેમ ?”

“તાહરે જાણવું એમએ કે તું હજી ઉમરમાં આવ્યો નથી. અગર તું ઉમરમાં હોતો તો આ કાયદો તાહરી ઉપર ગાલેય આવી શકતો નહીં. તું હજી એકવીસ વર્ષનો પુરો થયો નથી, એટલે ઉમરમાં નથી. તું સમજ્યો, લીઓ ?”

“હા. મમા, તમે એ બાબત બહુ બારીકાઈથી અંભીપ્રાય કરી મેળેલો દીસે છે.”

“તું ઉમરમાં ન્હાતો છે,” માડામે પાશું કહ્યું. “અને કેન્ય કાયદા મુજબ તાહરાથી તાહરાં માથાપ કે વાલીઓની રજા વગર કોઈ સાથ પણ લગનના ગાંઠથી જોડાવાય નહીં અગર તું માથાપ કે વાલીઓની રજા વગર પરણે તો તાહરાં લગન કાયદાપુરવક નથી.”

“માહરી અકકલજ નથી કયુલ કરતી કે એવો કાયદો હસ્તીમાં હોય !”

“તે હસ્તી ધરાવે છે. અને વળી અમલમાં ઝટ” મુઠ્ઠી શકાય છે.”

માડામે ફતેહથી કહ્યું, “તું ને હવે માલમ પડી જશે.

“તમે શું એમ કહેવા માંગો છો, માયશ, કે જે કોઈ જવાન આસરે ઝોગણીસ વીસ વરસનો પોતાના માથાપ કે વાલીઓની પરવાનગી વગર પરણે તો લગન ગેરકાયદેસરના ગણાય.”

“હા.” માડામે ભાર નાંખીને કહ્યું, “એ કાયદો ઇન્સારી કે ગેરઇન્સારી જે હોય તે પણ એમજ છે.”

૭ “એ બનવાકાળ નથી,” લીઓ પુકાર્યો.

“ધણો ભાગ ન બનવાજોગજ અરૂં હોય છે.” માડામે ધીમેથી કહ્યું, “ઉમરમાં આવ્યા પછી એવી કોઈ ગાધા નડતી નથી પછી ભલે તેના વાલી કે માથાપ તે માટે મંજૂરી ન આપે. પણ ઉમરમાં ન આવેલું કોઈ માથાપ કે વાલીની રજા વીના પરણે તો કેન્ય કાયદા મુજબ લગન વાજગી ન ગણાય.”

તે જવાન આ સાંભલી અન્યયગીથી આલોજ બની ગયો.

“એવો કાયદો હસ્તીમા આવ્યોજ કાં હશે ?” તેણે સવાલ કર્યો.

“હું ધારું છું કે તાહરા જેવા એઅદ્ય અને એયુન્યાદ જવાનોના ફિજાજાપણા બ્યાંજગી અટકાવ માટેજ.” માડામે તાણો માર્યો.

“તે ક્યારનો હસ્તીમાં છે ?”

“તે મને ખબર નથી,” તેની માએ કહ્યું, “અને તેની સાથ આપણને કાંઈ નીસગત નથી. હાલ-આજે એ કાયદો હસ્તીમાં છે એતેજ માહરી સાથ નીસગત છે. તું ઉમરમાં નથી એટલે પરણવા અગાઉ તાહરે મને મળવું કે પુઝાવવું હતું, માહરી મરજી ગણવી કે મેળવવી હતી. માહરી મરજી ને રજા વિનાના લગન કાયદેસરના નથી.”

“એવો કોઈજ કાયદો ઇંગ્લાંડમાં નથી.” લીઓએ તકરાર કીધી.

“તે હું જાણું છું. તેથીજ, તો હું તને કહું છું, કે તેણી જેવી ફ્રેન્ચ લુખી ઉપર પગ મેલશે કે તાહરી પરણેતર તરીકે ન ગણાશે. સમજ, તું અહીંયા તાહરી જાયડીને અત્રે લાવવા માંગે તો ડોવર કે ફ્રાંકફર્ટના જારાં મુઢી તે તાહરી મોદરદાર છે, પણ ખુશોં કે કેવેના બંદર ઉપર ઉતરશે કે તેમ તે ઓળખાશે નહી. તેણીને તે હક રહેશે નહી. કેમકે તું માહરી રામમંદી વગર પરણેલો છે.”

“મમા, હું તમને પ્રતીજ્ઞાપુર્વક કહું છું કે એ હું જાણતો ન હતો.” લીઓએ ખરાં દીલથી ખાત્રી આપી.

“તે હું માનું છું,” માડામે કહ્યું. “જે તું જાણતો હતો તો જરૂર માહરી રજા મંગાવતે, કે જે હું કદી આપતે તો નહીજ.”

“એ કેટલું ભયંકર છે. સમસ્ત દુન્યાને એ નહેસ્ત કાયદા સામે પોકાર ઉઠાવવો ઘટે છે.”

“હું કયુલ કરું છું કે એ કાયદાના ગેરકાયદાઓ વીશેષ છે,” માડામે કહ્યું, “પણ કોઈ વેળા મગજના ફાટેલા જવાન્યાઓ એટલી તો શુદ્ધી ખોહી બેસે છે કે તેઓને એવા કોઈ સખ્ત આંકેશની ખાસ જરૂર પડે છે. તે ઘટનામાં એ આશીરવાદરૂપ છે.”

“પણ કાયદા કરતાં તુકશાન એમાં બેઅંદાઝ છે,” લીઓએ તકરાર કીધી.

“મને તો તુકશાન કરતાં કાયદા વધારે દેખાય છે,” માડામે ટકરાર કરી.

“પણ, મમા, એ કાયદો શું યુરોપના દરેક દેશને લાગુ પડે છે. એમ સમજો કે કોઈ ફ્રેન્ચ જવાન પોતાના માગ્યાપ કે વલીની રજા વિના ઇટલી કે સ્પેનમાં પરણે તો તે લગ્ન ગેરકાયદેસરના ગણાય ?”

“હા.” તેણે ફાન્સમાં આવી પોતાના માગ્યાપ કે વલીની રજા મેળવી પાછું પરણવું જામ્યું.

“એ એક ઘણોજ નબોજો કાયદો છે. માણસને આગરદારમાંથી હુન્છો કરી મેલે એવો એ એક દુગારો કાયદો છે,” લીઓ બખાલ્યો.

“ના. માહરાં મત મુજબ નો એવમ્મ અને મુખ લગ્નનો અટકાવ કરવા કાળે એ કાયદો ઘણો કાયદાકારક છે.”

“તમે પાછું અને પાછું કહો છો છતાં હું માનીજ નથી શકતો કે એવો કાયદો હસ્તીમાં હોઈ શકે ?”

“ફાન્સનો એક મજબૂર પણ એ કાયદો જાણે છે; અને તાકરા જેવો શીખેલો ઉમરાવ એ કાયદાની હસ્તીથી માવાકેદ હોય એ અતિ દીલગીરી ભર્યું છે. લીઝોં, તેં વર્ષો ઇંગ્લાંડમાં કાઢેલાં હોવાથી અને ફ્રેન્ચ ફેળવણી તને ન મળેલી હોવાથી તને એની પકડી પતીજ નથી.”

“એવી ફ્રેન્ચ ફેળવણી મેં નથી લીધી તેથી હું ખુશી છું.” લીઝોં કટાક્ષ કરીને જોલ્યો.

“ઇંગ્લાંડમાં પણ લગ્નને લગતા એવાજ કફોડા કાયદાઓ છે,” માડામે પોતાના દેશના કાયદાના જવાબ અર્થે કહ્યું.

“પણ તે બધા હવે નીકલી ગયા છે, લીઝોંએ તુરત તે નવી તકરારનો અંત આણ્યો.

“ફાન્સ પણ વખતના વહેવા સાથે તે દુર કરશે,” માડામે ફેરવી નાંખ્યું. તે ચુપ બેસે એવી તો કાચીપોચી નજ હતી, “હાલમાં તો એ કાયદો હસ્તીમાં છે અને તેને માન આપવાની આ દેશના વતનીઓની પવિત્ર ફરજ છે.

“મેં એ કાયદા ત્રિષે કંઈજ સમજ્યું નથી. હું તેથી તમામ અજ્ઞાન છું,” લીઝોં સંતાપથી જોલ્યો.

“હવે એ કાયદાનો ઉપયોગ હું તાહરા લાભમાં કરવા તંબ્યાર છું,” માડામે પોતાની મંતવજ ઉપર આવતાં કહ્યું.

માડામ લ કોંટેસે તે શબ્દો જોલી પોતાના એટા ભણી નજર કરી. પોતાના વિચારોની મોટી અજ્ઞયણીમાં લીઝોં તે શબ્દનું ખરું રહસ્ય સમજી શક્યો ન હતો.

“એમાં તો કંઈ શકજ નથી કે મોટે વહેલે અને દેશનાં કારોબારીઓનું એ કાયદાના બેહુદાપણા ઉપર ધ્વાન ખેંચાશે, અને તેમાં થવો

જોઈતો યોગ્ય સુધારો થશે. પણ, આજે લીઝો, તે કાયદો હસ્તીમાં છે, અને તેની હસ્તી ખીજ દેશની કન્યાઓને માટે આપ સમાન છે, અને જ્યારે તેની હસ્તીજ છે તો હું તેનો ઉપયોગ માહરા ને તાહરા લાભમાં પુરો કરવા ઇચ્છું છું.”

તેણીના શબ્દોમાં ધમકી અને ઠપકાના સ્પષ્ટ ચિન્હો મોજુદ હતાં. તેણીનો ચહેરો શીકકો પણ કરકો હતો. લીઝોએ અન્યખીથી તેણી ભણી જોયું.

“મમા, હું નહીં સમજી કે જોઈ શકતો કે એ કાયદાને તમારી કે માહરી સાથે શો સંબંધ છે?” તેણે પૂછ્યું.

માડામ હસ્યાં.

“મને એની સાથે ઘણું કામ લેવાનું છે.” તેણીએ કહ્યું, “હું તેનો તાહરી વિરૂદ્ધ ઉપયોગ કરવા માંડું છું.”

લીઝો હસ્યો. તે બોલ્યો, “તમે માહરી વિરૂદ્ધ કે મને નુકશાન થાય એવું કંઈ કરો એ હું માનતોજ નથી. મને તમારામાં પુર્ણ વિશ્વાસ છે.”

“તે તુંને કોઈ પણ પ્રકારે નુકશાન કરનાર તો નથીજ.” માડામે કહ્યું, “જો તું એક બચ્ચાને કંઈ ઝેરી મીઠાઈ ખાતાં જોય તો તું તેને તેનો ઉપયોગ કરવાથી ઝટ ઝટકાવે ખરો કેની, લીઝો?”

“બચ્ચીતજ, મમા,” તેમ તુરત તેણે કપ્પુલ્યું.

“તે બચ્ચું તેથી જરા છેડાશે, રડશે, પણ તે તો તે કાર્ય તેના અંગત ભલા કાળેજ કીધેલું ગણાશે, અને નહીં કે તેનાં ખુરાં વાસ્તે. તેમજ તાહરે માટે છે. હું તાહરા હાથમાંથી એક ઝેરી મીઠાઈ છીનવી લેનાર છું. તું તેથી તને દુઃખ થાય છે કરી છેડાશે, પણ પાછલથી ખુશીજ થશે, અને કપ્પુલ કરશે કે મેં ભરેલું પગલું વાજખીજ હતું. માહરા બોલવાનું તાતપર્ય તું હવે સમજી જઈ શક્યો હશે, લીઝો?”

“જટ્ટા ખી નહીં,” તે બોલ્યો. તેણે પોતાની ચશમે અન્યખીથી તેણીના ચહેરા ઉપર ચોંટાડેલી હતી. અને તેમાં ભયના ચિન્હો દ્રષ્ટિગોચર થતાં હતાં. તે અન્યખીથી કે તેની મા જો કહેવાનું હોય તે ઝટ કહી કાં ન દેતી હતી? તે એમ તો વિચારી શક્યોજ નહીં કે તે કંઈ પણ નબોજી કહેવા ચાહતી હતી, કે જેથી તે કહેતાં તે અચાતી હતી.

“લીઓ, તું એટલું નો સ્નેહથી કમુક કરે છે કે એ તાહરા બંધેલ લગ્ન એક ઘણીજ કદંગી ભુજ છે.”

“હા. તે હું કમુક છું. મેં નમારી મરજી પુજાવી હતે તો બહેનર થને. પણ હું આ ચંડાળ કાંચદાની કર્મી વીશે કશું બચુનો ન હતો. મને એનો સ્વપ્નોયે ન હતો.”

એકનવાટરના કીનારા ઉપર તેના આવવાની ધીરજથી રાહ જોતી તેની પ્યારવેલી પરણેતરને તે છેકજ એવકા થવા ચાહતો ન હતો. તેની અંતે તેની પરણેતર વચ્ચે જે મોટી મોહન હતી તેનો તે નાશ થવા દેવા ન માંગતો હતો.

“જો તેં મને એક હકાર વાર પણ લખ્યું હતે તો ખીં હું માહરી મંજુરીઆત નજ આપતે ને હું ફગ ન આપતે તો તું શું કરતે?”

“તે બિના પરણતે!” તેણે ઝટ ઉતર દીધો.

“તો લગ્ન ગેરકાયદેસરના હોને કે જેમ તે હમણા છે. એવા લગ્નથી ઉત્પન્ન થયેલાં બચ્ચાં તાહરી ઓસાદના તરીકે ન સ્વિકારાતે, તાહરા ખેતાબ ને મીલકતના વારસ થઇ ન શકને. તું જોય છે કે, તેથી, એવાં લગ્ન કેવાં કફેડાં ને કદંગા પુરવાર થાય છે.”

તે સમજી તે જવાંન કાઉન્ટે એક ધીમે નિશ્વાસ નાખ્યો.

“પણ મમા, હવે એ લગ્ન કફેડાં ને કદંગા છે એ બધી તત્કારાની અગતજ શી છે? લગ્ન થઇ ચુક્યાં છે એ વાત ખરી છે. એક પુરવાર ખીના છે, પછી તેની સામેના વાંધાઓ ફેકડ છે.”

“તેમાંજ તું ભુલે છે,” તે માએ મતલબ ઉપર આવતાં કહ્યું, “લગ્નની પુરવારીઓ એવી ઘટનામાં ટકે છેજ ક્યાં?”

“પણ મમા, લીમા માહરી ઘણીઆણી છે,” લીઓ પુકાર્યો, તેનો અવાજ સહેજ ઉશકેરાયેલો હતો.

“ઇંગ્લાંડમાં. ફ્રાન્સમાં તે તાહરી પરણેતર નથી,” માડામે ધીમેથી કહ્યું, “જો તું ઇંગ્લાંડમાં એક હકદાર પરણેતર રાખવા માંગતો હોય કે જે ફ્રાન્સમાં કદી હકદાર કહેવાવા ને નથી, તો તેં તાહરાં સોહજાનાના માનવંત નામને એક મોટો કલંક લગાડ્યો છે એમ અત્રે હસશે.”

એક વિચાર સુઝતાં લીઝાં પોતાની ખુરશી ઉપરથી ઉડી ઉભો થયો.
 “પણ માયજી,” તે અતિ આતુરતાથી પુકાર્યો. “એ બધાનો અંત
 આણવાનો એક સરસ ધ્વાજ છે. હું લીમાને અત્રે ફાંસમાં લઈ આવું,
 અને તમે અમારા લગ્નની રમ્મ આપો.”

માડામની ફતેહતી તે ધડી હતી.

“અને તે રમ્મ મોતને કડિથી પણ હું આપનાર નથી,” માડામે
 જવાબ દીધો.

લીઝાં ભયજીત ચહેરે માડામને જોતો ઉભો.

“મમા, એ તમે શું બોલો છો?” તે પુકાર્યો, “શું તમે એમ ખરે-
 ખર કહેવા માંગો છો કે લીમાને માહરી ફ્રેન્ચ કાયદા મુજબની પરણેતર
 બનાવવા માંગતા નથી.”

“હા. હું એમજ કહેવા માગું છું.” તેણીએ ઉત્તર કર્યો, અને
 તેમ કરવાનો મેં દૃઢ નિશ્ચય કર્યો છે.

“તમારા હાથમાં એવી સતા કોઇ કાયદો આપતો હોય એવી મને
 ખાત્રી નથી.”

“ફ્રેન્ચ કાયદો એવી સતા મને આપે છે.”

“ત્યારે માહરે માહરો ધણીઆણી સાથ ઇંગ્લાંડમાંજ રહેવું પડશે.”

“તો બી ફ્રેન્ચ કાયદાની નજરે તું કાંઈ પરણેલો પુરુષ ન ગણાશે.”
 માડામે ફતેહથી કહ્યું, “તમારા અચ્ચાંજોને સોલડાનાના કીર્તિવંત નામ
 ઉપર કે તેની મીલકત ઉપર કોઇજ હક ન રહેશે.”

દુઃખની એક સરદ હાય તે સમજી લીઝાંના મુખમાંથી નીકળી પડી.

“તાહરી ફરજ શું છે તે હું તને બતાવવા માગું છું, લીઝાં,”
 તેણીએ કરડા અવાજે જારી રાખ્યું. “સમજ, ઉતાવળથી નીર્ણય ઉપર
 આવી જવાની કોઈ ખાસ જરૂર નથી. તું તે ઉપર પુખ્ત વિચાર કરવ
 માટે જોઇતો વખત લે. તાહરાં લગ્ન એક ભુલવું પરીણામ છે, એક ધણીજ
 બચકર, કમનસીબ ભુલ.”

“હું તેમ કબુલતો નથી,” લીઝાંએ કહ્યું, “એક માણસ જે
 પોતાની પરણેતર તરફ વફાદાર ન રહે તો પછી તે માણસને કેસ કહે
 વાય? હું તે ભલ તરીકે સ્વિકારતો નથી.”

“એ તાહરી એક ગચ્ચાં સહી છુદ્દ છે,” માડમે પાછું કહ્યું. “તાહરાં લગ્ન એક ગંબીર ભુલજ છે. તેને દુર કર. તે ગેરકાયદેસરના હોવાથી તેમાં તને ખરાબ લાગવા જેવું કંઈજ નથી.”

“તમે મને બેચુન્યાદ અને દચ્ચો કરવા માંગો છો. ખુદ ખુદાની પણ નજરમાં અમારાં લગ્ન પવિત્ર અને કાયદેસરના છે, તે હું કેમ વીસરું?”

“તેમ હશે. પણ કાયદાની નજરે—આપણા દેશના કાયદાની નજરે તેમ નથી.”

“માહરી છંદગી બચાવવા કાજે ખી એવું અધર્મી કાય હું કરનાર નથી,” લીઝોએ જુસ્સાથી કહ્યું.

“તાહરી છંદગી કરતાં વધારે કીમતી એક ચીજ બચાવવા ને જાળવવા ખાતર તાહરે તેમ કરવુંજ જોઈશે,” માડમે ભાર નાખીને કહ્યું, “તાહરાં કુટુંબના કીર્તિવંત નામ અને ઇઝ્ઝત તાહરે બચાવવાંજ જોઈએ.”

“જેહાનમમાં જાય એ બધું,” તે બખાળી ઉઠ્યો, “મમા, તમે એક ઓરત થઈ મને એવી નમોછ સલાહ આપો છો. હું તે સમજીને થરથરી ગયો છું. હું જાણે માનીજ શકતો નથી. હું જે પવિત્ર લગ્નના ગાંઠથી ખુદ ખુદા અને ખલકતની નજરમાં માહરાં જન અને ધમાનથી બંધાયેલો છું તેમાંથી એક નહી જણાયલા અમાનુષી કાયદાને ખાતર છળકપટથી તમે મને છુટી જવા કહેો છો. કુદરતના પાક કાયદાની આગળ આપણા કાયદાઓ શું ખીસાતમાં છે?”

“એ કાયદો ખાસ કરીને તું ઘણા બળવાલો નીહાલશે,” માડમે શાંતીથી કહ્યું, “જે તું ધીરજથી સમજશે તો સમજી શકશે કે જે હું કહું છું તે અક્ષરશ સત્ય છે, અને જે તું માહરી નસીહત અનુસાર ચાલ્યો તો, તેથી, તુને લાજ થશે. તે અજાનપણે કરેલી ગંબીર ભુલના પ્રાયશ્ચિતમાંથી ખુશાલ મુકત થશે. આ લગ્ન કાયદાની નજરે જાળખી નથી, તાહરે તે માન્ય રાખવાં ઘટતાં નથી. હું તને સલાહ દેઉં છું તેવી નીખા લેસ દીલની સલાહ આપ્યા ફાન્સ દેશ માહેની કોઈ પણ માતા એવ સંજોગોમાં, પોતાના પુત્રને દેશે.”

“હું માનતો નથી,” લીઝો પુકાર્યો, “અને જો એ ખરું હોય તો એવી ફેન્ય માવીતરો પર ધીકાર હોજો.”

તેનો ખુંખસુરત ચહેરો કોપથી રાનો થઈ આવ્યો. આ જગ્યાએ જો તેની માતા બદલ બીજું કોઈ હોતે તો તે ઘડીએજ તે તે ખોડીનો સ્ક્રીદ ચખાડતે એવો તેનો ઉશ્કેરાત હતો.

“હું ધારતી”તીજ કે એ પહેલે સમજતે તું બહુ ગુસ્સે થશે. ખરેખર, હું જેટલો ધારતી”તી તેટલો તું ગુસ્સે થયો નથી.”

“હું કોઈ દીવસ એટલો ગુસ્સે થયો નથી,” લીઝાએ તે સાંભળી ખોજવાતથી કહ્યું, “મને સમજી લેવ, મમા. એવું ધીકારવા જોગ કુકર્મ કરવા કરનાં હું માહરો જમણો હાથ કાપી કાઢવા તક્યાર છું. એ કાર્ય અતિ નીચ, શરમમયું” અને ધીકારી કાઢવા જોગ છે.”

“હું એ જવાબને માટે તક્યાર હતી,” તેણીએ કહ્યું, “વખતના વહેવા સાથે તું જુદુંજ વિચારશે. એ ઉપર તું પ્રુપ્ત વિચાર કર કે ઇંગ્લાંડમાં થયલાં લગ્ન આપણા દેશના કાયદાને ખંધન કરતા ચોક્કસ સંજોગોમાં નથી, કે જે સંજોગોને તું પુરેપુરો આધીન છે, અને તું હેલન ડ સયશ નને પરણવા છુટો છે.”

“મમા, હું પરણેલો છું,” લીઝાએ ગુસ્સાથી ખાંગ મારી.

હવે પોતાનો વધ્યો જતો ગુસ્સો અટકાવવા પોતાના ચાવણ્યા તેણે પીસી મુક્યાં, અને હાથોની મુઠી વાળી સખ્ત શબ્દોનો ઘોષ પોતાના મુખમાંથી નીકળી જતો તેણે અટકાવ્યો.

“હું તેણીને પરણેલો છું. અગાઉ તેણીનું નામ મીસ ડરવન્ટ હતું. હવે તેણી માહરી મોહરદાર છે, કૉર્ટેસ ડ સયશન છે.”

“એક દળણું દળનારની દીકરી, નહીં?” તે માએ તીરસ્કારથી પુછ્યું.

અફસોસ! લીઝાના મનમાં હવે અફસોસ થયો, સખ્ત અફસોસ થયો કે જોન ડરવન્ટે જ્યારે તેને તુચ્છકારી કાઢ્યો હતો ત્યારેજ તે કાંચ એલનવોટર છોડી ન ગયો હતો કે આજનો હીણભાગ્યો દીન તે જોવા ન પામતે. તેણે ક્રાન્સની સર્વધી મગરર અળખાની મુખમુદ્રામાં જોયું.

“હા. તેણી એક દળણું દળનારની દીકરી છે.” તેણે કહ્યું.

“જમ ત્યારે તો એ સવાલનો છેડો. આવી ગયો.” તેની મા દેડાવથી બેઠી, “તે એક મોટી ભુલ કરી છે કે જે તાહરે

સુધારવીજ જોઇશે. તવારીખમાં કોઇ પણ સોલડાના દળણું દળનારની દીકરીને વર્ષો છે એમ નોંધાયું નથી અને નોંધાવવું જોઇએ પણ નહીં. તું શું એમ ધારે છે કે એ છોકરી જેલ ડ ઝોરની શેકાણી થવાને લાયક છે ?”

“નહીં, તે તમામ લાયક હાલમાં નથી, પણ તમારી કેળવણી હેઠળ તે ઝટ લાયક થઇ જશે,”

“લીઓ, તું પટપટ ના કર. એ વીચાર માહરી સાથ વધુ કરવો ફરજી છે. છતાં માહરા તાગામાં છે, તાહરા નથી. તું ઉમરમાં આવે ત્યાં સુધી તાહરી ઉપર માહરો કાચુ છે, અને હું મને મજેલી સતાવો ઉપયોગ કરવાજ માણુ છું. ફુશમનાવત કરવા કરતાં દોસ્ત થા, ઝગડો કરવા બદલ સુકેહ કર.”

તેણે પોતાની મા ગમ અન્નયખીથી જોયું.

“મમા, તમે એક ઝોરત છો, તમે શીખેલાં છો, વીહુધી છો, તમારાંમાં એક રત્રીતું નરમ હૃદય છે, તેમ છતાં શું તમે મને પહેલાં એવી સલાહ દીઓ છો. કોઈ ખીજની છાંદગીનો નાશ કરવાની, તેનું પવિત્ર નામ કલંકીત કરવાની, તેણીનું જીવાન જીગર તોડી નાખવાની ?”

“હા, હું તેને સલાહ આપું છું. અને હું તેમ કરાવવાન જોડી છું,” માડામ ડ સોલડાનાએ કહયું.

“અને તેમાં તમને અધર્મ કે નીચપણું જણાતું નથી ?”

“નહીં. તાહરે તાહરા કુટુંબનો ખ્યાલ સર્વથી પહેલો કરવાનો છે. એ જવાન આઇતું નામ તું કહે છે તેમ લીમાં છે નહી. તો દીક લીમાં માટે આપણે ભરણપોષણની ગોઠવણ કરીશું. પણ તાહરી ફરજ તેં કરેલી ભુલ સુધારવાની છે, અને હેલન ડ સયરાન સાથ પરણી તાહરી કુટુંબી

પ્રકરણ ૩૨. ૨૬

માડામ ડ સોલડાના તે લાંબી વાતચીતને છેડે પોતાના મન સાથે મગન થતી પોતાના બેઠાને ઓકલો વીચાર કરતો મુકી તેની પાસથી અસી ગઇ. તેણીએ નક્કી માની લીધું કે ક-તેલ તેની નિર્માણ થઇ ચુકી હતી.

જવાન કોંટ ડ સોલડાના ચિત્રવિચિત્ર વિચારોમાં નિમગ્ન બન્યો. તે આવા ગંભીર વિચારમાં પોતાની છાંદગી દરમ્યાનમાં કદી પડ્યો ન હતો. અને કદાચ કદી પડનાર પી ન હતો. કદી કોઇ પુરૂષ આવા મોટા ગુન્ય-વાડામાં પડ્યો ન હશે ? કદી કોઇ એવી વિપરીત સ્થિતિમાં મુકાયો ન હશે કે જે ઇંગ્લાંડમાં જોને પરણેતર કહેવરાવે તેને ફ્રાન્સમાં નહી; તે ઇંગ્લાંડમાં પરણેલો મનાય અને ફ્રાન્સમાં નહીં. તે મનશે સખ્ત હયરત રહેતો કે તેણે એવા કોઈ કાયદા વીશે જાણ્યું કે સમજ્યું પી કેમ ન હોતું. તે એક ઘણાજ કફોડો ને વિચિત્ર કાયદો હતો. તેને લાગ્યું કે તે જાણતાંજ તમામ દુન્યા ચક્રીત થઈ જશે.

તે પોતાની માની ખાત્રી માન્ય કરી શક્યો નહી, કે તે કાયદાની હસ્તીથી ફ્રાન્સમાં દરેક જણ પાકેફગાર હતું. તેને પોતાની દુઃખી અવસ્થાતું હવે જાન થયું. તેના લગ્ન જો તેની મા બહાલી આપવા ના કહે તો કાયદાસરના ગણાતાં ન હતાં, અને તેણી નાજ ચોખ્ખી પાડતી હતી, એટલે લીમા સાથે ફરી ફ્રાન્સમાં પરણવાતું અશક્ય થઈ પડતું હતું.

“માહરી અને લીમાની આ કેવી હાલત ?” તે પાછું અને પાછું પોતાના મન સાથે બબડતો, ઇંગ્લાંડની પરણેતર તે ફ્રાન્સમાં નહી ! બેલ ડમોરનો અને સોલડાનાના મોટા બેતાબનો હું બેશક વારસ થયો, પણ લીમા અત્રે માહરી પરણેતર નહી. હું ફ્રાન્સમાં જો રહું તો તે માહરે માટે ટાંઠ ચીઝ નથી, તે માહરી મોહરદાર ને માહરાં બચ્ચાંની મા ગણાઈ શકાય નહી. માહરાં માગ પણ તે કાયદા મુજબ જાગીદારી રાખી શકે નહી. માહરે લીમા અને ફ્રાન્સ વચ્ચે ત્યારે પસંદગી કરવાની છે. બેલ અને મળી શકે એમ લાગતું નથી.”

એક જાણુએ તેની પરણેતર હતી. તે ઇંગ્લાંડ જઇ તેની સાથે વસી શકે એમ હતું. તે તેની મોહરદાર કાયદાપુર્વકે ત્યાં હતી; પણ તેણીના

દ્રેજદોને તેની ફ્રાન્સ માહેલી મીલકત ને ઉપજ ઉપર હક ન રહે એમ હતું. વળી તેને ફ્રેન્ચ શહેરી તરીકેના પણ ઘણા હકો છોડી દેવા પડવાના હતા. પોતાની મોટી જગીરોમા અમીરી તોરથી રહેવાનું પણ તેને ત્યાગી દેવાનું હતું, અને સર્વથી વધું કાટીલ તો પોતાની મોટી ઉમીદો ને ઉંચી અભીલાષાઓને તીકાંજળી આપવાની હતી. ફ્રાન્સનો સર્વથી મહા પુરુષ બનવાના પોતાના મોટા મનોરથને છોડી દેવાનો હતો. ઇંગ્લાંડમાં જઈ લીમાં સાથે વંસવાંચી તે યશુ તજ દેવાનું હતું, પણ તો જી લીમા, તેની બહાલી લીમાં તેની પાસે રહેનાર હતી એ એક સંતોષ હતો.

અલગતાં હવે ઇંગ્લાંડમાં ગરીબાઈમાં અવત્યા મારવાનું ન હતું. તે પોતાની બહોલી મીલકતો ઇંગ્લાંડમાં ઉપાડી લઈ જઈ શકે એમ ન હતું છતાં તેની ઉપજનો ઉપયોગ તે ત્યાં કરી શકે એમ તો હતું—એટલે વધુવાર ગરીબાઈમાં અવત્યા મારવાની વજી ન હતી.

ફ્રાન્સથી છુટા પડવાનો ખ્યાલ તેને ભારે દુઃખ દેતો હતો. ફ્રાન્સની મોલક મધુરતાએ તેને મુગ્ધ કરી મેલ્યો હતો. મોટી આશાઓના વમનમાં તે એમરે લપટાયો હતો એટલે તે છોડનાં તેને દુઃખ ઉપજતું હતું, પણ પોતાની માતાની મરજી વીરૂદ્ધ લીગાને ત્યાં લાવી શકતો ન હતો એ જી એક મક્ક મોટું દુઃખજ હતું.

તે આપણને માટે તે એક અતિ જગરજસ્ત ઉખ્યાલું હતું. તે શુચવાડામાંથી છુટવાનો એકે રસ્તો તેને સૂઝતો ન હતો, સિવાય કે તે પોતાની માને મનાવી શકે, અને પોતાના ઇંગ્લાંડ મેથે થયલાં લગ્ન માટે તેની બહાલી મેળવે, પણ તેમ તેણે અતિ દુઃખ સાથે જોયું કે કદી બને એમ નહોતું.

“હું નહીં જાણુને”તો કે ખુદરતના અને માનવીના કાયદાઓ એટલા બધા એકમેકથી ઉલટા કદાચી હશે.” તે પોતાના મનોમત બોલ્યો, “ખુદાની નજરમાં, તે હકનાકાના અદલ ઇન્સાફની નજરમાં, લીમા માહુરી પરજોનર છે. અમે લગ્નના પવિત્ર ગાંઠથી દુન્યવી દરેક રહસ્યમાં ને કીયા મુજબ જોડાયલાં છીએ. હું તેણીને ખુદાની અને દુન્યાની નજરમાં મારી પરજોનર બનાવવા ઇચ્છતો હતો. મેં તેમજ કીધું. હું તેણીને નિમાણું કાયદાઓના પવિત્ર રક્ષ મુજબ પરખ્યો. અને હવે આ કેમ માહુરા દેશનો કાયદો

માહરી સામે ઉઠી ઉભો થયો છે, તે મને રહે છે. 'નેણી તાહરી મોહરદાર નથી. તમારા લગ્નને ગેરકાયદેસરના છે.' હવે એ એ કાયદાઓના કોર્ટમાં વચ્ચે હું શું માર્ગ અખતયાર કરું? માહરી ફરજ શું છે?"

તેનું અંતઃકરણ તેને કહેતું હતું કે—જુના જગાનાંની એક અતિ ઉત્તમ કહેતી મુજબ દરેક ચીજોને છોડી દઇને પણ તેણે પોતાની ધણી-આણીને વળગી રહેવું. તેજ તેની ફરજ હતી. તેઓ જે પવિત્ર વચન અને કદી ન છુટવાના ગાંઠથી એક થયાં હતાં તે પછી કોઈ કાયદો તેઓને છુટાં પાડી શકે એમ હતું નહીં. પણ ત્યારે તેને પોતાની બહાલી માતૃ-જુમીને છેવટની સલામ કરવી પડે, ફરી ઇંગ્લાંડ દેશવટો ભોગવવો પડે, તેમ કરતાં, તેમ કરવાનો ખ્યાલ થતાંજ તેનું જીગર કોરાવા લાગ્યું.

પણ ધારો કે તે લગ્ન કાયદેસરના ન ગણાય. તે પોતાની માતાની સદ્લાહ મુજબ લીમાને મનાવી લેવામાં ફતેહ પામે. તેણીને એક સારો મુસારો આપી ત્યાંજ રાખી મુકે; અને તે પરણવા પાછો છુટો થાય. પણ શું તે સુખી થશે? તેના મનને શાંતી મળશે? તેનું અંતઃકરણ તેને કદી તેના આ મોટા ગુન્હા માટે ન ડંખશે? તે શું દરે? દરેક વેળા તેની તે શંકાઓના જવાબમાં તેનું અંતઃકરણ પોકાર કરતું હતું કે "તાહરી પરણેતરનેજ વળગી રહે. કાયદાના ગમે તેવા ગુચવાડા છતાં તે તાહરી મોહરદાર છેજ."

માડાગ ડ સોહડાના પકડી હતી. તેથીજ તો તેણે તુરતા તુરત પોતાના બેટા પાસે ચોખ્ખો જવાબ ન માંગ્યો હતો. અને તેમ કરવામાં તેણીએ ડાહપણજ અતાવ્યું હતું. લીઓં શું કરવું તેના વગાસણમાં અનહદ ગાથાં ખાતો હતો.

ત્યાર પછીના થોડા દિવસો લીઓંએ સ્વપ્નો જેતાં આદમી મીસાક કાઢ્યા. તે અહોનીશ તેજ અસ તેજ વિચાર કરતો હતો. એ માર્ગો તેની સામે ચોખ્ખા ને ખુલ્લા હતા; યા તો તેના દેશના બેહુલ કાયદાને ફરણ થવું અને લીમાને તથા દેવી; કે ફ્રાન્સ છોડી દઇ તેની ઇંગ્લીશ પરણેતરને વફાદાર રહેવું. તેની માટે અરસામાં કંઈજ બોલી નહીં. તે પોતાના બેટાના મહેરા ઉપરથી તેના મનનો ગસમોટો ગુચવાડો ઢગી શકતી હતી. પણ તે આગળ આમોશજ રહી. પણ તેણી ને હેઝન ડ સયશનના

સમાગમમાં આવે તેની તો દરેક સંભાળ લેતી હતી. તેઓ વચ્ચે જારતી દોસતી વળનના વડેવા સાથે જામી ગઈ હતી. પણ તે તેણી આગળ તે માટે બેલતાં ખાંચાતો હતો. હેતુન ડ સયશન ખેતી હતી કે તેણીની સંગતમાં તે ઉદાસ, વિચારવંત અને શુન્યવાતો લાગતો હતો; અને તે સારાં કે માફાં ચિન્હો હતાં તે તે આપડી સમજી શકતી ન હતી.

લીઓ પોતાની માતાના કહેવા ઉપર પુર્ણ વિશ્વાસ મુકીને તો બેઠાજ નહીં. તેણે ફ્રાન્સનાં ઘણાં નામાંકીત પારાશાસ્ત્રીઓની એ બાબત સલાહ લીધી પણ સર્વ તરફથી એકજ ઉતરનો ધ્વની નીકળ્યો કે તે ઉંમરમાં ન હોવાથી તેનાં લગન તેની માની બદાલી વીના કાયદાથી ઉલટાં હતાં. તેણી ઇંગ્લાંડમાં તેની પરણેતર કહેવાય પણ ફ્રાન્સમાં તો નહીંજ. અને તેણીના બચ્ચાને તેના હકા ઉપર કશોજ હક ન રહે. અને ત્યારે સોલડાનાના પુરણા માન પામેલાં ખાનદાનનું શું થાય ?

કાંઈજ તેને રસ્તો જતાવી શક્યું નહીં. કાંઈ માર્ગેજ સત્ય પુછતાં તો નહતો. ફક્ત એકજ ચોખ્ખો ઇલાજ હતો. લીમાને તજવી યા ફ્રાન્સને અને ફ્રાન્સને, તે બંધા માન આંદોનાં વરસાદ તેની પર વરસી ચુક્યા પછી તે કેમ તજે ?

માડાલ લ કોટેસ પોતાના પુત્રની દરેક હિંમતવાદ બહુજ ચોક્કસાઈથી તપાસતી હતી. તેના માર્ગમાં અનેક અવનવી લાલચો ચાલુ મુકતી હતી. તેના ભવિષ્યની મહત્તાના અતિ અલંકારીક ભાશામાં ભવ્ય સ્વપ્ના તેને કહી સમજાવતી હતી. હેલેન ડ સયશનની મોટી ખુબસુરતી અને કાહરનના ખગ્ગના જેટલી દોલતના શુનગાન ગાતી હતી. એ અને એવીજ ક્રીસમની વાતો ચાલુ કરી કરીને તેનું મગજ ચક્રાવ્રમ બનાવ્યા કરતી હતી. તેણી અજ્ઞાતાં તે બાબતમાં કશું ખોટું વિચારતી નહોતી. તે એમ માનતી હતી કે તે જે કરતી હતી તે માત્ર લગાર સખત હાથે કરતી હતી, પણ તેજ વેળા તે કહેતી કે સખત દરદોનો ઇલાજ સખત દવાથીજ થઈ શકે. લીઓએ તે માટે એક વેળા તેણીને કહ્યું હતું. “મમા, તમે શું એ તમારી ચેજનામાં સમાયલી લુચ્છાઈ જોઈ શકતાં નથી ? હું કયુલ કંઈ હું કે બુનદાળમાં તમે અતિગણું સોખ્યું છે, પણ તેથી એમ નથી કે તમે આટલું જી ન સમજી શકતાં હોવ કે તમે સુચવેલો ઉપાય કોઈ એક અહસ્થ કયુલ

કરવા કદીથી તપ્ત્યાર થાય. તે ઉપર અગત્ય કરવા તપ્ત્યાર થનાર તો કોઈ ખરે-ખરો બદમાશન હોવો જોઈએ, શું તમને એમ નથી લાગતું?”

“નહી, લીઝો, ખીલકુલ નહીં. હું તને તેમ છતાં ખી ગ્રહસ્થ માતું છું, એક ઉગરાવ ખાનદાનતું લાયક વંશ ધારું છું. કે જેણે અજ્ઞાનપણામાં અને દુન્યાના ડારોગારની સમજ શક્તિની કોટાહીના પરીણામમાં એક ભુલ ભર્યું પગલું ભર્યું હતું. લીઝો, તારો તો ખરો પુરોધાર એ કાયદાની અસ્કતથી થઈ શકે છે તે માટે તારે મશ્વરો આપાર માનવો જોઈએ. મેં એ ઉપર શાંતીથી પુસ્કળ ખ્યાલ કર્યો છે. હું તને દુન્યાની દરેક સુખમાં રહેતો જોવા ઇતિહાસ છું, તેમ તને સુખી બનાવવાનું મેં માથે લીધું છે. હું તને સારે ઠેકાણે વરસો ને સુખી થયેલો જોવા માગું છું. મેં આપાર વેરમાં પુરતી ધીરજ ધારી છે. હવે આપણે આગળ વધવું જોઈએ. હું હવે વધુવાર શાંતી ધારી શકતી નથી. થોડાકજ દિવસ વધુ હું એ બાળત તારા હાથમાં રહેવા દેવશ, અને પછી તે હું તારા અખત્યારમાં લેવંશ. તું જાણે છે હું શું પ્રથમ પગલું ભરનાર છું તે?”

“નહી, મગા, મને તેનો કશો ખ્યાલ નથી.” લીઝો બોલ્યો, “પણ તે સખતજ હશે એમ મને લાગે છે.”

“હા સખત તો ખરુંજ. પણ તેથી જ તે છુટકો થઈ જશે. હું ઇન્સાફની સર્વથી વડી અદાલતમાં તારાં લગ્ન રદ કરવાની દાદ માંગશ.”

“તમે તેમ કરતાંજ ના, મગા,” લીઝોએ કરમરીને કહેલું.

“હું તેમજ કરશ-જરૂર તેમજ કરશ,” તેણીએ પ્રક જવાબ કર્યો, “જો તું કંઈ પુરતાપુરત પગલાં ન કરશે તો. એથી સરસ ઇલાજ તારે વાસ્તે એ છે કે તું એ બધી બાબત તારા ધારાશાસ્ત્રીઓના હાથમાં સોંપી દે. તેઓને કહી દે કે પછસા સંબંધીની છુટો તેઓને જટલી ખી દસ્ત લાગે તેટલી મોટી મુકે. એ હવે વગર દીવે થવું જોઈએ છે. શું તું એમ માને છે કે હેતન ડ સયશન જેવી મજલખ દોલતની માલિક છોકરી એમની એમ કુંવારી પડી રહેશે. તારી-દીલથી એ મોટું ઇનામ-જો જખરો શીકાર તારા હાથમાં સટકી જશે.”

“મગા,” તેણે અત્યંત નીરાશાથી કહ્યું, “તમે સારી છીસમે જાણો ના કે તારા હેતન ડ સયશનનો ખ્યાલ મને કરવો નહીં જોઈએ.”

“ત્યારે તો તેણીને તાહરે માટે ખ્યાલ ન કરતાં પ્રથમ તાહરે તેણીને શીખવવું જોઈએ,” તે માએ હસીને કહ્યું, અને ત્યાંથી ચાલતી પકડી.

પ્રકરણ ૩૦.

પ્રીન્સેસ હેલન પોતાના ભવ્ય મંકન એમ્પ્સ એલીઝીના તેજાજ ભવ્ય રીતે આરાસ્તા કરેલા દીવાનખાનામાં બેઠી હતી. તેટલાં લીઓ, કોંટાડ સાલડાના પોતાની માતાનો કંઈ ખાસ પેગામ લઈ તેણીને મળવા આવી ગયો. તેણી તેની આમદથી ખુશ થઈને જણાવી હતી. અને માડામ ડેવેસે તે અનેને એમકા ખાખસુસ છોડી ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

લીઓએ પોતાની માતાનો સંદેશ કહી દીધા બાદ તે જવાન જ્યો વચ્ચે તરેહવાર ગપ્પાસપ્પા છેલ્લા નેના માટે અને છેલ્લી નવી નવલકથા માટે આદ્યા.

“મોશય લ કોંટ, તમે કેટલા ફેરવાઈ ગયા છો તેની તમને સહજ પણ કલ્પના છે?” હેલને એકાએક વાતનું મુકાન ફેરવી નાંખી ગંભીરપદ્ધતી કહ્યું, “તમારી ચશમે માહેલાં આનંદના ચિન્હો ગોયા ગુમ થઈ ગયાં છે. તમે ગંભીર અને ગમગીન જેવા માલમ પડો છો. તમને શું છે, એ ફેરફાર શાથી છે તે તમને જો અડચણ ન હોય તો મને જણાવશો?”

“કંઈજ નથી,” તેણે જવાબમાં કહ્યું, “તમારી માયાલુ પુછપરછ માટે નીહાયત આભારી છું.”

“તમે સારી પગે છેવ?” તેણીએ આતુરતાથી પુછવાનું ચાલુ રાખ્યું, “હું જાણ છું કે મોટે ભાગે ગ્રહસ્થો પોતાની વંદેશસ્તીને માટે સારાથી ઉત્કંઠુ કહેતાં હંમેશ ખંચાય છે. કીંતુ તમારી તખ્ત અચ્છી લાગતી નથી.”

“હું તમામ વંદેશજ્ઞ છું.” તેણે ખાતરી આપી.

“ત્યારે,” હેલને નીર્દોષતાના સાચા જ્ઞેશથી પુછવાનું ભરીજ રાખ્યું, “તમે ઘણાં સુખી નથી. હું ધારે છું કે એ માહરી છેવટની ટક જરી છે.” લીઓને સરલ અગમતાં તે પ્રીન્સેસ તો નીહાયત તેણીએ જેવાં જાણે.

કહ્યા, “તમે અસુખી છો. માહરા ઉપર વીશવાશ મુકો ને મને કહો કે તેમ હોવાનો સમય શો છે?”

“માહરાથી કહેવાઈ શકાય એવું હતે તો હું જરૂર તમને તેથી વાકેફ કરતે,” તેણે ઉત્તર દીધો.

પણ લીઓને તેજ વેળા લાગ્યું કે સર્વથી સરસ અને હડાપણભર્યો માર્ગ એજ હતો કે તે રૂપસુંદર છોકરીને પોતાની સઘળી મુશીબત વીરનારથી કહી આપવી. જો તેણી લીમા અને તેણી સાથના તેના લગ્નની બધી હકીકત જાણશે તો જરૂરજ, તેણી તેનો ખ્યાલ કરતાં અટકશે. તેણી હમણાં સુધી એ જાણત ગુપ્ત રાખવામાં આવી હતી એ જાણના છેડાશે મગર એટલું તો નિસંશય હતું કે જો તેની માતા કહેતી, હતી તેમ જો સાચેજ તેણી તેનો ખ્યાલ કરતી રહી હશે તો તેમ કરવાથી તે હવે આ વીગનો જાણી જાઝ આવશે. પણ તેણે એ જાણત એક શબ્દ પણ હેઠ ઉપર ન લાવવાનું પોતાની માને વચન આપ્યું હતું અને તેનો ભંગ કરતાં તે સ્વાભાવીક ખંચાયો.

“તમે માહરામાં ઇનઆર કાં નથી લાવતા?” તેણીએ અત્યંત નરમાશથી પુછ્યું.

“કંઈ જીવ જીવું નથી.” તેણે ઉતાવળમાં કહી દીધું. “તમામ નજીવું છે અને તે જી માહરે અંગત લગતું છે.”

“અરે! ત્યારે તો તેમાં મને ઇન્ટરેસ્ટ વધારે લાગશે,” તેણીએ તુરત વચમાં પડતાં કહ્યું.

“તમે ઘણા ભલાં છો.” તેણે આભારની લાગણીથી પણ વધનો મન સાથે ગુચવાઈ કહ્યું, “તે એવું છે કે તે વીધે હું જોતી શકું એમ નથી.”

“મને કહો,” તેણીએ જીદ કરી, “શું તે કંઈ રાજદ્વારી મુશીબત છે?” તેણી ઝડપથી એટલું જોતી અને પોતાનો અનાજ વધુ નમ્ર બનાવી વધારામાં કહેવા લાગી, “એજ જાણતનો વીચાર મને તમારે માટે વારંવાર આવે છે.”

તે હસ્યો. તેણે ખરાં અંતઃકરણથી ધમ્મયું કે તેની ઉપરની મુશીબત અર્ધા રાજદ્વાર જેવી જી હતે તો તે તેની પરવાહ ન કરતે.

“મને કહેતાં અતુલ ઝોનંદ ઉપનન થાય છે કે માહરી મુશીબત એવા કોઈ પ્રકારની નથી. ઉત્તરું એ ઘટનામા તો હું અસ્તીજ કાગવાળી ખામ્યો જાઉં છું.”

“હું તે મગજ ખુશી છું,” તેણીએ કહ્યું, તે જવાબ વેળાનો જવાબ એટલો તો મંજુલ અને નમ્ર હતો કે તે ફાંસની એક સર્વથી દોષતમંદ અને મગર શાહઝાદીના મુખમાંથી નીકળતો હતો એ અન્યને આશ્ચર્યમુગ્ધ કરવા જેવું હતું.

“માહરે માટે હવે વધુ પ્રશ્નો પુછવાના માહરા ધારવા મુજબ રહ્યા નથી. મેં જે જે સવાલો તમને કર્યા છે તે માહરી છત્રાસા સ્વાભાવીક ઉશ્કેરાવાને લીધેજ છે. હું માત્ર એટલુંજ કહેવા ઇચ્છું છું કે તમે જે કોઈ જાતની મુશીબતમાં હોવ તો તેનું નીવારણ કરવામાં હું તમને સહાય થવા જની શક્તી યથાયોગ્ય મદદ કરવા તૈયાર છું.” શાહઝાદી હેલને એટલું કહી પોતાનો કોમળ કર તેની તરફ લંબાવ્યો જે લીઓએ માનસહીત પોતાના હસ્તોમાં ઉપાડી ચુક્યો.

“તમારી ભક્ષાધને પાત્ર હું મને પોતાને જોતો નથી,” તેણે કહ્યું. હેલને પોતાનો કોમળ કર તેના હાથોમાંથી તુરંતજ છોડવી સેવાની કશી તજવીજ કરી નહી. જાણે તે કંઈ વધુ કહેવા માંગતો હોય અને તેણી તે સમજવા અતી આતુર હોય એવા ભાવે તેણીએ લીઓની મુખમુદ્રામાં નીહાળ્યું. હવે, લીઓની પ્રથમ વેળા પુર્ણ ખાત્રી થઈ કે પ્રીન્સેસ હેલને તેને માટે દરકાર કરતી હતી ખરી, તેને આહતી હતી ખરી અને ત્યારે તેની માતા એમ માનવામાં વાજખીજ હતી કે તેણીને છતવાનું તેના હાથોમાં હતું.

તેણે ધીમેથી તેણીનો કોમલ કર પોતાના હાથોમાંથી છુટો કર્યો. નીરાશાના સ્પષ્ટ ચિન્હો તે પછી તેણીની અંતી મોઢકમુખમુદ્રા ઉપર. દ્રષ્ટિગોચર થયાં. તેણીએ મોહજતના એ ચીકા સમુદો આ ટાંણે સાંભળવાની વકફી રાખી હતી. તેઓ એકલાં હોવાથી તે જરૂર કંઈ બોલશે એમ ધારતી હતી, પણ તે તો ન બોલ્યો તે નજ બોલ્યો, અને ત્યારે પોતાનો ખ્યાલ એમ એગે જવા બદલ તેણીને વાસ્તવીક નીરાશી ઉપજી.

“મને એક વચન આપો,” તેણીએ કહ્યું, “જે તમારી ઉપર કોઈ પણ પ્રકારની રાજદ્વારી મુશદ્દેલી આવી પડે તો તેની મને તુરંત તુરંત ખબર કરજો.”

“હું વચન આપું છું,” તેણે ઉપકારથી ઉભરાતાં ગરમ હૃદયે ખાત્રી આપી તેણી માટે હવે કંઈક જુદીજ લાગણી તેને ઉદભવી. તે સૌથી દોષતમંદ, સૌથી મગર ને સૌથી આલા દરજ્જાની મુદ્દરીએ તેની સાથ

એમ એકાંતમાં ચુકતેજો કરીને તેને એમ માન અને સરકરાઝી બંધી હતી; તેનું હૃદય તેથી તેણી તરફ વલ્યું. તેઓએ થોડોક સમય વધુ વાતોમાં વિટાડ્યો. તેણીએ પછી નજદીકના એક ફલાવર વાઝમાંથી એક બહુજ સુશોભીત ફુલ કાઢી લીંઓને આપતાં કહ્યું.

“મને આપેલાં વચનની યાદમાં જો રાખો.”

તે હસ્યો.

“ત્યારે માહરી ઉપર એક વધુ હેશાન જી સાથે સાથે કરો, એ મને તમારા નાનુક હાથેજ માહરા કોટનાં જટન હોલમાં ભેરવી આપો કે જેમ વેલાતમાં રૂપસુંદરીઓ પોતાના—” તે અટક્યો. તે ‘લવર’ કરીને કહેવા જતો હતો. તે જરા જાળવાણો બન્યો. તેનો ચહેરો કીરમણ થયો. જરાક થોભી જઈને તે તુરંત નરમ અવાજે બોલ્યો, “ભાઈઓને ઓળાધાધ કરે છે.”

“ખચ્ચીતજ હું અગ્રેજ મહીલાઓની એ માનીતી નકલ કરવા ખુશી છું” પ્રીન્સેસ હેલને ખુશાલીથી હસ્તાં વદને કહ્યું.

તેણી તેની નજીક ગઈ અને પોતાના સુકોમલ કરેથી તે ફુલને તેના જટન હોલમાં પરાવવા માંડ્યું. તેણી તે વેળા તેની એટલી તોલગોલગ જઈ ઉભી હતી કે તેણીના હાથનું ધરનું તે પારખી શકતો હતો; તેના બદન ઉપરના ખુશબોનો મધુર વાસ તેના આસમાં જઈ તેને આનંદથી આચ્છાદીત કરતો હતો. તેણીનું મનોહર મુખકું તેના ભણી ઉચ્ચાંચકું હતું. તેણીની મોહક ચશ્મો, એક પણ તેની સાથે એક થઈ. ફક્ત એકજ પણ અને તે ટુંક અરસામાં તેણે સાફ સાફ જોઈ લીધું કે તેન અંતઃકરણમાં શું હતું અને ત્યારે તેની અચાગ ખુબસુરતીએ તે દીવાનો બન્યો અને પાંકો વળીને તેણીના પરવાળા સમ હોઠો કે જે તેને લલચાવતા ભયંકર કીસમે નજીક હતા તે જોશથી ચુમ્યા. બીજીજ પળે તેણે શું કયું હતું તેનો તેને ખ્યાલ થયો. તે ચોંક્યો અને શીકકો પડી પાછળ હઠ્યો. તેની જીવાન પરણેતરનો મોહક મુખકો તેની આંખો સામને ઉઠી ઉભો થયો અને તેને હપકો દેતો હોય તેવી કીસમે તેની તરફ જોવા પડ્યો. તેણીને-લીંમાને-જાણે પોતાની રૂબરૂ ઉભેલી તેણે જોઈ હોય તેમ ને ચમક્યો. પ્રીન્સેસ હેલને પોતાનું મગર સર ખેંચી નમાવી દીધું. તેણીના તમામ બદનમાં ખુશાલી ફરી વળી હતી.

તે ઝડપથી સાવધ થયો. તેણીએ તેના ચેહરામાં જોયું. તેણી કદી એટલી ખુશ્મુરત દીસી હતી નહીં. હજી ખેંજલતના ચિન્હો તેણીના મોહક મુખડા ઉપર અસ્તિત્વમાં હતાં અને તેની આંખો હસતી હતી.

“એ જી એક અંગ્રેજ રીવાજ છે કે મોંશયક ડ્રૉટ” તેણીએ ટણકાથી કહ્યું.

“ભાઈઓ અને બહેનો વચ્ચે ખરેખર એવોજ દસ્તુર છે.” તેણે કહ્યું, “પ્રીન્સેસ હેલન હું તમારી માંસી મૃત્યુ છું,”

“હું તમને માફ કરું છું.” તેણી બોલી, “ખરેખર તે ગુન્હો મેં કર્યો. હુંજ ભયમાં ચાલી ચલાવી ગઈ. આ યુદ્ધની સંભાળ રાખજો અને તમે આજે આપેલું વચન હંમેશા યાદ રાખજો. ચાલો ટટા.”

પ્રીન્સેસ હેલને ડહાપણ વાપરી ઘટ્ટી ઘડીએ તે મુલાકાત ઉપર પડદો નાંખી દીધો, પણ તે જવાન કાઉન્ટ તેણીનો મહેલ છોડી જતી વેળા સુખી તો હતોજ નહીં. તે પોતે પોતાથી રાજી નહોતો. પણ તેણીની ખુશ્મુરતી એટલી તો ભયંકર હતી લક્ષ્યાવનારી થઈ પડી હતી કે તે પોતાને રોકી શક્યો ન હતો. અને વધુંમાં વળી તેણે તેની મનોહર આંખોમાં તેને માટે તેણીને કેવી ને કેટલી લાગણી હતી તે પણ વાંચી લીધું ન હતું ?

બધું પાણી ફરી વળ્યું. એલન વોટર ઉપરની પ્રેમકથા ઉપર-તેની ઇતેન્નરીથી વાર જોતી બેઠેલી તેની મોહક મોહરદાર અને સચાઈ તથા સ્વમાનના દરેક ખ્યાલ ઉપર પાણી ફરી વળી ચુક્યું હતું. અફસોસ !

“જો માહરે વ્યાજખીજ માર્ગે નીચરવું હોય,” તેણે મનોગત ખ્યાલ કર્યો, “જો માહરે એક આગરદાર અદસ્થનો નીચમજ જાળવવો હોય તો માહરે પ્રીન્સેસ હેલનનો ચહેરો પુનઃ કદી જોવો ન જોઈએ. પણ તે કેવો તાજો ખીસતો ખુશ્મુરત અને મગર મોહક ચહેરો હતો ? તે ઉપર છવાયેલો મગરનીનો પ્રકાશ તેણીએ તેની ગમ માયાથી જોયું ત્યારે કેવો ને કેટલો અથાગ થઈ ગયો હતો ? અને તેણે કીસી કરી તે માટે પણ તેણી ચીકાઈ ન હતી.

તેની મોહરદાર સીમાંનો મધુર શીક્રો ચહેરો તેની નજરે આગળથી હવે ખસી ગયો અને તેની જગ્યા હેલનના પ્રકાશીત મુખડાએ લીધી.

તે સીધો ઘર જઈ શક્યો નહીં. ડામાડોળ વિચારોના વમલમાં વીટાયેલો ને મનથી ચુચ્કવતો તે ફર્યા કર્યો. તેનું લોહી ખળભળી રહ્યું હતું; કોઈ પડછાયો જાણે તેની પુક ધરી બેઠો હોય એવો ભાસ તેને હરપળ થતો હતો.

તે નજદીકના એક બાગમાં ગયો અને ત્યાના ગીચ ઝાડોની શીતલ ઘટાઓમાં મનને શાંત કરવાના વિચારથી ફરવા લાગ્યો. ત્યાં ભેગા મળેલાં બુલકાંઓ કુદાકુદ ને દોડાદોડી કરી રહ્યાં હતાં. કોઇ શીરીન હલકે લયકારતું હતું. અને તે કોઇ મધુરા આવાજનું દીલ્લજીત ગાયન સાંભળી તેને એકાએક પેલું યાદગાર બેલેડ યાદ આવી ગયું.

કિન્હાણો લાગ્યો ગમ તેણી પર,
એવકા પુરવાર થયો જવાન;

હતું નહીં એલનના કિનારા પર,
મિલરની પુત્રી સમ ગમગીન નિદાન।

શું તે ભવિષ્ય વાણી સાચી સિદ્ધ થનાર હતી ? તેને માટે પોતાનું આ છંદગી માહેલું સર્વસ્વ અર્પી દેનાર તેની મધુરી મોહરદારને તે શું એવકા નીવડનાર હતો ?

તેણે અગાઉ જ્યારે બી પોતાના અંતઃકરણને એ પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો ત્યારે તે દરેક વખતે તેના અંતઃકરણે જોસખંધ એક ઉત્તરનો ધ્વની બહાર પાડ્યો હતો કે 'નહીં.'

પણ આજના તેના અંતઃકરણનો જગ્યા તેટલાજ જોશનો અને આત્રી-પુર્વક ન હતો. તે તેણે પોતે ક્યુલ્યું. તેના જેટલી ઉંડી શ્રીદાગીરીથી કોઇએ પોતાની પત્નીને આહી ન હશે; તેના જેટલો કોઇ પોતાની મોહરદાર પ્રત્યે વફાદાર રહેવા ઉત્કૃષ્ટ કદી થઇ રહ્યો ન હશે; પોતાની પત્ની તરફના શ્રીદાગીરી અને ખ્યાર સીવાયનો કોઇ પણ વીચાર બી કોઇને એટલો તીરસ્કાર ભર્યો લાગ્યો ન હશે, પણ આજે રંગ કંઇ જુદોજ જામતો હતો. જે વિચારોને તે અંતઃકરણપુરવક ધીક્કારતો હતો તે તેને આવી ભેટતા હતા અને શું છેવટ આવે છે તે જોવા તેને પ્રેરતા હતા.

આફસોસ! તે જ્યારે આમ ડામાડોળ વિચારતો બન્યો હતો ત્યારે તેની મધુરી મોહરદાર તેની ટગરમાંજ એલન વોટર ઉપર સરથસર મ્હા દુઃખના દીવસો પસાર કરતી હતી. તે રડતી હતી અને બંદગી કરતી હતી. પોતાની તબ્બત, તાકાત અને આ દુન્યા માહેલું સર્વ તેણે ફક્ત ખ્યાર સિવાય ગુમાવ્યું હતું.

પ્રીતસેસ હેલનનો મધુરો મોહક સુખડો ફતેહ અને ઝગમગતથી ધમ-ધમી રહ્યો. તેણીની દીલ્લચસ્પ આંખોમાં પ્યારનો પ્રકાશ જગમગી રહ્યો, તેણીનું અંતઃકરણ સુખના આસવાદથી જોશભેર ઉછાલા મારી રહ્યું. તેણી પોતાના ભવ્ય દીવાનખાનામાં આમથી તેમ ફેરા મારવા લાગી. તેણી સુખી હતી છતાં દુઃખી હતી. તેણીનું હૃદય આશાથી પૂર હતું, છતાં શીકરથી પણ ભરેલું હતું. તેણીને લાગતું હતું કે તે જવાન કોટ તેણી માટે દરકાર રાખતો હતો, કીંતુ, તેમ છતાં ખી, તે તેવું જોઈયો કેમ ન હતો ? કાંઈ નહી, તેણીને કીસી લેતી વેળા તેણે ઉઝટભેર એમ ન કહ્યું કે “હેલન, હું તને ચાહું છું. તું માહરી મોહરદાર થશે ? જો તે તેણીને ચાહતોજ હતો તો, કાં નહી તેણે તેમ ક્યું હતું ?

તે એક કીસમાં હેલન ૩ સપ્તશને તે બહાલાને પોતાનું તમામ અંતર ઠાલવી આપ્યું હતું. કંઈ પણ ચીજ અંધુરી કરવાની ટેવ તેણીને હતીજ નહી. તેણીએ પોતાનું તમામ અંતઃકરણ તેને સોંપ્યું હતું, અને તે તેણી પાછું લેનાર તો નજ હતી. અત્યાર તુલીક તો તેણીએ પોતાના અનહદ પ્યાર ઉપર બડી મુશ્કેલીથી કાચુ જમાવી રાખ્યો હતો. કેમ તે તેમ કરી શકી હતી તે તેણીની જાણ બહાર હતું-પણ હવે તે અગાધ પ્યારે તેણીને કબજે કરી હતી. તેના ગયાને કલાકો પસાર થઈ ગયા હતા, તો ખી તેણે લીધેલી કીસ હજીએ તેણીના પરવાણાં સમ હોઠો ઉપર સરવરી રહી હતી. તેણીનું હૃદય તે અસીમ સુખના ઉમલકાથી ઉભરી રહ્યું હતું.

“હું મને હવે પોતાને કહી શકું કે હું તને ચાહું છું. મને તેમ માનવાના કારણો મળ્યાં છે. તેણે જે રીતે માહરા ચહેરામાં ટાંકી ટાંકીને જોયું અને મને સુંગન ક્યું તે પરથી તે પત્નીથી માહરે તેમ કચુલવામાં અડચણ શી છે ? એ જતાવ પત્નીથી તે માહરી તરફ ખેદરકાર કે ઠડો તો રહી શકશેજ નહી. પણ તે સ્પષ્ટ જોઈયો કેમ નહી કે તે મને ચાહે છે ? શું તેમ ન જોલવામાં કંઈ સગવડ હશે ? ખચ્ચીનજ નહી. તે કોઈ ખીજને તો ચાહતો નજ હોવો જોઈએ ?” હેલન ઉપલી કીસમે મનોગત વમાસતી. તેણીનું વમાસન એટલાંથી તો અજગતાં અટકતુંજ ન હોતું. તે બધું

વમાંસની કે તે જોતી હતી ત્યાં તુલીક તો તે સર્વ ખુશસુરતીઓ તરફ બેઠકાર હતો. તે સોસાયટીમાં બધાથી અલગજ રહેવાનું પસંદ કરતો હતો. તેણીએ એ બી વળી પ્રગટ જોયું હતું કે તે કોઈ કરતાં પણ તેણી ઉપર જાસ્તી ધ્યાન આપતો હતો. તે બધા ઉપરથી તો એમજ તેણીને મનશે એકકસ સિદ્ધ થતું હતું કે તે કોઈ ખીજ માટે દરકાર રાખતો ન હતો. તેમ માનવાનો કોઈ પણ સમય, તેથી, ફાઝલ રહેતો ન હતો.

“હું માનતી નથી,” પ્રીન્સેસ પોતાના મન સાથે મલકાઈને સુખી અને આનંદી ખ્યાલ કરતી, “કે તેણે કદી બી આ દુનિયામાં માહરા સિવાય કોઈ અન્યને સુખન કયું હશે.” અલગતાં આ વાર્તાના વાંચનારા મહેરબાનો જાણે છે તેમ સુંદર એકન વોટર ઉપરના સુગંધી સુદેદ લીલીઓ એ બાળનમાં કંઈ ઉઘડીજ કયા કહેને પણ બેખજર હેલનને તેની શી ખજર? “તે માહરા કરતાં પણ જાસ્તી બીડીધેજો. અરે, માહરા પ્યાર, માહરા બહાદુર ખુશસુરત જીગર અંતે બી હું તને જીતશ. તુંનેજ મને કહેવું પડશે કે તું મને ચાહે છે. તું મને પોતાની પરજોતર બનાવવા ઇન્ટેન્ડર છે.”

તે સારો દીવસ તે મધુરા મુખડા ઉપરતો ચળકાત ચાલુજ રહ્યો. માડામ ડ વેસેએ તે સાચુત જોયો અને તે અપરબંધી ડોસી તેનો સમય પણ બેશક કળીજ ગઈ, અને તેણે મનશે નીશ્રય કર્યો કે તે એ બાળન હવે જલદીથીજ માડામ લ કોટેસને કહી ઘટવું કરી નાંખશે.

તેજ રાતે નોરમાનો જગમશહુર ઓપેરા પેરીસના એક બાદશાહી થીએટરમાં ભજનાતો હતો, ઓ તેમાં મુખ ૧૧૧ દુનિયાની એ નામીથી ગાનારી માડામ આલ્ટે ભજવનાર હતી. તે વખતની દુનિયા એમ વ્યાખ્યાની રીતે માનતી હતી કે માડામ આલ્ટેને નોરમાનો પાત્ર ભજવતી જોવી એ એક જીંદગીની અનુપમ ત્રીટ હતી. વળી આજે શહેનશાહ અને શહેનશાહ-બાનુ પણ તે મુલક મંશહુર ઓપેરા જેવા પધારનાર હોવાથી ત્યાં જાસ્તીજ ટીટ પડવાની વક્કી હતી. ફેશનેબલ અને અમીરી મંડળથી તે ભવ્ય થીએટર ભરાઈ જનાર હતું.

માડામ ડ વેસેએ માડામ ડ સોલડાના ઓ તેના ચીરંજવી માણે અને પ્રીન્સેસ હેલન અને પોના વાસ્તે એક આગસો બોક્ષ ખાસ રીઝડ દરાવ્યો હતો.

પેરીસના ટીપ-ટોપ ખાનદાનોથી થીએટર તમામ ખીચોખીચ ભરાઈ ગયું હતું.

તે મોટા અને દુન્યા વર્ણુના મશહુર શહેરની અતિ વખણાયેલી કંચ કંઈ ખુશસુરતીઓ ત્યાં ભેગી થઈ હતી. સર્વે ઓપેરા ગદારીઓ ટાંકી ટાંકીને તેઓને ભોખતા હતા અને તેમની અનુપમ ખુશસુરતીના 'મનમાં વખાણુ ગાતા હતા. ખાસ કરીને એક જોક્ષ ઉપર સર્વતું ધ્યાન વીરેશ ખેંચાયું હતું. તે જોક્ષમા મનોહર પ્રીન્સેસ હેલન પોતાના સર્વથી અપ-કુ-ડેટ ડ્રેસમાં ખીરાજેલી હતી. તેની બાજુમાં કોંટ ડ સાંઘડાના, તેની મા અને માડામ વેસે ખીરાજેલા હતાં. પેરીસની સર્વથી ધનવાન ખુશસુરતી ઉપર કોંકોતું લક્ષ સર્વથી વધુ આકર્ષાય એ તમામ સ્વાભાવીકર હતું. વળી તે રાત્રે તે રૂપસુંદરી હૃદયી જ્યાદા દીપી રહી હતી. તેણીના અંતરની ખુશાલીના અનુપમ મલકાદનો જાપ તેણીના કુદરતી ખુશસુરત ચહેરા ઉપર અજળ કીસમે દીપી રહી તે ઉપર નજર નાખનારને ન્દરતીજ આકર્ષી રહ્યો હતો. વગર શકે કે સરાહાગાને તે ભવ્ય મેળાવડામાં તે સુરેખ સુંદરતા ધરાવતી સુંદરી હતી.

વિનાનું જીવતરજ રદ હતું. તે હતો તો તેણીનું દુનિયા ચાહેવું સર્વ હતું; તેના વિના સર્વ સુન્ય હતું!

પરણું તો યસ તેનેજ એ તેનો દૃઢ નિશ્ચય થયો. જે તે કદી તેને પોતાની પરણેતર બેનાવવા ના કહે તો તે કદી ખીન કોઇ સાથ ગરણ-નારજ નહોતી જે તે તેણીને ચાહતો ન હોય નો કોઇ તેને ચાડી શકનાર નહતું. આવા બધા વીચારોમાં તે ડોહતી હતી. જે કે નેણી મુખથી તે વીશે કંઈ બોલી ન હતી છતાં નેણીની મનોહર ચક્ષુઓમાંથી તેના અંતરના ભાવાર્થનું તાત્પર્ય સ્પષ્ટ તરી આવતું હતું.

એક ખુશસુરત ઓરતનો મોટો પ્યાર એક ગાણસ માટે મોટામાં મોટી ખુશામદ છે અને તે ખુશામદથી કાઉન્ટ વીના શકે રાજી થયો. તે ખુશસુરત મુખડા ઉપર છવાઈ રહેલો ખુશો છાપ ન વાંચી લઇ શકવા જેટલો આંધળો કે મુર્ખો તે નજ હતો.

તે ઓપેરામાં પણ એક ખુશસુરત ઓરતના મોટા પ્યાર તરી એક કર્ણ-રસીક કથાજ સમાયલી હતી, અને જેમ જેમ તે ચાલતો ગયો તેમ તેમ પ્રીન્સેસ હેલનના અંતઃકરણમાં તે પ્યારનું ધુન વૃદ્ધી પામવા લાગ્યું.

તેટલાં તે તેણી તરફ કર્યો.

“પ્રીન્સેસ હેલન, અગર તમે તોરમાની જગ્યાએ હોતો તો શું કરતો?”

“તેણીએ જે કર્યું તેજ હું કરતો,” તેણીએ ઝડપથી જવાબ કર્યો.

“તમે જેને ઘણો ચાહેલો એવા કોઇ માટે અદેખા બન્યાં છો?” તેણે સવાલ મૂક્યો.

“નહીં. હું કદી અદેખી પડી નથી,” તેણીએ ઉત્તર આપ્યો, “અદેખાઈ શું ચીજ છે તે હું જાણતીજ નથી, પણ હવે તેની સમજ મને થોડીક થોડીક પડતી લાગે છે. માહરે કહેવું જોઈએ કે તે પ્યાર કરતાં ખી ભયંકર છે. તમે કદી અદેખાં બન્યાં છો કે, મોંશય લ કોન્ટ.”

તેણીની તે વાણી સાંભળી તેને તે ખુશરત ચહેરા, સોનેરી જુલકાઓ અને મનહર આંખો યાદ આવી કે જે કદી પણ તેના સિવાય કોઇ ઉપર પ્યારભરી દ્રષ્ટિથી ટીકાઈ ન હોતી; કે જેનું નીરમલ અંતઃકરણ દરેક ઘડે તેણીનીજ ટગર કરતું હતું.

“નહીં,” તેણે એક ગંભીર મધુરાં હાસ્ય સમેત કહ્યું, “હું કદી અદેખો બન્યો નથી.”

“હું ઇચ્છું છું કે હું ફરી બી અદેખી બનુંજ નહીં,” તેણીએ એકાએક પોતાની ચશમે તેની સાથ મેલવી કહ્યું, “અદેખાઈ મને ઘાટકી બનાવી મેલશે. કહે છે કે અદેખાઈને ચશ ચયસો માણસ પોતાના હરીફને જતો મુકતોજ નથી, તેમ હું કદાપી અદેખી બની તો કદી કોઈ ઓરતને છોડીશ નહીંજ.”

“અદેખાં બનવાં અગાઉ તમારે અનદદ પ્યારના વમલમાં સપડાવું જોઈશે.”

“હું તે જાણું છું,” તેણીએ બાર મુકીને કહ્યું. અને ફરી તેમની આંખો એકત્ર થઈ. તે ઓપેશ ચાલુજ રહ્યો. મોટા પ્યાર, ધીકકાર, અને અદેખાઈની તે વાતો હેવટ ટક ચાલુજ રહી.

પણ તેઓ તો અત્યારે જાણે પોતાનીજ અજાહેદી દુન્યામાં હતો. તેણીની લક્ષ્યાવતારી મોટી ખુબસુરતી, તેણીના અસીમ પ્યારની શ્રેલ્લક્ષ્યા એ બધું તેને આંછળ રહ્યુ હતું. તે વખતે પણ—તે પળે પણ તે પોતાના હૃદયથી લીમાને ઓછો ચાહતો તો નજ હતો—તે સમયે તે તેને માત્ર ભુલ્લી ગયો હતો. પોતાની નજદીકના ખુબસુરત અહેરાનેજ માત્ર તે વખતે ખ્યાલ ફરી રહ્યો હતો; તેજ તેની નજર સમક્ષ હતો. તે તેજ મધુરીનો લક્ષ્યાવ નારો મીઠકો સાદ સુણી રહ્યો હતો કે જે સાંમળનામાં તેને અનુપમ મોજ માલમ પડતી હતી.

પણ તે દીલચસ્ય ઓપેશ ખત્મ થતાં; તે મધુરીથી વિખુટો પડતાંજ તેજ અસલ ગમખાર વીચારોથી તેનું મસ્તક ભમી આવ્યું; તેજ જુની યાદગાર લીટીઓ ઓર્ચીતી તેને વધુ દુઃખી બનાવતી તેના મુખમાંથી બહાર આવી.

ઉનાળો લાવ્યો ગમ તેણીપર,
 બેવડા પરવાર થયો જવાન;
 હવું નહીં એકનના કીનારાપર,
 ગિલરની પૂત્રી સમ ગગલીન નિદાન !

“વહેતાં પાણી ઉપર લીધેલાં સોગંદ જમણા અધનર્તા અને ગંભીર છે!” લીઝોં ૩ સોડાના તે રાતે ધરે ગયો. ત્યારે ઉપસા શબ્દોનો ધ્વની તેની પૂકે પડ્યો. તેને લાગ્યું કે તે પોતાની ઇચ્છામાં ડામાડાળુ બન્યો હતો; તેની સામેનો વગ દીનપ્રતીદીન ફોનહમંદ થતો જતો હતો; તેની રાગે થવાની તેનામાં તાકાત ન હતી. તેના દેશનો કાયદો ગમે તે કહેનો હોય, પણ તેથી શું તે ખુલસુરત ઇંગ્લીશ અજાણે એવડાં અધનર્થી અધાપસો ન હતો. એવડાંજ અધનર્થી કેમકે પ્રથમ તો તેણીને તેના મામાપની ઇચ્છાની વિરુદ્ધ પડીને, તેના ધરજારથી તેને જગરીયા વીખુતી પાડીને તે તેણી જોડે પરણ્યો હતો; અને ખીજાં તો વહેતાં પાણી ઉપર તેણી સાથે છંદગી વેર જોડાઈ રહેવાના ગંભીર સોગંદ નેને ખાધા હતા અને અસલ વારેની માન્યતા અનુસાર વહેતાં પાણી ઉપર લેવાયસા સોગંદ જમણા અધનર્તા અને ગંભીર હતા. તે તે ધડીએ પોતાના બોમેલા બોલો પ્રંગટ યાદ કરી શક્યો:-

“લીમાં, સોગંદ ખા કે એ બધો વખત તું મને જહાદુરીથી વળગી રહેશે, માહરાથી બદલાઈ જશે નહીં, મને ત્યાગી દેશે નહીં. મને જહાદુરી અને સાચવનથી ચાહવાનું વચન આપે!-મને કહે કે તું મને અને મને એકલાનેજ આપણે છુએ ત્યાંસુધી ચાહશે?”

અને તેણીએ તત્કાળ વચન આપ્યું હતું. તેણીએ તો પોતાનું વચન અક્ષરશ પાળ્યું હતું, જ્યારે તેણે—

“કાણે સ્વપને ખી આશા રાખી હશે કે અમે બેમાંથી હુંજ પોતે એવડાં નિવડશ,” તેણે વિચાર્યું અને વહેતા પાણીનો અવાજ તેના કાનોમાં આવી અથડ્યો.

તેજ રાત્રે માડામ લ ફોરેસ તેને ખાસ મળવા આવી, અને લીઝોંએ એક ધસકા સમેત વિચાર્યું કે હવે વખત આવી પુગ્યો હતો કે જ્યારે તેણે લીમા અને ફ્રાંસ વચ્ચે પસંદગી કરવાની હતી.

એક બે માસ અગાઉ તેણે જુદુંજ ખાતરીથી કહ્યું હતે. “આખી આલમની વિરુદ્ધ લીમાં; આખી આલમની પહેલાં લીમાં.” એક માસ અગાઉ તે જરા તેટલુંજ મજાસુતાઈથી બેસતાં ખચાચો અચકાચો હતો; પણ હવે વહેતાં પાણીનો અડખડાત કે તે મધુરો મુખડો તેના લગભગ નક્કી થઈ

ચુકેલા નિર્ણયને ફેરવી શકે એમ ન હતું. તેણે વીના શકે લીમાંને સાચ્યા નીર્મળ પ્યારથી ચાહી હતી; પણ આજે તે એક દવસ મીમાલના જુરસાને આધીન હતો તે હેવાના જેવી ધવન અને ગમ્મધારશુ સુંદરતા ધરાવતી ફેંચ રૂપસુંદરી—કે જે મીના કોઈ ઉપર નજર નાખતાં પણ તારાજ હતી તેથી તે અંજયો હતો. તેની મા આત્મારે તેને મેળા આપી હતી ત્યારે તેનું બેઠું પણ એવાજ વિચારોથી ચક્રવ્રત થઈ રહેલું હતું.

“હું તાહરી સાથ અતિ ગંભીર અને અમલવી વાત કરવા માગું છું, લીઓ,” તેણીએ આવનાં સમેત કહ્યું, “જો કે હમણાં મંત્રાત થવા આપી છે પણ મન મુઝીને ખાતગી વાત વગર ખત્રો કરવાનો વખતજ આ છે. આજે રાત્રે તાહરે છેવટની પસંદગી કરી લેવાની છે. તું સીમા કરીને કોઈ દુકતીને કહે છે તે અને ફ્રાન્સ તેની સાથ જોડાયેલી સર્વ જોડોજલાલીઓ, મજલખ દોલત, માનમરતમો અને છંદગીને સ્વર્ગસમાન સુંદર ખતાવવાના અનેક અનુક્રમ સાધેલો વચ્ચે તાહરે પસંદગી કરવા પી છે.”

એ માસ અગાઉ તેણે જરૂર એમજ કહ્યું હતું કે “લીમાં સર્વની પહેલાં” પણ આજુ દયાણુને વંશ ને આજે થઈ ચુક્યો હતો. તેમ કરવાની હાંમ તેનામાં હાલ રહી નહોતી. એક સુધ્યા માણુનો માટે સુધ્યા થા ચોર એકદમ જતવું મુશકેલ છે; એક પ્રમાણીક અને સુદા માણુનો દોષ નીચ કાર્ય કરવાની ફરજ પડવામાં આવે તો તે કમકમીને હડી મળે છે, અને તે સામે પોતાનો સખા અશુભો જાહેર કરે છે, પણ તેજ કામ જો તેની નજર આગળ આજુ રાખવામાં આવે છે, તેના તરેહવાર લક્ષ્યવતારાં રંગરૂપમાં તેની સમક્ષ રજુ કરવામાં આવે છે તો ધીમે ધીમે તે ટેવાય છે અને વખતે તે કરવા પણ તૈયાર થઈ જાય છે.

લીઓં ૩ સોદડાના, ખુદરતી તો પ્રમાણીક અને આગરદાર હતો; કમુદ્ધ કીધું કે તે શ્વમાવે નરમ અને ખીજની સમગ્ગતતને ઝટ વશ થાય એવો હતો. તેણે પણ પ્રથમ પોતાની માતાની મગણી ધીક્કાર ને કમકમાત સાથ સમજ હતી, તેનો વિચાર સરખો કરવા પણ ના પાડી હતી. પણ ધીમે ધીમે તે નાપસંદ કાર્ય સાથ જોડાયેલી દુન્યવી લાલચો તેના મન ઉપર અસરો કરતી ગઈ; તે લાલચો ઉપર તે ખ્યાલ કરવા લાગ્યો અને તેથી

તેનો ધીકાર અને કંપારી સમી ગમ્મ. હવે એક બાજુ ઉપર વાદવીવાદ ને તકરાર કરવા લાગ્યો, અને એવા સંજોગોમાં તકરાર ઉભી કરનાર માણસ અંતે હારીજ એસે છે.

“હું તને ચોખ્ખું કહી ચુકી છું, લીઓ,” તે માવીનરે ડરાવમર્થા સાદે કહ્યું, “કે તું તુરતા તુરત જો નિશ્ચીત પગલું જો બાબતમાં ન બરશે તો પછી હું ન્યાયની અદાલતનો આશરો લેવશ અને તારાં ઇંગ્લાંડ ગાહેનાં ઢોંગી લગ્નને ગેરકાયદેસર અને નીર્ધારિત જાહેર કરાવશ. તું જો તો જાણે છેજ કે આપણા દેશના કાયદા અનુસાર તેનો ચુકાદો માહરીજ તરફેણમાં આવશે.”

“માય, હું તે જાણું છું.” તેણે ધીમેથી એકરાર કર્યો, “મેં અત્રેના ધણા નામાર્જીત ધારાશાસ્ત્રીઓની સલાહ લીધી છે અને તેઓ બધા એક મને એવોજ અભિપ્રાય આપે છે.”

“હું તે જાણીને ખુશી છું. કોર્ટની દેવડી પગલું તને જો છોકરીની જુદોજ પાડશે. અત્રે તું તેને તારી મોહરનાર ગણી કે ગણાવી શકશેજ નહીં. અને તેણી સાથે ઇંગ્લાંડમાં જઈ વસવાયી તું તારૂં અત્રેનું સર્વસ્વ ચુમાળી બેસશે. હું કોર્ટમાં જાતું ચા ન જાતું પણ અંતે અંત તો એનો એજ આવનાર છે. ફરક માત્ર એટલોજ છે કે એ કામ જો તું મને સોંપી આપશે તો તે હું એની રીતે પાર ઉતારશ કે જાહેરમાં સહેજળી સુનોચેરા ઉત્પન્ન થવા ન પામશે. આપણા કાયદાના સંસ્કારકાર ને માહાત્મ ઉવેસે સિવાય કોઈ તે વિશે કદી ન જાણશે. અને તું માહરી ઇંગ્લાંડ મુજબ કરવા દે. સોલજાનાના પવિત્ર અને મોગ્ર નામને કોઈ પણ પ્રકારનો કલંક, શરમીલગી કે ખેતનનામાંથી ઉગારી લે. હું તને એટલી ખાત્રી આપું છું કે એ જવાન અંગ્રેજ છોકરી સાથે ઇન્સાફ, દયા ને સહાનુભુતીથી વર્તવામાં આવશે.”

“વહેતાં પાણી ઉપર લીધેલા સોગંદ બમણા બંધાકર્તા અને ગંભીર હોય છે,” તે સખ્તો ફરી તેના કાનમાં મચુમણો રહ્યા. તે મચુમણાનને ગોચા સમાવી દેવા તેણે પોતાના કાને આડા હાથ ધર્યા. તે શોકાતુર સુંદર મુખડો તેની ચમુઓ ‘સમીપ આપી ખડો થઇ ગયો અને તે દેખાવે ટાળી દેવા તેણે પોતાની ચશ્મો બંધ કરી દીધી.

“હું તને કહેવા માગું છું તે માત્ર એટલું જ છે કે જો કોઈનો સુખદો તાહરી સદંતર વિરધમાંજ આવવાનો છે તો કોર્ટમાં જવામાં પ્રયોજન શું છે? તાહરી એકરવાદી સુખીધનું પ્રદરશન જાહેરમાં કરવાની શી જરૂર છે? છાપે છાપે ને માટે મેંક ભાવની ચાવાચીની કરાવવાથી લાભ શો મળતાર છે? પરીણામ તો આખરે નેનું તેજ છે. વળી કોર્ટમાં જવાથી એ દુકતીનો પણ વખમુ લાગશે ને તે દુઃખી જસતીજ થશે.”

“આયજી,” લીઓ ગદગદીટ કરે જોડ્યો, “શું તમે એ નાખોશીભર્યા કાયદાનો લાભ ઉઠાવવાનું માંગો છો કે?”

“હા. એક નહીં પણ એક હજાર વાર હા,” માડામે કહ્યું, “અને ફાન્સ ગાહેલાં દરેકે દરેક સમયે સ્ત્રી પુરુષો માફરાં તે પગલાંને વખાણશેજ. લીઓ, આજે રાતે તાંકરે નકરી નીશ્વર પર આવી જવાનું છે. તાહરી મમતને વળગી રહેવામાં તને હાંસન કરીજ નહીં. તાફરાં લગત તો નારવાજ છે એ વાત નકરી છે. ઇંગલાંડમાં જઈ રહેવાથી તાહરી મોટી આશાઓ ધુળમાં મળે છે, તાહરી કુટુંબી કીર્તિનો નાશ થાય છે. એ બધા ઉપર ધીરજથી દર્યાદન કરનાં એકલું અનુમાન અને તે બી સીકું ને સાદું માનમયું એજ આવે છે કે તાંકરે માફરી સદ્ગાહ સિપારી અને સુખી થયું. એ આખી આખતું માફરી ઉપર અને આપણ કાયદાના સદ્ગાહકાર ઉપર છેડાડ.”

“ઓ માફરી ગરીમ ભોલી પર્યેતર!” લીઓના સુખમાંથી દુઃખનું એક દયકલું નીકળી પડ્યું, જે જોઇ માડામ ઉપર પણ અસર થઇ, પણ તે તુગાળી ખાનદાની ઓરત પોતાની આગળની ફતેક માટે તેથી નચીત થઇ. દુન્યામાં એવી પણ માતાઓ થાય છે કે જેઓ પોતાની સદ્ગાહ અને સમજવનથી પોતાના સંતાનોને સ્વર્ગના સુખદ માગે લઇ જા છે. જ્યારે વળી કેટલીક એવી પણ હોય છે કે તેથી તમામ ઉકટેજ પાપી રાહ તેઓને તાણે છે.

“હું જાણું છું, લીઓ, માફરાં બેટા કે એ તાહરે માટે સુશકેત કામ છે,” માડામે તેની દયા ખાતા ઢોંગી સાદે તેને સમજાવ્યો, “પણ દુન્યામાં તું કંઈ એવો એકલોજ નથી કે જેને પોતાની કુટુંબી કીર્તિ માટે પોતાની લાગણીઓનો અને કામ સંજોગોમાં તો પોતાની જાનનો પણ ભોગ

આખો હોય. આપણા દેશના મહાન નેપોલ્યનનો ખ્યાલ કર. શું તેને ખુશ્નુરત નેસદાઇને ત્યાગી ત્યારે ઓછું દુઃખ ઉપજ્યું હશે. અને છતાં તેણે તેમ ક્યું હતું. જો આ લીલા તાહરા સુખમાં સુખ માનનારી અને ભલા હૃદયની હશે તો તે પોતેજ તુને તેથી સદ્ગાહ આપશે.”

તે મધુરા સુખડા અને પ્યારભરી આંખો, તે સુંદર મખમલી હાથો, તે પરવાના સમ મીઠા હોઠો, તે ઉપર તેણે હર્ષ અને પ્યારના ઉમંગ્રાથી લીધેલાં અસંખ્ય ચુંચનો, તેણીની શીરીન જુઝાન કે જે હરહંમેશ તેની વખાણ ને મોહનતમાંજ હાલતી હતી તે સર્વનો તેણે વીચાર કર્યો. એ શું બનવાકાળ હતું કે તેણી તેને પોતા પાસથી મોકલી દે ?

“વહેતાં પાણી ઉપર લીધેલા સોગંદ બમણા બંધનકર્તા અને ગંભીર હોય છે, માય,” તે પૂકાર્યો, “હું પ્રમાણીકપણે માનું છું કે જો તેમ થશે તો તે જરૂર તે દુઃખનાં આંચકાથી મરી જશે. તેણીના અંતઃકરણના દુરચ્છે દુરચ્છ થઇ જશે.”

“તેને માટે તાહરે ધાસ્તી કરવી નહીં,” ગાડામે સમજાવ્યું, “એ બધું તું માહરી મુનસરી ને કારવાઇ ઉપર છોડ. હું તેણીને સમજાવશ, સંતોષશ; તેણીને આનંદી અને સુખી બનાવશ.”

“મમ્મા, તેમ કરવા સાથે ગાહરાં સર્વ સુખનો તો નાશજ થઇ જશે. તે પછીથી એક જી સુખી પણ માહરાં ભાવી જીવનમાં ન રહી શકશે. એક મતુબહલ્યા કરતાં પણ ઘેર પાતક કામ ને ક્યું છે એવું મને અઘટાપોહર લાગ્યા કરશે.”

“એ બધા તાહરા વેલ્ગજાભયાં વકુક પીનાના ધખારાઓ છે. મહાન નેપોલ્યને મારી લુછક સાથે પરણ્યા પછી પોતાનું સર સારી આલમ સન-સુખ મગરૂખીથી ખડું રાખ્યું હતું.”

“મમ્મા, નેપોલ્યનનો દાખલો આપી મને તેનું અનુકરણ કરવા ન સમજાવો. લોકો કહે છે તે એક ઘડી જી તે પછી કદી સુખી હતોજ નહીં.”

“લોક તો કહે છે કે રાજા હેનરી પોતાના એટાના વૈકુંઠવાસ આદ કદી હરખોજ નહોતો.” ગાડામે તકરાર લીધી, “લોકો કહે તેથી તે ખરેખર હશે એમ માની લેવું જોઇતું નથી.”

“માય, આપના શહેનશાહે આપણું ઉગરાવપદ આપણને પૂનઃ અક્ષયું ત્યારે તમે અત્યંત ખુશી થયાં હતાં.”

“ખચ્ચીતજ માહરા દીકરા.”

“અને હવે તમે માહરાં તે ઉગરાવપદને ઝાંખપ લગાડવા સમજાવો છો એ શું શોચનીય નથી.”

“એજ ચીજ કરવાથી નેપોલીયનને ક્ષી ઝાંખપ લાગી નથી,” માડામે ઠંડાઈથી કહ્યું, “એક માણસ કાયદામા રહીને કામ કરે તો તેમા કશું ખોટું કે અયોગ્ય નથીજ.”

પોતાની માની તે મુખ્ય તકરારને તે કેમ તોડી શકે? કાયદો પ્રજાના બચાવની ઢાલ મનાય છે; એટલે તેને અનુસરીને આલવામાં પ્રજાની શોખા ને સલામતી છે એ તો નિર્વાવાદ છે. પછી બસે તે કાયદો કોઈ મહા અપરાધ કે ગુન્હાને અનાયાસે પણ રક્ષણ દેતો હોય.

માડામ બ્યારે પોતાના ખેટાને છેવટ છોડી ગઈ ત્યારે પોતાનું ધાયું ખજારી ગઈ હતી, પોતાને જોઈતું વચન મેળવી ગઈ હતી અને તેણે પોતાનું સ્વગાન સદાને માટે શુભાવ્યું હતું.

પ્રકરણ ૩૩.

ખીજેજ દીવસે કોંટેસ ૩ સોલ્ડાના માડામ વેસેને મળવા અને પોતાના મન માહેલી વાત નકી કરી દેવા ગઈ. તેઓ બંનેએ એ વીપવ ઉપર અતી ગંભીરાઈથી ચર્ચા ચલાવી. માડામ ૩ સોલ્ડાનાએ પોતાના ખેટાના અધિકારી કાર્યની વાત પણ સાથે સાથે કહી અને બહુ લંબાણથી તેમજ સીદ્ધથી માડામ ૩ વેસેને તે બધું કહી દીધું. પોતાના ખેટાને તે કેમ ઠેકાણે લાવી હતી, તેમ ઠેકાણે કાયવામાં તેને ફાંસનો કાયદો કેવો કામ લાગી ગયો હતો તે બધું સ્વિસ્તાર તેણીએ તેને સમજાવ્યું.

માડામ ૩ વેસે મુંગી અજબખીમાં તે કથા સમજતી રહી.

“પણ જવાનો એવી ભુલ કરવાની નાદાની કરે છે,” માડામે પુર કરતાં કહ્યું, “એ તે કોઈ મોઝાવાળી અને ખાનદાની અંગ્રેજ અખળાને પરણેલો હતે તો ભુદીજ વાત હતી. તો મેં માહુરી મંજુરી આપી એ લગ્ન અત્રે પાછાં કરાવી લીધાં હતાં; પણ આ તો તેથી ઉલટું જ છે. માડામ, તેથી તમે એઈ શકતાં હશે કે માહરો દીકરો માહરા કાણુમાં છે. જો કે સોહડાનાના કૂટુંબનો તે વડો છે પણ તે ઉમરમાં ન હોવાથી સઘળો અખત્યાર હાલમાં તો માહરોજ આલે એમ છે. અને હું એમ માનું છું કે જો હું કરી રહી છું તે એના આયદાના લાભનું જ છે.”

“ખચીત તેમજ છે,” માડામ વેસેએ ટેકા આપ્યો. જો કે તે જરાં એ બધી આખત જણી વિચારમાં પડી ગઈ હતી.

“તમારા દીકરાએ ત્યારે તેણીને ચાહી તો હશેજ?” માડામે શંકા બતાવી.

“હું નહીં માનતી. ખરેખર તો હું પ્યાર ક્યારમાજ માનતી નથી. અને કદાચ એ તેણીને ચાહતો હતો એમ મનથી ધારી લીધું હશે જો એ તેણીને ચાહતોજ હતે તો પછી તે આટલા દીવસો સુધી ફ્રાન્સમાં નીરાંતે થોભીજ કેમ શકતો. એ તેણી ઉપર લખતો વતીક નથી. હું તો તેથી માનું છું કે એ તેણીને ખરેખર તો ચાહતો નથીજ અને પ્રીનસેસ હેલનની અનુપમ સુંદરતાથી તે ખચીતજ મોહ પામી ગયો છે.”

એ બાબત તે બંને બાનુઓ વચ્ચે અસાધારણ લાંબી વાતચીતો ચાલી તે અત્રે બધી ઉતારી લેવાની કશીજ આવશ્યકતા નથી. તેઓ વચ્ચે એવા આગળ બની ગયલા બનાવો વાસતે ખાસ ઉહાપોહ થયો કે જેમાં એક બે દાખલા તો તાજાજ બનેલા હતા. એક મારકીસીસ ડ પોલકીય નામનો જવાન ફ્રેન્ચ ઉમરાવ પોતાના માત પીતાની જણી પીતા એક ખુશસુરત ક્યુબને પેરેણો અને તેણીને લઈ ફ્રાન્સ આવ્યો. તેના માતપીતા તે લગ્નની સામે થયાં અને તે રદ કરવા ફ્રેન્સ અદાલતને અરજ કરી. તેમની અરજ મંજુર રહી અને તે લગ્ન ગેરકાયદેસરના અદાલતે ફરવ્યાં આથી તે ખુશસુરત ક્યુબને ગીઝાજ ખોડી એક એસીડની ભરેલી શીશી પોતાના પતીને છુટી મારી ને તેને સદાનો અપંગ કર્યો.

બીજો એક દાખલો મોંશીય લ ડક ડ માહરેલાનો તેઓએ યાદ કર્યો. તે જવાન સીનોરીના પારડી નામની એક ઘણી ખુશસુરત નાચીક સાથ

પ્રારમાં પડ્યો અને પરણ્યો હતો. થોડાક સમયમાં તે તેણીથી કંટાળી ગયો અને એક બીજી મનારી માડામ કામમોલ ઉપર મોડી પડ્યો.

તેણે પોતાના કામ ગેરકાયદેસર કરાવવા એજ કાયદાનો આશરો લઈ કેન્ય અદાલતને અરજી આપી. અદાલતે તેની અરજી તુરત મંજૂર કરી અને તે માડામ ડ કામમોલ સાથે પાછો પરણી ગયો.

“એ દાખલાઓ કાંઈ આનંદ ઉપજાવે એવા નથી. હું ઇચ્છું છું કે આપણી ઘટનામાં એવું ન ઇચ્છવા નેગ કશુંજ ન બને.” માડામ ડ વેસેએ કહ્યું.

“તેથી કોઈ ધાસ્તી ધરાવવાની જરૂર નથી.” માડામે ખાત્રી આપી.

“તમે તે અંગ્રેજ અળગા માટે કાંઈ જાણો છો કે?” માડામ ડ વેસેએ પ્રશ્ન પૂછ્યો.

“કાંઈજ નહીં સિવાય કે તે ઘણી ખુશસુરત છે અને માફરા દીકરાના વિચાર મુજબ તો મોટે ભાગે અંગ્રેજ છોકરીઓ ખુશસુરતજ હોય છે, અને તે એક દળાણું દળનારની દીકરી છે.”

“દળાણું દળનારની દીકરી! કેવી ગંભીર ભુલ તમારા દીકરાએ કરી છે. સોલડાનાનો નગીરો આવો ખ્યાલ લાવીજ કેમ શકે?”

“તે ગરીબ હતો અને વળી આવારાવનન હતો; વળી તેને અંગ્રેજ આવવાનો સ્વપ્નોએ નહોતો.”

“કાયદો તમારી તરફેણુગા છે એ તમારું ત્યારે સદ્ભાગ્ય સમજો. આવાં કામ તમે મંજૂરજ કેમ કરી શકો?”

“થાયજ કેમ?” માડામ ડ સોલડાનાએ મગજખીચી કહ્યું. એક જીવની પરવા તેને સોલડાનાની કુટુંબી કીર્તિની આગળ તમામ તુચ્છ હતી.

ત્યાર પછી તેઓએ હેઝનને તે ઘટનાથી વાકેફ કેમ કરવી તે ઉપર વાદવીવાદ કર્યો?

“તેણી સ્વભાવે બેહદ અદેખી છે,” માડામ ડ વેસેએ કહ્યું, “માફક મત તો એ છે કે લીઓનો ગમે તેવા તકસીર ને માફ કરશે સિવાય કે તે કોઈ બીજીને ચાહતે હોય તે.”

“ત્યારે તો એ વાત હુંજ તેણી આગળ કરશ ને શું બન્યું છે તે સમજાવશ. માહરા બેટાની એ ખાસ ઇચ્છા છે કે એ વાત એ જાણે,

અને ત્યાર પછીજ પોતાનો વિચાર કહે. જો જો જાણ્યા પછી તે ના પાડશે તો કોઈ વાંધો નથી અને જો હા પાડવા જોઈલી એ ભરી થશે તો પછી માહરા દીકરા જેવા સુખી બીજે કોઈ ધર્મ શકશે નહીં. મને તો વીશવાસ છે કે એ જાણ્યા પાછા બી તેણી હાજ પાડશે.”

પણ માડામ ડ વેસેએ શંકાથી ડોક ધુણાવી.

“જો તેણીને તેણે ચાહીજ હશે તો પછી હું કંઈ કહી શકતી નથી. માહરી હેલન બેહક અદેખી છે, અને અદેખાઈ એક વિચિત્ર જુસ્સો છે.”

—:—

પ્રકરણ ૩૪.

—:—

માડામ ડ સોલડાનાને પોતાની કુનેહ અને સમજવતમાં ધણો વીશ્વાસ હતો. તેથી, તે હેલન ડ સપશનને સમજવતના હામ બીડી બહાર પડી હતી. તે ચાલાક મહીલાએ તેણીને કેમ મનાવી લેવી તેનો નક્કી વિચાર કરી પણ લીધો હતો. માડામ ડ વેસેના કહેવા ઉપરથી તે કળી ચુકી હતી કે હેલન અદેખા સ્વભાવની હતી. અને તે ઉપરથી તેને કેમ જીતવી ને વીશે તેણે નીર્ણય કરી લીધો હતો. તેણીની ખાત્રી હતી કે જો તેણી સમક્ષ તે પોતાના દીકરાને તે અંગ્રેજ પોરીના એક સામ્યા આશક કરતાં ક્ષણભરની ઘેલગાને તાબે થઈ નાહાની કરનાર મુખી તરીકે વર્ણવે તો જરૂર તે પોતાની મતગળમાં ફાવશે. તેણી, તેથી, ઉમેદખર, ગોઠવણ મુજબ એક દીને પોને ચાલી ચલાવીને હેલન ડ સપશનને મળવા ગય. હેલન પોતાના રૂમમાં એકલીજ હતી, કેમકે કરી રાખેલા સંકેત મુજબ માડામ ડ વેસે કંઈ જરૂરી કામને નીમતે તે વેળા તે ઘરમાંજ હાજર રહી ન હતી. માડામ ધણુ હેટથી હેનનને ભેટી અને હેલને પણ તે ઉમરાવ બાનુનો સારો સત્કાર કર્યો.

“હું તમારી આગળ એક ખાસ વાત કરવા આવે આવી છું.” માડામે સમો જોઇને વાતની શરૂઆત કરી, “તમારી મહેરબાની માંગવા આવી છું. એક જણ કે જે પોતાનો કેસ પોને રજુ કરી શકતો નથી તેના તરફથી વકીલ તરીકે વકીલાત કરવા હું હાજર થઈ છું.”

હેલન ડ સયશનનો ચહેરો કીરમણ થયો. શું ત્યારે તેણીએ વકકી રાખેલી ઘડી આવી પૂગી હતી. ફ્રેન્ચ ધારા મુજબ શું તેણીના હાથની માંગણી કરવા લીઓં કોંટ ડ મોદડાના બદલ તેની માતા આવી હતી, તેણીનું જીવન તે વિચારથી જ્ઞેશમાં ઉઝાળા મારવા લાગ્યું. તેણીની ચશ્મો ખસ્તી ચમકી રહી.

“હું માહરા દીકરાના એકસી તરીકે આવી છું,” અને તે સાંભળી હેલનની ખુશહાલીનો પાર ન રહ્યો. માડામ લ કોંટેસ થોડું જ બાણતી હતી કે તે દોલતમંદ ખુબસુરતી તમામ જનો જીવનથી તેના દીકરા ઉપર કુરબાન હતી; અને તેણી જે કામ સરંજામ ઉતારવા આવી હતી તેમાં વગર મુશ્કેલીએ તે ફતેહમંદ ઉતરનાર હતી.

“માહરે તમને એક કીરસો કહી સંભલાવનો છે અને તે એક કીરસો માહરા દીકરા સંબંધીનો છે. તમે તે સમજશો ?”

“મોટી ખુશી સાથે. મને તેમાં ઉચટ લાગશે,” હેલને કહ્યું.

“આવી એક વાત તમારા જેવી જુવાન છોકરી આગળ કરવી વાસ્તવિક રીતે જોતાં તો વાજબી નથી એમ હું જાણું છું. પણ તેજ વેળા હું એ પણ જાણું છું કે તમને મજેલી કેળવણી પીછા તમારી ઉમરની છોકરીઓ કરતાં વધારે સંગીત ને આગળ પડતી છે, તેમજ તમને દુન્યાનો સારો અનુભવ છે. વળી તે ઉપરાંત માહરા દીકરાની એવી તીવ્ર ઇચ્છા છે કે તે કીરસો તમારે જાણવોજ કેમકે તે જાણ્યા પછી તેનું ભવીશ તમારા જ હાથોમાં આવી પડે છે.”

આ વીચારો સાંભળી હેલન જરાક શીકકી પડી.

“તે તમારા દીકરા, મેંશય લ કોંટ માટે છે કાંઈ ?”

“હા. એની જીંદગીનો એ એક ખનાવ છે કે જે વીશે તમને માહીત કરવાની જરૂર છે.”

“તો તેમણે મને કાંઈ નહીં કહ્યું ?” તેણીએ પુછ્યું.

“માહરા હાથમાં એ બાળક સારી રીતે જશ પામશે એવા વિચારથી તેણે મને તે સોંપી છે. અને તેના તે વિચારના રૂઝાંપણા માટે મને પણ માન ઉપજે છે.”

માડાગ ૩ સોદડાનાંએ તે બાદ તે આખો કીરસો અસરકારક ને મત-લગસરની ભાષામાં વર્ણવવા માંડ્યો. કંઈ પણ દુઃખ ઉપજે કે માહું દીસે એવો એક પણ શબ્દ ખાસ નજ વાપરવાની તેમણે ખાસ કાલજી કરી. તેણીએ ઘણીજ મનઝાકશક ભાષામાં તેની આગળી આવાસવતન હાલતનું ખ્યાન કર્યું; અને તે નીરાધાર જેવી અવસ્થામાં એક અંગ્રેજ યુવતીએ તેની કદર ખાઈ તેને કેમ લલચાવ્યો અને છેવટે ફસાવ્યો તે 'વીષે' અસરકારક કીરસમે સમજાવ્યું. તે ફાંસમાં ફગી તે કેમ ત્યાં લગ્ન કરવા લલચાઈને તે પછી તેણે લ'બાણુથી નીવેદન કર્યું અને ત્યાર કેડે તે લગ્ન કેવી રીતે ગેર-કાયદેસર હતાં તે ઉપર ચતુરાઈથી ઉઠાપોહ કર્યો. પ્રીનસેસ હેલને તે બધું એકાગ્રહ ચીતે સમજ્યું.

“શું ખરેખર એવા કોઈ કાયદો છે?” તેણીએ અખચખીમાં પુછ્યું.

“હા, આપણા દેશનો કાયદો એવોજ છે.” માડામે કહ્યું.

“આપણી ખુબસુરત જુગીનો?”

“હા. તદ્દન ચોખ્ખો અને સહેલો,” માડામે ભાર મુકીને કહ્યું.

“હું તે વીશે કંઈજ જાણતી નથી.” હેલને કહ્યું, “પણ કાયદાઓ વીશેની મને માહિતીજ કેમ અને કયાંથી હોય? પણ માહરા મત મુજબ એવો કાયદો બેહુદોજ છે.”

માડામે તેણીની તે તકરારનું ખંડન કર્યું અને લ'બાણુથી તે બાબત ઉપર તકરાર કરી તેણીની ખાતરી પોતાની મતલબને અનુસરતી કરવાની તજવીજ કરી. છેવટે તેણે ઘણી અસરકારક ભાષામાં ફાંસમાં ચાલ્યા પછી તેના દીકરાએ કરેલી મહા નાદાની જોઈ અને તે માટે તે કેટલો અનહદ પરતાયો તે વર્ણવ્યું; અને હેલને સાથ પ્યારમાં પડ્યા પછી તે વાતનો તેના દીલને કેટલો ખતકો થતો હતો તે બહુ ચીતઆક્રશક કીસમે કહ્યું.

“માહરો દીકરો તમારાથી એક બોલ પણ છુપાવવા માગતો નથી,” તે ચાલાક ચતુરાએ છેવટે કહ્યું, “તમારું લક્ષ હું એટલા ઉપર વીશેષ એચ્યું છું કે ઇંગ્લાંડ અને આ દેશના કાયદામાં ફરક હોવાથી કશી પણ કાયદાની બાધ આડે આવી શકે એમ નથી.”

“પણ શું તેજ લગ્નને અંગે કાયદેસરના કરી શકાય એમ નથી?” હેલને આતુરતાથી પુછ્યું.

“તેમ કરવાની તેની ઇચ્છા નથી,” માડામે કહ્યું, “વળી તેમ કરવા માટે માહરી મંજુરી જોઈએ જે હું તમને કહી ચુકી તેમ પ્રાણીને પણ હું આપનાર નથી. તે તેની છોકરવાદી ઘેલચ્છા હતી: સરચામ નાદાની, પ્રીન્સેમ હેલન, તમે એને મદદ કરો. તે તમારા શીવાય કોઈને ચાહશે યા પરણશે નહીં: તેની એ મુખાઈને તમારા વચ્ચે આડે આવવા ન દેવ. તે માટે તેને માફ કરો. તે વેળા તે તમને પીછાણતો ન હતો, નહીં તો આવું કંઈ અનતેજ નહોતું. તમે નેને માફ કરશો, તેની જીંદગીના એ નાપસંદ ભાગને ભુલી જઈ શકશો અને તેની સાથે વરવા કપ્પુલ થશો?” તે અપીલ કરતાં તેની આંખોમાં ઝલઝલીયાં આવ્યાં, નેનો મગર કંઈ ગદગદી ગયો. “તમે તેને ચાહવાની તજવીજ કરશો?” તેણીએ પાછી અરજ કરી, “અને તેની અર્ધાંગના થવા વચન આપશો, પ્રીન્સેસ હેલન?”

તે રૂપસુંદરી થોડીક પળો ચુપ બેસી રહી.

“મને વિચાર કરવા થોડોક સમય જોઈશે,” તેણીએ કહ્યું, “આવી બાબતનો જવાબ હું તુરતાતુરત આપી શકું એમ નથી.”

“ઠીક ત્યારે માહરા દીકરાને તમારો શું સંદેશો આપું?”

“મોંશય લ કોંટને કહેજો કે હું એ બાબત ઉપર વિચાર ચલાવશ ને જો માહરો ઉતર ‘હા’ માં હશે તો કાલે રાતના ખીટીશ એલચી ખાતાના બોલના મેળાવડા વેળાએ હું માહરા કેસમાં ‘સ્ટેફેનોવીસ’ જેનો માર્યનો ‘માહરી આગળ આવો’ એવો થાપ છે એ નામના કુલના બંચનો ઉપયોગ કરીશ.”

અને તે સંદેશો લઈ માડામ તુરત વેળા વિદાય થઈ.

પ્રકરણ ૩૫.

પ્રીન્સેસ હેલન માડામ ડ સોલડાનાના વિદાય થવા બહા મહા વિચારમાં પડી. શું કરવું? અલબત્ત જરા નેની સ્થિતિ કઠંગી તો હતી. તેણીએ અંતઃકરણથી કપ્પુલ્યું કે તેની ખરી ફરજ ચોખ્ખી ના પાડવામાંજ આવી

રહેલી હતી પણ લીઝોં માટેનો તેણીનો મોટો પ્યાર આઠો આવ્યો. કેમે કરતાં તે તે લાગણીને વશ કરી શકી નહીં. અનેકાનેક તર્કવિતર્ક કર્યા છતાં તેણીની સુઝવણીનો અંત આવ્યોજ નહીં. તે સારો દિવસ અને તે પછીની રાત અને ત્યાર કેડેનો ખીજો દિવસ પણ તેણીએ મન મગજની ડામાડેળ અવસ્થામાંજ વિટાવ્યો. અંતે બેઠકમાં જવા માટે ફેસ કરવાનો વખત આવ્યો. વિચારોમાં ને વિચારોમાંજ ધકધ્યાન ગુમાવી બેઠેલી તે મહીસાએ રસો સન્ધ્યાં અને પછી તેની મેડે કુલોનો શણગાર તેણીના તે આપ-ટુ-ડેટ કપડાંમાં ઉમેરવા પ્રુલોની ધાળ આણી. આ વેળા પાછી તે વિચારમાં વધુ દિવાની ગતી. તેણીએ એક પછી એક પ્રુલો ઉચક્યાં ને મુક્યાં; પછી એકાએક “રટેફેનોવીસ”ની જાત પસંદ કરી તે ધાળ તુરત ત્યાંથી ઉપાડી જવા મેડને હુકમ કર્યો. ને તે રાતે બ્રિટીશ એલચી ખાતાંના બોક્સના મેક્સવડમાં તે “રટેફેનોવીસ”ના પ્રુલોનાં શણગાર સાથે હાજર થઈ. માડામ ડ સોલડાના તે દેખી હર્ષથી અર્ધ ઘેલીજ બની. તેણીએ લીઝોંનું ધ્યાન તે પ્રતી બેંચી તેને મુખારક્યાદી આપી આનંદી બનવા કહ્યું. પણ તે જવાન કાઉન્ટની છાતીમાં તો, તેથી, એક જગરો ચમટોજ તુટ્યો. તેણે અંતની એવી ઉમીદ બી રાખી હતી કે તેની કર્મ કથા જાણ્યા પછી હેલન ના પાડશે તો પોતાની માવિતરને સમજાવી મનાવી લેવાની એક બારી ખુલ્લી થશે. પણ તેની તે છેવટની આશાનો કોટ પણ ટુટી પડ્યો.

“લીઝોં, એમ છેક સક્રમચક્રમ શું થઈ ગયો?” માડામ લ કોટેસે તેને ધમકાવ્યો, “જા, હેલન તાહરી વાટ જોતી બોરી ચાય છે તેને મળ.”

તે ગયો. એક ચાવી આપેલાં પુટલાં પેટે તે સિધ્ધો તેણી બણી ગયો. આનંદથી પ્રુલ્લીત થયલે મ્હેરે હેલને તેને આવકાર આપ્યો. તે મધુરીના સમાગમમાં આવ્યા પછી તુરતમાંજ તેના વિચારોમાં ફેરફાર થઈ ગયો. તેણે પરાણે પોતાના મનને મનાવી લીધું કે તેની સરજતમાં એમજ હશે તો તે કેમે કરી તેથી ઉલટું કેમ કરી શકનાર હતો?

હેલને તેની સાથે તેની ઇન્ડ્રાંડમાંની છંદગીની લખાણથી વાતચીત કરી. તે મધુરી જાણવા ઇચ્છતી હતી કે લીઝોં લીમાને ચાહતો હતો કે? પણ લીઝોંએ તેની માતા બણાવી મુકવા મુજબ તેનો ઉત્તર આપવાથી તે કંઈ વધુ ખુશી થયલી દેખાઈ.

“હું ફ્રેન્ચ છોકરી છું,” હેલને હસીને કહ્યું, “માહરા અંતરની તમામ લાગણી, મવા દયા સર્વે ક્ષાન્તિ માટેજ છે; છતાં પણ લગ્નને લગતા ફ્રેન્ચ રીવાજોને માહરા જેટલું કાષ્ઠન ધીક્રારતું ન હશે. પ્યાર વિનાના લગ્ન મુખીજ નિવડે નહીં એમ હું ચોકકસ માતુ છું અને તેથીજ હું એવાને વરવા ઇન્તેજાર હતી કે જે મને અથાક પ્યારથી આહતો હોય અને જેને પણ હું તેવાજ વળતા પ્યારથી આહી શકું. લીઓ, માહરા તાહરે ગાટેનો પ્યાર કેટલો છે તે વર્ણવી શકતી નથી. તાહરા મમાએ મને તાહરા ઇંગલાંડ માહેલાં લગ્નની વાત કરી ત્યારે હું અદેખાઇની જવાબાથી જળીજ ગઇ હતી પણ જ્યારે મેં જાણ્યું કે તે છોકરી ઉપર તું જનોનીસાર ન હતો ત્યારે માહરા મનને શાંતી મળી. લીઓ, તું મને સામ્યાજ પ્યારથી આહે છે કેની?”

“હા,” લીઓએ જવાબ કર્યો. પણ તે જવાબમાં જુસ્સા જેવું કંઈજ ન હતું. લીમાંનો ખુશસુરત મુખડો તેને પાછો પજવતો થયો હતો. તે કે જેને તેણે પહેલી અને સર્વથી છેલ્લી આકેલી હતી, અને તે સિવાય તે કોઇને આહી શકે એમ ન હોતું.

“તાહરી ઇંગલાંડ માહેલી પરણેતરનો ખ્યાલ તો હવે તુને ખીલકુલ નથીની? તાહરા મમા કહેતાં હતાં તેમ તે તાહરી છોકરવાદી મુખાઇજ હતી કેની?” હેલને આંખીને પૂછ્યું.

“હા.”

“તેણીને તું આહતો હતો નહીની?” તેણીએ પાછું અને પાછું અંકે કરાવ્યું.

“નહીજ !” લીઓએ ખાતરી આપી અને તે સાંબળી અનહદ સંતોષ અને આનંદથી તેણીનું હૃદય ભરાઇ ગયું.

પ્રકરણ ૩૬.

તે રાતે બેલમાંથી પાછાં ફરતાં માડામ ડ સોલડાનાએ જોયું કે તેના બેટાના અંતઃકરણમાં અજબ ઉચકપાચક થઇ રહી હતી. તેનો અહેસાસ તેની ફરવાતી હાલત તેનો પુરાવો પુરો પાડતું હતું.

“લીઝો, શું છે ? શાનો ફાકટ વિચાર કરે છે ?” તેણીએ પુછ્યું.
તે ધીકકારતું હસ્યો.

“માય, હું વિચાર કરે છું કે આજથી હું એક ગ્રહસ્થ નથી, એક ઇન્સાન નથી. સારી લાગણીઓનો એક કટરો પશુ માહરા બદનમાં નથી.”

“થેસો રે, થેસો.” તેણીએ હસી કહ્યું, “એ તો તરત વેળા પહેલે એમ લાગે. બોલ દીકરા, તાહરે માટે હું શું કરું ? એ તો થવાનું હતું તે થયું. તેમાં કંઈ ફેરફાર થઈ શકે એમ ન હોતું. હવે તું કહે તે હું તાહરે વાસ્તે કરું ?”

“માહરે માટે કંઈજ કરવાની જરૂર નથી. તમે શું કરી શકશો ? કરવા જેવું જ શું છે ? એ તો હવે એ શરમીંદગી અને ગમ માદરેજ શીરે હોવાથી માહરેજ સોપી લેવાની છે.”

“દીકરા, માહરાથી એક ગાળત તને સંતોષ મળે એવી રીતે ગતી શકે એમ છે. તાહરી પેલી અંગ્રેજ પોરીને લગતું હું સમાધાન એવી રીતે કરશ કે તુંને તેનો વિચાર સરખો પશુ ભીખ્યામાં કરવો ન પડશે. હું ઇંગ્લાંડ જવશ ને તેણીને સુખી કરવાનો દરેક પ્રયત્ન આદરશ.”

“મેં તેણીનો ભોગ વિના કારણે લીધો છે.” લીઝોએ ગમથી કહ્યું, “મેં તેમ કરી માહરો બી ભોગ આપ્યો છે. કેમ કામ લેવું તે મને સૂઝતું નથી. માહરા જેવી નામોશીબરી હાલત કોની થઈ હોશે ? હું ઇંગ્લાંડમાં પરણેલો છું; માહરી પરણેતર ત્યાં છે; છતાં હું પાછો અત્રે અંદરાંયો છું.”

“એ બધા ખ્યાલો રક્તા રક્તા ભુલાઈ જશે, જરા સંજુરી પકડ, શાંત થા, માહરા બેઠા. એમાં તું ધારે છે તેવું મોટું નામોશીબરું કંઈજ નથી. એ લીમાં માટે તું આટલી બી શીકર ના રાખ. હું તેણીને મનાવી લેવશ. હું બને ઇંગ્લાંડ જવશ; તેણીના ભરણપોષણની વ્યવસ્થા મન માનતી કરશ.”

“તમે જશો, મમાં ?” લીઝોએ અચરતીથી પુછ્યું. પોતાની મગરર માં લીમાને મળવા ખતે ખત એ તેને મન ધ્રોંઘ અચુમતુ લાગ્યું. ને મગરર તુંમાંથી ઓરત ચાલી ચલાવીને લીમા જેવી એક તેણીના વિચાર મુન્ન નો રખડતી પ્રકૃતિની ઓકરીને મળવા ખત, અને તેણી સાથે રાત

કરતા જેટલી પણ પોતાના મનને મતાવી શકે એ લીઝોને અચરત
કરનારે હતું.

“હા, તાહરે ખાતર હું જવશ.”

“તો એને ગતાલી લેવા તમરે દરેક બનવું કરજો. ઓ, મમા, તેણી
મને કેટલી આહે છે તેવું તમને માન પણ ક્યાંથી હોય?” તેણે હજી દયકાં
સમેત કહ્યું. તેને તે વેળા તેઓના છુટા પડવાના સમયનું સ્મરણ થયું.
અને ત્યારેજ તે કેટલી દુઃખી થઇ હતી, કેટલી કમળી હતી, તેને ન જવા
તેણીએ કેટલો વિનવ્યો પતાવ્યો હતો એ બધું તેને પાદ આવ્યું અને
ત્યારે આ કાઠીજી ખચરથી તેણીની હાલત કેટલી શોકશ્રવત થશે એના
ખ્યાલથી તે હજી ઉઠ્યો.

“મમા, જાણે તમે નાગી તત્તવાર રૂપે એકજ ફટકે તેને જાણેક
કરવા ત્યાં જશો એમ મને લાગે છે. હા, તેણી જો મને સહજ બી કમી
ખાચી આહતી હતે તો મને એટલું ન લાગતે. મને લાગે છે કે હું
એક ખુન જેવું મહાપાતક કર્મ કરી રહ્યો છું.”

“માહરામાં વિશ્વાસ રાખ.” માડામે સમજાવ્યું, “તે આ બાબતની
માહરી ઇચ્છાને શરણ થઇ માહરી પર મહદ ઉપકાર કર્યો છે તેનો
બદલો હું તેણી સાથે માહરાથી બની શકતી મલાઇ કરી જરૂર વાળીશજ.
હું તેણી સાથે અત્યંત માયાથી વર્તશ. તેણી પોતાનો નિર્વાહ સુખથી
કરી શકે એવી બધી ગોઠવણ કરશ.”

પોતાની ગાતાના અંતીમ સધ્વારાથી તેને કાંઈ રાહત મળી. તેણે
શાંત ચહેરે તેણી બણી જોયું.

“લીઝો, એ છોકરીનો બાપ છેની?”

“હા. પણ તે કંઈજ કરશે નહીં. તે માહરી સાથે પરણી તેની
વીરહ તે સખ્ત હતો.”

“કાંય ? સાચું તેને તો પોતાને માન મળેલું સમજવું નેહવું હતું.”

“અગર તે ઉમરાવ બી હતે ને હું એક કમીનો મુશ્કેલ હતો તો તે
ઘટનામાં તે જેટલો નારાજ હતો તેટલો બલકે તેથી બી અધીક તે એ
બાબતમાં નારાજ હતો. અમારા લગ્ન પછી એક વાર પણ તે તેણીને
મળ્યો કે વાત વરીક કરી નથી. તેણે તેણીને આવારનીવાર કરી છે અને

આશીરવાદના બદલ “માયાપોને નાકરમાન થનારાઓ ઉપર ઉતરતા ગમગમ પુર આપો એ ક્રમગમ્ભ ઉપર ઉતરો અને તેઓ તેણીને છાંદગી સુધી જળાવતા સતાવતા રહેો !”ના બંધકર આપ આપ્યા છે.”

“શું ખરેખર ?” માડામ પણ તે સમગ્ર વિચારમાં પડી. “ગરીબ બાપડી !” તે દયા ગતાવતા શબ્દો ફરતીજ તે તુમાળી ઓરતના મુખ-માથી સરી પડ્યા.

“લીઓ, તેં જોયું, તે આપ કૃષ્ણ ચુક્યા છે. તેણીને સતાવતા થઇ ચુક્યા છે. તેણી પોતાના પિતાની ઉપરવારી થઇ, તેની સમ્પત્તિ મના છતાં અને ગરજ વિરૂધ્ધ પરણી એ ખોટું જ હતું. ખરા દિલથી ઇચ્છેલા આપો અવશ્ય ફળે છે તેવું આ એક પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણ છે.”

“કહો મમા, ત્યારે હવે માહરા જેવો કમીનો હીચકારો બીજો કાણુ હશે કે જેણે તેને એવા આપથી—એવા ધરથી વીખુટી કર્યા બાદ આવી રીતે કુર્તાથી તરછોડી કાઢી હોય. હું આ ભુમી ઉપર આવ્યોજ ન હતે તો બહેતર થતે. અત્રેની લાલચો મને હવે મુક્ત કરી શકતી નથી એ શોચનીય છે. મમા, હું એલન વોટર ઉપરજ છવી ત્યાંજ મૃત્યુવશ થયો હતે તો ઠીક થતે !”

“દીકરા, હવે મનને શાંતી આપ, ધોળાયલાં દુધ ઉપર વિલાપ શા ખપતો ? જે થવાતું જ હતું તે થયું. તું શાંત થા. હું તેણી સાથે આ જાણ્યા પછી વધતીજ માયાળુ થવશ તે નક્કી જાણુ. હું આંવને અઠવાડયે જાઉં છું, અને તે છોકરીને મુખમાં ઠર પડેલી જોયા ને જાણ્યા પછીજ હું અત્રે પાછી ફરશ.”

પ્રકરણ ૩૭.

વાંચનારાં સજ્જનો, આપણે લાંબા સમયથી ભાગ્યહીણી લીમાંને વિસારી એકા છીએ. તેણીને એવકા નિવડેલા લીઓની કર્મ કથાનાં સફાઓ ઉપર સફાઓ વાંચી આવ્યા; તે જવાન પોતાની ગરજ ઉપરાંત લોભ અને નબલાઇને વશ થઇ તેણીને કેમ વિસારી એકો તેવું વર્ણન સ્વિસ્તાર વાંચનાં

લીમાને ઝાઝી યાદ કરવની તક ન મળી, પણ દવે આ અંતની નજદીક આવતી વાર્તાના છેવટમા એ રૂપસુંદર અંગ્રેજ મહિલા બહુ દીવ્યપીગલાવનારો ભાગ ભજવનાર હોવાની તેની મુઝાકાને આપશુંને ઇંગ્લાંડ તરફ જવું જ જોઈતું.

આપણે એ જાણે છીએ કે તેણી તમામ એકલી હતી. તે લીઓને આવવાની ટગરમાં શોકાતુર દિવસો પસાર કરતી હતી; તેણીનામાં ગઝબ ફેરફાર તે થોડા મહીનાઓ દરમ્યાન થઈ ગયો હતો. તે સોહરાઈ સુકાઈ ગઈ હતી. તેણીની આંખો માંહેલી આનંદી રોશણી ગાયેય થઈ ગઈ હતી. તે શોકચક્ત દીસતી હતી. દિવસે દિવસે તેણી વધતી. દીવગોર, ઉદાશ ને બેચેન બનતી જતી હતી.

“વહેનાં પાણી ઉપર લીધેલા સોગંદ બમણા બંધનકર્તા અને ગંભીર હોય છે,” તે પ્યારા જવાનના ઉપલા શબ્દો હજી તેણીના કાનોમાં વાગતા હતા. પણ ખુદ તે ક્યાં હતો ?

તેણી તે સમજી શકતી નહોતી. તે કાં એટલો લાંબો વખત ગેર-હાજર રહ્યો હતો તે માટે તે અચરત થતી હતી. તે ક્યાં હતો ? તે શું કરતો હતો ?

એ તો ચોક્કસ હતું કે તે તેગીને વીસરી તો નજ ગયો હતો. તેની તરફથી ઉતાવળે લખાયેલાં પત્રો અવારનવાર આવતાં હતાં. તેણીના ખર્ચ જોગા પૈના પણ તે મોકલતો હતો. દરેક કાગળમાં પોતાના ન આવવાના કંઈને કંઈ બધાણા તે બતાવતો હતો. શું તે તેણીને આછો આહતો થયો હતો તેથી એમ હતું ? આ પાક ખુદા ! જો તેમ હોય તો તેણી માટે મોતજ બહેતર હતું.

જો તે તેણીને અગાઉ મુઆફેક આહતોજ હોય તો તે હજી તક આવતો કેમ ન હતો ? તે તેણીથી દુર રહીજ કેમ શક્યો હતો ? તે કે જો તેણીને એક મિનીટ વહીસી ઓડતો ન હતો તે મહીનાઓ સુધી એમ વિરોગ પકડી રહે એ કેમ બને ?

તેણીએ તેને ઘર આવવા કરમગીને ઘણી મરતગા લખ્યું હતું. પોતાને તેની પાસે બોલાવી લેવા પણ વિનવ્યું હતું, પણ ઉત્તર “ના”

માં આવતો હતો. તે ન આવતો હતો કે ન તેણીને પોતા પાસે બોલાવતો હતો. તેનો સંબંધ શું હતો ?

તેણીની ધીરજની ઓટ હવે થઇ ગઇ હતી. તેણી દિન ક્રમે મસ્તી દુઃખી ને ગમખાર બનતી હતી.

તેની ગેરહાજરીથી ગામમાં પ્રથમ થોડીક ચક્રવાર ચાલી હતી. લીનની સ્કુલનો વડો, તે ગામનો પાદરી, અને લીઓના થોડા શીષ્યોએ તે વીશે પુછપરછો ચલાવી હતી; પણ પછી તેઓ આવતા જતા બંધ થયા હતા. અને કોઇને પુછવાની કે સલાહ મેળવવાની ને જાપડીને સમજ કે પોંકાય ન હતી. તેણી મુજબ તો તેની ગેરહાજરી માટે તેને કશોખી કપકો આપતીજ થઇ નહોતી. હશે; આજે અવશે, કાલે આવશે કરી દિવસો ઉપર દિવસો ગમગાવતી હતી.

એક દિવસે સાંજને છેડે તે ગમખાર વિચારોમાં મસ્ત બનેલી દુઃખી દિલે બેઠી હતી તેટલાં તેણીને નામનું એક કોગળ આવ્યું. તેણીએ તે લીધું અને લીઓના આવવાના શૂભ સમાચાર આવ્યા હશે એવી ઉમીદથી તે ખોલ્યું. અંદર 'ટાઇમ્સ'નું એક કાપેલું કટીંગ હતું અને સાથે એક સીડી હતી, જે લીનની સ્કુલના પેલા વડા શીક્ષકે લખી હતી. તેણે તેમાં લખ્યું હતું કે તેમાં લીઓને લગતી અગત્યની ખબર હોવાથી તેણીની માહેતી અર્થે તેણે તે કટીંગ મોકલ્યું હતું.

એ શું ખબર હતી ? તેણી ચક્રમ્મ બની ગઇ. તેણીના લીઓની એવી તે શું ખબર. 'ટાઇમ્સ' જેવા મહાભારત પત્રમાં આવી હતી. તેણીએ ઝડપથી તે કટીંગ ખોલ્યું અને અર્ધ અધારમાં લીઓને લગતો તે એક દુકડો શોધવા પડી. તેણી ઓટલી તો આકુળબ્યાકુળ બની ગઇ હતી કે તેણીનું ચિત્ત અસ્વસ્થ થઇ ગયું હતું. તે જાપેલા અક્ષરો લીપાયલા જેવા લાગતા હતા.

"જેન, બત્તી સળગાવ, જલદી બત્તી સળગાવ. માદર પ્રીતમની કંઇ ખબર છે. અધારને લીધે તે હું વાંચી શકતી નથી."

જેને બત્તી વધારી અને પોતાની શેકણી આગળ આવી ઉભી.

લીઓએ તે કક્કરો અતે શોધી કાઢ્યા અને ધડકતા હૃદયે વાંચ્યા. ફાંસના શહેનશાહે જલદ વાપરી સોલગના કુટુંબનો પોતાની દરગાહમાં

સ્વિકાર કર્યો હતો અને તેમની માલમીલકતો તેમને પાછી સપુર્ણ કરવાની અનુપમ ઉદારતા બતાવી હતી તે વીશેની અંદર ખગર હતી. તેણી ઝડપથી તે વાંચી ગઇ અને વિચિત્ર લાગણીઓથી તેણીનું હૃદય ભરાઇ આવ્યું. તેણીએ પાછું તે વાંચ્યું અને તે દરેક શબ્દો થું કહેતા હતા તેનું તેણીને ભાન થયું. ત્યારે તે કટોંગ તેણીના હાથમાંથી સરી પડ્યું. તેણી સ્થિર બેસી રહી. કેટલો ચાર તે તેમ બેસી રહી તેનું તેણીને ભાન પણ ન રહ્યું.

આ ત્યારે કારણ હતું કે જે માટે તે ફાન્સમાં રોકાઇ રહ્યો હતો. આ સમયસર તેણીની પરવાહ ન કરી તે ત્યાં ઠસી રહ્યો હતો. આ કામને માટે નજી તેણીને દુરની દુર રાખી હતી. તેણીએ તો એમજ મનસે વમાન્યું હતું કે તે ત્યાં કામકાજમાં રગડાઇ ચગડાઇ જતો હશે, તેણીને મળવા આવવા અતિ આતુર હશે પણ તે કામ મુકી આવી શકતો ન હશે; જ્યારે ખરેખર નો જીવુંજ હતું. તે પેપરમાં વાંચતા મુજબ તો તે ત્યાં કાઠમાઠગી રહેતો હતો, દરબારમાં માનીતો થઈ પડ્યો હતો, સોસાયટીના જુવણ તરીકે ગણતો હતો; કે જ્યારે તેણી તેની યાદમાં લોહીનાજ આંસુઓ ખેરવતી શોકાતુર એકાદ વોટર ઉપર વસી હતી.

“ઓ ખુદા ! માહરી ઉપર દયા કર !” તેણીના મુખમાંથી તે શબ્દો તે કટોંગ વાંચવા પછી પહેલાજ બહાર પડ્યા, “ઓ ખુદા ! માહરી ઉપર દયા કર !”

તે કારણસર તે ત્યારે આવ્યો ન હતો. તેને કંઈ ખાસ કામ ત્યાં ન હતું, કોઈ રોકતું ન હતું, કોઈ રીતનો વાંધો ન હતો, પણ તેણે પોતાનો ચારસો મેળવ્યો હતો; પોતાનું ઉમરાવપદ પુનઃ પ્રાપ્ત કર્યું હતું કે જે વીશે તે તેણીને કહેવા માગતો ન હતો.

તે બાજન તેણીની તમામ છુપાવી હતી. કદાપી તે કદી તેથી તે જીમે વાકેફ બી કરતે નહી. તેણી કદી જાણવા પામતે પણ નહી, જો પેશું ટાઇમ માહેતું કટોંગ તેણીના જોવા વાંચવામાં ન આવ્યું હોત તો. અને તે વિચારેથી ઉત્પન્ન થયેલું અગાધ દુઃખ તે ખમી શકે તે કરતાં વધુ હતું. તેણીએ એમ પણ વળી વિચાર કરી એવાની તમનીજ કરી કે કાં નહી કોઈ બનાજ ધરાણી તેમ તેણે કર્યું હોય. તેણીની ધન્યજી, તેણીની ચીંતા તે બાજતનાં વંધી પડે બદકે તેણીની શારીરિક રિયતિ ઉપર

તેનું વિપરીત પરીણામ આવવાના ભયથી કરીને પણ કાં નહી તેણે ને વીશે ખામોશી પકડી હોય । પણ તે વિચાર તેણીને સાંતી દઇ શક્યો નહી. તેમા તેણીને ધીરજ મળી નહી. જસ અધકાર અને નીરાશીથીજ તેણીનું જીવન ભરાઈ ગયું.

“એ એટલો ઘાટકો બનીજ કેમ શક્યો હશે ?” તે મનથી પટપટી, “તે મને વિસરીજ કેમ જઇ શક્યો હશે ? શું હું કંઈ જુદી હતી, પારકી હતી. ઓ માહરા પ્રાણુ, જો હું તવંગર હતો અને તમે ગરીબ હતો તો હું તો જરૂર ઉડતી તમારી પાસ આવતો. મને જો પૈસા મળતો તો તે તમારાજ પગ આગળ લાવી પહેલા મેલતો. હું એકલી તેમાં મનદ ન માનતો. તમે મને કેટલા આદતા હતા તે શું તે તમારો પ્યાર હવે નથી રહ્યો ? ઓ ! એમ બનેજ કેમ ? તેમ હોઈજ કેમ શકે ? શું એક માણસ એટલા પૌદ પ્યારથી આહવા પછી થોડાજ વખતમાં તે પ્યાર છુટી જાય ? અને નાથ, તમારો પ્યાર તો અચુકજ હતો, તેનો છોડોજ ક્યાં હતો. અરે ! તમે મને ભુલીજ કેમ જઇ શક્યા હશે ? પણ એમ બી આ પત્રમાં લખ્યું છે કે તમે તમારા દેશના મોટા મોટવાસંઓમાં માનીતા યર્ધ પડ્યા છો. ફ્રાન્સની સુંદરતા અને ત્યાંની રૂપસુંદરીઓ વીશે મેં ઘણું સાંભળ્યું છે અને તેમાંની સર્વથી ઉત્તમ સાથ હવે તમે સમાગમમાં આવતા રહેલા હોવાથી કદાપી મને તમે ભુલી બી ગયા હોવ. ઓ, લીઝો, માહરા પ્રાણુ તેમ કરી તમે મને કેવી કંગાળ કરી મુકી છો તેનો તમને કંઈ ખ્યાલ છે ખરો કે ?” અને અંતે તે બાપડી દુસકે દુસકે રડી. તેણીની ભરાઈ આવેલી છાતીને તેથી કંઈ ખુલાસો મળ્યો. રડી રડીને અંતે તે દાકી નીમોસ બેસી રહી. વિચારો અને વિચારોથી તેણી પાછી ચક્રભ્રમ બની. મોડી રાત થવા આવી મુકી હતી પણ તે પોતાની જગ્યાએથી સત્તરતી કે વસરતી નહતી; એવે મોડે વખતે પણ તેણીના કોટેજના દરવાજા ઉપર એક ગાડી આવી થોભવાનો ખડખડાટ થયો તે પણ તેણીએ સંભળ્યો નહી. થોડા વારમાં તે ગાડીમાંથી કોઈ ઉતરીને અંદર આવ્યું અને તેણીની મેડને ગાડીમાંથી સાગાન ઉતારવાની તાકીદ કરી. તે કોઈનો હુકમ કરતો દગામદાર સાદ સાંભળીને તે ચોકી અને તે કાણ એમ એકાએક મોડી રાત્રે આવ્યું હતું તે જોવા ને જાણવા પોતાની બેઠક ઉપરથી ઉઠી બહાર જવા મઠ તેટલાં તેજ ઓરડામાં એક ભપકાદાર વસ્ત્રમાં સજ્જ થયેલી અને દમામદાર દેખા

બની એક બાઇ અંદર જોશગંધ ચાલી આવી. તેણી એક પળ તેણીને જોતી ચુપ ઉભી પડી બોલી, “હું તમને હરકત કરવા માટે દીલગીર છું. હું સાંજેજ આવી પુગવાની આશા રાખતી હતી પણ તેમ ન બન્યું.”

“તમે કાણુ છેવ?” તેણીએ માંડ માંડ સમજી શકાય તેવા સ્વરે પૂછ્યું. તે નવી આવનાર બાઇ ને સાંભળી હસી.

“હું માડામ લ કોટેમ ડ સોલ્ડાના છું,” તેણી દમ્ભામથી પોતાના નામ આપનાં બોલી, “અને તમને ખાસ મળવા હું કન્સ વેરથી અત્રે આવી છું.”

મકરણ ૩૮.

થોડીક પળો સુધી તે બેઠે ઝોરતો એકમેકને દીકી દીકીને જોતી ખામોશ ઉભી. પછી માડામ બોલી, “તમે મને અત્રે રૂબરૂમાં જોઈને અચરત થતાં હશે. મને ખીહીક છે કે મેં તમને એ કાવ્યાં છે પણ માફક કામ અતિ જરૂરી હોવાથી મનેજ જાતે આવવાની જરૂર વીશેષ હતી.”

લીમા અર્ધી અચરતી, અર્ધી નીરાશીથી તે ઝોરતને જોતી ઉભી હતી.

“માડામ ડ સોલ્ડાના,” તેણી બોલી, અને તુરતજ લીઓના તેની માવીતર માટેના યાદગાર શબ્દો તેણીને યાદ આવ્યા.

“યુરોપ માહેલી સર્વથી ગરીબ પણ સર્વથી મગરૂર ઝોરત.” ગરીબ તો હવે નહીજ, પણ-હા, મગરૂર તો ખરીજ. તેણીના અહેરા ઉપર નજર નાખતાંજ જણાઇ આવતું હતું કે ખાનદાની મગરૂરીયા તે ઉરહર બરેસો હતો.

તેની મા, લીઓની મા, લીઓની મા તેણીને અતિ જરૂરના કામે ખાસ મળવા આવી. ત્યારે, ઓ પવીત્ર પરવર, તે ખુદ પોતે ક્યાં હતો ? તેની માના શા સખબોસર ત્યાં આવી હતી, તે કેમ ન આવ્યો ? શું કંઈ ખુરૂં બનેલું હતું ?

“તમે માહરા ધણીના માતાજી છેવ,” લીમાએ ધીમે સ્વરે કહ્યું.

“હું કોંટ ૩ સોલડાનાની મા છું,” માડામે થરથગતી નાખનારા સાથે તુરત કહ્યું.

“અને હું,” લીમાએ ઝટ ઉમેર્યું, “હું નેની પરણેતર છું. મને હવે યાદ આવે છે કે તમારે વીશે અગાઉ ને માફરી આગળ જોડ્યો હતો. હું તેની ધણીઆણી છું, માડામ. પણ તે ક્યાં છે, ને કેમ આવ્યો નથી? તેના આવવાની રાહેરાહ જોતાં હું હવે કાપર થઈ ગઈ છું. તે અત્રે આવ્યો કેમ નથી?”

“માફરે તમને એ વીશે ઘણું ઘણું કહેવાતું છે.” માડામે કહ્યું. “તે કહેવાજ સેંહેકંડો માછલની રંજભરી મુસાફરી કષ્ટથી ખેંચી હું અત્રે આવી છું. મને થોડુંક રીફ્રેશમેન્ટ અપાવો, પછી હું તમને બધું કહું.”

લીમાએ તુરત પોતાની મેડને જોડાવી માડામ માટે થોડુંક રીફ્રેશમેન્ટ તાકીદે મંગાવ્યું.

માડામે તે સાદાં પણ સ્વચ્છ ખાણાને પુરતો ધનસાફ ધીરજથી આપ્યો. પછી અંધીરી પડેલી લીમાએ કહ્યું, “માડામ, માફરા ખાવાંદ, લીઓં ક્યાં છે?”

“મોંશય લ કોંટ પારીસમાં છે,” માડામે જવાબ દીધો.

“અને તેવણુ અત્રે કેમ નથી આવ્યા?”

“તે કહેવાજ હું અહીં આવી છું.” માડામે કહ્યું, “એ કામ નીરા-શીભર્યું છે અને, તેથી, મેં વિચાર્યું કે હુંજ તે સારી રવેશે બચાવી શકીશ.”

માડામ ખંચાઈ. તેણીએ ધાર્યું હતું તેવું તે ધર્મ સહેલું હવે તેણીને ન લાગ્યું. લીઓંએ કહ્યું હતું તેમ જાણે નાગી તરવાર રૂપે એકજ ફટકે તેને જખેહ કરવા જોવીજ બીકત તે જાણત હતી. જો કે સ્વભાવે કે આસ્પતે તેણી માયાળુ કે દયાવંતી તો હતીજ નહીં છતાં તે કામ તેણીને બળવવા ન ગમ્યું. પણ સોલડાનાના ખાનદાનની કીર્તિને ખાતર તે બળવવાનું તો હતુંજ. તેણી પુરસ્કીમાંથી ઉઘી થઈ અને તે ન્હાના રૂમમાં આંટા મારવા લાગી. કેમ તેણીને તે વાતે કહેવા તેના બારે વખાસણમાં તે પડી.

“તમે કાકી ગયલાં છેવ, માડામ” લીમાએ અદેશથી કહ્યું. “માડામ ૩ સોલડાના, મને તમે લીઓં માટેની કંઈ ખજાર કહેશો. એ ઘણો

વખત થયો મને મળ્યો નથી. એ થોડાક દિવસોમાં જ પાછો આવશે એમ મને કહીને ગયો, અને લગભગ વર્ષ થઈ જવા આવવા છતાં તે પાછો પધાર્યો નથી. એના વિયોગના ગમ અને દુઃખથી 'હું' હવે મરવા જેવી થઈ રહી છું. માહર અંતર બહુ દુઃખથી ભેડાઈ ગયું છે. માહરી આંખો તેની રાહ જોતાં જોતાં ઠાટી ગઈ છે. મગર, તે ક્યાં છે?" તે હૃદયધાવક શબ્દોના શ્રવણે તેણીને જાતની ધીંગા કરી. તેણીએ તે આજ્ઞાની આંખોમાં થોડીક પળ જોયું. જાણે તેમાંથી તે જાણી લેવાની ઇચ્છા ધરાવતી હોય કે તેણી કેટલું ખમી શકવા તાકાતવાન હતી. તેણી જાતની જ તે આંખોમાં જોયા પછી દગમગી. તે દળણું દળનારની દીકરીને વજગર કીસમની, જાડી અને ગામડયન જેવી જોવાની તેણીએ આશા રાખી હતી, પણ ખરેખર તો લીલા ઉઝરી જ કીસમની હતી. પ્રીન્સેસ હેલન પણ તેણીએ મનસે કપ્પુધ્યું કે તેણી આગળ વધે એવી નહોતી. પણ સોલકાનાની કીર્તિના રક્ષણ અર્થે તો તેણીનો કાંટો કાઢવો જરૂરી હતો. ખીન્ને કાઠ ઇલાજ તે સિવાય નહોતો.

“માડામ, લીઝોં માટે મને કંઈ કહેશો? તે કેમ છે? તે સુખી છે કે? દિવસો તે રાતો મેં ઉંઘ વિનાની બેઠાર તેની જાગ્રમ જુદાઈના ગમમાં ગુમરી છે. મેં હરનીશ તેનો અને તેનો જ ખ્યાલ કર્યો છે.”

માડામે વિચાર્યું હતું કે તે દુઃખદ સમાચાર કહી દેવાનો સમય આવ્યો હતો. તે શબ્દો રૂપી તલવારનો ધાલ કરી તેણીનું હૃદય ચારી મેળવાનો મોઢોં આજ હતો.

પણ તેણી ચોખી. તે કાકજુદી કરતો ચહેરો નીરખી ખંચાઈ.

“મને લીઝોંના કંઈ સમાચાર આપો? તે તંદરોસ્ત અને સુખી તો છેની?”

અંતે માડામે હીમત એકઠી કરી, “લીઝોં માટે જ કહેવા હું આવી છું. હું તમારે માટે ખુશ સમાચાર લઈ આવી છું. હું તે માટે દીલગીર છું, અતિ ઘણી દીલગીર. પણ માહરે માહરી ફરજ અમલવી જ જોઈએ.”

તે શબ્દો સાંભળી લીલા મોત જેવી શીકરી મારી ગઈ.

“હું તમને કહેવા આવી છું કે તમારાં માહરા દીકરા સાથે અત્રે થયલાં લગ્ન ગેરકાયદેસરના અને નારવા છે. તે કીયાની દર્શી જ કીમત

નથી. અત્રે ઈંગલાંડમાં કાયદાની છુટને લીધે કદાપી તમે તેના મોહરદાર મનાતાં હશે, પણ ફ્રાન્સમાં, ફ્રાન્સના કાયદાની નજરે તમે તેના મોહરદાર નથીજ.” તે શબ્દો અતે બોલાયા. તે ઘાટકી શબ્દો તત્કાલારના ફટકા કરતાં પણ જરતીજ વેદના સાથ તેણીએ સાંભળ્યા, તે ચક્રીત થઇ ગઇ. માગમના બોલવાનો પુરો ભાવાર્થ તેણી તુરતા તુરત સમજી શકી નહીં.

મકરણ ૩૬.

“હું સમજી નહીં,” લીલા ધીમે જણાવ્યે સાહે બોલી, “હું લીઓની મોહરદાર છું. અમારા લગ્ન હેસલ્વીંગટેલ ખાતે થયાં હતાં અને લીઓએ મને ખાતરી આપી હતી કે તે તમામ કાયદાપુર્વક હતાં. લીઓએ તે માટે ઘણી તકલીફ ઉઘારી હતી. માગમ, તમે જુલ કરો છો. અમારાં લગ્ન તમામ કાયમસરના છે.”

“અત્રેજી કાયદાની નજરે જોતાં તે ન્યાયી છે.” માગમે શાંતીથી સમજાવ્યું, “પણ ફ્રાન્સના કાયદાની રૂએ નહીં. હું તમને તે યોગ્ય શબ્દોમાં સમજાવી શકશ. અમારા ખુખસુરત દેશના કાયદા મુજબ બચ્ચાંઓ પોતાની મરજીથી પરણી શકતાં નથી, સિવાય કે તેઓ ઉમરમાં આવ્યા હોય. ઉમરમાં ન આવેલાંઓને તેઓના માતાપત્ની પરવાનગી વગર કોઇ પરણાવતું નથી. અને જો તેઓ-બચ્ચાંઓ-માતાપત્ની ઉપરવારાં થઇ-નાફરમાન બની તેઓને પરણે છે તો માતાપોતે તે લગ્ન રદ કરાવવાની સત્તા છે. માહરા દીકરા લીઓએ પણ એમજ કયું છે. તે હજી ઉમરમાં આવ્યો નથી. તે માહરી મરજી કે રજા લીધા પૂછ્યા વિના પરણેલો છે એટલે તે લગ્ન રદ જેવાંજ છે, તેમજ ફ્રાન્સના કાયદાની ચોખ્ખાં વિરુદ્ધ છે.”

તે સખ્ત શબ્દો સાંભળતાં તે એત જેવી શીકરી પડી. બચ્ચી તેણીની છાતી ઉડી ઉડી જતી હતી. તે તો પરણેલી હતી. ન્યારે આ ઓરત આવી ચલાવીને ફ્રાન્સ વેરથી આવી તેને શું સમજાવતી હતી? શું તે

અનવાકાળ હતું? ‘ખુદએ જોડી આપેલાંઓને કોઈ પણ વીખુરાં પાડી શકે નહીં’ એવું તેણીના પ્યગમ્-ગરનું પવિત્ર દરમાન હતું. અને બેશક તેણી લીઓં સાથે ખત્રકત અને ખુદની નજરમાં તો પરણેલી હતી.

“તે કાયદો? કોઈ કાયદો તેમ કરી શકે એમ નથી!” તેણી બોલી, “હું લીઓંને પરણેલી છું. અને ફાન્સનો, ઇંગ્લાંડનો કે કોઈ પણ દેશનો મને તેવો કાયદો ખુદ ખુદના પવિત્ર કાયદાને બાગુએ મેલી શકે એમ નથી.”

“અમારા દેશના કાયદાથી ખીત્રાફ તમે લોકનાં લગ્ન થયલાં છે. અને તેથી કાયદાની નજરે તે લગ્ન નથી.”

“પણ ખુદની નજરમાં તો તે લગ્ન પવિત્ર અને બંધનકર્તા છે.” તેણી બોલી.

“ફાન્સ કંઈ ખુદ નથી.” માડામે કહ્યું, “કે ખુદ કંઈ ફાન્સ નથી. અને માડામે બેટો ફ્રેન્ચ પ્રજા હોવાથી અને ફાન્સમાં રહેનાર હોવાથી તે દેશના કાયદા મુજબ તેના લગ્ન નારવા ને બેકાર છે.”

“પણ માડામ, હું તેની પરણેલ છું.” તેણી પાછું પોકારી, “તેણે મને સારી આલમમાંથી પસંદ કરી છે. તેણે મને ચાહ્યા, મને સમજાવી, મને છતી. માહરા પપા ડીયર તો વિરહ હતા. તેવણુ હું એક ફ્રેન્ચમેન સાથે પરણું તે જોવા રાજી ન હતા અને માડામ, મને લીઓંએ ખુબ સમજાવીને નહસાડી, માહરા માઆપથી વિખુટી પાડી અને તે પરણ્યો. અને હવે તમે કહો છો કે તે કંઈ લગ્ન ન ગુણાય. તે લગ્નજ હતાં તેમ કરવાજ તેની ઇચ્છા હતી. ખુદ ખુદએ તે જોવાં હતાં. ઓ લીઓં,” તેણીની છાતી ભરાઈ આવી, “લીઓં, તુંજ કાય નહીં અને મને સદાય દેવા આવતો? માડામ, માહરા ધણીને આવવા દીઓ, તે એ વીશે તમને ખાતરી કરી આપશે.” થકી એકાએક કંઈ વિચાર આવતાં તેણીએ પુછ્યું, “લીઓં જાણે છે કે તમે મને આ કહેવા અહીં આવ્યાં છો?”

“હા.”

અને તે શબ્દ સમજી તેણીના દુઃખની ગાથા હલજ રહી નહીં.

“તે જાણે છે !” તે બળડી. “તે જાણે છે છતાં તમારી સાથે તે ન આવ્યો ? તમને એમ ન કહ્યું કે કાયદો કે ન કાયદો પણ અમે તો પરણેલાં છીએ.”

“તે તેમ કરી શકે એમ નથી,” માડામે ઝટ કહ્યું, “કેમકે તે જાણે છે કે જે થયું છે તે ગેરવ્યાજની અને ખોટું છે. કાયદો તમારા લગ્નની આડે આવે છે, અને કાયદાને માન તો મળતું જ નેહ્યું.”

“માડામ, મને તો લાગે છે, મને માફ કરજો, હું તમને અપમાન કરવા માંગતી નથી પણ મને એમ ખ્યાલ આવે છે કે એવો કાયદો હસ્તીમાજ ન હશે. તે તમારા દેશને કલંક સમાનજ, જે હોય તો, કહેવાય.”

“તમારી નજરે તેમ ગણાય,” માડામે કંડાઇથી કહ્યું, “પણ અમારી નજરે તો નથીજ. ફ્રાન્સનો લગ્નને લગતો કાયદો એવોજ છે. તમે અહીં ગાહરા દીકરાના ધર્મીઓ છો, ફ્રાન્સમાં નહીં.”

“એ બનવાનું જ નથી,” લીલાં પોકારી.

“એ તમામ સાચું છે,” માડામે ભાર મેલી કહ્યું.

“એ કાયદો ગાહરી કાંતી બીજાંઓની આડે કદી આવ્યો છે ?”

“હા, ઘણાંઓની. અવારનવાર અમારા દેશમાં એમ બને છે. છેલ્લા ત્રણ ગહીનાગાજ એવા બે લગ્નને ન્યાયની અદાલતે ગેરકાયદેસરના જાહેર કર્યા છે.”

“શું ત્યારે કંઈજ આશા, કંઈજ ઇલાજ એવી ફસેલી છોકરીઓ માટે નથી ?” લીલાંએ દયાની ઢોપે પુછ્યું.

“મામ એકજ ઉપાય છે,” માડામે કહ્યું, “એવાં લગ્નને બી જો માળાપો મંજૂર કરે તો પછી કંઈ વાંધો નથી. ફ્રાન્સમાં ફરીથી કીચા કરી લઇને તે લગ્ન પાકાં કરી શકાય એમ છે. પછી તે કાયદેસરના છે. પણ ત્યાં વેર તો નહીંજ.”

છેલ્લું સાંભળી લીલાંના અંતઃકરણમાંથી આશાનો એક નિસારો નીકળ્યો.

“ઓ, માડામ.” તેણી બોલી, “તમે મને કાંય નહીં એ પ્રથમથીજ કહ્યું. હું કેટલી બીહીષી. ગોવા માહરું અંતઃકરણ તે બીહીષી કામ કરતું

પણ અડધી મથુ હતું. તમે અમને મદદ કરશો. તમે રમ આપશોજ. હું
એ કાપડા વીશે જાણતી ન હતી અને લીઝા જી તે વેળા જાગતોજ ન હતો.
લીઝાની આંતરીક ઇચ્છા મને પોતાની ખરી પરણેતર જતાવવાનીજ હતી.
તે મને અતિશે આહ્વાન દતો. તમે રમ આપશો તો અથા સારાં
વાના થશે.”

“હોકરી, તું જુલે છે.” માડામે કહ્યું, “એ ખરું છે કે એ એક
એકસો ઇલાજ છે. પણ તે ઇલાજ હું કદી કદી જી અજમાવવાની નથી.
માહરી રમ કદી તે માટે મળનાર નથી. અને માહરી રમ વિના તમે તેના
મોહરદાર કદી મળવાના નથી.”

લીમાં તે સમજી તેણી આગળ રડતી અથમે શુંજુલમંડીએ પડી. તે
કાંકજુદી કરતો દયામણો અહેરો માડામ લ કોટેસ પોતાની જાંઘીમરમાં
પાછળથી કદી કદી જુલે ન હતી.

“માહરી સોરમાંથી લીઝાને ના છીનવી લીઓ.” તેણીએ આજીજી
કરી, “ઓ, માડામ, દયા કરો, દયા કરો. હું તેને જાનો જીગરથી આહું છું.
તે માહરો છે. માહરાથી તેને વિખુટો ના કરો, હું તેને છોડી શકનાર નથી.
હું તેને આહું છું, તે મને આહું છે. આજે મહીનાઓ થયાંની હું તેની
પરણેતર છું. માહરો તમામ આત્મા તેનામાંજ ભરી મુક્યો છે. તેના વગરનું
માહરું જીવતરજ ફોટ છે માટે દયા કરો, માડામ, દયા કરો. મને તેનાથી
જુદી ના કરો.”

“હું દીલગીર છું. પણ તેમ થવુંજ જોઈએ છે.”

“તેમ કરવાની જરૂર નથી. તમે તેમ કરશો નહીં. તમે તેટલાં ઘાટકી
અની શકશોજ નહીં.”

“સોલજાનાના અમીરી ખાનદાનની કીર્તિ જાળવવા માહરે ઘાટકી અન-
તુંજ પડશે.”

“માડામ, તમે તેમ કરી તે કુદુઅની કીર્તિને સદાનો કલંક લગાડશો.
હું હવે સમજી કે માહરો ધણી ઉમરમાં ન હોવાથી તેના ઉપર તમને સઘળી
સત્તા છે. તમારી ઇચ્છા તેના કરતાં જાળવાન છે, તો દયા કરો. મને માહરા
ધણીથી જુદી ના કરો.”

તેણીનો ચહેરો દુઃખથી ધ્રેજતો હતો, છતાં તેણીના મનમાં અજ્ઞાન
જુરસો ભરેલો હતો. તેણીએ માડામનો હીરાઓની વીટીઓથી ભરેલો હાથ
પોતાના હાથમાં લીધો પણ તેણીએ તુરત તે ઠંડાઇથી છોડવી લીધો.

“એ લગનજ મને નાપસંદ છે.” માડામે કહ્યું, “માહરા દીકરાને હમ-
ણાજ તેનો વારસો ને ઉમરાવપદ મળ્યું છે. તે વિશે તેણે તમો ઉપર
લખ્યું છે કે?”

“નહીં, મને તે વીશે કશીજ વાત તેમણે જણાવી નથી.” લીમાએ
ઠીકઠીરીથી કહ્યું.

“તેણે હગણાજ પોતાની માતૃભૂમી માહેલી મીલીકનોનો કબજો લીધો
છે. તેનું પુરાણું ગાનવંત ઉમરાવપદ પણ તેને મળ્યું છે. એટલે હવે તેણે
પોતાનાજ સરકલમાં પરણવું જોઇએ. પોતાના જેવીજ ઉમરાવ ખાનગીની
અને પૈસે પૂર પરણેતર મેળવવી જોઇએ. ઇંગ્લાંડની એક નીચી પકતીની
છોકરી સાથના તેના લગન તેનું ગાન ફ્રાન્સની ઉંચી સોસાયટીમાં દીપાવી
શકે એમ નથી.”

“પણ માડામ,” લીમાએ આશ્ચર્યથી કહ્યું, “તે મને કદી તંજ દેનાર
નથી. તેણે મને તે વાસ્ત ખાતરી આપી છે. તે મને જ્યાર ત્યાર કહેતો
હતો કે ‘સોલડાનાના કાઠપણું નથીરા કરતાં હું જલ્દી સુખી છું. અને
વળી નસીબવંત જી. જો કે હું માહરા પૂજ્ય ન્યાયાનોની આફક ખનાખનો
માલીક નથી કે તેઓની બાદશાહી મિલકતો મેં નઝરે જોઇ વડા નથી,
છતાં તું વહાલી મહાયુખના સ્વર્ગના પ્યારમાં હું અણહદ સુખી ન સતાપી
છું.’ માડામ, તે મને જ્યાર ત્યાર આમ કહેતો હતો. જો? તે આંત ધણો
ભલો, માયાળુ ને નેક છે. તે કદી પણ આવા ઘાટકી ને અકુદરની કાયદાને
સરણ થશેજ નહીં.”

ચુક્યાં હીએ. તે જાણે છે કે મોત સિવાય કોઈ પણ બીજું અમેને
રી શકે એમ નથી.”

“તમને છુટાં કરી શકે એવું એક જાણુ છે.” માડામે કહ્યું.

“કોણ ?”

“હું” તેણીએ ઠરાવથી કહ્યું, “હું કરી શકું એમ છે.”

“તેમ કરવા કરતાં જો તમે મને જાનથીજ જોગન કરો તો તે બહેતર
છે. એ માડામ, લાઝીથી છુટી કરવા કરતાં મને દુન્યાથી છુટી કરો તો હું
કંઈ મોલીશ નહી.”

“તમારે એ ખ્યાલજ પડતો મેલરો જોઈશે. લીઝાં પોતે પણ તમારી
સાથના લગ્નની ભુલ હવે કયુલે છે. ને જોઈ ચુકા છે કે તે તમામ ન
જાજતાં છે.”

“લીઝાં એમ કહે છે ! લીઝાં એમ માને છે ! ! લીઝાં એમ જોલે
છે ! ! ! હું કંઈથી ચીઝ માનશ પણ લીઝાં માટે એ તો માનનારજ નથી.
તમારી બાતેનની ઇચ્છા અને મતલબ હું સમજી શકું છું પણ લીઝાં મને
તજ દેવાનો ખ્યાલ રાખતો હોય એ હું કદી કદી માનનાર નથી.”

“લીઝાં દરેક ઘટનું કરવા ઇન્ટેન્ડર છે. પણ તેના કુટુંબની કીર્તિ અને
તેના ભવિષ્યની મોટી આશા તેને કદી તમારી આગળ પાછો લાવનાર નથી.
તમારે બલાઈ વાપરી તેને છુટો કરવો જોઈએ.”

“હું છુટો કરું ? નહી, કદી નહી. એ જાનેજ નહી. તે માહરો હતો, મા
હરો છે ને જાવેદાન સુધી માહરો, માહરો ને માહરોજ રહેશે.”

“સારે નસીબે તમારી ઇચ્છા કરતાં એક જાજવાન શક્તિ હસ્ટી ધરાવે છે,”
માડામે ટણકો કરી કહ્યું, “અને તેના પ્રબળ ઇચ્છાને તમારે નનવુજ પડશે.”

પ્રકરણ ૪૦.

કલાકો સુધી તે બે વચ્ચે તેજ વિષય ઉપર ઉઘટસુઘટ તકરારો ચાલુ રહી. માઝમ ડ સોલજાનાએ પોતાના કુટુંબની કીર્તિને ખાતર લીમાંનો ભોગ લેવાનો પોતાનો દૃઢ નિશ્ચય પાડો ને પાડો તેણીને કારણે સહીત કહી સમજાવ્યો. લીમા ખુદ પોતે તે સજાઓનું થોડું ઘણું વાસ્તવીકપણું સ્વિકારતી હતી. પણ તેણી એમ તો પોતાના મનને મનાવી શકતી ન હતી કે લીઓ-એજ આ કામ કરવા પોતાની માવીતરને ખાસ મોકલી હતી. તે તેણીને એટલો આહતો હતો કે તે તેણીને તજીવ કેમ શકે? તેગી નીરાશ અને ચીરાયલે જીગરે બેઠી હતી અને માઝમ સોલજાનાના ખાનદાનની કીર્તિના બાંકાં પુક્યાંજ જતાં હતાં.

લીમાએ આસુઓથી તર થઈ ગયલી ગમખવાર ચશમો તે ગી બાણી ઉચકી.

“માઝમ, મને પૈસા જોઈતા નથી. મને લીઓજ જોઈએ છે.”

“અને લીઓ કદી તમને મળનાર નથી.” માઝમે કડકામથી કહ્યું. “અંજીને પોતાને બહાદુર અને ઉદાર કહેવડાવે છે, તો તેમ હોવાનું પ્રત્યક્ષ કારણ મને તમે આપો. બહાદુર બના અને સ્વભોગ આપી છુટો. તેને ઉદાર અને છુટો દિલે છોડી દેવો. ને, તેથી, ખુશીજ થશે. એક સાચી મહીલાની એ ફરજ છે.”

“સાચી મહીલા! ઓ, માઝમ નહી, કદ મહીલા પોતાના પ્રાણપ્રિય પતિને એવા એક કદેડાં ગાહાણાને સખએ મુકી બેસશે; એવા એક ગેરખ-ન્સાથી કાયદાને સખએ છોડી દેશે. એક સાચીજ મહીલા તરીકે તો હું માહરા ભરથારને ત્રીવટાઈથી વળગીજ રહીશ. તેનામાં સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખીશ. તેના વચનોમાં અને શખ્તોમાં મરણની ઘડી તુલીક શ્રદ્ધા ધરાવીશ.”

“પણ, તેથી કદ તમે કાયદો ફેરવી શકનાર નથી.” માઝમે ગરમ થઈ કહ્યું. તે પોતાના સાદને કડક બનાવવા માંગતી હતી, પણ પોતાના એટા તરફના તેણીના અસીમ વડાલને જાંઘ તે મોગ બની જતી હતી.

“અચ્ચીત, તેથી, હું કાયદો ફેરવી શકું એમ તો નથીજ. પણ માહરા પ્રાણપતિને તેમજ ખુદ પાક ખુદાને કે જોની પવિત્ર નજર અને છાયા હેઠળ એ બધાં વચનોની આપણે થઈ છે તેને હું રાજી કરી શકું એમ છે.”

“શું તમે એમ માને છો કે માહરો દીકરો ફાન્સ માહેલી પોતાની બપ્પરેસ્ટ દોલત અને જહોજગાલી છોડી અહીં આવી તમારી સાથ વસવા માહરો ?”

“હા, હું એમ માનું છું. એ માહરે ખાતર સઘળું તથા દેશે કે જેમ સઘળું તેને ખાતર છોડી દેવા હું તખ્તાર છું. હું એમ માનું છું કારણ તેણેજ પોતે તે માટે મેં તમને હમણાજ કહ્યું તેમ કહ્યું છે. તમે મને ઉલટું કહો છો તે હું માનતી નથી, માનીશ પણ નહીં. સિવાય કે તે ખુદ પોતે આવીને મને તેમ કહે.”

માડામની ખાતરી થઈ કે તે છોકરી પણ મક્કમ વિચાર ને કરાવતી હતી. મરના તુટીક તે ગામતમાં ફરે એવી ન હતી.

“જે લીઝો પોતે આવીને મને એમ કહે કે તે મને છોડી દેવ આતુર છે, તે માહરી સાથના લગ્ન માટે પરતાય છે તો હું મરવા, કેમકે તેને શરણ થવું એ માહરે મનસે મોતજ છે, તખ્તાર છું.”

“માહરા દીકરાથી એ નાપસંદ કામ ન થાય કરીને તો હું અત્રે આવી છું.”

“કારણ શું કે હું દુઃખ ખમું ને તેમાંથી તે બાકત રહે ? તેનો સખખ ? એ વાજમીજ નથી, માહરી ઉપરજ કાં બધું દુઃખ કેળવવામાં આવે છે ?”

“હું તેમ માગતી નથી. માહરો દીકરો ખી એ માટે અતિ દુઃખી છે. તેનું દુઃખ થોડું ઘણું નીવારવાનાજ હેતુથી હું આવી છું. તેને મળવાથી તમને કશો ખી ફાયદો નથી.”

“હું તેનાજ મુખથી તે સમજવા માણું છું” લીઝાએ છદ કરી. હવે માડામની ધીરજની ઓટ થવા લાગી.

“હું તમને એતવણી આપું છું કે એવું કંઈ ન કરશો જેથી માહરા દીકરાને કશી વાતની હાની આવે. હું કહું છું તે બધું ચોક્કસ છે. તેણે પોતાનો વિચાર મક્કમ કરી મેલી, ભવીષ્યની બધી ગોઠવણ કરી નાખી છે. તમને તમારાં શુભચિન્તન સાધન નક્કી કરી આપ્યા પછી માહરો દીકરો પરણવાનો છે. તમારી બધી આજીવ્વો દોઢટ જશે. તે તમે એટ-

લાથીજ સમજી જાવો કે તેણે પોતાની નવી પરણેતરની પસંદગી પણ કરી નાખી છે; અને માહરા પેરીસમાં પાછા ફરવા બાદ દુકાનનાં વાગવંતાર છે.’

તે ધાટકી શબ્દોએ લીલામા ગળતર ફેરફાર કરી મેલ્યો. તેણીને ચહેરે તમામ ઉતરી ગયો.

“હું માનતી નથી. તે એમ કરી શકેજ નહીં. તે મારો ખાર છે, માર છે, ધણી છે, તે મને કમરે કે બેવડા નીવડશે નહીં, હું જીવતી હોવા છતાં કદી કોઈને પરણશે નહીં. તમે કહો છો તે હું મુતલબ માનતી નથી.”

“હું કહું છું તે તમામ ખરું છે,” માડામે ફરીથી કહ્યું, “માડામે બેટો, કોટ ૩ સોલજાના ફ્રાન્સની સર્વથી ખુબસુરત તેમજ તવંગર રૂપસુંદરી માડમોઝલ ૩ સપ્પાનને પરણનાર છે.”

“તમો કહો છો તે—તે ફ્રેન્ચ બાઈ ખુબસુરત છે?”

“હા, ધણીજ ખુબસુરત.”

“અને વળી તવંગર?” તેણીએ ધ્રુવે સાદે કહ્યું.

“હા. ખીરપાર તવંગર.”

“ખુબસુરત અને વળી તવંગર.” લીલા બબડી, “માડામ મને કહો, ખુદાને હાઝર નાઝર જાણી મને ખરુંજ કહો કે મું લીઓ—માહરો ધણી તેણીને ચાહે છે.”

“હું એમ માનું છું કે તે તમામ જીવંતી તેણી ઉપર કુરમાન છે,” માડામે બાર મુકીને કહ્યું.

એક ધ્રુવરી તેણીના આખા અંગમાંથી પસાર થઈ ગઈ.

“જો એ ખરુંજ હોય તો તે મને જલદીજ વિસરી ગયો છે.” તેણી બોલી, “જો કે એ મને પોતાને પોતાની જીવંતીના સુખના સુર્ય તરીકે ગણતો હતો તે સમયને હજી ઝાઝો વિશ્વંસ થયો નથી. માહરે ખાતર તમામ ફ્રાન્સની દોલતને ઠોકરે ઉરાડવા આતુર હતો તે વેળાને ધણો વકત વિગ્રયો નથી. પણ હું હજી એ માનતી નથી, માનવાની નથી. સિવાય કે તે પોતે મને તેમ કહે.”

માડામ હવે ખુરશી ઉપરથી ઉઠી ઉભી થઈ.

“હું કંટાળી ગયું,” તેણી બોલી, “મને આગ્રાપ્રશની જરૂર છે. મને સુરાની ઝાકરાણુ કરી આપશો. આપણે આવતી કાલે વધુ વાતો કરીશું. આવતી કાલે આપણે ‘બધી ઝોઢવણુ કરીશું’. હું તમારે માટે બધું દીક કરી જઈશ. તમને કશી રીતની ચીંતા ન કરવી પડે એવી ગોથવાણુ હું કરીશ.”

“તમે બરાબર સમજ્યા કે, માડામે,” લીમાંએ પાછું ને પાછું કહ્યું, “માઢરો વર પોને ન કડેશે ત્યાં તુલીક હું એ વાત કદી સાચ્ચી માનનાર નથી.”

“એક ચીજ તો તમામ ચોક્કસ છે,” માડામે અવાચી ખાતાં કહ્યું, “કે તે અંતે કદી પાછો આવનાર નથી. તમે પછી ગમે તે મનમાં માનીને મંલકાયા કરો. ચુડ-નામટ.”

માડામ લીમાને ત્યાંજ છોડી તેણી માટે તૈયાર કરેલા રૂમમાં આલતી થઈ. તેણી નીરાંતે ઉંઘાઈ ગઈ. પોતાના ધારેલાં કાર્યમાં લગભગ દુતેહ પામી ચુકી હતી એવી તેણીને જાનરી હોવાથી તેણી નીરાંતે ઉંઘાઈ ગઈ.

પણ બીજા મમાં ભગ્ન હૃદયે અને ચક્રબ્રમ ચિતે લીમા એકી હતી. તે બીલકુલ બનવા કે માનવાબેગ ન હતું? કોઈ પણુ તે સિવાય તેણીને કહે તો તે છત્તહાર માનેજ નહીં એવી તે બાબત હતી અને જો તે પણ પોતે તેણીને તેમ કહે તો—પણુ તેમ બને તેમ ક્યાં હતું. કોઈ પણુ બીજી જીવતી બાઈ તેની અને લીઓંગી વચ્ચે આવીજ કેમ શકે? ગમે તેટલી ખુબસુરત કે તવંગર છતાં એમ વચ્ચે આવવાની તેણીની મક્કુરગ શું? તેણી પોને લીઓંગી પાસ જવા તધ્યાર થઈ. માડામને સુનેલીજ છોડી તે સિંધી તેમી આગળ જવા નીકળી. કોઈને પણુ એક શબ્દ પણુ કહયા વીના તેણી તેને મળવા ને સચ્ચાઈ જાણવા નીકળી.

કેમ જવું તેનો તો તે બાપડીને ખ્યાલ પણુ ન હતો. પણુ તે વીચાર વટીક તેણીને તે પછે આબો નહીં. તેણીએ પોતાનો ઝોવરકોટ અને ટોપી ધીમેથી પહેરી લીધી, અને એલત વોટરને ડીનારે ફરવા જતી હોય તેમ ધીમે કદમે તે ઘરમાંથી બહાર પડી. એ કોઈ તેણીને તેણીની તે ચક્રબ્રમ હાલતમાં વટીક મચ્છું હતે અને તેણી ક્યાં જતી હતી તે વીશે પૂછ્યું હતે તો તેણીએ ધીમેથી અને ચોક્કસ જવાબ દીધો હતે કે, “લીઓને મળવા—ફાન્સ!”

મીસીસ ડરવન્ટ આજે આખા દિવસની ધણી ખેંચેન અને અશાંત હતી. તેણીનું હૃદય કંઈ છુપા ગભરાત ને ભયનું માથું ઉડઉડ થતું હતું. તેણીને અટવટ ને ચટપટ ચલાવ કરતી હતી. તેણીનાં મનમાંથી ભય ટાળી દેવા ને આનંદી બનવા જોન ડરવન્ટે ઘણું ખી કહ્યું, સમજાવ્યું. પણ તેણીનું ભયભીત થયલું મન શાંત થઈ શક્યું નહીં. તે સારો દિવસ ને તે પછીની રાત પણ એવીજ મનમગ્નની છુપી બેકારીમાંજ ગુજરી. તે ખીજાના ઉપરથી ઉડી ઉડીને બારી નજદીક જતી ને બાહર અંધારામાં ડોકાવતી. ડુંકરો પવન ગોચા તેણીને કંઈ દુઃખના સમાચાર સુનાવતો જણાતો.

“ઓ પરવરદિગાર ! માહરા મનને શાંતિ બક્ષ, મને કરારે સુવા દે !” તે આજીજીથી બડબડતી. ‘માયજી’ ઓચીતિમાં બહારથી એક ઝોળખીતો અવાજ આવ્યો. મીસીસ ડરવન્ટ ઝમકી ઉઠી. તે મીડો માનીતો અવાજ તેણીએ તુરત પીછાણ્યો. એ શું હતું ? તેણી વિચારમાં પડી. તેટલાં એક બે દુઃખના દસ-કલાં સાથ પાછો ‘માયજી’ કરતો કગળતો તે પુકાર સંભલાયો. તે પુકારમાં દુન્યાબરતું દુઃખ ભરેલું તેણીએ અનુભવ્યું.

“જોન, જોન !” તેણી બોલી, “સમજો છો કે ! તમે કંઈ સમજ્યું કે ? હું તો સમજ્યું છું—સિદ્ધા અંધકારમાંથી દુઃખનો પોકાર ઉઠી રહ્યો છે.”

“નહીં !” તે દળણું દળનાર કંટાલાંથી બોલ્યો, “હું તો કંઈજ સમજતો નથી !”

“હું તો પ્રત્યક્ષ સમજ્યું છું.” તેણી બોલી, “ઓ, જોન, સમજો, સમજો !”

“માયજી” ફરી તે દર્દમંદ પણ મીડો નાદ તેણીના કાને આવ્યો. તેણીએ પોતાના ભરથાર ભણી જોયું. તેણી ઉઠી, બારી ઉઘાડી અંધકારમાં બહાર જોવા લાગી. પહેલાં તો તેણીને કશુંજ દીસ્યું નહીં. પણ પછી નજર ખેંચતા તેણીએ લીમાને ત્યાં રડતી રહ્યે ને આજીજીથી જોડેલા હાથે ઉભેલી જોઈ.

ઝડપથી તેણી જોન આગલ ગઇ અને તેને એક બોલ પણ કહ્યા વગર બારી આગલ બોલાવી લાવી.

“જોન, અંધારં છે છતાં તમે જોઈ શકશો,” તેણીએ આંગળી બતાવી કહ્યું.

“હા. હું જોઈ શકું છું.” તેણે કડકામથી કહ્યું, “પણ તું જાણે છે કે હું એક ખોલતો માણસ છું. મુવેલાંઓ પાંખાં આવી શકતાં નથી. મુવેલાં અહીં કદી આવી શકેજ નહીં.”

“મમ્મા, તમે ત્યાં છેવ કે? તમે મને સમજો છો કે?” લીમાં બાહરથી બોલી.

“જોન, કહો હું બોલું?” તે દળણું દળનારની બાયડીએ અત્યંત આજીજીથી રજ માંગી.

“બોલ,” તે બોલ્યો.

“હું સમજું છું; માહરી બહારી દોકરી,” તે નાચાર માવિતરે કહ્યું.

“માહરા પપા ડીવર રજ આપશે નહીં ત્યાં તુકીક હું ઉંબર નઝદીક આવનાર નથીજ, પણ માયજ, ઓ માયજ, હું બારે મુશીબતમાં છું.”

“હું તેણીને અંદર તેડું, જોન?” તે માએ પુછ્યું.

“નહીં!” જોને ઠરાવથી કહ્યું; “તેણીએ માહરી ને તેની વચ્ચે પસંદગી કરવાની હતી. તેણીએ તેને પસંદ કર્યો છે. તેણીને હવે તેનીજ નજદીક જવા દે.”

“મમા, મને સમજો. હું તમને જોઈ શકતી નથી પણ તમે ત્યાં છો એમ અટકળી શકું છું. માહરા પપાને કહો કે તેણે દીધેલા આપો. માહરી ઉપર પુરા વરસી ચુકા છે. મને જીવથીજ જીવ કરવાની હદ સુધીના બચ-બીન પુરવાર થયા છે. નાફરમાન થનારાંઓ ઉપર ઉતરતા ગમખ પુરાં આપો ખચ્ચીતજ માહરી પુકે લાગ્યા છે. તેઓ મને કચડી નાંખે તે અગાઉ પપાને તે ખેંચી લેવા સમજાવો.”

“ઓ જોન. ખુદને ખાતર, આપણા એકના એક ખચ્ચાં ઉપર દયા કરો. જોન, જોન, તમેજ એક વેળા એને કેટલી ચાહતા હતા, તેનાજ ખ્યાલ કરી રહેમ કરો. તેણી સાથે વાત કરો.”

“કદી નહીં.” તે બોલ્યો, “જો પસંદગી કરી ચુકી છે એટલે હવે તેનેજ તેણીને વળગી રહેવા દે.”

“ઓ ખુદા ! હવે શું કરું ? ઝો જોન, જો તમે દયા નહીં કરી શકતા હોવ તો ઇન્સાફ કરો. રહેમ ન લાવી શકતા હો તો એ આપડીને ન્યાય આપો. તેણી પેલાં ભયભીત યુરા શ્રાપો ખેંચી લેવા તમને વીનવે છે, તેમ તો કરો ? લાવો હું કહું કે તમો તેમ કરો છો.”

“નહીં, તે ખેંચી લેવાનાજ નથી. તે એની પુરેજ રહેશે,” તે બાપે પત્થર બની કહ્યું, “ઝો માહરે મન તો મુવેલી છે. તે મરી ગઈ તે કિવસની તારીખ લખતાં તેં મને જોયો હતો, પછી હવે તું મને શું કહે છે ?”

તેનો ગુસ્સો હવે વધ્યો જતો હતો

“માયજી,” લીમાં પાછી ખોલી, “કહો પપાને, કાલાવાલા કરીને કહો પપાને કે તે શ્રાપો ખેંચી લો. તે મને મારી નાખે છે. એવા ઘાટકા કીસમે તે માહરી ઉપર વરસી રહ્યા છે કે તેનું દારણુ દુઃખ માહરાથી સહેવાતું નથી. કહો એમને કે માહરાથી જીવાતું નથી.”

“ઓ દયા કરો, જોન, તેણી ઉપર દયા કરો !” તે માએ અત્યંત કાકલુદીથી વીનવ્યું.

“નહીં, તેણીએ જેવું કીધું છે તેવુંજ તેણીને ભોગવવા દે. તેણી માહરા ધરમાં કદી પાછી જોઈએજ નહીં. હું તેણીને કદી જોનાર કે મળનાર નથી. તે માહરે મનસે મુવેલીજ છે. એક ખોલ બી વધારે ખોલતી ના. ચાલ, અંદર ચાલ, હું અહીં જો વધારે ખોતી થવશ તો ગુરસાથી ઘેલો થઈ જવશ યા કંઈ ઝોરનુદોર કરી દેવશ.”

“લીમાં,” તે નાચાર માવિતરે પૂછ્યું, “તુંને શું છે ? તું અહીં કાંય આવ્યા ? આવ્યા મોડી રાતે તું અત્રે ક્યાંથી ને કાંય આવ્યા ? શું થયું છે ?”

“માહરા બાપે મને દાઘેલા યુરા શ્રાપો પાછા ખેંચી લેવડાવવા હું અત્રે આવી છું, કારણ હું અત્યંત આપદામાં પડેલી છું ને હું જાઉં છું. માયજી, માહરા દુઃખની કોષ્ટ હલજ રહી નથી. તેઓએ માહરાં લાંબોને માહરી પાસથી છીનવી લીધો છે. તે કીસમસ ઉપરનો ગયલો પાછો આવ્યોજ નથી. હવે તો તે ઘણો તવગર બન્યો છે. તેનો ખેતાબ ને દોલત નેને પાછાં મળ્યાં છે. ફાંસના મોટા દોલતવાળા ઉમરાવો માહેલો તે એક થયો છે. તેઓએ મને તેનાથી છુટી પાડી છે; તેઓ કહે છે—હું તો માતું છું કે તે તમામ જીવું છે—કે માહરા લગન નારવા છે, કે હું તેની પરજોતર માત્ર

ધાંસાંમાં છું, ફાંસમાં નહીં. તેની માથ ખને એ કહેવા અહીં આવી છે ને તેઓ તેને ફાંસની કોઇ ધનાઢય ને ખુબસુરત સુંદરી સાથ પરણાવનાર છે.”

“ઓ જ્ઞેન, આ બધું તમે સાંભળ્યું કે ? શું તમે તમારી બેકરીને આવી આફતમાં મદદ નહી કરશો ? તેણીના હાથનું રક્ષણ કરવા પાહર નહી પડશો ?”

“નહીં, તેણીએ પોતાનું કીસમન જોનેન નકરી કરી લીધું છે.” તે બોલ્યો, પણ તેના ચહેરા તે સમાચાર સાંભળી દુઃખી તો થયોજ હતો. ને જો આ પહે લીઓં ડ સોસડાના તેની નજદીક હતે તો ખચ્ચીતજ ત્યાં ખુનામરકી થતે એટલો તે કોધાયમાન થયો હતો.

“હું જાઉં છું, મમ્મા. આ ડોસી કહે છે તે હું માનતી નથી. હું માહરા ધણીની શોધમાં જાઉં છું ને તેનાંજ હોડોથી એ વાતની સચ્ચાઇ જાણવા માંગું છું. કોઇ કહે તે હું માની શકતી નથી. હું ફાંસ જઇને એ વીશે તેની પાસજ સચ્ચાઇ જાણુશ. મમ્મા, હું જાઉં છું.” તેણી છેલ્લા શબ્દો અતિ કઠણીને બોલી.

“લીમાં, લીમાં, માહરી વહાલી, પાછી આવ ?” તેં મા રડી દેતાં બોલી. પણ લીમાં ત્યાંથી અદ્રશ્ય થઇ ગઇ હતી.

“લીમાં ?” જરા વારે તે મા પાછી દુઃખથી પોકારી. પણ જ્ઞેન ડરવન્ટનો મીઝાજ હવે ગયો. “એક બોલ બી વધારે નહી, હેલન,” તે ગુસ્સાથી પુકાર્યો. “હવે ઘેલું થયું.”

તે તેના બણી ફરી. અત્યંત ગુસ્સાથી તે છાંદગીમાં આ પહેલીજ વાર તેના બણી ફરી અને બેલી, “જ્ઞેન ડરવન્ટ, તમે દયા વગરના ધાટકી નીર્દય છેવ. તમે આજે તેની તરફ દયા બતાવી નથી તો એવો એક વખત આવશે કે જ્યારે તમે તરફ પણ કોઈજ દયા ન બતાવશે.”

“તેણીએ અમારા વચ્ચે પસંદગી કરી હતી.” પોતાની આપડીની છેલ્લી તેના સ્વમાન ઉપરના સચોટ ટીકકાથી તેના દિલમાં લાગી આવ્યું હતું છતાં તે જીગરને પત્થર કરી બેઠો. “હું તેણીને ચાહતો હતો, તેણીજ માટે સારી જાંદગી મેં મહેનત કરી પુરી કરી હતી અને તેણીએ તેના ધણીને તો ઝાઝો જોયો કે પીછાણ્યો જી ન હતો છતાં પણ પોતાના આપને ભોગે તેણીએ તેને પસંદ કર્યો.”

“પણ હવે તો તમે તેને મદદ કરો.” હેલને અત્યંત કગળતા અવાજે અરજ કરી, “તેણીના દુશ્મનો તેણીના વરથી તેણીને વિખુટી કરી તેણીના નામને કલંક લગાડે તે તમે શાંત બેસીને કેમ જોઈ શકો છો? તેણી મોટા ભયમાં છે. મને ગાંધ કાલનોજ એવો કંઈ ખટકો થયા કરતો હતો. ત્રાસ હૃદય સારો દિવસ ભયથી ઉડ્યા કરતું હતું. ઓ, જોન ડરવન્ટ, તમારી દીકરીને બચાવો, માહરી વહાલીને મદદ કરો. તમે તેણીને નહીં મદદ કરીને એક ખુની કરતાં જી વધારે ખરાબ મનુષ્ય પોતાને પુરવાર કરશો.”

“હું તેણીને મદદ કરવાનો નથી,” તેણે વધારે કડકાઈથી કહ્યું, “તેણીની પસંદગીનું ફળ તેણીને આપવાજ દે?” તે ઘાટકી જવાબ સાંભળી હેલન આપડી હોંશ ખોલી જમીન ઉપર તુટી પડી, અને તેણીને સુધ્ધીમાં આશુવાના ઉપચારો તે કથોર દીલનો દળણું દળનાર કરવા લાગ્યો.

મકરણ ૪૨.

ગાડામ લ કોન્ટેસ તે રાતે અમો આગળ કહી ગયા છીયે તેમ નિરાંતે ઉંઘાઇ. તેણીની ફતેહ થઇ સુકેલી હોવાની તેણીને ખાતરી હોવાથી તે કશરે નિંદ્રાદેવીને શરણે ગઇ.

બીજી સહવારે લગાર તે મોડી જાગી; અને દંતધાવન આડી જરૂરી ક્રીયાઓમાંથી પરવારી તદ્યાર થઇ પોતાના રૂમમાંથી બહાર નીકળી. તેણીને ધરાદો તેજ સહવારે ધટ્ટું કરી ત્યાંથી ફ્રાંસ ભણી ઉપડી જવાનો હતો. તેણી કોઇ ગરૂમમાં જઇ બેઠી અને મેડને ચાહ લાવવાનો હુકમ કર્યો.

ચાહ પીવા પછી લીમાને હજી ન આવેલી જોઇ તેણીએ મેડને પ્રશ્ન કર્યો.

“તાહરી બાઇ હજી આવી કેમ નથી. જા, તેને હાડ ને કહું કે માહરે આજેજ જવાનું હોવાથી તુરત આવે !”

તે મેડ ગઇ અને અલ્પ સમયમાં પાછી આવી.

“માહરા બાઇ બેડરૂમમાં નથી.” તેણીએ કહ્યું.

“નથી તો ખીજે કેથે હશે, જા, શોધી કાઢ,” તેણીએ હુકમ કર્યો.

તે મેડ જવા બદલ ખંચાઈને ઉઘી. તેણીની આંખોમાં આંસુઓ બરામ આપ્યાં.

“કેમ, શું છે ?” માડામે પુછ્યું.

“માહરા બાઇ આજ સહવારનાજ અત્રે નથી. તેવણુ હંમેશ માહરાથી ખી વહેલાં ઉડીને ફરવા જાય છે,”

“આહ પીધેલી હતી કે ?”

“નહી ”

“તો-જા તેણીને શોધી લાવ, મને વખત થાય છે.” માડામને હજી લીમાના ચાલી જવા વીશેની ચકા તો મજ થઇ. તેણીએ ધાર્યું કે કદાપી તે બાગમાં યા નદી કીનારે ફરતી હશે, એટલે તુરત આવશે.

તે મેડ ગઇ, અને થોડા સમય પછી પાછી હાથ અહેરેજ આવી.

“હું બાગમાં બેઠાં આવી, તેવણુ ત્યાં નથી.” તેણી બોલી.

“છોકરી, તેણીને તાહરે શોધી લાવવીજ પડશે. બાંધી હોય ત્યાંથી તેને હાજર કર” માડામે કડકાઈથી ફરમાવ્યું. તે મેડ ચાલી ગઇ, અને ફરડતી ચતકતી માડામ રૂમમાં ફેરા ફરવા લાગી. “મે” ધાર્યું તું તેવીજ મુઠ્ઠા સકાર કે સજુક વિનાની છે. મને એકલી મુકીને ચાલી ગઇ. એને જરા વિચાર ન આવ્યો ? એને આવતાં સાચજ કહું કે સરખતાનો તરીકો શું છે તે એ મુદ્દસ સમજતી નથીજ.”

પણ લીમાં આવેજ ક્યાંથી. શોધતાં શોધતાં એક વાગ્યો પણ લીમાં ન આવી તે નજ આવી.

માડમનો ગુસ્સે હલ વગરનો વગ્યો જતો હતો. તે જેનેને હિપરાસાપરી ગુચવાડામર્થા સવાલો કર્યા ફરતી હતી કે જેના તે બાપડી જવાય રાત

શક્તી નહી. તે ખીચારી પોતાની શેઠાણીનું શું થયું હશે તેના ખ્યાલથી શુંગલાષ રડતી હતી.

એકાએક, વિગળીના એક ચમકારા પેરે ગાઝમને ખ્યાલ થઈ આવ્યો કે લીમાં પોતાના પતિને મળવા ગઈ હશે. શું તેણીએ એમ ગઈ રાને પાછું ને પાછું ન કહ્યું હતું કે તે કંઈજ માનતી ન હતી. કોઈનું માનનાર ન હતી, સિવાય કે ખુદ તેના પતિનુજ, અને તેથી લાગ મળતાં રાતો રાતજ તે કાંય નહીં તેને મળવા ત્યાંથી નાસી ગઈ હોય.

“જેન, અહી આવ. એકદમ તાહરી શેઠાણીના રૂમમા જ ને જો કે ને રાતે ખીજાના ઉપર સુનેલી હતી કે? ખીજાનું બોલાવડું છે કે?”

જેન જમને જતનીજ ખીહધેલી ને ધરજતી રડતી આવી. “નહીં, તેવણ સુતાંજ નથી.” અને આ જવાબથી માડમની ખાતરી પુરી થઈ ગઈ.

“રાંડે મને થાપ આપી. મુઘ નશા ખંદી ત્યાં જમને કોણ જાણે શુંનું શું કરશે?” તે બડબડી અને પછી તુરત જેનને એક ગાડી બોલાવવા દોડાવી. તેણીનો શુસ્સો માયોસમાયો ન જતો હતો. તે ગામડેની દુકતીએ તેણીને એમ બનાવી કાઢી હતી, તેથી, તે જતની કોધાયમાન થઈ હતી. તે તેણીને તેણીના પતિથી છુટી પાડવા અહીં આવી હતી અને આ તો ઉલટુંજ થયું હતું. તે તો સામી પોતાના પતિને મળવા ગઈ હતી. શું કરતાં શું થયું હતું. તેણીએ પોતાનો સામાન જડપથી પેક કરી લીધો અને ગાડી આવી પહોંચતાંજ તેમાં સવાર થઈ તે ઉપડી ગઈ.

*

*

*

લીમા બપડી ફાંન્સ તો પુગી. અનેક હાડમારીઓ વેડી તે ત્યાં ગઈ. રસ્તામાં તે તમામ અજ્ઞાન ને બેખબર હોવાથી તેણીને અનહદ મુશીબતો નડી. પણ કશાંની દરકાર કર્યા વગર અનેક મુશીબતો ઉઠાવતી તે દુઃખી નાર અંતે પેરીસમાં પુગી. હવે તેણીની સઉથી મોટી મુશીબત અને હતી. તેણીનો પતિ ક્યાં રહેતો હતો તે વીક તે જાણતી ન હતી અને પેરીસ જેવા એક ગંજલવર શહેરમાંથી વગર શરનામે પતો મેળવવો એ કંઈ જેવી તેવી મુશીબત ન હતી. એક ન્હાના રેસ્ટોરાંમાં ચાહ પાણી કરી લઈ તે પોતાના ધણીનો મહેલ ધુંડવા નીકળી. કલાકેક પછી તે મળ્યો. તે અંદર દાખલ થઈ, પણ લીઓં ત્યાં ન હતો. તે બાહર ગયો હતો અને બપોરના જમવાને વખતે કદાપી આવે એમ હતું. તે બેઠી, પોતાના પતીના આવવાની

રાહ જોતી ગમખાર છગરે અને જોય રડી દે એવા દર્દમંદ. ચહેરે તે સુંદર। કલાકો સુધી બેસી રહી.

ડોળાં તણાવી તણાવીને તે આવ્યો.

તે સીધો ધસારાબંધ તે રમમાં પોતાના નોકરે આપેલી ખંખર ઉપરથી તે કાઢ પહોંચીને મળવા દાખલ થયો.

તેને જોતાં જ લીમા પોતાની જગ્યાએથી ઉડી ઉભી થઇ. તેણીને પોતા સામે ખડી થયેલી જોતાં ને તે કાણ હતી તે પીછાણતાં તે સ્તબ્ધ થઇ ગયો.

“કાણુ લીમા !” તે થંભ થઇ ગયો જરાવાર રહી પુછ્યો, “યા ખુદા ! તું ?”

“હા, લીઓ, હું—લીમાં તુંને મળવા આવી છું. તું ન આવ્યો એટલે હું આવી.” લીમાએ શોકાતુર સ્વરે કહ્યું.

તેઓ એક ધણી ધણીઆણી તરીકે યા એ જાનથી છવાઇ પ્યારાં તરીકે નજ બેટયાં; બેઉના ચહેરા શીક્રા હતા. લીઓં તો રંગે રંગથી ધ્વજી ઉઘે હતા.

“તું મને આવકાર કેમ દઇ શકતો નથી, માહરા પ્રાણુ ?” તેણીએ પુછ્યું અને તે સાંભળી તે વધતો ધ્વજ્યો, “આટલે દુરથી તને મળવાં આવી અને તું મને આવકાર દેતો નથી, લીઓં, મને તાહરી વહાલી આંખોમાં જોવા દે ? ઓ ખુદા ; હવે તું આગલો લીઓં રહ્યો નથી. તાહર આગલું હસ્તું, આગલા પ્યારના સખુનો, આગલી માયા કે આગલો પ્યાર માહરે માટેના હવે રહ્યો નથી. ઓ, લીઓં ? એ ફેરફાર તાહરામાં કેમ થવા પામ્યો ? તુંને યાદ છે કે તું કેવા અસીમ પ્યારથી મને ચાહતો હતો. અને હવે—” તે શબ્દોનો પ્રવાહ વહેતો એકાએક અટકી ગયો. તેણીએ ધ્વજ્યો ધક્કતે હૃદયે ને ફાટેલી આંખોએ તેના ભણી ટગર ટગર જોયું.

“તે મને અજાણીથી બધો ભરીજ નાખ્યો છે, એટલે શું કહેવું તે મને સમજ પડતું નથી.”

તે સાંભળી તેણીની ચશ્મોએ ચુસ્સાના ચમકારા દેંક્યા.

“શું કહેવું તે સમજી શકતો નથી ! એક વર્ષ થયું તું માહરાથી છુટા થયો છે. તું ગયો ત્યારે મને ચાહતો હતો, અને હમણાં મેં તું

અન્યથાથી ભરીજ નાખ્યો છે એટલે શું કહેવું તે તને સમજ પડતું નથી ! શું કહેવું તે તને સમજ પડતું નથી ! ઝો લીઝો, લીઝો, તાહરે મને તાહરી બગલગીરીમાં લઇ પ્યારના શબ્દોથી મને વધાવી લેવી જોઇએ. “મ્હારી પ્યારી, મ્હારા પ્રાણ, તને જોઇને હું અતી ખુશી છું” કહી મને કીસીઓથી ભરી મુકવી જોઇએ !”

તેણી તેની નજદીક ગઇ અને નીરાશાથી તેના તરફ જોવા લાગી.

“તું મને આહતો અટકી ગયો છે.” તેણી બોલી, “ઝો, ખુદા ! મને મોત આપ ! તાહરી આંખોમાં માહરે માટેનો સહેજળ બી પ્યાર હવે દીસ્તો નથી. તાહરા અહેરામાં, તાહરી રીતમાતમાં, તાહરા ઠંડા આવકારમાં પ્યારનો એક કટરો પણ હસ્તી ધરાવતો નથી. તાહરાં હૃદયમાંનો માહરે માટેનો પ્યાર શુભ થઇ ગયો છે. માહરે માટે એ મોત છે.”

“લીમાં,” તે અતે બોલ્યો, “એમ નથી. પણ તેં જાણ્યું અને સમજ્યું હશે કે આપણી વચ્ચે શું આડ છે ?”

“કોઇ આડ આપણી વચ્ચે આવવી જોઇતી નથી.” તેણી બોલી, “ખુદાએ આપણને એક કર્યાં છે. કોઇ પણ મનુષ્ય, કોઇ પણ કાયદો આપણને જુદાં કરી શકે એમ નથી.”

“હું ઇચ્છું છું કે તેમજ હતે.” તે ખરાં દીલથી બોલ્યો, “તને માહરાં માય મળ્યાં કે ?”

“હા, મને મળ્યાં,” તેણી બોલી.

“અને તેણીએ બધું તને કહ્યું ?”

“હા. પણ તે વાત માનવા મેં સાફ નાજ પાડી. હું તે તાહરેજ મોઢેની ખરી તરીકે માનીશ એમ મેં તેમને કહ્યું.”

“અને તે ખરું જ છે.” તેણે કહ્યું.

“કેટલું ખરું ?” તેણીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“બધું !”

“અને એ કલંકિત કાયદાનો અમલ થયલો જોવા તું રાજી છે, લીઝો ?”

“હું શું કરી શકું એમ છે ? તું માહરી સ્થિતિ સમજી શકતી નથી. મેં તે કદિ ઇચ્છી નથી. હું તાહરી સાથે પરણ્યો ત્યારે મને તેનો સ્વપ્નનો જ નહોતો. આવા કાયદાની હસ્તીથી પણ હું માહેર નહોતો.”

“અને હમણા પણ તેનો વિચાર લાવવાનું પ્રયોજન શું છે?”

“ખીન્ને છુટકો શું છે? માહરી માની મરજી વિના આપણા લગ્ન રદ છે. માહરી મા કદિ રજા આપે એમ નથી, એટલે કાયદાને આધીન થયા વિના ખીન્ને રસ્તો શું છે?”

“પાછો ઇંગ્લાંડ આવ, અને ત્યાંજ રહે. આપણે ત્યાં સુખી હતાં. સર્વ ચીજનો ત્યાગ કરવો પણ પરણેતરને વળગીજ રહેવું એવી આપણામાં જીના જમાનાની કહેતી છે. તે કહેતી કાંઈ ખોટી નથી. ઇંગ્લાંડ પાછો આવ. ત્યાં તું સુખી હતો. આપણે એકમેકના પ્યારમાં સંતોષી ને સુખી હતાં. તું કહેતો હતો કે મેં તને સુખી બનાવી હતી, તો ચાલ પાછો ઇંગ્લાંડ અને આપણે સુખીજ દીવસો ગુજરીશું.”

પણ કશો ઉત્તર લીધો તરફથી મળ્યો નહી. તે મૌન ધારી ઉભો.

“તું સમજે છે કે હું શું કહેવું છું તે, લીધો?” લીમાં જરાવાર રહી ખોલી.

“હા, પણ તેમ કરતાં મને શું ભોગ આપવો પડે તેના તને ખ્યાલ નથી. પહેલું તો મને ફ્રાંસ છોડવું પડે, માહરી વાહલી માતૃભુમી, તેની સાથની અત્રેની માહરી તમામ માલ મિલકત, જહોજલાલી અને દોલત. તું અત્રે રહે તો માહરી પરણેતર ગણાય નહીં તને યા તાહરા ખચ્ચાં-એને માહરાં વારસ તરીકે ઓળખાવી શકાય નહીં. લીમા, હવે તું સમજ. તાહરા વિના ફ્રાંસમા દોલત, માન મરતબો, ને માલ મિલકત બધું છે. ઇંગ્લાંડમાં દેશવતો, ગરીબાઈ અને કંગાલ્યત છે. અલખતાં તું ત્યાં માહરી છે.”

“ઓ હું હવે સમજ. તને બે વચ્ચેની પસંદગી કરવાની છે. અને, તેથીજ, તું અચકાય છે.”

“હા.” તે બોલ્યો, “હું તને ચાહું છું. આપણા લગ્ન તમામ પવિત્ર છે તેનો હું એકરાર કરું છું; પણ હું અચકું છું, કારણ હું ફ્રાંસને ખી ચાહું છું.”

“તને ફ્રાંસ અને માહરી વચ્ચે પસંદગી કરવાની છે. તને ફ્રાંસ પસંદ છે?”

“માહરાથી તેમ સિવાય ખીજું શું થાય?” તે બોલ્યો. ”

“મને ‘હા’ કે ‘ના’નો ચોખ્ખો જવાબ આપ. તને ફ્રાન્સ ને તના
ખાલત પસંદ છે- નહીં કે હું?”

“મને ફ્રાન્સ ગમે છે,” તે બોલ્યો, “બીજો ધલાજ નથી, લીમાં, તું
કે શક્તી હોશે કે માહરાથી બીજું શું થઈ શકે એમ છે?”

“અને તું મને તણ દે છે?” તેણીએ જરો રાખ્યું.

“માહરાથી બીજું શું થઈ શકે એમ છે?” તે બોલ્યો, “માહરાથી
ધતી કઠંગી સ્થિતિમાં કદિ કોઈ મનુષ્ય મુકાયો ન હશે. માહરે આખું
દેશન લાંગીને વહેંચાઈ ગયું છે.”

“અને હું તો આજ વેર એમ માનતી હતી કે તે તમામ માહરેન છે.”

પ્રકરણ ૪૩.

“હું તને આહું છું. લીમાં,” કોંટ ૩ સોલજના બોલ્યો. “અને માહરી
જાંદગીના છેડા તક હું તને આહતો રહેવશ. હું બીજું કોઈ બી. આરતને
આહી શકવાનોજ નથી.”

“જો તું મનેજ આહે છે અને આહતો રહેવાનો છે, તો મને સાચો
નિવડ. અધુ તણ દે ને ઇંગલાંડ પાછો ફર. હું તને એક વાર તું જોડો
સુખી હતો તેટલો સુખી બનાવશ.”

“લીમાં, માહરામાં તેટલી હીમત નથી. હું ખુલ્લાં દીલે કમુલ કરું છું
કે તેટલું કરવાની માહરી હીમત આલતી નથી અને હું નહીં ધારતો કે આ
દુન્યા માહેલો કોઈ પણ મદ પ્યાર ખાતર એવો મોટો ભોગ આપે.”

“માહરે ખાતર પણ નહીં!” તેણીએ ધીરથી પુછ્યું.

“નહીં. જો કે એ સ્વાર્થી ને ઘાટકી છે છતાં તાહરે ખાતર પણ
નહીંજ,” તે બોલ્યો. “હું માનતો નથી કે કોઈ પણ મદ એક આરતના
પ્યારને ખાતર એવો જળરક્ત ભોગ આપે.”

“તાહરા પ્યારને ખાતર હું એનાથી બી. જસ્તી ને વધતો ભોગ
આપવા ખશી થતો,” તેણી બોલી.

“પ્યાર ઝોરતની છંદગી કહેવાય છે.” તે બોલ્યો, “પણ મદની છંદગીમાં તો તે એક તખ્તકોન માત્ર છે.”

“અને લીઝાં, શું ત્યારે તાહરા આખમાં તે તખ્તકો પુરો થઈ ગયો છે !” તેણીએ આછછથી પુછ્યું.

“માહરી વ્હાલી લીઝાં, એ પ્રશ્ન પુછવો તાહરે માટે કશો ભયંકર છે તેમજ તેનો જવાબ દેવો પણ નીદાન ભયંકર છે. કીંતું હું એનો જવાબ આપું તેજ બહેતર થશે. માહરી છંદગીની બાવી આગાઓને હું પ્યારને ખાતર તરછોડી દઈ શકતો નથી.

જે બન્યું છે તે માટે હું અનહદ દીલગીર છું; પણ કાયદો આપણી વિરૂધ્ધમાં હોવાથી માહરે તેને શરણ થવુંજ ઘટે છે. હુંને ફાંસીમાં માહરી હકદાર મોહરદાર કરે એવો કોઈજ રસ્તો નથી સિવાય કે માહરા માતાજીની રજા કે જે તેણી પ્રાણોને પણ આપનાર નથી. હું જે કરવા આદું છું તે હું કરી શકતો નથી, એટલે માહરાં ખાનદાનના ભક્તને કાન્ટે જે વ્યાજખી હોય તે માહરે કરવુંજ જોઈએ છે.”

“અને તે માહરે બોલે,” તે બડખડી.

“માહરો ખીજો છુટકોન શું છે, લીઝાં માહરી ગરછથી તો હું કદી તને ન છોડતો. માહરી મરછ કે ખુશીથી એક ગમે એવું પણ નહવું ફાંસી તને નજ થવા દેતો. જે થાય છે તે હું કરતો નથી, પણ પેસે ધાતકી ફક્ત કાયદો કરી રહ્યો છે, કે જેની ઉપરવારો થવાની માહરામાં કાયનાત કે તાકાત નથી. જે હતો તો હું નફર તે અજમાવતો.”

“અને તે કાયદો કે જે તને માહરાથી છુટો પાડે છે તે તને ખીજ સાથે પરણવાની રજા બક્ષે છે ?” તેણીએ પુછ્યું.

“તે કાયદો, એટલું તો ખરું કે આપણા લગ્ન કયુલ રાખવા ના પાડે છે.”

“શું આપણો આગણો પ્યાર તને માહરે માટે વિનવતો નથી ?” તેણી આછછથી બોલી.

“તે વિનવે છે,” તે બોલ્યો, “અને હાલનો પ્યાર પણ તેટલાજ જોશથી મને સતાવે છે. પણ લીઝા, હું શું કરી શકું એમ છે ? હું નાચાર છું.”

“તું બધું છોડી દઈ માહરી સાથે પાછો આવી શકતો નથી !” તેણીએ પુનઃ પ્રશ્ન કર્યો.

“નહીજ,” તેણે ઉતર દીધો.

“મને કે જોને તું ધણી ચાહતો હતો તેને શું તું વિસરી જશે. જાણે મને ગળ્યો, બેઠયોજ નહી હોય તેમ ?”

“ઐયુર્ન કંઈ થશે, લીમા,” તે બોલ્યો.

“તાહરાં ગાય કે જેવણે મને અપમાન કરવામાં ને તુચ્છકારી કાઢવામાં કંઈજ બાકી રાખ્યું નથી તેવણે મને કહ્યું છે કે તું પાછો પરણનાર છે. તાહરા દરજ્જાની કોઈ એક ધણી ખુબસુરત છોકરી સાથે તાહરું વેશવાળ નકી થયું છે. તે કોઈ ધણી તવગર ને અતિશય ખુબસુરત છે. હું તાહરી બાયડી, માહરા ઇંગલાંડ અને કુલ કુદરતના પવિત્ર કાયદાની રૂએ થયલી તાહરી મોહરદાર તને પુછું છું કે એ શું ખરું છે ?”

શરમથી તેને અહેરો ધમધમી આળ્યો. પોતાની નાનાયકાતની તે વાત સાંભળી તે અનહદ શરમોદો બન્યો.

“શું એ ખરું છે ?” તે જરા વાર રહી તેને ચુપ જોઈ બોલી.

“માહરા માયનો એવો વિચાર છે,” તે બોલ્યો, “બધાં કહે છે કે માહરા દરજ્જાના એક આસામીએ પરણવું તો જોઈએજ. માહરે વારસ પેદા કરવોજ જોઈએ.”

“માહરા સવાલનો જવાબ આપ. ‘હા’ કે ‘ના’ કહે.” તેણી બોલી,
“તાહરાં માએ કહ્યું તેવી કોઈને તું પરણનાર છે કે ? કહે ‘હા’ કે ‘ના’ ?”
“હા.”

“તું તેને પરણશે પછી માહરું શું ?”

“તું ફાન્સમાં કદી માહરી મોહરદાર થઈ શકશે કે કહેવાઈ શકશે નહીં !”
તેના તે જવાબથી લીમાનો ગુસ્સો ઉભરી નીકળ્યો. તે છંદગીભરમાં કદિ એટલી ગુસ્સે થઈ ન હતી. તેણીની આંખો ગુસ્સાના ચમકારા મારવા લાગી.

“એ કદી બનશે નહીં ?” તે પુકારી.

“હું એ લગ્ન અટકાવશ. તું માહરો છે-માહરો પોતાનો ધણી. હું તાહરી પર જાહેરમાં દાવો કરશ. કોઈ ખીલુ ઓરત તને મેળવી શકશેજ નહીં !”

તે શખ્તોના ધસારા હેઠળ તે ડગમગી ગયો. તેણોની આંખમાંના ગુસ્સાના ચમકારાથી તે ડરી ગયો.

“હવે હું તને કંઈ કહેનાર નથી, તને પીનવનાર નથી. તાહરી આજીજી કરનાર નથી. હું તાહરી પરવાહ કરનાર નથી. હું માહરો હક સાચીત કરશ :

તાહરા નામમાં, તાહરી મીલકતમાં, તાહરી દોલતમાં માહરો હીરસો માંગશ, કે જેમ તાહરા પ્યારની હીરસેદાર હું એકવાર હતી. તું કદી ખી માહરા હકની અવગણના કરી શકનાર નથી,”

“હું તો કરતોજ નથી. કાયદો કરી રહ્યો છે.” તે જોલ્યો.

“કાયદાના ખાહણા હેઠળ આ શરમભર્યું કાર્ય તમે કરી રહ્યાં છો. હું તે કાયદાને પણ ગણકારનાર નથી. હું માહરા હક માટે છેવટ તુલીક લડશ. તું કદી ખી, કોઇને માહરી જગ્યે લાવી શકશે નહીં. તને તાહરા હસ્ત ને બગલગીરીમાં મને પાછી લેવીજ પડશે. કોઇ ખીછને તું કદી સાહી શકશે નહીં. હું, લીમા, તાહરી હકદાર અને ખરી પરણેતર કસમ ઉપર કહું છું કે તે કદી બનનારજ નથી.”

“ઓ લીમા,” તે ગદગદીત કંથે પુકાર્યો, “હું તને માહરી ખરી સ્થિતિ કેમ સમજાઉં?”

“હું બધું સમજી છું,” તે ગુસ્સામાં બખાલી હતી, “હું ગરીબ છું ને સાધારણ સ્થિતિમાં છું. હું તે વર્ગમાં જન્મેલી છું કે જે વર્ગને તાહરી તુંમાખી માયના મત મુજબ તવંગરોના લાલો જાળવવા ચગડામ્મ મરવું જોઇએ; તે વર્ગને જાણે લાગણી, હક કે અધીકાર જેવું કુન્યામાં ભોગવવાની સતાન નથી. માહરી છંદગીનો અંત આવે કે માહરું જીવર ફાટીને દુકડા થઇ જાય તેની તમને પરવાહ શું છે? ભક્ષ હદયે શરમોદગીમાં અને વાએજેહાન એકલી હું ઝુરી ઝુરીને પણ મરું તેની તમને તુંભા શું છે? દરકાર ક્યાં છે? પણ તેમ થનાર નથી. હું તે માટે પોકાર ઉઠાવીશ; ખુદ ખુદાને પણ મારી અરજોથી હયમચાવી મેલીશ.”

તેણી ગુસ્સાના આવેશમાં થરથર ધ્રુજી રહી હતી. તે કંઈજ જોલ્યો નહીં. જોલે ખી શું?

“તમે માદીકરાં એમ ખાંડ ખાવો છો કે હું નીચી પાયરીની હોવાથી—એક દળણું દળનારની દીકરી હોવાથી તમે મને મરજી મુજબ તરજોડી દેશો, ડરાવીને હાંકી મેલશો. અને તું ક્રાંન્સમાં પાછો પરણશે. પણ હું તે બારે-હકતાલા પાસ ન્યાય સાહીશ! ઇન્સાફ માટે પોકાર ઉઠાવીશ. લીઆં, તાહરા પ્યાર ખાતર માહરી આજે આવી હાલત થઇ!” તે ગુસ્સાબેર જોલી, “તાહરે ખાતર અને તાહરા પ્યારને ખાતર મેં માહરું ઘર તેમજ માહરાં

માયાપ વરીકને તબ્બાં છે. તે બધાનો બદલો તું મને આપ આપી, રહ્યો છે. માહરા આપના આપો મને ફળી ચુક્યા છે. નાફરમાન થનારો ઉપર ઉતરતા મળ્ય પુરા આપો માહરી ઉપર ઉતરી ચુક્યા છે ને તેઓ મને જાંદગી તુલીક સતાવનાર જળાવનાર છે.

લીઓ, હું એ ગેરઠ-સાફ સામે જોહાદ ઉઠાવશ. તું ને તાહરી મગરર માય એમ ધારો છે કે થોડાક પૈસાથી હું ચુપ થઈ જવશ, માહરો હક જતો કરશ. પણ હું તમારા નજીશ પૈસાને થોકરે ગારું છું. હું માહરા હક માટે છેવટ તુલીક લડશ; કુલ આલમને તે આશકારા કરશ !”

“લીમા, શાંત થા, ધીરજથી દરયાફત કર,” લીઓ ભયથી ડરેલા અવાજે બોલ્યો.

“હું પુરતી શાંત રહી ચુકી છું, ધીરજ પણ મેં પુષ્કળ રાખી છે, દર્યાફત પણ અનહદ કર્યો છે. હવે તો હું શાંત રહેનાર નથી, હવે તો હું લડશ. માહરી પાસ પૈસા કે ગિત્ર નથી પણ મક્કમ નિશ્ચય મેં કર્યો છે. જરૂર પડશે તો ખુદ તાહરા શહેનશાહને પણ હું અપીલ કરશ.”

તે છેલ્લી ધમકીથી અતિશય ગમરાયો. તેમ થવે તો તેની આંખરનું નિકંદનજ નિકળી જાય, તેની તમામ આશાઓ ભ્રષ્ટ થાય.

“હું તને કેમ સમજાઉં ?” તે કરગર્યો, “તું કહે છે તે સર્વ ખરું છે. તું તમામ સાચી છે. તાહરો હક ખેતકરાર છે. હું ઘણો શરમીદો છું, અને તો બી પાછો મુફલસીમાં આવારાવતન થવા હું નારાજ છું.”

“ત્યારે તેનું પરીણામ ભોગવવા માટે પણ તૈયાર થા,” અને એક બોલ પણ વધુ બોલ્યા વગર કે સલામ પણ કર્યા વિના તે ત્યાંથી ઝડપથી નીકળી ગય. તેણીએ ખમાય તેટલું ખમ્યું; જાસ્તી ત્યાં થોભવાથી તેણીએ ધાર્યું કે તે ગાંડી થઈ જશે.

બનવા બેગ હવે કે તે મગજથી બેમગજ થઈ બી. ચુકી હોય; કેમકે એક દીવાનીનાજ જોશ ને અદાથી તે ત્યાંથી કમાનમાંથી છુટેલા તીરની ઝડપે નિકળી ગય. તે કષ્ટ દીશામાં ગઈ હતી તે બી જોવાનો, અવકાશ તેને મળ્યો નહી. તેણી ચાલી ગઈ હતી એટલું તે સમજી શકે તે અગાઉ તો તેણી ગુમ થઈ ગઈ.

પ્રકરણ ૪૪.

પ્રીન્સેસ હેલન પોતાના મહેલના સુંદર આરાસ્તા કરેલા રમમાં ખુશ વિચારોમાં નિમગ્ન બેસી હતી. આજે રાતે ફ્રાન્સની એક આગેવાન ગણાતી ફેશનેબલ ઉમરાવ બાનું માડામ ડ લીઝેને ત્યાં ફ્રેન્સી ફેસ બોલ હતો કે જેમાં તેણી એક ઓલમ્પીયન ચીફની ઘણીઆણીના પોશાકમાં હાજર થનાર હતી. તેણીની ખુશાલી વિશેષ એટલા કાજે હતી કે તેણીનો બહારો લીઓ પશુ ઓલમ્પીયન ચીફના વસ્ત્રો પરીધાન કરી ત્યાં આવનાર હતો.

તેણીની નજદીક તે રાતે તે સજનાર હતી તે ફેસ પહેલો હતો. તે એક ઘણો અપ્રકાશ્ય અને વિચિત્રતાથી ભરપૂર પોશાક હતો અને તેની સાથ ઓલમ્પીયન સ્ત્રીઓના રેવાળ અનુસાર રાખવાનું એક સુંદર ખંજર પણ ત્યાં નજદીકમાં જ ટેબલ ઉપર ખુલ્લું પડેલું હતું. તે હીરાજડીત મુયતું અને ઘણી સુંદર કારીગીરીનું રમકડાં જેવું હથ્થાર હતું. તેનું ખોલુ પણ તેટલું જ સુંદર બનાવટથી અને કીમતી પત્થરોથી મઢી લીધેલું હતું. તે ખંજર તેણીએ લીઓને બતાવવા આજે સહવારે ખાસ બહાર બેઠ્યું હતું અને તે પછીનું તે તેમનું તેમજ ટેબલ ઉપર પડી રહ્યું હતું.

અમે ઉપર કહ્યું તેમ તે રાતના બોલની મજાદના ખુશ સ્વપ્ના જોતી-તે બેસી હતી તેટલાં એક મેડ દાંખલ થઈ.

“ઓડમુવાઝેલ,” તેણી બોલી, “એક લેડી તમને મળવાની ઇન્ટેન્ડરીમાં બાહર ખોટી છે.”

“લેડી, સુશેન, તે વળી કાણુ ?”

“તેને હું ઓળખી શકું એમ નથી,” સુશેને કહ્યું.

“જીવાં છે કે બુદ્ધી ?” પ્રીન્સેસ હેલને પુછ્યું.

“જીવાં છે અને પીકચર જેવી સ્વરૂપવાન છે.” સુશેને કહ્યું.

“તેને અંદર લાવ,” પ્રીન્સેસે તે સમજી હુકમ આપ્યો.

થોડીક પળમાજ તે કોઈ લેડી અંદર દાખલ થઈ અને તેણીની સુંદરતા જોઈ હેલન ડ સચશન છક થક ગઈ. ખચ્ચીત તે એક પીકચર જેવીજ રૂપવંતી હતી.

“તમે મને મળવા માંગો છો ?” પ્રીન્સેસે પુછ્યું.

“તમે મોડસુવાંઝેલ ડ સચશન છો ?”

તે કોઈજ નહીં પણ આપણી વાર્તાની નાયકા અમાગણી લીમાંજ હતી તેણે પુછ્યું, “હું તમને મળવા માંગુ છું—તમારી સાથ કંઈ અગત્યની વાત કરવા આહું છું.”

“જો તમને જાસ્તી વખત લાગવાનો હોય તો મહેરબાની કરી બેસો.” પ્રીન્સેસ હેલને કહ્યું, અને લીમાં એક ખુરશી ઉપર ગોથવાઈ. પ્રીન્સેસ હેલન મનસે સખત હચરત રહી. આ કોણ હતી અને શું કહેવા માંગતી હતી ?

“મોડસુવાંઝેલ,” લીમાંએ પોતાની વાત શુર કરી, “હું એક અંગ્રેજ અખળા છું. માહરં નામ એક વેળાએ લીમાં ડરવન્ટ હતું—કદાપી તે તમે સમજ્યું હશે.”

“નહી !” હેલને દમામથીજ ના પાડી.

“માહરં હાલતું નામ,” તેણીએ બોલવાતું જારી રાખ્યું, “લીમાં ડ સોલડાંના છે. ઇંગ્લાંડમાં, હેસલીગડેલ ખાતે માહરાં લગ્ન લીઓ કોટ ડ સોલડાંના સાથ થયલાં છે.”

એક પળ તે સાંભળી હેલનની આંખો ગુસ્સાથી ચમકી રહી. તેણી પોતાની બેઠક ઉપરથી ઉભી થઈ ગઈ અને ધીકકારથી પુર અશમે લીમાં બણી જોવા લાગી. અદેખાઈની આગે તેણીને જગાવી સુકી.

લીઓની ઇંગલીશ પરજોતર આટલી ખુબસુરત હશે એમ તે ધારતી નહોતી.

તે પાછી પોતાની બેઠક ઉપર બેઠકારીના અને મગર દેખાવ સાથ જાણે કંઈ હોય નહીં તેમ બેસી ગઈ અને તીખાસથી બોલી, “જો હું એમ જાણતી નહીં હતે કે તમે અંગ્રેજ લોકો ધણાંજ વિચિત્ર પ્રકૃતીના છો તો હું તમને પુછતે કે તમે અંગ્રે શું કામ આવ્યાં છો ?”

“હું અહીં આવી છું, મોડમુવાઝેલ, કેમકે મને ખચર થઈ છે કે કોટ ૩ સોલડાના તમારી સાથે શાદી કરનાર છે. તેના માની-તેવી ધન્ય છે; તેના મિત્રોની તેને તેવી ભલામણ છે અને વળી તે પોતે પણ તેમ કરવા ખુશી છે.”

“તમે ધણાજ બેશરમ અને મુર્ખ દીસો છો.” પ્રીન્સેસે તુચ્છકારથી કહ્યું, “તેની સાથે મને શું લેવા દેવા. મહેરવાની કરી અહીંથી ચાલ્યાં જવો.”

“મોડમુવાઝેલ, હું ચાલી જનાર નથી. માંહર કહેવું તમને સાંભળવુંજ પડશે. હું તો એમ માનું છું કે એક વાર પરણી ચુકલા અને વળી જીવતી ધણીઆણી છતાં પુનઃ પરણવા નિકળેલા મરદ સાથે શાદીના માંકથી જોડાતાં તમારે શરમાવું જોઈએ.”

પ્રીન્સેસ હેલન ધીકારતું હસી.

“તમે તેના ધણીઆણી નથી,” તેણી જોલી, “મેં તમારે લગતી સર્વ વાતો સાંભળી છે. એ લગ્ન નારવા છે. એ બંધનકર્તા નથી. એવા બનાવો તમારા વર્ગની છોકરીઓના બાળમાં ભુતકાળમાં અનેક બન્યાં છે તે બલિષ્ઠમાં પણ બનશે.”

“મોડમુવાઝેલ,” લીમાંએ લાગણીથી ધ્વજતા સ્વરે કહ્યું, “લીઓ પાછો પરણી શકશેજ નહીં. તે માંહરો છે. તે તમારી સાથે કદી વરશે નહીં. તે મને ચાહતો હતો, તેણે મને જીતી હતી અને માંહરી સાથે પરણ્યો હતો. જો તમે જાણો કે તે મને એક વખત કેટલો ચાહતો હતો, તો તમે તેની સાથે કદી પરણવા તૈયાર થાવજ નહીં.”

“તે તમને કદી સાચા પ્યારથી ચાહતોજ ન હતો,” પ્રીન્સેસ હેલને તુમાખથી કહ્યું, “તેને હવે માલમ પડ્યું છે કે તમારી સાથે લગ્ન કરવામાં તેણે ગંભીર ભુલ કરી છે. અને તે ભુલ સુધારવા તે અતિ ઉત્સુક છે. એક માણસ ભુલને પાત્ર છે અને એક ભુલને ખાતર તે જીંદગી જરૂર શા વાસ્તે દુઃખી થાય તે હું સમજી શકતી નથી.”

“તેને તમે બધાંએ ભમાવેલો છે,” લીમાં આજીજીથી જોલી. “તે પોતાની સ્વેચ્છાથી જ રાજખુશીથી એવું કરવા કદી તૈયાર થાવજ નહી તે

માહેલો છે. પોતાની મરજીથી તે એટલો બેકદર કે ફર વાં હીચકારો અને નહીં એ માહેલો છે.”

“બેકદર તો તમે છો. બેકદર તો તમે છો કે તમે તેને ફાન્સ, તેની મોટી દોલત અને માલમીલકત બધું ત્યાગી દેવા અને તમારી સાથે ઇંગ્લાન્ડના એક છઠ્ઠા ખુણામાં આવેલા ગલીય બુપડામાં આવી વસવા ફસાવો છો. તમને વિચાર નથી કે તેમ ચતાં તેની ભાવી આશાઓ સર્વ બ્રષ્ટ થશે; તેની કાર્કર્દિની નાશ થઇ જશે. તમે તે બેવા ઇન્ટેન્ડર છો?”

“તે માહેલો છે અને તેના ઉપરનો માહેલો હક હું માંગું છું. હું તેને ચાહું છું અને તે મને ચાહે છે.” લીમા જુસ્સાથી બોલી. તે બોલો સાંભળી હેલન અતિ ક્રોધે ભરાઇ; અદેખાઇને અગાર તેણીને જળાવી જ રહ્યો. “મુઘનો તોતોજ પીસી મુકું એવું મન થાય છે,” તે મનથી બબડી.

લીમાના અંતઃકરણમાં પણ અદેખાઇએ પ્રવેશ કર્યો હતો. હેલન કે સયશનની સુંદરતા અને તેણીના મકાનની જાહોજલાલી બેધ તે બી અદેખી બની હતી.

“હું એટલું જ કહેવા આવી છું કે આ અકુદરતી અને ઘાટકી લગ્ન થવા બેધતાં નથી.”

પ્રીન્સેસ હેલન તે સમજી લીમાનું પાકી જાય તેમ ખડખડ હતી.

“એ બાબતમાં તમારું મત કોઇ માંગતું નથી. હું કબુલ કરું છું કે તે તમારે માટે ફર છે; પણ એવી બાબતોમાં હમેશાં નબળાંઓનો મરોજ નક્કી હોય છે.”

“મોડમવાઝેલ.” લીમા બોલી, “તમે માનો છો કે માહેરાં લગ્ન ખરાં છે?”

“માનું છું. જરા બી નહીં. એવો સવાલ પુછવાનું દિવાનાપણું તમે કેમ બતાવી શકો છો?”

“તમે એમ માનો છો કે ઇંગ્લાંડમાં ચર્ચલા લગ્ન-પવિત્ર લગ્ન અને પવિત્ર નથી?”

“તે અત્રેના કાયદાથી ખીલાક છે.” હેલને ઉગ્રાચું, “અને કાયદાની વિરૂધ્ધ પવિત્ર કેમ હોય? કાયદો પ્રજાનાં રક્ષણ અર્થે જ હોય છે. અને હવે

મેં તમારી મારફતે પુરતું સમજી લીધું છે. તમે અત્રે આવવામાં કશું ડહાપણ વાપર્યું નથી એમ માહરે તમને કહી દેવું જોઈએ.”

“એમા ડહાપણ ગેરડહાપણનો પ્રશ્ન નથી,” લીમા બોલી, “એમા હા કે નાની વાત છે. એ સવાલનો નીકાલ કંઈ તમે તુમાખથી એકાદ બે શબ્દ બોલ્યાં તેમાંજ આવી જાય એમ નથી. એ પ્રશ્ન તમારી ચક્ષુઓ સમક્ષ સદાકાળ રહેનાર છે અને તેનો નીકાલ રોજે ક્યામતને દીન થનાર છે.”

પ્રીન્સેસ હેલન તે સાંભળી ધીકારથી મોટેથી હસી પડી જે જોઈ લીમાનું અંતઃકરણ ગુસ્સાથી ઉકળી આવ્યું.

“હું રોજે ક્યામત તક થોભવા ખુશી છું. ત્યાં સુધી હું સંતોષ પકડી બેસશ. અને તે વેળાના પરીણામની પણ મને કાર્યોત ચીંતા નથી,” તે બોલી. લીમા તે સાંભળી જતીજ ક્રોધે બરાધ. તેણી રોગરગથી ગુસ્સામાં ઉકળી ઉડી. કદિ નહીં અતુભવેલી અનહદ કીનાની આગે તેણીની ચશ્મોને વિજળી પેરે ચમકારા મારતી કરી સુકી.

પ્રકરણ ૪૫.

“મોડમુવાઝેલ, તમે ઉમરાવમાં ગણાય છો; તમે તમારા અમીરી ખાનદાન માટે મગફર છો તો તમારામાં ગુણો પણ બધા અમીરીજ હોવા જોઈએ છે. સઘળા નિય ને સ્વાર્થી વિચારો વા લક્ષણોથી તમે અંધીવાતાં હોવા જોઈએ. કંઈ પણ છુટું વા અન્યાયી કાર્ય કરવાથી દુરજ રહેતાં હોવાં જોઈએ. તો શું તમે મને ગેરજન્સાફ કરશો-મને લુટી લેશો-માહરો ભોગ લેશો?”

તે સંખુનો સાંભળી પ્રીન્સેસ હેલનનો મુખડો જોવા જેવો થઈ રહ્યો. ગુસ્સા ને ધીકારથી તે બધી ધમધમી આવી.

“તમે મને જવાબ દઈ શકતાં નથી.” લીમા બોલી, “તમે તેમ કરવા માંગો નહીં, પણ આ બાબમાં તો ખરેખર તેમજ છે. મોડમુવાઝેલ, તમે માહરા ધણીને માહરી પાસથી ખુચવી-ચોરી લેવ છો.”

“તે તમારો નથી,” હેલન પુકારી.

“તે માહરોજ છે.” લીમાં જુસ્સાથી બોલી, “અને કાઈ બીજાને તે કદી થશે નહીં. મોડમુવાઝેલ, તમારી મોટી ખુશસુરતી, અતુલ દોલત ને અનહદ સતા છતાં તમે તેના યશોજ નહીં. જો હું તમારા જેવા ચાલા ખાનદાનની નર્મીરી હતો તો માહરા જેવી કાંઈ ગરીબની છોકરીને લુટવાથી કાસો દુર રહેતો. યાદ રાખજો, મોડમુવાઝેલ, કે તમે તેને માહરી પાસથી ખુચવી બી લેશો તો બી તે તમને કદી સાચા પ્યારથી સાહી શકનાર નથી કે જેવા મોટા ને સાચા પ્યારથી તેણે મને સાહી હતી. તમારી પ્રત્યેનો તેનો પ્યાર માહરી પછીનોજ રહેશે અને થશે. ખુદા ન્યાયી છે। તે કદી તમને માહરી પાસથી તેને લેવા દશે નહીં.”

તે બોલતાં એકદમ અટકી ગઈ. તે બીહી ગઈ હતી, પોતાના બવાજમાં થયેલા એકાએક ફેરફારથી તે ચમકીને બીહી જવાથી તે બોલતાં અટકી ગઈ. તેણીનું મગજ ભરતી ખાવા લાગ્યું.

“શું હું ઘેલી થઈ જાઉં છું.” તેણી ગભરાતમાં મનમાં બબડી, “માહરી હાડમારીઓએ મને દિવાની કરી મેલી છે શું?”

અને તેણીના વધતાં મોટાં તરખાત વચ્ચે તેણીએ જોયું કે પ્રીન્સેસ હેલન કંઈ બોલતી હતી પણ તેણી તે સમજી શકતી ન હતી, હેલનના મુખડા ઉપર ફેલાયેલ રહેલું તીરસ્કારનું હસ્તુ તે જોઈ શકતી હતી પણ તેણીના મુંખમાંથી નીકળતા શબ્દો તેણી સાંભળી શકતી ન હતી.

“ઓ ખુદા!” તેણી ગભરાતથી બોલી, “શું હું ઘેલી થઈ જાઉં છું? હું સમજી કેમ શકતી નથી?”

બસ ધીકકારથી હસતી હેલનનો તેણીને દીવાની કરી મેલતો. દેખાવજ તેણીની ચક્ષુઓ સમક્ષ સ્થિર બનીને ખડો રહ્યો. બીજું કશુંજ તેણીને નજરે આવ્યું નહીં. તેણીએ વમાશ્યું કે તેણી દિવાની થઈ ગઈ હતી-હા, દિવાનીજ! આ શું તેણીનો ભરથાર હેલનની બોર્ડમાં આવી ઉભો હતો. તે એક ઘણોજ વિચિત્ર પણ તેણીને તો જાસ્તીજ ચક્રબ્રમ બતાવી મેલતો ધખારો હતો અને તેથી તે જાસ્તીજ મગજથી બેમગજ બની.

“તે માહરો છે,” પ્રીન્સેસ હેલન બોલી.

તે શબ્દોએ આગમાં તેલ ઢોળ્યું, તે ભઠ્ઠીત મગજની થયેલી દુઃખી અપખાએ તે ટેબલ ઉપર પડેલાં ખંજર ઉપર એક નજર કરી. તે નજરમાં ખુન વસેલું જોઈ શકાયું હતું. તેણીની નજરના તે ભયાનક ચમકારાથી હેલન ચરચરી ગઈ.

“તમે ઘેલાં છો,” તે બોલી.

“ઘેલાં!” લીમાં પુકારી અને ખડખડાટ હસી. તે હસ્તુ એક દિવાના મનુષ્યનાં જીવુંજ આપાદ હતું.

“તમને દિવાનશાળામાં મોકલવાં જોઈએ,” હેલને જાસ્તી ખીલી જઈ કહ્યું અને વળી નોકરને બોલાવવા ચંગ વગાડવા ગઈ.

“એને હાથ ન લગાડતાં,” લીમાં બોલી. તેણી આંખોમાં દિવાન્યતપણું ખુલ્લી રીતે જોઈ લેવાયું હતું, “એને હાથ ન લગાડતાં.”

“હું નોકરને બોલાવી તમને અતરેથી લઈ જવા કહેવા માંડું છું,” હેલન બોલી. હેલન એવું કહી ચંગ વગાડવા ગઈ. તેજ પળે લીમાંએ ત્રાપ મારી પેલું ખુલ્લું ખંજર ઉપાડી લીધું અને હેલનના દિલ ઉપર ધસી જઈ તે તેણીની છાતીમાં જોર સમેત ધકેલી દીધું. એક ચીમ્પારી સાથે હેલન એક ધડાકા સમેત જમીન ઉપર પડી પડી.

તે પળ માત્ર ગાત્રેય આવેલું દિવાન્યતપણું નાચુદ થઈ ગયું. શું થયું હતું તે તે સ્પષ્ટ જોઈ શકી અને ત્યારે તેના પોતાના ગભરાટનો પાર રહ્યો નહોતો. તે સુસાદરીની જહેમત, લીચી સાથની તકરાર અને હેલનની તીરસ્કારભરી વાતચીત એ બધાંની અસર હેઠળ તે પળ માત્ર હોંશ ખોલી બેઠી જે દિવાનું ફૂલ કરી ચુકી હતી તેથી તે હવે ગાંભરી બની અને કંઈજ ન સુઝવાથી તે ખંજર હાથમાંથી ફેંકી દઈ વીજળી વેગે ત્યાંથી નીકળી નાહી.

‘ખુન! ખુન!’ તેણીની પુઠેજ પોકારો થઈ રહ્યા અને તે મોટા મહાલમાં ગડગડ સડગડ થઈ રહી. તેણીને ડોઈ મળ્યું નહોતો. તે સરભોગ દાદર ઉતરી નીચે ઉતરી ને આહરનું આરણ બોલી, રસ્તા ઉપર આવી, ત્યાંથી દોડ્યાજ કરી. ‘ખુન! ખુન!’ શબ્દોનો ધ્વની ચારે દીશાથી થતો

હોય એમ તેણીને લાગ્યું. લાંબાં તેણી તરફ હાથરત રહી જોઈ રહ્યાં હતાં. પણ તેણી આજુબાજુ સહજ ખી નજર કર્યાં વીના સીદી રેલ્વે સ્ટેશન તરફ દોડી.

તે સ્ટેશન ઉપર ખીદીધેલી ધુન્નેલી જામ થોભી. 'ખુન! ખુન!' હજી તે શબ્દો તેની પુઠેજ હતા એમ તેણીને લાગ્યું.

લંડન જતા મેલનો ટાઇમ થયો હતો. તેણી કાલે સહવારના લંડન પુગી, સાંજના લીન પુગી જશે અને ત્યાં જઈ શું કરવું તેનો નક્કી નિશ્ચય તેણીએ હવે કરી નાખ્યો હતો. દીકરી કધાવી તેણી એક દુબ્બામાં ચઢી બેઠી.

પુગી, અતે તે પોતાને વતન પુગી. લીનના સ્ટેશન ઉપર તેણી ઉતરી. 'ખુન! ખુન!' હજી તેના મગજમાં રમી રહ્યું હતું. તેણીએ આજુબાજુ નીગાહ ફીધી અને સ્ટેશન બહાર પડી, એલનવોટર બણી ચાલી. પોતાના સુંદર ઝુપડાં ઉપર તેણીએ નજર સરખી ન કરી. તે સરમોગ નદી કીનારે ગઈ. પેલા ન્હાના પુલ ઉપર જઈ ઉભી કે જે ઉપર લીઆ સાથે તે અનેક વેળા ત્યાંની સુંદરતા નીહાળતી ઉભી હતી. એક નજર તેણીએ પોતાના પોતાના મકાન બણી કરી અને પછી—

'ખુન! ખુન!' અને પોલીસની ધાકથી બચવા અને છટકવા તેણીએ ઉધે મસ્તકે તે ખલખલ વહેતાં પાણીમાં નખાવી દીધું. એક ધમકારો તે પાણી તે બાપડી ઉપર ફરી વળ્યું.

ખીજી સહવારે તે મીઠર પોતાની બોટની શોધમાં નદી કીનારે આવ્યો ત્યારે તેણે કંઈ જોયું.

"હેલન, પેલું પાણીમાં સોના જેવું શું ચમકે છે?" તે પુછ્યો અને તે શું હતું તે જોવા તે ગયો.

પ્રકરણ ૪૬.

માડામ લ કોંટેસ બનતી ઉતાવળે પેરીસ પુગી. લીમાને પકડી પાડવાની બની શક્તી દરેક તજવીજ તેણીએ કરી જોઇ. પણ નહી, તે તેણીને હાથ આવી નહી.

પેરીસના પોતાના મકાનમાં પુગતાંજ તેણીએ નોકરને લીમા માટે પુછ્યું.

“હા, માડામ, કોઇ અંગ્રેજ અબળા મોશય લ કોંટેને મળવા આવી ગઇ હતી.” તેણે કહ્યું.

“પછી?” તેણીએ આતુરતાથી પુછ્યું.

“પછી તે મળીને ગઇ.” તે નોકરે કહ્યું.

“ગઇ.”

“હા, માડામ, ગઇ.”

માડામે તે સાંભળી છુટકારાનો શ્વાસ ખેંચ્યો.

“મોશય લ કોંટે ઘરમાં છે?”

“નહીંજ, તેવેણ હોટલ ડ સયશનમાં ગયા છે.”

“ઠીક છે. હું ત્યાંજ સીધી જઈ છું,” માડામ બોલી અને એક ગાડી મંગાવી તે હેલનના મહાલ્ય ભણી જતા ઉપડી.

ત્યાં પુગતાંજ તેણી કંઈ સમજી શકી નહીં કે શું થયું હતું. ત્યાં બધો મોહલ્લો લોકોથી ભરાઇ ગયો હતો.

“શું છે?” તેણીએ ગાડીથી ઉતર પડી એક ઉમેલાને પ્રશ્ન કર્યો.

“ખુન! ખુન!” દશ બાર જણાઓ સામતાં તેના જંબજમમાં પુકાર્યા અને તે સાંભળી માંડામના પેટમાં ફાળ પડી.

તે લોકોની ગીરદીને ખીસાડતી મહાલ્યમાં દાખલ થઇ. લીઆ ગમ, રાયલે અવતારે ત્યાં ઉભો હતો.

“લીઆ, શું થયું છે?”

“ ખુન, ગમ્મા !”

“ કોણનું ?”

“ હેલનનું.”

“ કોણે ક્યું ?”

લીઆએ મા બણી જોયું, તેણી તેની નજદીક ગઈ અને તેના કાનમાં પડી પુછવા લાગી.

ત્યાં બધે ગભરાટ થઈ રહ્યો હતો. ડાક્ટરોની ધમચક્રી ચાલી ગઈ હતી. ધા ઘણો ઉડો પડ્યો હતો પણ તે કંઈ જીવલેણું નિવડે એમ ન હતું, એમ ડાક્ટરોએ ખારીક તપાસ પછી મત આપ્યું. હૃદયની જરાકજ બાજુમાં તે ધા થવાથી તે મોટા ભાગે બચી શકશે એવી ડાક્ટરોએ આશા આપી.

આખા પેરીસમાં તે બનાવની ચકચાર થઈ રહી. શું કામ ખુન થયું હતું, કોણે ક્યું હતું તે વીશે જખરી ઉઠાપોહ મચી રહી. ખરી ખીના કોષજ બણી શક્યું નહીં. પોલીસે ખારીક તહેકીક કરી પણ કંઈજ માલમ પડ્યું નહીં. અને હેલનનેજ પુછી વધુ શોધ ચલાવવાનું નહીં ક્યું; અને હાલ તુરત કેટલાક દીવસો સુધી હેલનને કંઈજ પુછી શકાય એમ ન હોવાથી તરેહવાર તર્કવિતર્કોમાં સર્વ પડ્યા. અંદાજતાં સહજસાહજ ખરી વાત માઝામ અને લીઆ કળી શકતાં હતાં, પણ તેઓએ મૌન્ય ધરવામાં ડહાપણ જોયું.

અતે હેલનની હાલત સહજસાહજ સુધરતાં માઝામ વેસેએ શું થયું હતું તે જાણવા માગ્યું. પણ તેણીએ કંશે ખુલાશો આપવા ના પાડી.

“મેં તેણીને ઘેલી કરી મુની હતી.” તે મનથી બોલી, “તે બિચારીનો કંશે વાંક નથી. મેં તેણી પાસથી તેણીની સર્વથી કામતી ચીજ છીનવી લીધી હતી. માહરે જરા માયાળુ જનતુ હતું. પણ હવે હું તેણીને ફસાવવા ચાહતી નથી. શું બન્યુંછ તે કદી કોઈ જાણશે નહીં,” તેણીના તે વિચારો હતા અને તેણી તેને દૃઢતાથી વળગી રહી.

“કંઈજ બન્યું નથી, ફક્ત અકસમાત હતો. અકસમાતથી હું ખંજર ઉપર તટી પડી અને મને ધા થયો,” તેણીએ આ ખુલાસો કર્યો. ઘણું દાખી

દાખીને પૂછતાં પણ તેણી ખોલી નહી. તેણીએ માણસ લ કોટેસ ૩ સોલ-
ગના પાસ ચીનચીને માંગી લીધું કે તેણીએ એ જાણન કદી કોડવીન નહી.

તેણીની ઠચ્છા મુજબ ખોલીમને ખબર કરવામાં આવી કે તે માત્ર
એક અદ્યમાત હતો અને જે ગાળ્ય સ્વચ્છ થઈ હતી તે નાહકતી હતી
માટે ખોલીએ તે તમામથી હાથ કઠાવવો. છાપાઓમાં પણ તેજ મતલબના
સમાચારો આપી દેવામાં આવ્યા; અને એ રીતે એ અનાવ ઉપર સેવટનો
પડદો પડ્યો.

*

*

*

*

લીમાના મરણના સમાચાર લીનની પેલી આમર સ્કુલના વડા શીક્ષકે
લીઆ ઉપર લખી મોકલ્યા. અને તે સમાચાર સમગ્ર લીઆ ઉપર જે
અસર થઈ તેનું જ્યાન અમારી કલગથી થઈ શકે એમ નથી. તે સમાચાર
સુણુતાજ તેનામાં ગળ્ગ દેરદાર થઈ ગયો. તે તે પછીથી દેરવાહન ગયો.
તે કદિ તે દિવસ પછી મોકળે મને હર્યો હોય એમ જણાયું નથી. તે
કરડો, આઘો અને ચીડાઉ સ્વભાવનોજ તે પછીથી બન્યો. તેનો આનંદ,
તેનો શોખ, તેની દુન્યા માહેની મનનક સર્વ મરી ગયું.

તે પ્રીન્સેસ હેલન સાથ પડ્યો ખરો પણ તે લગ્ન સુખી તો નજ
નીવડયાં. તેઆ વચ્ચે એક ન દેખાય એવી આડ સદા રહી. લીમાનું નામ
તેઓએ પોતા વચ્ચે કદી યાદ ન કર્યું પણ તેની યાદનો પડછાયો તે ધણી-
ધણીઆણી વચ્ચે આડપ સદા રહ્યો.

મોશય લ કોટ ૩ સોલગના વખતના વહેવા સાથ એક નામાર્કિત
રાજદારી થઈ પડ્યો. જે દેશને ખાતર તેણે લીમાનો ભોગ લીધો હતો તે
દેશમાં તેનું નામ સત્તા સમાન થઈ પડ્યું; પણ તે કદી સુખી તો થયોજ
નહી; કદી તેને હસ્તો કોઈએ જોયો નહીં. કોઈ કોઈ વખત તે પોતાનો
સર્વ વૈજવ, દોલત, માન, મરતઓ બધું ત્યાગી દઈ લીમા સાથ તે સુંદર
ન્હાના કોટેજમાં જઈ વસવાના ખ્યાલમાં તલ્લીન થઈ જતો અને ત્યારે-અને
ત્યારે તેણે કાંઈકાં ઘેર કૃત્યનો તેને અનહદ પચાતાપ થતો.

તે પાપની યાદ તેને અહોનીશ થતી રહી. તે સુંદર છોકરીનો દયા-
મણો અહેશે તેની નજર સમક્ષ અવાર નવાર ખોલે ખોલે તેને મરણ સુધીજ

“ ખુન, મમ્મા !”

“ કોણનું ?”

“ હેલનનું.”

“ કોણે કયું ?”

લીઆએ મા બણી જોયું, તેણી તેની નજદીક ગઇ અને તેના કાનમાં પડી પુછવા લાગી.

ત્યાં બધે ગભરાટ થઇ રહ્યો હતો. ડાક્ટરોની ધમચકરી ચાલી ગઈ હતી. ધા ધણો ઉડો પડ્યો હતો પણ તે કંઈ જીવલેણુજ નિવડે એમ ન હતું, એમ ડાક્ટરોએ ખારીક તપાસ પછી મત આપ્યું. હૃદયની જરાકજ બાજુમાં તે ધા થવાથી તે મોટા બાગ્યે બંધી શકશે એવી ડાક્ટરોએ આશા આપી.

આખા પેરીસમાં તે બનાવની ચકચાર થઇ રહી. શું કામ ખુન થયું હતું, કોણે કયું હતું તે વીશે જખરી ઉઠાપોઠ મચી રહી. ખરી ખીના કોઇજ નહીં શક્યું નહીં. પોલીસે ખારીક તહેકીક કરી પણ કંઇજ માલમ પડ્યું નહીં. અંતે હેલનનેજ પુછી વધુ શોધ ચલાવવાનું નક્કી કર્યું; અને હાલ તુરત કેટલાક દીવસો સુધી હેલનને કંઇજ પુછી શકાય એમ ન હોવાથી તરેહવાર તર્કવિતર્કોમાં સર્વ પડ્યા. અલખતા સહજસાહજ ખરી વાત માઝમ અને લીઆ કળી શકતાં હતાં, પણ તેઓએ મૌન્ય ધરવામાં ઉઠાપણુ જોયું.

અંતે હેલનની હાલત સહજસાહજ સુધરતાં માઝમ વેસેએ શું થયું હતું તે જાણવા માગ્યું. પણ તેણીએ કંશે ખુલાશો આપવા ના પાડી.

“મેં તેણીને ઘેલી કરી મુગી હતી.” તે મનથી જોલી, “તે વિચારીને વાંક નથી. મેં તેણી પાસથી તેણીની સર્વથી કીમતી ચીજ છીનવી લીધી હતી. મોંઢરે જરા માંયાળું બનવું હતું. પણ હવે હું તેણીને ફસાવવા ચાહતી નથી. શું બન્યુંછ તે કદી કોઇ જાણશે નહીં,” તેણીના તે વિચારો હતાં અને તેણી તેને દૃઢતાથી વળગી રહી.

“કંઇજ બન્યું નથી, ફક્ત અકસમાત હતો. અકસમાતથી હું ખંજર ઉપર તુટી પડી અને મને ધા થયો,” તેણીએ આ ખુલાસો કર્યો. ઘણું દાખી

સંતાપી રહ્યો. ખચ્ચીતજ કર ને જો નો નિયમ જો તેને ન લાગુ પડે
તો પછી કુદરતની લીલાજ ક્યાં રહી ?

*

*

*

લીનના ઠપ્પરતાનમાં એક ન્દાની કબર આગળ દુઃખી દિલે ઉભેલા તે
માળાપની માત્ર એકજ ઇચ્છા હવે આ જાંઘીમાં બાકી રહી હતી. અને તે
તે કબર ઉપરના કોસ ઉપર શું નામ દોતરાયું તે હતી.

“પેલું ફેન્ય નામ તો કદી નહીં,” જોન ડરવન્ટ કડવાસથી બોલ્યો,
“તે ધીઝારાયલું છે. અને માહર પલ્લુ નહીં; તે શ્રાપીત થઈ ચુક્યું છે.”
અને આજે તે કબર ઉપર નીચલાજ સાદા શબ્દો નજરે આવે છે:-

“લીનની લલના.”

૩૦૭૪૬

